תלמוד בבלי · ראשונים · רש״י · סדר נזיקין

רש"י על עבודה זרה

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על עבודה זרה

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-עבודה-זרה/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 6
דף ב: 6
דף ג. 7
דף ג: 8
דף ד. 9
דף ד: 10
דף ה. 11
דף ה: 12
דף ו. 13
דף ו: 14
דף ז. 15
דף ז: 16
דף ח. 18
דף ח: 19
דף ט. 21
דף ט: 24
דף י. 25
דף י: 26
דף יא. 27
דף יא: 28
דף יב. 30
דף יב: 32
דף יג. 33
דף יג: 34
דף יד. 35
דף יד: 36
דף טו. 38
דף טו: 39
דף טז. 41
דף טז: 43
דף יז. 44
דף יז: 45
דף יח. 47
דף יח: 47
דף יט. 49
דף יט: 51
דף כ. 52
דף כ: 53
דף כא. 54
דף כא: 55
דף כב. 56
דף כב: 57
דף כג. 58
דף כג: 59
דף כד. 60
דף כד: 61
דף כה. 63
דף כה: 65
דף כו. 67
דף כו: 68
דף כז. 69
דף כז: 70
דף כח. 71
דף כח: 73
דף כט. 76
דף כט: 78
דף ל. 79
דף ל: 81
דף לא. 82
דף לא: 83
דף לב. 84
דף לב: 85

דף לג. 86
דף לג: 87
דף לד. 88
דף לד: 88
דף לה. 90
דף לה: 91
דף לו. 92
דף לו: 93
דף לז. 94
דף לז: 96
דף לח. 97
דף לח: 98
דף לט. 99
דף לט: 101
דף מ. 102
דף מ: 103
דף מא. 104
דף מא: 105
דף מב. 106
דף מב: 108
דף מג. 109
דף מג: 111
דף מד. 112
דף מד: 113
דף מה. 114
דף מה: 115
דף מו. 117
דף מו: 118
דף מז. 121
דף מז: 122
דף מח. 124
דף מח: 126
דף מט. 128
דף מט: 130
דף נ. 131
דף נ: 132
דף נא. 134
דף נא: 136
דף נב. 137
דף נב: 139
דף נג. 141
דף נג: 143
דף נד. 144
דף נד: 145
דף נה. 146
דף נה: 147
דף נו. 148
דף נו: 149
דף נז. 149
דף נז: 150
דף נח. 150
דף נח: 151
דף נט. 152
דף נט: 152
דף ס. 153
דף ס: 154
דף סא. 155
דף סא: 156
דף סב. 158
דף סב: 159
דף סג. 160
דף סג: 160
דף סד. 162
דף סד: 163

דף סה. 164
דף סה: 165
דף סו. 166
דף סו: 167
דף סז. 167
דף סז: 168
דף סח. 169
דף סח: 170
דף סט. 171
דף סט: 172
דף ע. 173
דף ע: 174
דף עא. 175
דף עא: 177
דף עב. 178
דף עב: 180
דף עג. 181
דף עג: 182
דף עד. 184
דף עד: 185
דף עה. 186
דף עה: 188
דף עו. 190
דף עו: 191

דף ב.

מתני' לפני אידיהן של עובדי כוכבים ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהן - וכולהו משום דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ביום אידו:

שאלה במידי דהדר בעין כגון בהמה וכלים דכתיב (שמות כ"ב:י"ג) כי ישאל איש מעם רעהו וגו'. מלוה במידי דלא הדר בעין כגון מעות דכתיב (שם) אם כסף תלוה את עמי דמלוה להוצאה נתנה ומשלם לו מעות אחרים:

שמח הוא לאחר זמן - למחר:

גמ' יום אידם - היינו עבודת כוכבים כדכתיב בההיא פרשה יקומו ויעזרכם:

יתנו עידיהם ויצדקו - השתא סלקא דעתיה דבעובדי כוכבים כתיב ואתמוהי מתמה יתנו עובדי כוכבים עידיהם יבואו עבודות כוכבים שעבדו ויעידו עליהם ויצדיקום:

עדות שהעידו בעצמם - ביום הדין שעבדו לעבודת כוכבים בעולם הזה:

ישמעו - עובדי כוכבים את העדות שמצות מעידות ויאמרו אמת דין הוא שראוין ישראל להצטדק:

ועידיהם המה - עבודת כוכבים תבוא ותעיד על עובדיה לחייבם:

בערבוביא - כולן מעורבבין ולא אומה ואומה בפני עצמה:

דף ב:

וסופריה - וחכמיה:

לאום - מלכות כשהיא לבדה:

ולאום מלאום - מתרגמינא ומלכו ממלכו ועוד יאמץ לא שייך אלא במלכות. וס"ת מסיפיה דקרא נפקא לן לקמן מי בכם יגיד זאת:

ומי איכא ערבוביא קמיה - והלא כולם נסקרין בסקירה אחת שנאמר היוצר יחד לבם כדאמר בר"ה (דף יח.):

ומשני דלא ליערבבו אינהו - לדידיה לא מהניא ערבוביא אבל לדידהו מהניא ערבוביא דמבלבלי ומסתתמי טענותיהם:

טבעה - שמעה:

נכנס תחלה - לפני הקב"ה לדין:

משפט עבדו - שלמה המלך:

דליפוש חרון אף - של הקב"ה מפני פשעי צבור שמא חס ושלום יפרע מן המלך כל סורחנו מפני החרון:

שווקים ומרחצאות וכסף וזהב הוא עסקן של רומיים גשרים וכרכים ומלחמות הוא עסקן של פרסיים:

שיתעסקו ישראל בתורה - שיהא להם פנאי שמוצאין להשתכר בשוק ומוצאין מזונותיהן וצרכיהן בלי טורח ומתעדנין במרחצאות:

וארו - והנה:

אחרי - אחרת:

מסורבלין - שמינים כמו (שבת דף קלז:) קטן המסורבל בבשר ולשון מלבוש הוא כמו כפיתו בסרבליהון (דניאל ג):

דוב אין לו מנוחה אלא הולך ובא כל שעה:

אנגריא - עבודת המלך המוטלת על יושבי כרכים לעשות מלחמות [ולצאת בצבא] וליטול בהמתן בעבודתו:

ואנן בנינן - בית שני בנה כורש:

אינהו - פרסיים משתעבדין בישראל בגלות בבל וטיטוס הגלם לרומי ועדיין כולם משועבדים [להם]:

פארן - ארץ ישמעאל דכתיב בהגר (בראשית כא) ותשב במדבר פארן:

כלום קבלנוה ולא קיימנוה - כלומר משום דלא קבלנוה לא קיימנוה:

ועל דא תברתהון - פירכא היא כלומר נמצא תשובה זו קטיגור להם אמאי לא קבלוה:

כגיגית - קופא בלע"ז ומטילין בה שכר:

ראה ויתר גוים - נראה בעיניו וישר להתירן:

דף ג.

לומר שאם מקיימין כו' - התרה זו לא טובתם היא אלא שאין מצווין לקיימן ואם יקיימו לא יקבלו שכר:

אם לא בריתי יומם ולילה - אם לא בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה והיינו תורה דכתיב (יהושע א':ח') והגית בו יומם ולילה וכתיב (דברים כט) אלה דברי הברית:

ה' דהששי יתירה וכתבה בסוף מעשה בראשית לדרשה זו והכי משמע ויהי ערב ויהי בקר יום הששי של ששה בסיון שעתידין ישראל לקבל התורה:

השמעת דין - מתן תורה:

בתחלה יראה - שמא לא יקבלו ישראל התורה ותחזור הארץ לתוהו ובוהו:

ולבסוף - כשקבלוה בנעשה ונשמע שקטה:

נמרוד - השליך את אברהם אבינו באור כשדים על שלא קיבל עליו לעבוד עבודת כוכבים שנאסרה לבני נח ואברהם בן נח הוא שלא היה בשעת מתן תורה ועל שם כך נקרא אמרפל בכיצד מעברין (עירובין נג.) שאמר והפיל אברהם בכבשן האש:

שלא נחשד על הגזל - דכתיב מה מצאת מכל כלי ביתך אפי' סכין אפילו המנק אפילו מחט והחתן הדר בבית חמיו עשרים שנה כשיוצא אינו נוטל עמו כלי קטן ובני נח נצטוו על הגזל ויעקב קיים:

ביוסף שלא נחשד על העבירה - אשת איש נאסרה לבני נח דכתיב ודבק באשתו ולא באשת חבירו (סנהדרין דף נח.) ויוסף קיים:

ואליהו בן ברכאל - לא גרסינן דישראל הוה כדמפרשינן בבבא בתרא בהשותפין (בבא בתרא דף טו:):

בערב שבת - בעולם הזה:

היום לעשותם - בעולם הזה:

ולא למחר - דאינו יכול לעשותם לעולם הבא:

בטרוניא - בעלילה:

בראש גגו - רוב תשמישתן על הגגות שאין גגותיהן משופעין:

מקדיר - [לשון נוקב כלומר] מנקבת בכח חום גדול כמו מקדרין בהרים דעירובין (דף נח.) ענין נקב וחתך:

בתקופת תמוז - שנוהגת ומושכת עד שלשה חדשים עד יום תקופת תשרי הויא תקופת תמוז:

ננתקה את מוסרותימו - על ה' ועל משיחו קאמר לע"ל כדכתיב למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק כלומר ננתקה מצות סוכה שהטילו עלינו:

דף ג:

דמשכא תקופת תמוז - ואין תקופת תשרי נופלת עד לאחר החג:

יושב בשמים ישחק - גבי ננתקה את מוסרותימו כתיב:

אלא שנעשו גרים גרורים - מאיליהן מתגיירין ואנן לא מקבלינן דמשום גדולתן דישראל קא עבדי דכתיב (ישעיהו נד) מי גר אתך בעניותיך עליך יפול בעשירותיך:

[**יושב דן** - כרבי יוסי דאמר במסכת ר"ה אדם נידון בכל יום דכתיב דבר יום ביומו]:

יושב וזן - קוצב להם מהיכן תזדמן להם פרנסתן:

קרני ראמים - חיה גדולה:

ביצי כנים - מינא הוא דמתקרי ביצי כנים ודקין הן והוא אינבא בלשון ארמית ובלע"ז לינטרי"ס:

על בריותיו - על עבירות שעושין בריותיו אינו משחק אלא אותו היום:

גמולי מחלב - שמתו כשהן קטנים:

עתיקי - כמו (איוב ט) המעתיק הרים לשון סילוק:

אלא שאינן - ב' אלפים חסירין מריבותים:

יומם יצוה - דן וזן ומלמד תורה:

ובלילה שירו עמי - ובלילה נוהג שירו (למעלה) עמי למטה שאף דוד לא היה מנמנם אלא כשינת הסוס וכל הלילה מתעסק בשירות ותושבחות ובתורה כדאמרינן בריש מס' ברכות (דף ג:):

הפוסק מדברי תורה - מי שעוסק בתורה ופוסק על דברי שיחה בטלה:

מלוח - דברים לחלוחים ועיקר. ל"א הנכתב בלוחות:

חוט של חסד - נותן חינו בעיני הבריות:

הכל בידי שמים - מחושות ומכאובות הבאים לאדם כולם על ידי גזירת שמים:

חוץ מצנים פחים - צנים צנה. פחים חולי הבא ע"י חום כמו (שיר השירים ב':י"ז) עד שיפוח היום:

דף ד.

היום הבא - השמש הבאה דבכמה דוכתין קרינן לשמשא יומא:

ויצאתם ופשתם - סיפא דוזרחה לכם הוא. ופשתם לשון שומן וריבוי ועובי כמו (תרגום בראשית א) פושו וסגו וכמו (איוב ל"ה:ט"ו) ולא ידע בפש מאד:

לא מצאנוהו שיהא שגיא כח בעת הדין - אם ישגיא כחו יתחייבו כולם כלייה:

ר' אחא בר חנינא אמר תרוייהו בישראל - וה"ק אע"פ שבעל חימה אני חימה אין לי כבר נשבעתי מקצוף עליך:

מי יתנני - סיפא דהאי קרא הוא:

שמיר ושית - לשון ארץ גזירה וחורבן ודוגמתו (איכה ג) השאת והשבר:

והיינו דרבי אלכסנדרי - אדלעיל קאי דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו:

בניגני שלהן - בספר זכרון מעשיהם:

ואם לאו אשמידם - ובדין אפקוד עליהם ולא בחמלה כי אם בדקדוק כדאמרינן לעיל מקדיר עליהם חמה מנרתקה אולי יבעטו:

והיינו נמי דאמר רבא - שהקב"ה דן עובדי כוכבים בדקדוק:

עוה עוה עוה אשימנה - עיווי עיותה ולעוה אשימנה וכן תרגום יונתן חוביהון חבו בחוביהון אתפרע מינהון:
כפיד - ניקור ביקדור"א בלע"ז שמנקרין מעט מעט. וכן נפרע מהן מעט מעט בהסתר פנים בוהיה לאכול לפדותם מעונותיהן כדי שיזכו לעוה"ב:
להם שוע - אני נותן להם פדיון כמו (שמות יד) ויושע ופרק וכמו (ב"ק דף פ.) ישוע הבן פדיון:
והיינו דא"ר אבא - אפדם לישראל בממונם והיינו כפיד של תרנגולין פורעין מעט מעט ונוגשיך בצדקה:
ידעתי - אהבתי כמו (תהילים א':ו') יודע ה' דרך צדיקים וכמו (שמות לג) ואדעך בשם:
מאן דאית ליה סיסיא - זעם:
ברחמיה מסיק ליה - מעלהו על אוהבו. והנם זועפים (בראשית מ':ו') מתרגמינן נסיסין. לשון אחר סוסיא סוס שעסקו רע את אוהבו מעלין עליו כדי שימות:
נפרע ממנו מעט מעט - כן ישראל נפרע מהן הקב"ה את כל עונותיהן בעוה"ז כדי שיזכו ליום הדין ועובדי כוכבים אינו נפרע מהן כלל כדי לטרדן מן העוה"ב. ופקידה משמע מעט מעט כאדם שפוקד את חבירו לפרקים:
ממקדשי תחלו - גבי ארבעה משחיתים שבאו להשחית את ירושלים כתיב ביחזקאל:
זועם בכל יום - ואפילו הכי קיימין וכתיב מי יעמוד:
ביחיד - מי יעמוד:
בצבור - אף על גב דבכל יום זועם מתקיימין:

דף ד:

ברטיבא - באחו:
שדאי ליה - השלכתיו לרעות:
סוכנת - לשון מחממת:
מן השטים ועד הגלגל - עד באכם אל הגלגל שהפלתי לפניכם שונאיכם:
כי רגע באפו - אלמא דרגע הוי אפו:
סורייקי - נוקייש לשון לע"ז כמו חוטין חוטין ולשון ישמעאל קורין לחוט סוריאק:
לאו אורח ארעא - לכוין שעת זעמו:
בתלת שעי קמייתא - בשעת חרון:
דצפרא נמי - בתפלת יוצר:

צבורא מצלו - שחרית בכל מקומות. תפלת מוספין הואיל וזמנה כל היום והיא שיחת שחרית וצהרים יש שמתפללין אותה בבקר ויש מאחרין:

והא אמרת - ראשונות יושב ועוסק בתורה שניות דן והכא אמרת בקמייתא דן:

אמת קנה - הוצא הוצאות על תלמוד תורה:

ואל תמכור - בחנם למוד אחרים:

דין לא כתיב ביה אמת - והא דכתיב (תהילים י״ט:י׳) משפטי ה' אמת במשפטים הכתובים בתורה וציום לישראל קא משתעי דלעיל מיניה כתיב פקודי ה' ישרים:

מוספי כל השנה הן שבח וסיפורי מעשה אבל מוסף ראש השנה מתוך שהוא מתפלל מלכיות זכרונות שופרות מיפקד דינא טפי ואל יפרוש אדם עצמו מן הצבור:

ולא למחר לעשותם - דאין מצות לעתיד:

לא עשו ישראל את העגל - כלומר גבורים ושליטים ביצרם היו ולא הי' ראוי להתגבר יצרם עליהן אלא גזירת מלך היתה לשלוט בם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה:

מי יתן והיה לבבם זה וגו' - בסיני נאמר. אלמא גבורים ואמיצי לבב ביראתם היו:

[**לאותו מעשה** - דבת שבע]:

לבי חלל - יצר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לשלוט בקרבי:

דף ה.

לומר לך - גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשבים:

דמפרסם חטאיהן - ואיכא חילול אימא לא ליתקבלו:

מלפפתו - מעטפתו לשון מלבוש כמו מלפפין את התינוק בשבת (שבת דף קכט:):

לאבותינו - עושי העגל:

לא באנו לעולם - שהיו כמלאכים ולא הולידו בנים:

לשמחת עונה - שעד עתה נאסר להן אל תגשו אל אשה:

לאותם - בנים שהיו כבר בעמידתם בסיני:

עד שיכלו וכו' - אוצר יש ושמו גוף ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להולד ונתנם לשם:

כי לא לעולם אריב - לאחר זמן הגאולה ולא לנצח אקצוף מלגאול כי רוח אשר לפני נשמות שבגוף יעטוף הוא המאחר כמו העטופים ללבן (בראשית ל׳:מ״ב) ונשמות שאני עשיתי:

כמי שלא באנו לעולם - לפי שהן חיים לעולם וכל זמן שהן קיימין אין אנו חשובין כלום:
הא לא קבלו ישראל את התורה - הוי שומע מכאן שלא קבלוה לקבל שכר היום בעולם הזה אלא שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן וזו היא טובה הכתובה כאן למען ייטב להם:
הוא דאמר - ר"ל:
עניות - שמשחטאו שלטו בהן שונאיהם המכלים את ממונם כל היום בוהיה לאכול:
דתן ואבירם - דאמר מר (נדרים דף סד:) כל מקום שנאמר נצים נצבים אינן אלא דתן ואבירם והכא במבקשי נפשו כתי' נצים היינו אותן עברים שהלשינו עליו:
וכן הוא אומר לו עמי שומע לי - שהקב"ה מתחנן לפניהם שישמרו את התורה. לו עמי היינו תחינה כמו הן לו יהי כדברך (בראשית ל':ל"ד):
כפויי טובה - אינן מכירין להחזיק טובה לבעלים:

דף ה:

בלחם הקלוקל - קל הוא המן ומפני שהיה נבלע בכל אבריהם ואינן יוצאין לחוץ קראוהו קלוקל ורגנו על כך והיא היתה להם טובה גדולה שלא היו צריכין לטרוח ולצאת שלש פרסאות לפנות דתניא (ברכות דף ס) כשהן נפנין אין נפנין לא לצידיהן ולא לפניהן אלא לאחריהן ומחנה ישראל ג' פרסאות היה:
אשר נתתה עמדי - לשון גנאי הוא שתולה הקלקלה במתנתו של מקום והוא עשאה לו לעזר:
לא רמזה - לתוכחה זו אלא לאחר מ' שנה במשנה תורה בערבות מואב אמר להם ולא נתן לכם לב לדעת שתהיו יודעים לשאול מה היה מבקש מכם [אלמא] אף משה רבינו לא נזכר לתת על לבו דבר זה עד מ' שנה:
לא קאי איניש אדעתיה דרביה - לדעת סוף דעתו ותבונתו עד מ' שנה שהרי משה לא רמזה לישראל עד מ' שנה:
משלחי רגל - משלחים ומשליכין רגלי יצר הרע הבא על האדם מעליהם. יצר הרע קרוי אורח כדכתיב ויבא הלך לאיש העשיר (שמואל ב י"ב:ד'):
ומי בעינן כולי האי - דחיישינן דזבין לה עובד כוכבים להאי בהמה לצורך יום אידו ג' ימים קודם לכן:
בהני ד' פרקים - מחזקינן ליה לאינש דכל מאן דזבין בהמה שחיט לה ביומיה ומשום הכי קאמר אמה מכרתי לשחוט ואל תשחט אתה את הבת שאמכור משום אותו ואת בנו דביום אחד מחייב האחרון ואלו ימים א"א בלא בשר וקונין הכל:
ערב יו"ט האחרון של חג - מפני שהוא יום השלמת קרבנות החג דתנן מי שלא חג וכו':

וי"ד דניסן - משום פסחים:
ערב עצרת - משום שלמי חגיגה ועולת ראיה:
וכן לר"ה - יום טוב הוא ואוכלין בשר:
ויוה"כ - נמי משום כל האוכל ושותה בט' בו וכו':
בגליל - היו רגילין להרבות שמחה יותר. קתני ערב יום טוב אלמא לא זבין איניש מקמי סעודה אלא חד יומא ואילו מכרה אתמול לא היה מזהיר לו היום דהא אין אדם קונה ג' ימים קודם לכן צרכי סעודת יום ג':
להקרבה - לעבודת כוכבים עובד כוכבים מחזר אחריה ג' ימים:
בדוקין - טיל"א בלע"ז:
דאסור לבני נח - להקריב לגבוה ודומיא דקרבנות שנהגו אבותיהם לשמים הן נוהגין לעבודת כוכבים שלהן:
ומכל החי - על שם שהיה עתיד נח להקריב מהן דכתי' ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' (בראשית ח':כ'):

דף ו.

תמים בדרכיו - עניו ושפל רוח:
צדיק במעשיו - בלא חמס:
לצוותא בעלמא - לעמוד עמו י"ב חדשים בתיבה ומיהו טריפה לא תעייל שלא תמות ובטל הצוותא אבל זקן וסריס שפיר דמי קמשמע לן:
הן ואידיהן - שלשה ולא הוו להו אלא שני ימים קודם:
או דלמא הן - שלשה לבד האיד:
תנא נמי שלשה לאחריהן - אע"ג דליתנהו אלא שנים דהא חשבינן לאיד בהדי קמאי קרי להו לבתראי נמי ג' וקא חשיב לאיד בהדייהו:
נוצרי - ההולך בטעות של אותו האיש שצוה להם לעשות יום איד באחד בשבת:
יום א' לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור - לעשות עמהן משא ומתן ג' ימים לפני יום א' וג' ימים לאחריו הרי כל השבת כולה:
ארבעה וחמשה - רביעי בשבת וחמישי בשבת:
ח' ימים - לפני תקופת טבת הוי אידיהן כל שמונה:
וסימנך - דלא תימא קלנדא לפני התקופה וסטרנלייא לאחר התקופה:
אחור וקדם צרתני - אחור כתיב ברישא ומתניתין נמי האיד דלאחר התקופה תנא ברישא:

ואי ס"ד - יום איד קא חשיב במתניתין עם ימים שלפניו:
עשרה - ימים הוו להו ואמאי קתני שלשה עשרה בעי למתני מאחר דקי"ל דשמונה ימים מושך ימי האיד:
ליתני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים - אסור לשאת ולתת עמהם דמשמע הכי כשמגיעין ימי אידיהן אסור שלשה ימים משאם ומתנם ולמה לי למיתני לפני דמשמע לפני האיד שלשה:
וכי תימא להכי תנא לפני למעוטי לאחר - דאי הוה תני סתמא לא הוה ידעינן הנך שני ימים לבד האיד מתי אי לפני אי לאחר ולהכי תנא לפני למעוטי לאחר:
ליתני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים לפניהם - אסורין דלישתמע דתנא דידן באידיהן איירי אלא מדלא אדכר במתני' לאסור כלל ש"מ כל הנך ג' דקתני במתני' אלפני קאי ואידיהן ממילא משתמע דכ"ש דאסור והן בלא אידיהן קתני:
משום הרווחה - דרווח ואזיל ומודה לעבודת כוכבים ועבר ישראל משום לא ישמע על פיך (שמות כ"ג:י"ג):
ולפני עור - דמזבין ליה בהמה ומקריבה לעבודת כוכבים ובני נח נצטוו עליה דהיא אחת משבע מצות בד' מיתות בסנהדרין (דף נו.) ונהי דאמרן עמד והתירן מיהו אל יעברו על ידיך שהרי עתידין הן ליתן את הדין על שאין מקיימין אותן ואע"פ שאין להן שכר בקיומם ואהני קא עבר ישראל משום ולפני עור לא תתן מכשול (בחילול שבת משום ממצוא חפצך ודבר דבר):
דאית ליה בהמה - לעובד כוכבים להקריב ואי לא מזבין ליה ישראל אפ"ה פלח ליה בדידיה:

דף ו:

לא יושיט אדם כוס יין לנזיר - שמא יבא לשתותו:
ואבר מן החי לבני נח - לפי שנאסר להן דכתיב אך בשר וגו' (בראשית ט):
דקיימא בתרי עברי נהרא - עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד זה דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל:
נשא ונתן - לפני אידיהן עמהן מהו בהנאה:
אסור - ליהנות מאותה סחורה:
כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהן - לפני אידיהן:
לא אסרו אלא בדבר המתקיים - עד יום אידיהן דחזי ליה קמיה ביום אידו ואזיל ומודה:
אבל דבר שאינו מתקיים - כגון ירק וכיוצא בו מותר:

בדבי רבי אושעיא - במתניתא דבי רבי אושעיא דאיהו סידרה למתניתא וכן ר' חייא:
אבל לא לוקחין מהן - דמרווח ליה שמתוך שאינו מתקיים מתאוה הוא למכרו:
קסרינאה - דינר מצורה חדשה שפסל קיסר את הראשונה וגזר על זו:
כלאחר יד - שלא יבין שמדעת השלכתו וכיון שרואה שאבד ממך לא ישמח:
כולה משום דמודה הוא - שהעובד כוכבים ישמח כשישראל צריך לו:
וצריכי - למתני במתני' לכולהו:
משום דקא מרווח להו - גרסינן:
דחשיבא ליה מילתא - דצריך ישראל לשאול את כליו וידע דהדר ליה את כליו בעין:
לא תסוד - לא תתן סיד על פניה במועד:
מפני שניוול הוא לה - בעודו על פניה ואף על פי כשנוטלתו מאדימה ומצהיל פניה כיון דהנאה זו אינה אלא עד לאחר המועד וניוול בתוך המועד אסור:
לקפלו - לנוטלו מעל פניה:
בתוך המועד - כגון שבאה לסוד בתחלת המועד ולבסוף יום או יומים תטלנו ונהנית הימנו בתוך המועד:
דכולהו מיצר עכשיו - כל מה שהתירו לעשות במועד מיצר הוא באותה שעה כגון שחיטה ותיקון סעודה והתירו לו משום שמחה דלאחר זמן שבתוך המועד:
מלוה בשטר אין נפרעין מהן - לפני אידיהן מפני ששמח הוא לאחר זמן ביום אידו דכיון דנקט שטרא ישראל עילויה כל שעתא מסתפי מיניה:

דף ז.

נותו לו הצבע דמי צמרו - נותן לו צבע זה דמי צמר לבן כבתחלה אם ירצה דסבירא ליה לר"מ כל המשנה מדעת בעליו נקרא גזלן וקנאו בשינוי וכדמפרש בבבא קמא בהגוזל עצים ונוטל הצמר לעצמו אע"פ שהוא מעולה עכשיו בדמים:
ר' יהודה אומר - א"כ נמצא זה משתכר בשינויו אלא ידו על התחתונה:
ואם השבח - שהשביח הצמר יתר על היציאה שהוציא הצבע נותן לו בעל הצמר את היציאה סמנים ועצים ושכר פעולה כשכיר יום ולא שכר שלם כמו שהתנה עמו ואם היציאה יתירה על השבח כו':
הלכה כר' יהושע - דשרי במלוה על פה:
מחלוקת דרבי מאיר ורבי יהודה בהגוזל בב"ק ואחר כך סתם לן תנא בבבא מציעא כר' יהודה וכל מחלוקת שנחלקו תנאים ואח"כ סתם לנו במשנתנו כאחד מהן הלכה כמותו דכיון דסתמיה אחר המחלוקת ש"מ דקמו רבנן בטעמייהו ומסתברא טעמא דהאיך:

אין סדר למשנה - סידרא דמתניתין לאו דוקא ושמא משנה אחרונה היא נשנית ראשונה בבית המדרש:
כל מחלוקת ואחר כך סתם נמי כו' - אלמה קיימא לן כל מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם ביבמות בפ' החולץ (יבמות דף מב:):
כי לא אמרינן אין סדר - אלא סמכינן אסידרא ה"מ בחד מסכתא:
נזיקין כולהו - תלתא בבי:
ואיבעית אימא - להכי אהדרינהו רב יוסף לאפיה דאי נמי אין סדר למשנה לא איצטריך לומר הלכה כרבי יהודה דודאי הלכתא כי האי סתמא דכל המשנה לא הוה שייכא למיתנייה התם בהשוכר דהא לא איירי בההוא פירקא בשינוי אלא בחזרה ומדתניא התם ש"מ הלכתא קא פסיק ואזיל:
הנראה - עתה נראה לשון הבוא נבוא (בראשית ל"ז:י") לא יאמר לו בשבת הנראה אם תעמוד עמי לערב לעשות במלאכתי לערב:
וכולן שחזרו - אגזלנין ועמי הארץ קאי:
אין מקבלין אותן - להחזיקן בתורת חברות לסמוך עליהן:
עשו דבריהן - בסתר עבירות שעברו עד הנה:

דף ז:

בפרהסיא - הואיל ופקרו כל כך שוב אין נותנין לבן לשוב בתשובה שלימה:
שובבים - משמע מזידים ופרהסיא לשון מרד וגאוה כמו וילך שובב בדרך לבו (ישעיהו נ"ז:י"ז):
לעולם אסור - שלשה לפניו ושלשה לאחריו והוא עצמו כלומר כל שבעת ימי השבת:
ת"ק סבר הן בלא אידיהן - כדדייקינן לעיל דקתני לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים ש"מ שלשה לפניהם לבד האיד קאמר:
ורבנן בתראי - דלא יהבו סימנא איכא למימר הואיל ולא אשכחן מידי ביניהן איכא למימר בהא אתו לאפלוגי דהן ואידיהן ג' קאמר:
רבנן בתראי סברי נשא ונתן אסור - סתמא קאמרינן ולא קתני אסור לשאת ולתת כתנא קמא דמשמע לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי:
בגולה - אין העובדי כוכבים אדוקין כל כך בעבודת כוכבים כדאמרינן (לקמן) עובדי כוכבים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים נינהו כו'. ועוד דמסתפינן מינייהו:
רבנן בתראי לית להו דשמואל - דכיון דלא מסיים בהדיא במאי פליגי איכא למימר לטפויי אתו דשמעינן לתנא קמא דקאמר לפני אידיהן אסור לשאת ולתת עמהם וסתמא

דמילתא כשאין יד עובדי כוכבים תקיפה על ישראל קא אמר ואתו אינהו למימר לפני אידיהן לעולם אסורין. ואיפכא ליכא לשנויי דתתריץ שפיר דסתם תנא בתרא לטפויי אתא:

רבנן בתראי אית להו כנחום - דלא יהבי חושבנא אלא אסור סתמא קאמרי:

נשתקע הדבר - לא יצא דבר זה מפי אדם לעולם. ל"א לא יצא דבר זה לחוץ:

מוכרין להן סוס זכר זקן - בתוך המלחמה שאינו אלא לקלקל ומלתא דלא שכיחא הוא ולא אתי למילף מינה למכור בהמה אחריתי דהא דאמרי רבנן אין מוכרין להן בהמה גסה לא אסרו אלא משום שאלה או שכירות כדאמר בפירקין דלקמן (ד' טו.) והכא במלתא דלא שכיחא לא גזור רבנן:

בן בתירא מתיר בסוס - לפי שמלאכתו לרכוב אדם עליו ואין במלאכה זו חיוב חטאת שהחי נושא את עצמו דתנן במשילין פירות (ביצה לו:) אלו הן משום שבות לא רוכבין על גבי בהמה:

לא קא מפליג בין זכר לנקבה - בין זקן לבחור איהו מדקמפליג ואוסר בבחור:

כרבנן סבירא ליה - דאסרי משום תורת כלי זיין דקטיל בסיחופיה כדלקמן:

ולרבנן נשתקע הדבר - שיהא מותר בזקן דכולן אסורין:

השבת - ירק של תבלין שקורין אויי"ר ובלשון רומי אניט"ו:

מתעשר זרע וירק וזירין - בין שלקטו כשהוא ירק בין שלקטו כשהוא זירין דולדיילש"א בלע"ז ובין שהניחו עד שצמחו גרעיני זרעו בתוכו והוקשו וחבטן צריך לעשר את הזרע מדרבנן דאורחיה למיכליה זרע וירק וזירין הלכך כולהו הוו להו גמר פירי:

בדגנוניתא - הגדל בגנה דראוי לאכול זרע וירק וזירין אבל הגדל בשדות אינו נאכל ירק אלא זרע כעין חרדל:

מאתרין - ממקומנו ממדי:

בשומע תפלה - מאריך בה ושואל צרכיו:

באשלי רברבי - חבלים עבים וחזקים. ויש אומרים באילנות גדולות כמו ויטע אשל (בראשית כ"א:ל"ג). כלומר הא לאו כוותיה אתון עבדין פלוגתא דרבנן נמי היא כדקתני לקמן וחכ"א כו':

ואח"כ יתפלל - י"ח:

כי יעטוף - עטיפת נפשו ודאגת לבו יתפלל תחלה והדר לפני ה' ישפוך שיחו שמונה עשרה:

עטיפה לשון כאב ופריחת לב מתוך צרה כמו בהתעטפם כחלל (איכה ב):

לשוח בשדה - תפלת המנחה תקן בפרק תפלת השחר (ברבות כו:):

בזמן שצרתי לפניו אגיד - כבר קודם לכן:
לא כמר דייקי כו' - דהא איכא לשנויי הכי והכי:
יסדר אדם שבחו של הקב"ה - שלש ברכות ראשונות אבות גבורות וקדושת השם שאין בהן תפלה אלא שבח ואח"כ בשאר ברכות יש דברי תחנה ותפלה:

דף ח.

ר' יהושע סבר ילפינן ממשה - להסדיר שבח תחלה הלכך יתפלל י"ח תחלה דאיכא שבח בתחלתן:
דרב גובריה - גדולת מעשיו וחכמתו רבה ונאה לו לשבח ולהעדיף בשבחו של מלך מלכי המלכים אבל אינישׁ בעלמא מיחזי כיוהרא:
מעין כל ברכה וברכה - אם היה משכח תלמודו מאריך בחונן הדעת אם בעל תשובה הוא מאריך בהרוצה בתשובה וכן כולן:
מתני' ואלו אידיהן - דאסורין ג' ימים לפניהן:
קלנדא וסטרנורא - כולהו מפרש בגמרא:
ויום הלידה - של מלך עושין כל בני מלכותו יום איד משנה לשנה ומקריבין זבחים:
שריפה - ששרפו עליו כלי תשמישו כדרך המלכים:
יש בה עבודת כוכבים - כלומר אותו היום עובדין עבודת כוכבים והוא להן יום איד וכן משנה לשנה כל ימי בנו. ובכל הנך דחשבינן הכא חשיבי ליה ואסור ג' ימים לפניהן:
אבל יום תגלחת זקנו כו' - שאין זמן קבוע לרבים אלא כל אחד ואחד כשמגלח עושה יום איד:
בלוריתו - כשמספר פעמים הרבה מניח בלורית מאחריו ומגלחה משנה לשנה ויום שמגלחה עושה יום איד:
ויום שעלה מן הים - מקריב זבחים לעבודת כוכבים על דבר שניצל. ובכל הנך אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו ולא לאחריו דלא חשיבי כולי האי:
גמ' אחר התקופה - היא תקופת טבת והיו עושין ח' ימים רצופין איד כדלקמן:
וסימנך - שלא תחליף לומר קלנדא קרי אותן דלפני התקופה:
אחור וקדם צרתני - אחור כתיב ברישא מתני' נמי הנך דלאחר התקופה תנא ברישא:
יום שמתמעט והולך - מתשרי ועד טבת:
הא חזא ליה - יומי אריכי ביום תקופת תמוז והיה לו לידע שמנהגו של עולם הוא:
שקרנותיו קודמות לפרסותיו - דאמר מר כל מעשה בראשית בקומתן נבראו שור עם קרניו מגודלין וכיון שיצא ראשו תחלה נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו:

[**ותיטב לה' משור פר** - אמר דוד ותיטב לה' תפלתי משור שביום שהיה שור דהיינו אותו יום שנולד כדכתיב שור או כשב וגו' הרי עשוי ונגמר כפר שהוא בן ג' שאפילו מקרניו לא חסר]:

רומי שעשתה קלנדא - תקנו אותו יום להקריב זבחים וכל עיירות הסמוכות לה לרומי יודעין אנו שהן משתעבדות לה לרומי ליתן המס ולהביא להן כל צרכיהן אבל אותן עיירות אין עושין קלנדא מי הוי אסור לשאת ולתת עמהם דנימא הואיל ומשועבדות לרומי יש לומר מה שהן קונין עכשיו יביאו לרומי להקריבן בני רומי:

או מותרות - הואיל ואין מקריבין הן ואין יום איד זה שלהן:

לעובדיה - בני רומי:

היא עצמה - כלומר כל עצמה של איסור אינה אלא לעובדיה:

וסטרנליא וקרטסים - סיפא דברייתי' וכולהו מפרש לקמן:

עובד כוכבים - ביום משתה בנו פלח לעבודת כוכבים על שהגיע לכך:

אף אנן נמי תנינא - כרבי יוחנן דעיירות המשועבדות מותרות:

אלא אותו האיש למעוטי מאי - פשיטא דמי שלא גילח היום ושאר עובדי כוכבים שלא עלו בו ביום מן הים מותרין:

אלא לאו למעוטי אנשים משועבדים - לאותו האיש דמותרין דלא אמרינן מאן דזבני ממטו ליה למפלח:

בטהרה - כלומר בלא כוונה ואין שמים על לב:

וקרא לך - משמע שאתה קרוי לו מעלה אני על אכילתך כאילו הוא מזבחו:

דף ח:

כל תלתין יומין - דבתר הלולא:

בין אמר - עובד כוכבים זה לישראל מחמת הלולא אני עושה סעודה זו:

ובין לא אמר לו - מסתמא להלולא מכוין ואסור דכל ימי הלולא מקריב לעבודת כוכבים:

ומעיקרא - קודם שיכניס את אשתו מאימת חיישינן להלולא אם הזמין אנשים לסעוד אצלו:

מכי רמו שערי באסינתי - לעשות שכר ליום המשתה:

אסינתי - עריבות ששורין בהן שעורין לעשות שכר. ל"א נותנין עפר בעריבות וזורעין שם שעורין קודם ימי החופה ומביאין לפני החתן והכלה כשהן צמוחים ואומרים להם פרו ורבו כשעורין הללו שממהרין לצאת מכל התבואה:

דאדם חשוב הוא - ושמח ממנו העובד כוכבים מאד:

יום שתפסה בו רומי מלכות - שנלחמו עם יונים ונצחום ומלכו בכל העולם:
בימי קלפטרא מלכתא - של אלכסנדריא כדאמר בהמפלת במסכת נדה (דף ל:) ונלחמו רומיים עמה ונצחוה ותפסו הם המלוכה:
עד דשתפינהו - רומאי לישראל בהדייהו:
והכי אתנו - רומאי לישראל אי מינן מלכי כו':
מרגלית - אינה חשובה כאבן טוב:
בסיס - כן תרגום כנו בסיסיה. למושב חברתה להושיבה עליה:
אינך - הוא נופך קרבונקל"א:
כפו להו - רומאי ליונאי:
עשרין ושית שנין קמו - רומאי בהימנותייהו לישראל:
מעיקרא - כי קמו רומאי בהימנותייהו:
מאי דרוש - רומיים:
ואלכה לנגדך - יעקב ועשו שוין בגדולה:
לפני עבדו - דרך השר להלך לפנים:
פשטה - שלטה:
מלכות - רומי:
בחנות - מקום בהר הבית וחנות שמו:
דיני קנסות - אונס ומפתה ושלשים של עבד שנתנה תורה קצבה אחת ליקר ולזולל. ומאחר שלא ישבו בלשכת הגזית לא דנו ובטלו דיני קנסות דכתיב בתשלומי כפל שהוא קנס אשר ירשיעון אלהים דהיינו מומחין וסמוכין בשם רבי כדאמרינן בסנהדרין ומי שאינו סמוך אינו דן דיני קנסות:
תחום - אלפים אמה סביבות העיר:
וסמך שם כו' - והני רבנן בתר חורבן הבית הוו טובא:
לולניאות - חניתות:
כי היכי דלא ליחייבו - רוצחים קטלא דאין דנין דיני נפשות אפילו בסנהדרין קטנה שבכל עיר אלא בזמן שהיתה סנהדרין גדולה בישיבתה ובמקום המיוחד לה והוא לשכת הגזית:
המקום גורם - לחייב הנדון ואם אינם שם לא ידונו. והאי קרא בדיני נפשות קאי כי יפלא ממך דבר בפרשת שופטים ושוטרים בזקן ממרא:

דף ט.

מלכות פרס בפני הבית - בזמן הבית בעודו בנוי לאחר שבנאו כורש נמשכה מלכותו שלשים וארבע שנים ובטלה ותפשוה בני יון ומלכו מאה ושמונים הרי מאתים וי"ד ובני חשמונאי נטלו מלכות מיונים ומלכו ק"ג והורדוס אחריהם ק"ג הרי ד' מאות וכ' שנה שהיה בית שני בישובו:

מכאן ואילך - ממלכות הורדוס ואילך חרב הבית ובטלה מלכותן:

צא וחשוב - והבא למנות סדר חכמים וחייהם או שני שטר חוב או שום מעשה המאורע ימנה לחורבן מעכשיו כך וכך שנים לחורבן הבית. אלמא מאתן ושית קודם חורבן הבית פשטה דהא אמרן לעיל דרומיים וישראל נטלו יחד המלכות מיונים וקתני הכא דישראל מלכו קודם חורבן מאתן ושית:

אמטו להכי לא חשיב להו - ר' ישמעאל לעיל בהדי הנך דפשטה על ישראל דהא בהנהו לא שלטה עליהן דשותפי הוו:

אמר רב פפא אי טעי האי תנא - דתנייה להך מתני' דצא וחשוב אחר חורבן:

ולא ידע - במנין שנים שאחר חורבן הבית כמה שנים טעה בשנה שהוא עומד בה לא ידע אי שנת כ' היא על המאות או שנת כ"א או שתים:

פרטי כמה הוו - אין אדם טועה במאות אלא טועה בשנה או בשתים דהיינו פרטי דמאות ואלפים הוו כללי:

נשייליה לספרא כמה - לסופר הכותב גטין ושטרות שהוא מונה למלכות יון כדאמר לקמן (דף י.) בגולה אין מונין אלא למלכות יון ואין מונין לתחלת מלכותן שהיו שש שנים מקוטעות שלא מלכו אלא בעילם ומשש שנים ואילך פשטה מלכותן ומשם והלאה מונין להן כדאמר לקמן נישייליה האי תנא לספרא כמה פרט השנים יש לו על הכלל שלו:

ונטפי עלייהו - תנא עשרין שנין אם יש לו לסופר פרט ט"ו על כללו למנין יונים יש לו לתנא ל"ה פרט על כללו למנין שני חורבן:

לחומריה - קשר כלומר סכום חשבונו ימצא כהוגן שהרי מנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם החורבן כדתניא לעיל דיון נטלו מלכות לסוף ל"ד לבנין הבית הוסף עליהם שש שנים שאין מונין להן הרי תחלת מניינם לסוף מ' לבניינו דהיינו ש"פ קודם חורבן נמצא כשהתחיל תנא למנות לחורבן ומנה כבר כ' שנה נשלם כלל הסופר להיות ד' מאות וכשהיה לסופר אחת פרט הי' ליה לתנא כ' ואחת כשהיה לסופר עשר שנים פרט היה לו לתנא ל' כשהגיע הסופר לת"ק ואחת יש לו לתנא קכ"א דהוי פרטי כ"א. וה"ה דמצי למיתני נבצר מנייהו תמנן ואידי ואידי חד חושבנא ודרך קצרה נקט למלתיה:

ואי טעי ספרא - בפרטא דידיה נשייליה לתנא כמה פרטא דיליה ונבצר מינייהו עשרין וטעמא כדפרישית ואם יהיו לו לתנא מאתים ול' יהיו לו לסופר שש מאות ועשר ואם יש לתנא מאתים ועשר יהיו לו לסופר חמש מאות ותשעים. וה"ה דמצי למיתני ניטפי עלייהו תמנן אלא משום דרך קצרה נקט ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא ותוספתא אתנא משום סימנא דספרא בצירא ותנא תוספאה:

וסימנך - שלא תתחלף הי מבצר והי מטפי:

ספרא בצירא - מדקדק בתיבות וכותבן במסורה בחסרון אותיות:

תנא תוספאה - תני תוספתא:

ששת אלפים שנים - נגזר על העולם להתקיים כמנין ימי השבוע וביום השביעי שבת ובשבעת אלפים נוח לעולם:

שני אלפים - ראשונים נגזר עליו להיות תוהו בלא תורה:

ושני אלפים תורה - בלא ימות המשיח:

ושני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו - משני אלפים אחרונים מה שיצאו ומשיח לא בא:

אי נימא ממתן תורה ועד עכשיו - עד גמר ארבעת אלפים לבריאת עולם כדקאמרת ליכא ב' אלפים:

דכי מעיינת בהו - בשני קמאי דתוהו קודם מתן תורה תרי אלפים ופרטי מאלף ג' תמ"ח שנים משכחת בהו:

הכי גרסינן דכי מעיינת בהו בשני דקודם מתן תורה כו' - ולא גרסינן ועוד דכי מעיינת כו' - ופירושם כדפרישית. צא וחשוב שנות דור ודור שחי כל אחד קודם שנולד בנו דשנים שאחרי כן אתה נותן לבן ותמצא מאדם עד שנולד נח תתרנ"ו שנים ונח חי תק"ב שנים קודם שנולד שם דכתיב (בראשית ה':ל"ב) ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו' כשנולד בנו הראשון היה בן ת"ק שנים ויפת הוא הגדול מחם שנה וחם גדול משם שנה הרי תק"ב שנים לנח כשנולד שם כדכתיב (שם י"א) בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול ואם שם לת"ק שנים דנח אתיליד כי מטו שנתים אחר המבול הוה ליה בר ק"ב דהא כתיב (שם ז) ונח בן שש מאות שנה והמבול היה חשוב תק"ב דנח ומאה דשם עד ארפכשד והוסף על נ"ו של פרט הרי תרנ"ח וארפכשד הוליד את שלח בל"ה הרי תרצ"ג ומשלח עד עבר ל' הרי תשכ"ג ומעבר עד פלג ל"ד הרי תשנ"ז ומפלג עד רעו ל' הרי תשפ"ז ומרעו לשרוג ל"ב הרי תתי"ט ומשרוג לנחור ל' הרי תתמ"ט ומנחור לתרח כ"ט הרי תתע"ח ומתרח לאברהם ע' הרי תתקמ"ח על אלף ומאברהם עד יצחק ק' הרי

אלפים ומ"ח ומיצחק עד מתן תורה ת' שנים כיצד ס' עד שנולד יעקב וברדתו למצרים כתיב ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק"צ משנולד יצחק וישראל היו במצרים רד"ו הרי ד' מאות ומ"ח שנים על אלפים לבריאת עולם נמצא ממתן תורה עד ד' אלפים לבריאתו של עולם אלף וחמש מאות וחמשים ושתים:

אלא מן ואת הנפש וגו' - ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא:

וגמירי דההיא שעתא הוה אברהם בר נ"ב - הוסיפם על אלף ותתקמ"ח שהיו בידך כשנולד אברהם הרי אלפים תוהו:

דכמה בצירן - לך השתא דתורה דתני תנא:

תמ"ח שנים - היו בצירן לך:

כי מעיינת מואת הנפש אשר עשו עד מתן תורה - הכי הוו הוסף אותן על מנין מתן תורה ונמצא אלפים מכוונין מואת הנפש אשר עשו וגו' עד גמר ד' אלפים לבריאת עולם והוא קע"ב שנים לאחר חורבן כיצד הרי מנית עד יציאת מצרים תמ"ח על עודף אלפים וכתיב (מלכים א ו':א') ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל עד ויבן שלמה את הבית הרי תתקכ"ח על אלפים כשנבנה הבית וימי בית ראשון ד' מאות ועשר הרי שלשה אלפים ושל"ח שנים וגלות בבל ע' שנים הרי ת"ח וימי בית שני ת"ך הרי תתכ"ח נמצא קע"ב חסרין מד' אלפים והכי תני בסדר עולם:

אי טעי תנא - דתני ובעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו ורוצה למנות כמה יצאו מימות המשיח וטועה בשנה או בשתים או יותר דלא ידע פרטי על כלל המאות כמה הוו דאין אדם טועה במאות לפיכך לא הוצרך רב פפא לתת סימן בטעותא דכללי:

לישייליה לספרא - המונה למלכות יון כמה פרטי הוא כותב על כללא דידיה:

ונטפיה - תנא בפרטא דידיה על פרטא דספרא:

מ"ח שנה - שהרי מנין התנא מתחיל לאחר קע"ב שנים לחורבן הבית ששלמו שני אלפים תורה ומנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם חורבן הבית הרי מנין הסופר קודם לתנא תקנ"ב שנים וכשמונה התנא ארבעים ושמונה שנה נשלמו כללו של סופר לשש מאות והתחיל פרטו מכאן ואילך כשהיה לו שנה פרט היו לו לתנא מ"ט כשהיו י' שנים פרט היו לו לתנא נ"ח. וה"ה דמצי למימר ונבציר מינייהו נ' ושנים שנה שהי' לו לסופר קודם שהתחיל תנא למנות אלא משום דאנח סימנא מ"ח עיר ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא משום סימנא דספרא בצירא תנא תוספאה:

דף ט:

ארבעים ושמונה עיר - בערי הלוים כתיב:

תנא תוספאה - קורא מקרא שלם בתוספת אותיות. לישנא אחרינא קרי תוספאה וזה נראה עיקר דלענין קריאה דקרא לא שייך תנא כלל אלא קרא:

האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע - קאי למנין סדר שמיטות שהיו ישראל מונין והולכין בפני הבית דקי"ל שביעית בזמן הזה נהגא ואפי' לר"מ דאמר בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים מודה הוא דמדרבנן נהגא בפ' השולח גט (גיטין דף לו.) ובמשקין בית השלחין (מו"ק דף ב:):

נטפי חדא שתא - על שנין דמחורבן ועד שנה שהוא עומד בה מהאי טעמא דתניא (תענית דף כט.) מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב כשחרב הבית בראשונה מוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ותשעה באב היה וכן בשניה אלמא שתא דחורבן אתחלתא דשמטה למהדר הוות ומאן דמני לשני חורבן לא מני להההיא שתא בהדי שני דחורבן אלא בהדי שני דקם ביתא הואיל ונפק ליה רובא בט' באב הלכך מאן דבעי לממני שמטה לוספה לשנת חורבן על מנין שני דבתר חורבן:

ונחשב כללי - המאות ביובלי שתי יובלות למאה לקצר מניינו:

ונשקול מכל מאה תרתי ונישדי אפרטי - כר' יהודה דאמר (ר ה דף ט.) שנת חמשים עולה לכאן ולכאן היא שנת יובל והיא שנת תחלת השמטה הבאה ונמנית לראש יובל הבא דאי כרבנן הא אמרי שנת חמשים היא שנת יובל היא שנת חמשים ובחמשים ואחת מתחיל מנין יובל הבא נמצאת שנה מתוספת על סדר השמטה לכל יובל ולרבי יהודה משהתחילו למנות השמיטין לא זז הסדר משבע שנים לז' שנים:

וסימן - דלא תעביד כרבנן אלא כר' יהודה למשקל תרתי שני מכל מאה כי זה שנתים. ובמסכת ערכין (דף יב:) פרכינן לר' יהודה חורבן בית שני במוצאי שביעית מי משכחת ליה מכדי בית שני כמה קם ארבע מאות ועשרים פש ליה תמני שני לארבע מאה דיובלי שדינהו אעשרים הרי עשרים ושמונה אשתכח דבשנת השמטה חרב ומשנינן הנך שית שנין עד דסליק עזרא ומקדיש לא מני שמיטין הלכך דל מנייהו שית שני קמייתא אשתכח דבעשרין ותרתי ליובל חרב והיא מוצאי שביעית:

אל תקח - שהיא קץ הגאולה ותקבץ להר הקודש לנחלת אבותיך ולמה תפסיד הדינר:

דמתניתא טפיא תלת שנין - לחשבון הברייתא מושך הגלות שלש שנים יותר דאמרינן לעיל אחר קע"ב שנים לאחר חורבן נשלמו ארבע אלפים הוסיף עליהם רל"א דקתני

בברייתא הרי הקץ לאחר ת"ג לחורבן ורבי חנינא ת' קאמר. כשאמר רבי חנינא למילתיה עדיין לא עברו ת' לחורבן:

דף י.

שית שנין יתירתא - שבא לפני ב"ד בשנה שנכתב בו ומצא בו שש שנים יותר ממניינם כגון שהיו עומדים בשנת חמש מאות למלכות יון ובו היה כתוב בשנת חמש מאות ושש שנים לוה פלוני מפלוני וסתם היה כתוב ולא היה כתוב בו שום מלכות:

מאוחר הוא - מלוה עשה עמו טובה ומחל לו שעבוד קרקעות של שש שנים וכל מי שיקנה קרקעו בתוך שש שנים אינו מפסיד שהרי זמן מכירה קודם לזמן טריפת השטר:

ועד דמטי זמניה לא טריף - אינו יכול לטרוף לקוחות אלא אותן שיקחו ממנו משש ואילך:

ספרא דוקנא כתביה - מדקדק בחשבונות הוא ואינו הולך אחרינו שאין אנו מתחילין למנות לתחלת מלכות יון אלא לאחר שש שנים שמלכו בעילם והוא מונה לתחלת מלכותן ושיעבודו מיום כתיבתו הוא ומהיום והלאה יטרוף ואין כאן מחילה לפי שחמש מאות שלנו הן חמש מאות ושש לתחלתן:

ממאי - דהאי דמנינן לשטרי לש"פ שנים קודם חורבן דעתין למלכי יון דתימא דהנך שית שני יתירתא היינו האי דאתחיל למימני מתחלת מלכותן דניחא לך למימר הכי ולא ניחא לך למימר מאוחר הוא לפי שאין דרך למחול שעבודו שמא ימכור זה כל נכסיו בתוך זמן האיחור ויפסיד את חובו:

דלמא - בין אנן בין הא ספרא האי דמנינן לש"פ שנים קודם חורבן לאו דעתין אמלכות יון אלא ליציאת מצרים מנינן:

ושבקיה לאלפא קמא - דמיציאת מצרים ומתחלינן למימני מתחילת אלפא בתרא והיא שנה ראשונה ליון שפשטה מלכותן בכל העולם דמיציאת מצרים ועד חורבן אלף וש"פ שנים ת"פ שנים עד בנין בית ראשון ות"י דבנייני הרי תת"צ ושבעים דגלות בבל ות"כ דבית שני הרי אלף וש"פ שנים ומלכות יון נמי פשטה בכל העולם ג' מאות ושמונים שנים קודם חורבן שהוא תחלת אלף שנים וכיון דדעתין איציאת מצרים ליכא למתלי הנך שית שנין אלא במחילת השעבוד ושטר מאוחר הוא:

אין מונין אלא למלכי יונים - וכיון דלמלכות יון מנינן ואיכא למיתלי להנך שית שנין בספרא דוקנא תלינן ביה ולא תלינן ליה במחילת השעבוד שאין כל אדם עושה כן:

דיקא - דלמלכות יון מנינן:

לשטרות - דכל אימת דקאי מלכא מכי מטי שילהי אדר סלקא ליה שתא ובניסן ריש שתא תנינא למיכתב בשטרי:

ואנן השתא מתשרי מנינן - כל תשרי מחדשים שתא. אלמא ודאי מניינא דידן למלכי האומות הואי ואין לך מלכות באומות מתחלת שלש מאות ושמונים שנה קודם אלא מלכות יון דאי סלקא דעתך דהאי דמנינן לשלש מאות ושמונים שנה קודם חורבן דדעתין איציאת מצרים מניסן בעו למימני ולחדושי שתא דקיי"ל בשמעתא קמייתא במסכת ראש השנה דליציאת מצרים מניסן מנינן:

הא דידיה הא דבריה - כשמעמידין בן מלך בחיי אביו להחזיקו במלוכה שמח האב ועושה אותו יום איד:

ומי מוקמי - רומיים מלכא בר מלכא. כל הני יום אידיהן דמתני' דרומיים נינהו כדתניא לעיל יום שתפסה בו רומי מלכות ותניא רומי עשתה קלנדא:

כתב ולשון של רומיים מאומה אחרת באה להן אחרים תקנו להן כל ספריהם:

ע"י שאלה - נוטלין רשות מן השרים ומבקש האב מהן להעמיד בנו תחתיו:

כגון אסוירוס בן אנטונינוס דמלך - על ידי שאלת אביו:

קלניא - בת חורין שלא תתן מס לעולם משום דאית בה רבנן ואנטונינוס עצמו היה משמש בפני רבי כדלקמן ומשום הכי היה אוהב לרבנן:

אייתי רבי גברא ארכביה וכו' - כלומר הרכב את בנך עליהן ועליך ותהא טבריא מסורה בידו:

ואימא ליה - לברך דליפרחה ליונה מן ידיה כלומר דליעבד טבריא קלניא להוציאה מתחת עולו:

דף י:

ולימא ליה - בפרהסיא:

דלמא מצערי ליה - לרבי:

עבדה איסורא - זנתה:

שדר ליה - אנטונינוס לרבי עשב ששמו גרגירא רוק"א בלע"ז והבין רבי מה לי ולעשב הזה ודאי סימנא הוא דשלח לי גרגירא נגרר' ונמשך לב גירא עם הנואפים יודע היה ללמוד אנטונינוס:

שדר ליה - רבי כוסברתא בלע"ז אלוינאר"א. כלומר שחוט הבת כוס ברתא שתי מלות:

הדר שדר ליה - אנטונינוס כרתי בלע"ז פורי"ש. כלומר אם כן יכרת זרעי:

הדר שדר ליה חסא - לייטוג"א בלע"ז. כלומר חוס עלה:

מטראתא - דיאסקאות של עור כמין שקים גדולים:
[**וחיטי אפומייהו** - שאם יפתחו השקים רואים החטים ולא יבינו]:
ודאתו מינייהו ניפוק עלייהו - היוצאין מבניך יוציאו הוצאות למלכי רומי העומדין אחרי על סמך הממון הלז:
נקרתא - מערה. לשון נקרת הצור (שמות לג):
לביתיה דרבי - ללמוד תורה:
משמש ליה - משמש לפניו בסעודה:
שמה אדום - בגיהנם משתעי קרא:
מי שיש לו נימא ברגלו - בשר מת ומצערו:
ויחיה - ויבריא:
כל דזכי מלכא - נוצח את המלך בדברים בושת הוא למלך ומשפט האיש להשליכו:
לקמוניא חלילא - בית מלא עפר:
מטרוניתא - רומית:
אילפא - ספינה:
בלא מיכסא - כלומר אוי לך הואיל ועליהן אתה נהרג שלא מלתה את עצמך ותטול חלק עמהם:
והיתה לאהרן ולבניו - בלחם הפנים כתיב וכהן נוטל מחצה כדאמרינן בסדר יומא (דף יז:) ונוטל חלה אחת משתי חלות של עצרת וארבע או חמש ממעשה לחם הפנים והתם מפרש לה דפלגא היא. והכי נמי השוה אותי נגד כולן שהזכיר שמי לבד:
אדרכן - שר שבעובדי כוכבים היה:

דף יא.

נתפרדה חבילה - אהבתינו שנקשרה נפש בנפש:
גונדא - גדוד:
ניפיורא נקיט נורא לאפיפיורא - נוטל ומוליך האבוקה לפני אפיפיור. כולן מיני שררה הן זה למעלה מזה:
קומא - מלך:
שני גיים - כתיב וקרינן גוים:
אנטונינוס ורבי - זה בא מעשו וזה בא מיעקב:
חזרת - לייטוג"א בלע"ז:
צנון - רפנ"א בלע"ז:

חיתוך והיפוך מועילין למאכל:
פלחי בה - עושין אותו יום איד קבע כל ימי בנו העומד תחתיו:
אלמא - מדלא תלי ר"מ טעמא בשריפה אלמא לאו חק העובדי כוכבים הוא לשם עבודת כוכבים:
ורבנן - דתלו טעמייהו בה קסברי חוקה היא להם:
ולא מדרכי האמורי - אינה מדרכי האמורי לחוש ללא תעשה כמעשיהם (שמות כג):
חשיבותא הוא - מי ששורפין עליו מראין שמיתתו חשובה להם חשיבא להם המיתה ששרפו עלה ופלחי לעבודת כוכבים:
בשלום תמות - בצדקיהו כתיב:
שבעים מנה צורי - משמע הכסף שרף. צורי משקל של צור והוא כ"ה סלעים והסלע ד' דינרים והדינר הוא משקל זהוב קושטנטינ"ה:
בשבעים מנה - כלי תשמיש היו שוין שבעים מנה:
ומידי אחרינא לא - מפסדינן אלא כלי תשמישו:
עוקרין - בהמה. הגידין לבד שעל פרסותיה עוקר וחותך אפוגרימ"ט בלע"ז:
בסוס שרכב עליו - דהוא כלי תשמיש:
עיקור שיש בה טריפה - שהבהמה נטרפת בו אסור לעשותו ואף על פי שאין סופו ליהנות ממנה אסור לגרום לבהמה טריפות בידים:

דף יא:

מנשר - משיר וחותך פרסות שני רגליה:
מן הארכובה ולמטה - אבל מן הארכובה ולמעלה טריפה אלמא מדאסור לטרפה בבהמה טהורה עסקינן וטהורה מאי כלי תשמיש איכא:
בעגלה המושכת בקרון - שיושב בו המלך דהיינו כלי תשמישו:
יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו - יום שמגלח זקנו וכן בו ביום הנחת בלוריתו. יום שמגלח זקנו שער ומניח בלורית אפודלי"ץ מאחורי העורף לשם עבודת כוכבים:
והעברת בלוריתו - לסוף שנה שמגלח אותה בלורית לבדה:
דתניא תרוייהו יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו - ותרתי מתני' נינהו ולאו גבי הדדי תניא להו:
עוד אחרת - עוד איד אחרת יש להם לרומיים שאינה שנויה במשנה:
אדם שלם - כנגד עשו:
אדם חיגר - כנגד יעקב צולע על יריכו. כלומר עדיין עשו שולט על יעקב:

של אדם הראשון - והן בגדי חמודות שהיו לעשו:

קרקיפלו של ר' ישמעאל - כהן גדול ומהרוגי מלכות היה ומתוך יפיו נכנס בלב בת קיסר והפשיט עור פניו וחנטה באפרסמון שתהא מקויימת ולא ישתנה ועדיין מונח בגינזי רומי:

דפיזא - פז והוא אבן יקרה עד מאד ואינו מצוי בעולם:

סך קירי פלסתר - חשבון הקצין כזב [הוא]. נבואת יעקב שקרא לבניו לאחרית [הימים] שסופן ליגאל כזב הוא:

סך - חשבון:

קירי - קצין:

אחוה דמרנא זייפנא - אחיו של אדונינו עשו זייפן הוא יעקב שרימה לעשו וחשב ליטול ברכה להיות גביר לאחיו:

דחמי חמי - הרואה בשמחה זו עכשיו רואהו ומי שאינו רואה עכשיו לא יראה עוד דעד ע' שנה אינה נעשית:

מאי אהני לרמאה - ליעקב שרימה את עשו ולקח את ברכתו:

ווי לדין - לעשו:

כד יקום דין - כשיקום יעקב:

ה"ג ותנא דידן מ"ט לא קחשיב הא הני דאיתנהו בכל שתא קחשיב הא דליתא כל שתא לא קחשיב:

הני דרומאי - הני ימי אידיהן דמתני' אין אסורין אלא לבני רומי:

מוטרדי וטורייסקי מוהרנקי ומוהרין - שמות ימי אידיהן קבועות שיש להן בכל שנה:

ועשר באדר - בעשרה באדר:

קבועין - ולקמן מפרש קבועין כל השנה שכל ימות השנה עושין עובדיהם יום איד ומקריבין זבחים ואסורים במשא ובמתן לעולם:

תורעתא - שם עבודת כוכבים:

ומפג - שם העיר:

יריד שבעין בכי נדבכה שבעכו ואית דאמרי נתברה שבעכו ה"ג - ואית דאמרי איפכא הני תרי לישני:

ה"ג ותדיר כולה שתא:

בגולה - אין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלישא וליתן עמהם שביניהם אנו יושבין ופרנסתנו מהן ועוד משום יראה:

בחגתא דטייעי - יום לשנה מתקבצין כל סוחרי העיר לאכול ולשתות ולחוג לשם עבודת כוכבים פלונית וכאן קורין קופנדרי"א:

דלא קביעא - אין חוששין לה כל כך אם אין עושין לה בכל שנה:

מתני' עיר שיש בה עבודת כוכבים - שיום איד יש לבני העיר היום לעבודת כוכבים שבעיר:

חוצה לה מותר - לשאת ולתת עם היושבין חוץ לעיר שאין נמשכין אחר אותה עבודת כוכבים שכן מנהג זה עובד את שלו וזה עובד את שלו ויום איד של אלו אינו ביום איד של אלו:

היה חוצה לה עבודת כוכבים - כלו' עבודת כוכבים שהיום עובדין ליראה שלהם:

תוכה מותר - שאין בני העיר עובדין לאותה יראה:

מהו לילך לשם - לאותה העיר ביום עבודת כוכבים שלהם לספר עם אחד מבני העיר:

בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום - שאין דרך יוצאה מאותה העיר ללילך לעיר אחרת ודרך הכבושה מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה אסור ללילך שם מפני חשד שנראה כמהלך לעובדה:

ואם - דרך מסלול זה הולך גם לעיר אחרת:

מותר - דהרואה אומר למקום אחר הולך:

גמ' והיכי דמי חוצה לה - כמה יהא רחוק אותו שוק שחוצה לה מן העיר ויהא מותר לשאת ולתת עם יושביו:

עטלוזא של עזה - עטלוזא שוק של בהמה כמו איטליז דתנן (בכורות דף לא.) שוחטין באיטליז ונמכרין באיטליז:

עזה - עיר של פלשתים והיה בה עבודת כוכבים והיה חוצה לה ישוב סמוך לעיר מאד:

עטלוזא של עזה - דסמוכה לעיר מאד מהו מי שרי מתני' כה"ג או לא:

צור - עיר שישראל ועובדי כוכבים דרין בה:

דף יב.

שפיתת קדירה כשמניחין אותה אצל האור על גבי כירה קרי שפיתה לשון שפות הסיר (יחזקאל כד):

ולא חשו חכמים - אע"פ שסמוך איסור אצל היתר מאד. הכא נמי אע"פ שבני העיר האסורין סמוכין לבני חוצה לה שאין להם עבודת כוכבים היום לא חשו:

מאי לא חשו - איכא למימר בשתי קדירות דלילף הכא דכוותה:

משום בשר נבילה - ואע"ג דאיכא למיחש לאיסור דאוריית' לא חשו לאחזוקי איסור בקדירות מן הספיקא:

הכא נמי - לא מחזקינן דמי עבודת כוכבים בידי עובדי כוכבים שבחוצה לה דנימא אסור למכור להם בהמה שדמים הללו שהוא מקבל מהן מחמת בהמה זו דמי עבודת כוכבים הן שהבהמה היום לצורך בני תוכה היא ונקרבים היום לעבודת כוכבים והוא איסור דאורייתא מלא ידבק בידך מאומה וגו' (דברים י"ג:י"ח) וכ"ש היכא דידעינן דמשל חוצה לה הן דלספק איסורא דרבנן לא חיישינן דנימא דלמא האי גברא שייך בתר בני תוכה והוי היום יום אידו ועבר האי גברא אדרבנן דאסרי לישראל לשאת ולתת עמם ביום איד:

רבא אמר - האי לא חשו לאו לבשר נבילה קאמר דנילף מינה דכוותה דלא ניחוש לדמי עבודת כוכבים דהא לא דמי דהתם לית הנאה לעובד כוכבים דנישדי נבילה לקדירה דמיסתפי דאי חזי ליה ישראל תבע ליה בדינא אבל הכא מתכוין עובד כוכבים לעשות רצון חבירו אלא ה"ק לא חשו להם חכמים משום בישולי עובדי כוכבים דלמא סמיך ישראל לעובד כוכבים לבשליה וקאכיל בשולי עובדי כוכבים דרבנן:

וה"נ - היכא דפשיטא דדמים הללו מתוך תיבתו לקחם וליכא למיחש לאיסורא דאורייתא לא חשו חכמים לספק איסורא דרבנן:

משום יום אידם - למיחש דלמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה ושקיל וטרי האי ישראל בהדיה ביום אידו:

רבה בר עולא אמר - ביום אידם של בני עזה לא שרא ר"ח לשאת ולתת עם בני עטלוזא ולא דמי לשתי קדירות דהתם ליכא למיחש משום בישולי עובדי כוכבים מכי אתי ישראל חדא זימנא בגחלים אבל הכא איכא למיחש דלמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה הואיל וסמוכה לה ומתני' דקתני דחוצה לה מותר לאו בסמוכה כולי האי קאמר ור"ח לפני אידיהן הוא דשרי וה"ק לא חשו להם חכמים לשמא נתזה צינורא מתוך קדירת עובד כוכבים לתוך קדירת ישראל הואיל ואיסור קל הוא חדא דלא שכיח ועוד דאי נמי שכיח בטיל ברובא ה"נ לא חשו לאיסור חוצה לה של בני עזה ואע"פ שסמוכה לה ממש:

כל היכא דתני שיש בה עבודת כוכבים משמע שהיום עובדין ליראה שלהם:

אסור ליכנס לתוכה - משום חשד דאמרי איהו נמי אזיל למפלח:

ישב לו קוץ - נתחב לו קוץ ברגלו:

ואם אינו נראה - מפרש לקמן:

פרצופות המקלחין מים - פרצופות אדם חלולין ונכנס סילון מים לאחוריהם לתוכן ויוצאין דרך פיהם:

בכרכים - דרך יושבי כרכים להתנהג בגדולה להכי נקט כרכים:
ע"ג סילון - צינור מחובר בקרקע:
מפני סכנה - שלא יבלע עלוקה שנשוא"ה בלע"ז:
אילימא דלא מיתחזי - שאין אדם רואהו:
כל מקום שאסרו חכמים - דבר המותר ואסרוהו מפני מראית העין שהרואהו חושדו בדבר עבירה:
אפילו בחדרי חדרים אסור - במקום שאין אדם רואה אסרוהו:
ואם אינו נראה כמשתחוה - שפונה אחריו או צידו לצד עבודת כוכבים:
למיזל קמיה - עד שיעבור מכנגד עבודת כוכבים:
אבל מעיין דאיכא סכנה דאי לא שתי מיית - בצמא:

דף יב:

פרצופות ל"ל - הא תנא מעיין דאיכא סכנת צמא וקא אסר:
משום דבעי למיתני כיוצא בו לא יניח פיו על גבי סילון - דגבי מעיין תנא שחייה ולא תנא הנחת פה הלכך לא שייך למיתני כיוצא בו גביה אבל בפרצופות תנא הנחת פה ושייך למיתני גבייהו כיוצא בו דאסור נמי הנחת פה דאילו לשחות ולשתות בידו ליכא סכנתא דבדיק להו בידיה:
בידו אחת - ממהר וזורק בפיו ואינו בודק אבל בשתי ידיו יכול לעכבו בידו ויעיין:
נימא - היא עלוקה:
להחם לו - מים חמים לשתות בשבת דסכנת נפשות היא כדקתני בברייתא דמו בראשו:
אדהכי והכי - בתוך זמן שמחממין לו המים ישקוהו חומץ שלא ימהר למות:
זיבורא - צירעה:
חלא שמגז - חומץ חזק איגר"א בלע"ז:
שבירי - שד הממונה על מכת סנוירים. לא גרס הכא לא מן הנהרות ומן האגמים דה"ה נמי מן הכלים:
ליתרייה - יקיצנו משנתו ולימא ליה צחינא מיא:
נקרקש בנכתמא - יקשקש בכיסוי החצבא על החצב דלידמי כגברא בהדיה:
איזדהר משבירי שבירי בירי רירי ירי רי בכסי חיורי - לחש הוא ומתמעט והולך משם השד כאשר הוא שומע מיעוט תיבות אות אחר אות עד רי וכן הוא הלחש להבריחו משם. סנוירים תרגומו שבירי (בראשית יט):

מתני' עיר שיש בה עבודת כוכבים - ודרך העובדי כוכבים להיות להם יום שוק ויריד ביום אידם:

והיו בה חנויות מעוטרות - וסימן הוא להם שאותן חנויות של עבודת כוכבים הם ליטול מהם מכס:

מעוטרות אסורות - מפרש בגמ':

שאין מעוטרות מותרות - דבאותן שאין מעוטרות לא שקלי מינייהו מכסא לעבודת כוכבים ולא מטיא לעבודת כוכבים הנאה מינייהו. ואי משום דנושא ונותן ביום אידם ה"מ לזבוני להו דלמא מזבן ליה בהמה ואזיל ומקריב לה לעבודת כוכבים אי נמי דרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודי אבל למזבן מינייהו דבר המתקיים שרי דסתם מוכר עצב הוא:

גמ' בוורד והדס - של תקרובת עבודת כוכבים והוא סימן להם שחנויות הללו של עבודת כוכבים הן:

דקא מתהני מריחא - וורד והדס דרך לשטחן לפני עבודת כוכבים ואסורין משום תקרובת עבודה כוכבים:

אבל בפירות - מותרין ליקח מהן ואף על גב דמטיא הנאה לעבודת כוכבים בהנך זביני לית לן בה כדמפרש במהנה מותר:

דף יג.

מהנה לא כ"ש - והא מהנה הוא שהחנוונין שבתוכן סוחרי מעות של כומרים הן אי נמי הוא יהיב ליה לבעל המעות מסחורתו שעושה שם ומטיא להו הנאה אבל שאינן מעוטרות לאו דכומרים הן:

נהנה - מן הריח של עשבים או של בשמים:

מהנה - נותן מכס:

מן הארכובה ולמטה - אבל עיקור שתטרף בו אסור לעשות כן בידים בבהמה ואע"פ שהיא אסורה בהנאה:

וכותב - שטרות:

ומעלה בערכאות שלהן - מקום גדוליהן ושופטיהן ומעלה שטרותיו לפניהם לחתום ואף על פי שכבוד ותפארת היא להם ואיכא למימר דאזיל ומודה:

שהוא כמציל מידם - שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעין להציל מן העוררין:

בית הפרס - שדה שנחרש בה קבר וחשו חכמים עד מאה אמות דלדלה מחרישה את כתיתי העצמות ושמא יעבור על עצם כשעורה ויסיטנו:

לצידן - לחוצה לארץ וארץ העמים מטמא מדרבנן כבית הפרס:
ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי - ומדאיירי ר' יוחנן ש"מ שמיעא ליה לר' יוחנן הך מתני' ולוקחין מהן בהמה פליגא אדרבי נתן:
דשקלי מיניה מיכסא - מן הלוקח ונמצא מהנה:
ואת סוסיהם תעקר - ביהושע כתיב. אלמא מותר לרדותן בכך:
ואין מחרימין - קסבר סתם חרמים לבדק הבית דפלוגתא היא [בערכין] (דף כח:) וכיון דהשתא ליכא בית המקדש אתי בהו לידי תקלה דמתהני מהקדש ומעילה:

דף יג:

נועל דלת - ואין לה מה תאכל ותמות:
התם משום בזיון קדשים - דאי אמרת תיעקר אינה מתה מהרה נראה בזיונה לזמן מרובה:
ונשחטיה מישחט - דאי משום שחוטי חוץ אבדק הבית לא מיחייב וכדתניא [בשני שעירים] (יומא דף סג:) שומע אני אפילו קדשי בדק הבית שנקראו קרבן וכו':
לידי תקלה - לאכלה:
גיסטרא - יחתכנה לשנים הא ליכא בזיון קדשים דמתה מהר ותקלה ליכא דלא אכלי מינה:
ה"מ - הוא דהוי מטיל מום גמור ואסור משום כל מום לא יהיה בו:
בזמן שבית המקדש קיים - דקרינא ביה תמים יהיה לרצון (ויקרא כ"ב:כ"א) להקריב אבל השתא נראה בעל מום הוא ולא אסור מדאורייתא:
וניהוי כמטיל מום בבעל מום - לרבא פריך דאמר נראה כמטיל מום כלומר מדרבנן הוא דאסור אמאי לא עבר מדאוריית' משום דלא חזי להקרבה הרי מטיל מום בבעל מום דמעיקרא לא חזי להקרבה ופליגי ביה תנאי בבכורות (דף לג:) גבי בכור שאחזו דם ואיכא למ"ד אסור להקיז אפילו הוא מת משום לא יהיה בו מום וה"ל למיתני מפני שמטיל מום בבעל מום ואמאי תנא נראה:
לדמי חזי - לחללו באחר ומקריב חלופיו וקרינא בו תמים יהיה לרצון משום חלופיו:
לאפוקי - השתא כשאין בית המקדש קיים דשום בהמה לא חזיא לא לגופה ולא לדמי הלכך נראה בעלמא הוא ולא מיתסר מדאורייתא אלא מדרבנן:
עבד מאי - לקח שם עבד מאי לרבי נתן מה יעשה לו יעקרנו או לא:
ה"ג העובדי כוכבים והרועים בהמה דקה - הן ישראל והן גזלנים הרי הן כעובדי כוכבים:
ואין מעלין - אותן מן הבור אם נפלו לתוכה אלא יניחם וימותו:

ואין מורידין - אותן לבור להמית אותן בידים. אלמא עבד עובד כוכבים אסור להמיתו בידים:

קתני - לרבנן דפליגי עליה דר' נתן לוקחין מהן עבדים ושפחות:

למאי מיבעי ליה - כלומר מאי מצוה יש כאן דנשרי ליה:

משום מעוטינהו - שממעט העובדי כוכבים ומדלדלן שלוקח בהמתם שמשתמשין בהן:

זבן סנדלא - ביריד של עבודת כוכבים לקח סנדל מן העובד כוכבים:

יתמא - בלא דעת:

עבד רבך הכי - לעשות סחורה בשוק של עבודת כוכבים דשקלי מיניה מכסא ומהנה:

אילמלא היה רבי יוחנן באתרא - דשקלי מכסא מבעלי בתים הוה אסר ליקח אפילו מבעל הבית והשתא דר' ירמיה קים לן דשקלי מבעלי בתים:

שאינו קבוע - ולא מסיק מוכסי אדעתייהו למיגבי מינייהו דלא תגר ולאו בעה"ב קבוע:

מתני' איצטרובלין ובנות שוח - מפרש בגמרא:

אסור למכור לעובד כוכבים - דלצורך עבודת כוכבים קבעי לה:

מוכר לו תרנגול לבן בין התרנגולים - לקח עובד כוכבים מישראל תרנגולים הרבה מותר למכור ביניהם תרנגול לבן דכיון דשקיל מיניה אחריני לאו לעבודת כוכבים קא בעי להו:

סתמן ופירושן מפרש בגמרא:

דקל טב חצב ונקלב - מפרש בגמ':

דף יד.

גמ' תורניתא - מין ארז והיא שטה כדאמר בר"ה (דף כג.):

הוסיפו עליהן - לענין שביעית:

כל שאין לו עיקר - להתקיים בארץ בימות הגשמים כגון קישואין ודילועין וכיוצא בהן:

אין לו שביעית - ומותר לעשות מהן סחורה ואינו מצווה להפקירן:

פירי דארזא - גלנ"ט:

בפטוטרותיהן שנו - פטוטרות דמתני' לאו מין הוא באפי נפשיה אלא ה"ק אין מוכרין להן כל אלו איצטרובלין ובנות שוח בעוקציהן לפי שתולין אותן בפני עבודת כוכבים ודרכן לעובדן בכך:

לבונה זכה - מין לבונה היא:

שלשה מנין - משקל שלשת מנין דהא ודאי לסחורה קא מכוין:

אלפני מפקדינן - על לפני עור אנו מצווין שלא ליתן מכשול בדבר האסור לו וכל הני דאסרינן לזבוני להו משום לפני עור לא תתן מכשול דבן נח מוזהר על עבודת כוכבים:

אלפני דלפני - כגון הכא דהאי ודאי לאו לעבודת כוכבים קבעי ומשום דלא ליזדבן איהו לאחריני ומקטרי לא מפקדינן למיסר:

מותר למכור לו - לעובד כוכבים תרנגול לבן כיון דלא אידכר לבן לאו לעבודת כוכבים קבעי:

אילימא דאמר תרנגול לבן למי - וא"ל ישראל לא מזבנינא לך אלא בהדי אחרינא:

אפילו בין התרנגולין נמי לא - דהא גלי דעתיה דלעבודת כוכבים קבעי ליה וניחא ליה דליזבון שאר התרנגולין בשביל הלבן:

הב"ע דאמר זה וזה - מתני' דלר' יהודה בפני עצמו לא ולת"ק לגמרי אסור כגון דמעיקרא אדכר לבן ושחור ואדום הלכך לבן לרבי יהודה בפני עצמו אסור כיון דמעיקרא אדכר והשתא שקיל לבן ואזיל ליה מעיקרא נמי איכוין ללבן והאי דאדכר שחור איערומי אערים דידע הוא דאי שאיל לבן לחודיה לא זבין ליה ישראל ובין התרנגולין מותר דמיגו דשחור לאו לעבודת כוכבים לבן נמי לאו לעבודת כוכבים ורבנן אפילו בין תרנגולין נמי אסור הואיל דקתבע לבן ומיהו תרנגול סתמא בין לר' יהודה בין לרבנן מותר למכור לו תרנגול לבן כרבי זירא:

תניא נמי הכי - כדתרצא רב נחמן דבאומר זה וזה פליגי:

אימתי - תרנגול לבן אסור למכור:

בזמן שאמר תרנגול זה לבן - מכור לי והאי זה לאו דוקא:

אבל אמר זה וזה - אינו מותר למכור לו אלא שניהם יחד. אלמא רבי יהודה בדאמר זה וזה קאי ומשום הכי בפני עצמו לא הואיל ואמר לבן ומדרבי יהודה נשמע לרבנן:

ואפילו אמר תרנגול זה לבן - אם היה עובד כוכבים שעושה משתה לבנו או שיש לו חולה בתוך ביתו:

מותר - דלסעודתו קבעי ליה משום נוי ולחולה נמי קבעי ליה משום רפואה:

אינו אסור - לשאת ולתת עמו אלא אותו היום משום דמקריב הוא היום לעבודת כוכבים ואזיל השתא ומודה:

בטווזיג - האי משתה דקתני מותר למכור לו תרנגול לבן לאו במשתה חופת בנו דהא ודאי לתקרובת עבודת כוכבים קבעי ליה אלא במשתה של מריעות שעושין הנערים זה עם זה וקורין קמפרוייש"א דלא חשיב כולי האי שיקריבו לעבודת כוכבים:

דף יד:

לאו סתמא צריכא למימר דמזבנינן - דלא תנינן אלא תרנגול לבן אבל חיטי חוורתי מותר:

אפי' סתמן נמי לא - וקשיא לרבי זירא דאמר תרנגול למי מותר למכור לו תרנגול לבן:

סד"א האי גברא לאו לעבודת כוכבים קבעי - דהא אין דרך חיטין להקריב לעבודת כוכבים:

אלא מיבק אביק ביה - קשור. ואילו קונין מידו שום חפץ לצורך עבודת כוכבים היה נותנה בזול מתוך שהוא אדוק לעבודת כוכבים וסבור כי היכי דאביקנא בה ויהיבנא כל מידי דאית לי בזול לצורך עבודת כוכבים כ"ע נמי אדוקין בה סבר אימא לעבודת כוכבים קבעינא ויהבו לי בזול ומיהו אין לבו לעבודת כוכבים ולישתרי קמ"ל:

קטוע - רגל:

איערומי אערים - דידע הוא שאין קטוע מצוי וימכרו לו שלם אלא להוציא מלבם שלא יבינו שלצורך עבודת כוכבים הוא תובע קטוע:

ויהבו ליה שחור ושקיל - כלומר כשמוכרין לו שחור לבדו שקיל ליה. ואליבא דר' יהודה מיבעיא ליה הכי ולא לרבנן דרבנן אפי' בין התרנגולים אסרי:

דקל טב ודקל ביש שני מיני דקלים הם:

אין מוכרין להן במחובר לקרקע - כדמפ' לקמן (דף כ.) משום דכתיב לא תחנם לא תתן להם חנייי' בקרקע:

קשבא - מין תמרים כמו (מגילה ז:) מלא טסקא דקשבי. ואית דאמר היינו חצובה שבו תיחם יהושע את הארץ (ב"ב דף נו.) ועשב נאה הוא:

קורייטי - מין פירות. וי"א עפרורית קרטי לבונה ואינו נראה דא"כ אמאי לא ידעי:

דכי אזלת להתם - לא"י:

מתני' מקום שנהגו למכור בהמה דקה - כגון מקום שלא נחשדו על הרביעה והכי מפרש לה בגמרא. ואל ישנה אדם מפני המחלוק' לא גרס לה הכא אלא בפסחים (דף נ:) גרס לה:

ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה - מפני שמיוחדת למלאכה ועושה בהמתו מלאכה בשבת:

עגלים וסייחים שלמים ושבורים - ואפילו שבורים שאינן ראוין למלאכה גזרו בהו רבנן דלמא אתי לאחלופי ואתי למזבן להו גדולים ושלמים הראוין למלאכה ואיכא למיחש להו לשאלה ולשכירות ולנסיוני כדמפרש טעמא בגמ':

מתיר בשבורה - מפרש טעמא בגמ':

מתיר בסוס - שאין מלאכתו אלא לרכיבה ורכיבה שבות היא ולאו מלאכה משום דחי נושא את עצמו לא איכפת לן אי אתי להשאילו ולהשכירו:

גמ' מפני שחשודין על הרביעה - ואיכא משום לפני עור לא תתן מכשול דבני נח נצטוו על הרביעה דכתיב (בראשית ב':כ"ד) והיו לבשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד (סנהדרין דף נח.):

אמר רב במקום שהתירו למכור כו' - כלומר יחוד נמי במנהגא תליא מילתא ומקום שנהגו למכור דקתני מתני' כגון במקום שאין חשודין על הרביעה לפיכך התירו לייחד: **ומקום שאסרו לייחד** - כדקתני אין מעמידין מיירי במקום שחשודין על הרביעה שמנהגם בכך ולפיכך אסורין למכור והכל הולך אחר המנהג. ולא קשיא הא דלא קאמר נמי כי האי לישנא מקום שאסרו למכור אסור לייחד כי היכי דקאמר מקום שהתירו למכור התירו לייחד משום דהתירו למכור דקתני קא מהדר אמתני' דקתני מקום שנהגו למכור מוכרין דתנא דידן לא איירי אלא במכירה ומקום שאסרו לייחד דקמהדר אההיא דאין מעמידין דמיירי באיסור יחוד:

דף טו.

ור"א אומר אף במקום שאסרו לייחד - כדקתני בההוא דאין מעמידין התירו למכור דיחוד בכל מקום אסור משום מכשול דרביעה ולא במנהגא תליא מילתא אבל במכירה ליכא למיחש לרביעה דעובד כוכבים חס על בהמתו מלרבעה מאחר שקנאה כדי שלא תעקר שנעשית עקורה ברביע' הלכך במנהגא תליא מילתא היכא דאחמור עלייהו דלא מזבני אחמור והיכא דלא אחמור שרי ולגבי העמדת בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים שהבהמה של ישראל היא אין העובד כוכבים חס עליה מלרבעה וקא עבר אלפני עור לא תתן מכשול ואהכי אסור:

ואף רב הדר ביה - וקסבר כר"א:

נהי דלרביעה לא חיישינן - דעובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר:

כיון דזבנה קנייה - ואינה של ישראל. ומשום לפני עור לא תתן מכשול לא קעבר דבני נח לא נצטוו על השביתה אבל גבי רביעה ליכא למימר הכי משום דהתם קעבר אלפני עור לא תתן מכשול (ויקרא י"ט:י"ד) לפי שבני נח נצטוו על הרביעה אבל על השבת לא נצטוו בני נח ומה שאסור לישראל לומר לעובד כוכבים עשה לי כך זהו משום ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיהו נ"ח:י"ג) דבור אסור:

גזרה משום שאלה - אי שרינן לזבוני בהמה גסה ולא חיישינן למאי דעבדה מלאכה בשבת אתי הוא לאושולי בהמתו לעובד כוכבים ועביד בה מלאכה בשבת וקא עבר בלאו דכתיב (דברים ה':י"ד) לא תעשה כל מלאכה וגו' וכל בהמתך דהשתא בהמת ישראל היא ומצווה הוא על שביתתה:

שאלה קניי' - לימי שאלת' דכיון דחייב באונסין הרי היא שלו:

נסיוני - מנסה לה אי אזלא שפיר כשהיא טעונה:

ואזלא מחמתי' - מחמת קולו שהיא מכרת והולכת:
מחמר לא שייך למימר אלא בבהמה הטעונה משאוי ופעמים שנותן עליה משא לנסותה אם הולכת יפה וה"ל מחמר בשבת ואיכא למ"ד בפרק בתרא במסכת שבת (דף קנד.) דחייב חטאת והתם פלוגתא:
אף במקום - הכי קתני במתני' אין משכירין להן בתים בא"י אבל בחו"ל משכירין ואף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו שידור בו העובד כוכבים אלא לבית העצים לבית האוצרות מפני שמכניס לתוכה עבודת כוכבים:
ואי שכירות קנייא - מאי איכפת ליה לישראל אם עייל לה עובד כוכבים עבודת כוכבים בדידיה קא מעייל:
יאכילנה כרשיני תרומה - אע"פ שמזונותיה עליו אינו גזלן אם האכילה תרומת כהן לפי שתרומה ממון שאין לה תובעים היא שהרי נותנה לכל כהן שירצה ואם רצה היה יכול ליתנה לכהן זה שהשכיר לו פרתו ואותו כהן מסתמא ניחא ליה ומחיל אם האכילה הרבה כרשיני תרומה דמה לו להקפיד והלא אינה מיוחדת לו לפיכך מתוך שיודע שנותן לבהמתו מאותן כרשינין הרבה בעין יפה יותר משאילו היו שלו ניחא ליה ואינו גזלן אי נמי שנפלו לו מבית אבי אמו כהן:
לא יאכילנה כרשיני תרומה - לפי שאינה שלו ואינו יכול להאכילה תרומה אלא לבהמתו קנוית כספו:
אידא דספסירא - ע"י סרסור ישראל והמוכר נמי ישראל:
ועוד דלא מגלי מומא - כיון דהוא למכרה לקחה אינו רוצה שיודע בה מום שבה הלכך לא מושיל ולא מוגיר:
אימור לשחיטה זבנה - ותלינן לקולא ומתניתין בבהמה טמאה אפילו בסתמא א"נ בטהורה ובמפרש ליה עובד כוכבים דלקיומיה קאי:

דף טו:

ומנא תימרא - דהיכא דאיכא למיתלי במכירה דלפני עור תלינן לקולא דתנן כו':
לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית - ישראל החשוד על השביעית לא ימכור לו חבירו פרה המלומדת לחרוש משום לפני עור וגו':
אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית - הלכך ליכא למיגזר משום שאלה ושכירות ונסיוני ואי משום לפני עור לא תתן מכשול תלינן בשחיטה אבל גבי עובד כוכבים לענין שבת אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ואיכא למיגזר משום כל הני:
אדם מצווה על שביתת שדהו - שנת שבתון יהיה לארץ:

לא ימכור - לו לישראל החשוד על השביעית:
שדה ניר - חרושה דסתמא לזריעה קיימא ועבר אלפני עור:
להובירה - לעשותה שדה בור שלא יזרענה:
המחרישה וכל כליה - דסתמייהו לעבודת קרקע והשתא לאו משום שתא דלקמיה הכא קא זבין להו שהרי כל שעה הן מצויין:
המזרה - פל"א שבו זורה את הגורן לרוח להעביר הקש וכשאין גורן עודר בה את הקרקע:
והדקר - מרא פישור"א:
דאיכא למיתלי - כגון בהמה ושדה ניר דשדה אדם קופץ לקנותו משום דאינו מצוי לו כל שעה לקנות ומשום שתא דלקמן קא זבין ליה:
דליכא למיתלי - כגון כלים הללו:
חמרא - ליכא למיתלי בשחיטה:
לישראל לא מזבן ליה - בתמיה. הלכך תלינן בישראל:
בהמות זכרים אצל - עובדי כוכבים זכרים דרבעי להו:
נקבות אצל - עובדות כוכבים נקבות כדמפרש בפ' שני (לקמן דף כב:) דעובדי כוכבים מצוין אצל נשי חבריהן וזימנין דלא משכח לה ורבע לבהמה דישראל:
ואצ"ל זכרים אצל נקבות - לפי שעובדת כוכבים נרבעת לזכר:
ואין מוסרין בהמה לרועה עובד כוכבים - משום רביעה:
ואין מתייחדין עמהם - שחשוד על שפיכות דמים:
ואין מוסרין להם תינוק - דמשכי ליה למינות ועוד משום משכב זכור והן מוזהרין עליו דכתיב (בראשית ב':כ"ד) ודבק באשתו ולא בזכור:
אלמא לא חשידי - כותים ארביעה ואפי' הכי קתני בברייתא קמייתא דבהמה דקה תליא במנהגא הא בהמה גסה אסור לזבוני להו אלמא משום דהדר מזבין ליה לעובד כוכבים חיישינן:
אין מוכרין להן - לעובדי כוכבים:
לא זיין - סייף ורומח:
כלי זיין - בית יד לרומח ונדן לסייף:
סדן - לשום בו רגלי איש ובלשון אשכנז שטו"ק בלע"ז ציפ"י:
כבלים - בוי"ש בלע"ז:
שלשלאות - פרוי"ש וכל הנך משום דלא ליזקו בהו ישראל:
מ"ט - אכותי קאי:
אי נימא - משום דכותים אשפיכות דמים חשידי:

והא אמרת - לעיל מתייחדין עמהם אלמא לא חשידי:
לא עביד תשובה - לחזור בו ולחוש לדברי חכמים שאסרוהו למכור לעובד כוכבים:
עביד תשובה - וציית ולא מזבין ליה לעובד כוכבים:
רהט - רבה:
בתריה - דההוא ישראל למיהדר ולמיזבן חמרא מיניה:
בחלא - בין החולות מקום קשה להילוך:
ולא אדרכיה - לא השיגו. ודומה לו בפלגש בגבעה (שופטים כ׳:מ״ג) כתרו את בנימין הרדיפוהו מנוחה הדריכוהו בעריהם מקום מנוחתם השיגום השבטים לבני בנימין:
ה"ג לעולם דלא קטיל ובמשמוטא דעביד לאצולי נפשיה - לסטים השומט ממון מיד בעליו ונמלט והולך וכשרודפין אחריו נלחם ומציל עצמו ומאבד זה את ממונו:

דף טז.

אי אפשר - בלא איבה:
דכי שלים זינייהו - כשכלים כלי זיינן במלחמה קטלי בתריסין:
עששיות - חתיכות עבות שקורין מש"ש:
דחלשי מינייהו - מחלישין אותן בקורנס עד שנעשו דקות ועושין מהן כלי זיין:
אפילו מרי - פושיו"ר:
וחציני - דולדורי"א. לא נזבין להו דחלישי מינייהו כלי זיין:
בפרזלא הינדואה - של ארץ הודו שאין עושין אותה אלא לכלי זיין:
דמגני עילוון - נלחמים לשמור העיר ואת יושביה:
שאינה יכולה להתרפאות - ומסתמא לשחיטה זבנה ולא משהי ליה ולא חזי ליה ישראל בי עובד כוכבים דתיפוק חורבה מיניה לזבוני שלימה:
והלא מרביעין עליה - ומשהו לה ומאן דחזי לה בי עובד כוכבים יליף מינה לזבוני שלימה:
לכשתלד - תאסרוהו דלא תלד לעולם:
דקטיל בסיחופיה - מלמדהו להרוג בידו את הנופלים במלחמה. סיחופיה מכת יד בהמה וחיה קרי סיחופא שמכה כלפי מטה כמו סחופי כסא (שבת דף סו:) אדנטי"ר בלע"ז:
תורת בהמה גסה מאי היא - כלומר איסור טעם מכירת בהמה גסה מאי היא הא לא עביד מלאכה דחייב חטאת דנגזור משום נסיוני:
מטחינו ברחיים - ואב מלאכה היא:
שור של פטם - שפיטמו ושמן מאד ואינו ראוי למלאכה:

מהו - למכרו לעובד כוכבים:
אבל האי דאתי לכלל מלאכה אסור - דמשהו ליה וחזו ליה לאחר זמן בידיה. ואע"ג דהשתא ליכא למיחש לנסיוני מיהו נפקא מינה חורבה למכור שאר שוורים לעובד כוכבים:
לאו לשחיטה קיימא - דכחושה ומשהו לה לגדל וולדות:
מקריבין - מס ודורן למלך:
שור של פטם - ועבודת בזיון היתה:
חיסר ד' ריבבן - הוציא ד' ריבואות ממון לבטל שלא יקריבוהו ביום אידם:
אלא למחר - ולמיעקר פורתא מיכוין:
וכי משהו ליה בריא ועביד מלאכה - אתקפתא היא כלומר ואי משהו ליה בריא תו למעבד מלאכה דקא בעית למיסריה:
בריא - מתחזק:
זבידא - פטם היה:
בר תורא - שור שפטמוהו משהי ליה עד דכחיש:
ועביד על חד תרין - בשוורים אחרים:
מתני' בסילקי - לשון טירה גבוהה היא כדאמר בסדר יומא (דף כה.) לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה. ושם דנין בני אדם ומפילין אותו ומת:
גרדום - בנין אחד הוא לדון נפשות כמו שנים שעלו לגרדום בר"ה (דף יח.):
איצטדייא - מקום שעושין שם איצטדנית שור כמו שור האיצטדין (ב"ק לט.) מנגח והורג אנשים ושחוק הוא להם:
בימה - נמי כעין מגדל קצר הוא וגבוה כדאמר במס' סוטה (דף מא.) בימה של עץ עושים לו בעזרה ואנו קורין אותו אלמבר"א והיו עושין אותו לדחוף משם איש להמיתו. ובכל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפש ישראל שם אסור לבנות עמהם:
בימוסיאות - גרסינן. בנין שאינו לצורך עבודת כוכבים ומפרש לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף נג:) וקורין לו אלט"ר דקתני בימוסיאות של עובדי כוכבים מותרין ומאי בימוס בימה של אבן אחת ומקריב זבחים דהוי תשמיש דתשמיש לעבודת כוכבים:
ומרחצאות - בקרקע הן עשוין עמוקין מאד והמים נופלין מתחת ואנשים רוחצים מלמעלה ע"ג הנסרים:
כיפה - אריוולד"י. דרך עובדי כוכבים להעמיד דמות אפרודיטא בבית המרחץ שלהן:
גמ' כבהמה דקה לפירכוס - כדאמר גבי בהמה מסוכנת בשחיטת חולין (דף לז.) בהמה דקה שפשטה ידה אחר שחיטתה ולא החזירה אסורה דבהמה מסוכנת היא ואינה

מותרת עד שתפרכס ואם לא פרכסה הויא כמתה קודם שחיטה ופישוט יד לדקה אינה אלא הוצאת נפש אבל גסה בין פשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה פירכוס היא וכשרה הכי מפרש התם וחיה גסה נמי דרכה לפשוט יד בהוצאת נפש הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה אלא פשטה ידה ולא החזירה אסורה:

אבל לא למכירה - למיתלי במנהגא אלא כבהמה גסה היא ובכל מקום אין מוכרין:

הא - ארי דלית ביה ניזקא כגון ארי תרבות שרי אלמא חיה גסה מוכרין להן וקשיא לרב וסייעתא לרב חנן:

בארי שבור - הא דקתני מתני' דארי תרבות שרי בארי שבור:

דף טז:

ואליבא דר' יהודה - דשרי דכוותיה בבהמה גסה אבל לרבנן אסור ולרבי יהודה נמי ארי שלם אסור וחיה גסה כבהמה גסה כרב:

רב אשי אמר - אפילו תימא בארי שלם ומתני' ר' יהודה היא דשרי בשבורה וכל אריות שבורין הן אצל מלאכה דארי לאו בר מלאכה הוא אבל רבנן דאסרי בשבורה אסרי נמי בארי ור' יהודה נמי בשאר חיה גסה כגון ערוד דטחני בהו ריחיא כדלקמן מודה דאין מוכרין:

ה"ג ואפילו במקום שמוכרין להם בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין - וש"מ חיה גסה אינה כבהמה דקה למכירה:

תיובתא דרב חנן בר רבא - דאמר ואני אומר אף למכירה:

רבינא רמי מתני' אברייתא כו' חיה גסה אין מוכרין - וארי תרבות קתני מתניתין דמוכרין ואע"ג דחיה גסה הוא:

ה"ג מתקיף לה רב נחמן מאן לימא לן דהאי ארי חיה גסה הוא דלמא חיה דקה הוא:

ורב אשי דייק ממתני' כו' ומותיב תיובתא ולא גרסינן ומותיב מברייתא - והכי פירושו אנן אותבינן לעיל לרב מדוקיא דמתניתין דנקט דבר שיש בו נזק הא ארי תרבות שרי וקס"ד דהוא הדין לשאר חיה גסה ורב אשי שנייה אליבא דרב ארי שאני דשבור הוא אצל מלאכה ומהך דוקיא דנקט במתני' ארי הא שאר חיה דבת מלאכה היא כדלקמן אע"ג דליכא ניזקא אסור דייק רב אשי ומותיב בתיובתא לרב חנן בר רבא דפליג עליה דרב. וגרסינן במסקנא תיובתא דרב חנן בר רבא:

דבי מר יוחני טחני ריחיא בערודי - חמור הבר:

רב יהודה - תלמידו דרב ותלמידו דשמואל:

להתם - לארץ ישראל:

לא סבר לה מר - דהא שמעתא רבה בר ירמיה אמרה משמיה דרב אנא אשכחתיה בסוריא דיתיב וקאמר לה משמיה דרב אלמא איהו קיבלה מיניה ואת אמרת רב חמא בר גוריא קיבלה מרב:

פתיא אוכמא - כלי שחור כמו (לקמן דף לג:) הני פתוותא דבי מיכסי אוכמא שנשתחר ע"י מלאכה. כלומר גם אתה רגיל ותדיר בתורה כמו (ברכות דף כח.) מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה חכמה מפוארה בכלי מכוער (תענית דף ז.) דרכן של תלמידי חכמים שמצטערין על לימוד תורה ואינם מכבסים בגדיהם:

מינאי ומינך - מינאי דאמינא לך משמיה דרב חמא ומינך דשמעת ליה מדרבה בר ירמיה:

תסתיים שמעתא - תיאמר שמועה בשם אומרה דהכי הוה דרב חמא בר גוריא קיבלה מרב ורבה קיבלה מרב חמא:

ושל אוצרות - לסגולת המלך בונין בנין חזק:

להיתר - בונין עמהן:

ואחד - הוא של איסור שאין בונין עמהן:

לאסור מלכיהם - של מלכים אסור שדנין שם נפשות:

והתנן אין בונין עמהן בסילקי - אלמא איכא בסילקי דאסירי:

בסילקי של גרדום - אבל בסילקי סתמא שהיא לדירת מלכים מותרת:

למינות - מינין תפסוהו לכופו לעבודת כוכבים:

עליו - [הוא] אומר. כלומר הדין עמך דדברים בטילין הן:

והוא לא אמר - כן אלא נאמן עלי הדיין האמת שבאמת דנני ליתן לי צרה שפשעתי לקוני:

האמנתי - במה שדנתני עליך:

דימוס פטור אתה - דימוס היא היתה שם יראתו ונשבע בה:

דף יז.

והנאך - ישר [הדבר] בעיניך:

לכהן גדול - שפירש מביתו לפני יום הכפורים ללשכת פרהדרין ושם היו מתקנים לו כל צרכיו:

והרשות - שולטנות שנותנין עיניהן בבעלי ממון להרגן וליטול ממונן:

ורבנן - דלית להו האי דבר מינות דיעקב:

לבסוף - היא נבזית בעיני כל ושוכרתן. והכי משמע מאתנן זונה קבצה קבצה מאתנן הזונה ובאתנן זונה ישוב להינתן:

ופליגא דרבי פדת - הני ארבע אמות דרב חסדא:

אבי ידייהו - בזרועותיהן:
אבי חדייהו - חזה. דרך בני אדם כשיוצאין מבית הכנסת מיד הוא נושק לאביו ולאמו ולגדול ממנו בארכובה או בפס ידיו [משום כבוד]:
שצועקות מגיהנם - על רוב ייסורי גיהנם:
מינות - צועקת הבא תקרובת לעבודת כוכבים:
רשות - צועקת הבא ממון ודורונות וארנונא ומס למלך:
לא ישובון - כל המשתמדים לעבודת כוכבים אחר שנאבקו במינות אינם שבין ואם שבין ממהרין למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזו גזירת מלך עליהם למות:
קלה שבקלות - עבירה קלה שבידה זו היא שעשתה בנה קטן מבנה [גדול בנה] הגדול בא עליה והולידה ממנו בנה הקטן ובאה לקבל דין ולשוב בתשובה:
בזוודתא - תכריכין. צידה לדרך (בראשית מ"ב:כ"ה) מתרגמינן זוודין לאורחא ותכריכין הן צידה לדרך מתים:
ה"ג מדקאמרה קלה שבקלות - ולא מתה אתקפתא היא. ואיכא דמותבי הכי אמינות אין מעבירה לא והא ההיא דאתיא כו' ומתה ומשנינן מדקאמרה קלה שבקלות מכלל דמינות נמי הוה בה ומשום הכי מתה:
הרגל דבר - תשמיש. הרגל התחלה כמו (אבות פ"ג מי"ג) מרגילין את האדם לערוה ממשיכין [והיינו התחלה]:
הפיחה - רוח:
פצי אפיתחא דעבודת כוכבים - פתוח לפתח עבודת כוכבים כמו (תהילים כ"ב:י"ד) פצו עלי פיהם:

דף יז:

דנכיס יצריה - נשחט יצרא. אנשי כנסת הגדולה בקשו רחמים ונמסר בידם והרגוהו כדאמרי' בד' מיתות בסנהדרין (דף סד.) כלומר ניזיל בההוא שבילא ולא ניזיל אפיתחא דבי זונות שלא ישלוט בנו יצר הרע:
איכנעו זונות מקמייהו - נכנסו מפניהם לקובתן:
מנא לך הא - דסמכת אנפשך למיתי הכא ולא מיסתפית מיצר הרע:
זימה ומתרגמי' עצת חטאין - עצת הוא תרגום של זימה היא וחטאין הוא תוספת התרגום מפרש שעצה זו רעה היא של חטא. אלמא דזימה היינו לשון עצה ותורה נקראת עצה דכתיב (ישעיהו כ"ח:כ"ט) הפליא עצה הגדיל תושיה ומשמע תורה תשמור עליך:
מזימה - מן הזנות:

תשמור עליך תורה - דסיפיה דקרא תבונה תנצרכה מזימה תשמור עליך מכל דבר רע והרהור חטא ואנו הולכין הלוך ודבר בדברי תורה:

על ה' דברים - חמש עלילות הן שואלין עלי:

כמי שאין לו אלוה - להגן עליו:

ה"ג מאי ללא:

ר' חנינא בן תרדיון גבאי של צדקה הוה:

מעות של פורים - שגביתי מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים ותנן (ב"מ דף עח:) אין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו:

נתחלפו לי במעות של צדקה - וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים שלא לסעודת פורים ואני פרעתי משלי[את] של פורים. ל"א מעות שלי לסעודת פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים ולא חזרתי ליפרע מארנקי של צדקה:

גנבת - גנב ולסטים היית:

מדהא ליתא - כשם שאין השני' בי דהא אין שתיהן באדם אחד כך אין חבירת' בי והאומר לכם עלי שקרן נמצא בדבריו:

מ"ט קרו לך רבי - הרי עלילה שלישית:

טרסיים - גרדיים:

קיבורי - פקעיות לימשיל"ש:

הי דשתיא הי דערבא - איזה של שתי ואיזה של ערב:

אתא זיבורא - זכר אותיבא על דערבא:

ואתאי זיבורתא - נקבה אותיבא על דשתיא. והבין שהוא נס הנעשה שהשתי מקבל ערב כנקבה המקבלת זכר:

לבי אבידן - בית שאוכלין ושותין לכבוד עבודת כוכבים ומזבלים זיבול לעבודת כוכבים ומפקחין על עסקיה לידע מה היא צריכה ומתנדבין:

עבדך לחירות - והן גזרו על כך לפי שהוא דת יהודית:

אידמי ליה - להההוא גברא:

בישותיה הוא דקא אחוי - רשעך תראה ותודיע שרשע אתה והוא ינצל ע"י נס:

הוה כתיבא ההוא (יומא) איגרתא - דבעו חשובי רומי לשדורי לקיסר על עסקיהן שדרוה ההוא שעתא בידיה דההוא גברא:

פתקיה - אליהו וזרקו ד' מאה פרסי למען לא ישוב [עוד לביתו] כמו (ר"ה דף כה.) שקל קלא פתק ביה:

עליו לשריפה - למה נענש כך לפי שהיה הוגה את השם באותיותיו דורשו בארבעים ושתים אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ:

דף יח.

להתלמד עבד כדתניא כו' - ומיהו הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (יבמות דף קכא:) ואפילו להתלמד יש לחוש לכבוד הרב וקרא דלא תלמד לעשות במילי אחרניתא תוקמה כמו נטיעת קישואין דסנהדרין (דף סח.) ודמות צורת לבנה דר"ג (ר"ה דף כד.):
בקובה - אהל זונות כדכתיב (במדבר כה) אל הקובה:
דקדקה - לפסוע פסיעות נאות וכתיב (תהילים מ"ה:י"ד) כל כבודה בת מלך פנימה:
שאדם דש בעקביו - דקדוק פסיעות כי הכא. ל"א שאדם דורסן ברגליו שאין חשובין בעיניו כלום:
על כל דרכי - אפילו דקדוק פסיעות:
שאתה יושב ועוסק בתורה - והם גזרו על כך:
דבר של טעם - שהחריבה את ביתו והרגה את חסידיו ועדיין קיימת:
כלום מעשה בא לידך - ואשמע איך היית נוהג:
מעות של פורים - שהנחתים לסעודת פורים נתחלפו לי וחלקתים לעניים וסבור הייתי שארנקי של צדקה היא ולא נפרעתי מארנקי של צדקה:
מחלקך יהא חלקי - הואיל והיית וותרן בממונך:
אראך בכך - כלומר זו היא שכרה של תורה:
קלצטונירי - ממונה עליו:
תרקבא - תרי וקב חצי סאה דינרי זהובים:
נקט נפשיה כחד פרשא - התקין ענייני לבושו כאחד מן הפרשים:
דשתנא אנא - דרך נשים לי:
מתרחנא מרתח - כלומר אמתין לך עד שיפסוק ליך ודוגמתו בב"ק בפרק מרובה (בבא קמא דף פ:) מאן תרח נתרח שמואל:
פלגא פלח - את השלטון בכל עת שיעליל עליך פייסהו בממון:
וכי שלמי - כשיכלו הדינרין ממאי פלחנא:

דף יח:

מי יימר - שאמת אתך שאנצל בתפלה זו:
שקל קלא - פיסת רגבים:

אייתוה - לשומר:
אסקוה לזקיפה - לתליה. זקיפה פורק"א שצולבין בה:
מאי האי - דלא מצינא למיזקפה:
אתא לבי זונות - כדי שיאמרו לא הוא דאיהו לא הוה עייל:
טמש בהא ומתק בהא - טבל אחת מאצבעותיו ומצץ את חבירתה:
כרכתיה - חיבקתו כאילו היה רגיל אצלה:
איכא דאמרי משום האי מעשה - ערק:
ואיכא דאמרי משום מעשה דברוריא - שפעם אחת ליגלגה על שאמרו חכמים (קדושין דף פ:) נשים דעתן קלות הן עלייהו ואמר לה חייך סופך להודות לדבריהם וצוה לאחד מתלמידיו לנסותה לדבר עבירה והפציר בה ימים רבים עד שנתרצית וכשנודע לה חנקה עצמה וערק רבי מאיר מחמת כסופא:
לאיצטדינין - מקום שמנגחין את השור:
ולכרקום - מצור ועושין שם שחוק וליצנות:
את הנחשים - מנחשים ומכשפים:
ואת החברים - לוחשי נחשים:
בוקיון מוקיון לוליון סלגריון - כולן מיני ליצנים הן:
הא למדת - מדסמיך ליה כי אם בתורת וגו' מכלל דאזיל להכי לאו בתורת ה' חפצו:
שצווח ומציל - אם רואה שיגיחו שם יהודי צועק ומתחנן להם ומצילו:
מפני ישוב מדינה - ישראל הדרים באותה העיר שזה מבקש בני [ישוב] הכרקום להצילם:
שלא יתחשב עמהם - לחזק עובדי כוכבים ולעשות עמהם מצור:
שמעיד עדות אשה - אם רואה חבירו ישראל נהרג שם מעיד באשתו ומשיאה:
שמזבלים שם - מסדרין צרכי עבודת כוכבים להתנדב לה. מזבלין לשון יזבלני אישי (בראשית ל':כ') ענין חנייה של חיבור ואסיפה אמיישנ"ר בלע"ז:
מפני חשד עבודת כוכבים - שלא יחשדוהו [בחזקת זיבול לעבודת כוכבים]:
מאי בינייהו - לר"מ נמי כולהו אסירי דהא לר' מאיר כולהו בחזקת זיבול לעבודת כוכבים נינהו:
נשא ונתן - לר"מ נשא ונתן (לעבודת כוכבים) אסור דהא מפני שמזבלין לעבודת כוכבים סתמא קאמר וסבר דודאי מזבלין לעבודת כוכבים שם ואיכא למיחש לדמי עבודת כוכבים בידו וקונין מישראל זה לצורך עבודת כוכבים ורבנן [דמפרשי] משום חשד ליצנות ולמידי אחריני לא חיישי נשא ונתן מותר דלא חיישינן לדמי עבודת כוכבים:

אם הלך סופו לעמוד - הלך משמע בהעברה בעלמא סופו לעמוד ולהתעכב ביניהם מעט וה"ק אשרי שלא הלך ומתוך שלא הלך לא עמד ומתוך שלא עמד לא ישב הא אם הלך סופו לעמוד כו':

אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם כי כלה ונחרצה שמעתי:

מוסריכם - יסוריכם:

משך - הקב"ה:

ידו - הפותח ידו לזון את הכל מושכה מן הלוצצין:

יום עברה היום ההוא - ביום הדין משתעי קרא שנידונין עובדי כוכבים לגיהנם:

לטרטיאות - פלטין וכל דבריהן כשהן נאספין לשחוק וללצון:

קיניגון - צידת חיה על ידי כלבים וכל מעשיהם לשם שחוק ושמחה. דוגמתו בשחיטת חולין (דף ס:) וכי משה קניגי הוה:

למד לא גרסינן הכא:

דף יט.

אברהם אבינו - בימי דור הפלגה היה בסוף ימי פלג נפלגה הארץ כדתניא בסדר עולם א"ר יוסי נביא גדול היה עבר שקרא לבנו פלג וא"ת בתחילת ימיו כו' ופלג ראה את אברהם כמה שנים דהא לקצ"א דפלג נולד אברהם וחיה פלג אחר כך כמה שנים:

במושב אנשי פלשתים - כשגר ביניהם דכתיב ויגר אברהם בארץ פלשתים:

כשהוא איש - כשהוא בחור בכחו. כלומר ממהר להכיר בוראו קודם ימי הזקנה:

כאיש - גבור:

ולא בשכר מצותיו - שעובד את יוצרו מאהבת שמו ומאהבת מצות פיו ולא לשם קיבול שכר:

על מנת שלא לקבל פרס - יהי לבך עמו לומר אפילו אין סופי לקבל שכר אוהב אני את בוראי וחפץ במצותיו:

ממקום שלבו חפץ - לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת לפי שלבו על תאותו:

חפצו - באותו שאדם חפץ מדלא כתיב חפץ:

פסקי סידרא - פרשיות של מקרא:

סליק סיפרא - סיימו את אחד מן הספרים:

תילים - ספר תהלים:

עושה לו חפציו - הכי קאמר קרא כי אם בתורת ה' עושה חפצו:

נקראת על שמו - של [אותו] תלמיד שטרח בה כדכתיב ובתורתו דמשמע של כל אדם:
ילמד אדם - מרבו עד שתהא גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו:
ואח"כ יהגה - יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ ובראשונה לא יעשה כן שמא יבטל והרב לא ימצא לו כל שעה ועוד לאחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרץ לעצמו דבר הקשה וה"נ אמרינן בהרואה (ברכות דף סג:) הסכת הס ואח"כ כתת ומייתינן להא דרבא התם:
דלא ידע מאי קאמר - שאין רבו יודע לפרש לו כלום:
גרסה - לשון גרש וכרמל (ויקרא ב':י"ד) שלא היה טוחן הדק אלא כריחים של גרוסות המחלקין חיטה לשנים או לארבע [לצורך] מאכל:
גרסה נפשי לתאבה - מרוב תאותי לתורה הייתי שובר לפי היכולת אע"פ שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה:
כתיב על גפי - בתורה משתעי. שלחה נערותיה תקרא תלמידים העוסקין בה. על גפי משמע כעל כנפים מושב שאינו קבוע:
וכתיב - קרא אחרינא על כסא מקום כבוד קבוע כמו רק הכסא אגדל ממך (בראשית מ"א:מ'). ל"א בתחילה על גפי יחידי בלא תלמידים כמו אם בגפו יבא:
בראש מרומים - מסתלק במחבואות:
ולבסוף עלי דרך - מורה הוראה לעין כל:
בורך - מים מכונסין וסופן כלים:
בארך - מים חיים ואין פוסקין:
חבילות - דגריס הרבה [יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח:
על יד - מעט]:
יחרוך - נוטריקון יחיה ויאריך:
צייד הרמאי - שמרמה אנשים להראות כמה אני חכם להעמיד גירסות הרבה והוא משכח ומקצר ימיו דכתיב (דברים ל':כ') כי הוא חייך ואורך ימיך:
ורב ששת אמר צייד הרמאי הוא יחרוך - בלשון (שבת דף כ:) איחרוכי איחריך. כלומר יש לו עופות לחרוך ולאכול. כל מי שלומד וגורס מעט מעט ומחזר עליו פעמים הרבה עד ששגור בפיו ואח"כ חוזר ולומד תלמודו מתקיים וקרא אתמוהי מתמה וכי לא יחרוך מי שצידו רמייה:
כנפיה - שלא תברח:
שתול - נעקר מכאן וחזר ונשתל במקום אחר:

נטוע - מעיקרו ולא זז משם לעולם. כלומר כעץ שתול יעשה תלמיד [את] עצמו לילך וללמוד מכל האדם ולא כעץ נטוע להשתקע לפני רב אחד:
סברא - ללמוד חריפות וחידוד הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד:

דף יט:

דלא ליפלוג לישני - שלא יתחלקו הלשונות דהאי גריס שמעתא בהאי לישנא והאי גריס לה בלישנא אחרינא וחדא מילתא היא ומיהו תלמיד דגריס מתרוייהו (לישני) משתבש בגירסיה משום דמבלבל לישני:
ביומי - ב' ימים מקרא וב' ימים משנה וכו' וכן כל שבוע ושבוע:
אם פריו יתן בעתו - שיקבע עתים לתורה:
על הלומד ועל המלמד - שאסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון:
רשעים - תרי משמע לומד ומלמדו. ל"א פריו יתן בעתו שלומד ועושה פרי כלומר מקיים מה שכתוב בתורה וזה עיקר:
הפילה - לשון נפל שלא מלאו ימיו. כלומר תלמיד שלא מלאו ימיו רבים חלליו:
ועצומים - המתעצמים והמחרישים ומתאפקים מלהורות הורגין את דורן. ועצומים לשון ועוצם עיניו (ישעיהו לג):
ועד כמה - הוי ראוי להוראה:
עד ארבעין שנין - משנולד:
והא רבא אורי - וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה בפ"ק דראש השנה (דף יח.):
התם בשוין - בשאין בעירו גדול ממנו:
שיחת חולין - של חכמים צריכה תלמוד כדי להתלמד לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא:
ועלהו - הוי דבר קל שבאילן וכתיב לא יבול כלומר לא ילך לאיבוד:
פשיטא - דשכרו מותר דהא כיפה זו לאו עבודת כוכבים היא אלא תשמיש לעבודת כוכבים:
בין לר' ישמעאל ובין לר"ע - דפליגי בעבודת כוכבים עצמה מאימתי נאסרת בתשמיש מודו דאין אסורין:
עד שיעבדו - עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים בפרק רבי ישמעאל (לקמן דף נא:) בברייתא בגמרא:
לא נצרכה - הא דר"א:

אלא לעבודת כוכבים עצמה - שאם עשה ישראל לעובד כוכבים עבודת כוכבים בשכר שכרו מותר:
הניחא למאן דאמר כו' - פלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע היא:
של ישראל - שעשה ישראל לצרכו למוכרה לעובד כוכבים:
ושל עובד כוכבים משתעבד - וזו עדיין לאו נעבדה מש"ה שכרו מותר שזו לצורך עובד כוכבים נעשית:
מאן קא גרים לה - להקראות עבודת כוכבים:
במכוש האחרון - מכת קורנס האחרון:
לית ביה שוה פרוטה - הלכך שרי דשכירות שאר מכושות לא מיתסר דההוא לאו שכר עבודת כוכבים הוא. וקסבר ר"א ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף אומן המקבל עליו לעשות בשכר לא אמרינן בגמר המלאכה הוא קונה כל השכירות אלא כל פורתא ופורתא דעבד קמא קמא קני אגרא דפלוגתא היא בקדושין (דף מח.) עשה לי שירין נזמים וטבעות ואקדש כו':

דף כ.

לא תתן להם חן - שלא יאמר כמה עובד כוכבים זה נאה:
ה"ג אם כן לכתוב לא תחונם - בקריאתו מלא דמשמע לשון חנינה והוא חן:
מאי לא תחנם - חסר קרי ביה לא תחנם לשון חניית קרקע:
תניא נמי - דכולהו ילפי מהאי קרא לא תתן להם חנייה מדלא כתיב תחונם קרי ביה תחנם. לא תתן להם חן קרי ביה לא תחונם לשון חנינה והיינו חן. מתנת חנם קרי ביה לא תחינם לשון חנם:
לגר אשר בשעריך - גר תושב שקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח ונבילה מותרת לו ואתה מצווה להחיותו דכתיב בגר ותושב וחי עמך (ויקרא כ"ה:ל"ה):
ת"ל או מכור - וקאי אגר דלעיל מיניה לגר תתננה ואכלה או מכור:
לעובד כוכבים בנתינה מנין ת"ל תתננה או מכור לנכרי - ודרוש לתרוייהו אנכרי דאי לדברים ככתבן אתא דלעובד כוכבים אסור לתתנה הכי איבעי ליה למכתב תתננה ואכלה לגר אשר בשעריך או מכור לנכרי דלא מצי לאוקומי קרייה דנתינה אנכרי:
ולעובד כוכבים במכירה - אבל בחנם אסור ליתן לו שום מתנה:
ופרכינן ור' יהודה הא ודאי שפיר קאמר ר"מ - דבין מכירה בין נתינה איכא למישדינהו אעובד כוכבים ואגר:
או - חלוק הוא:

להקדים נתינה דגר - אם יש גר בשעריך לא ימכרנה לעובד כוכבים ולהכי אתא או למשמע הכי לגר אשר בשעריך תתננה והוא עיקר מצוה או אם אין גר מוכרה לעובד כוכבים:

דף כ:

ולא בבגדי צבע [של] אשה - שזוכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן שמייפין אותה ומהרהר אחריה:

קרן זוית הואי - כשפונה לימין או לשמאל ליכנס ממבוי למבוי ופוגעין זה את זה בקרן זוית דאינו רואה אותה מרחוק באה כנגדו שיעצם עיניו:

בעליהן - האשה הרגילה ללובשן:

צבע אשה - משמע שמכירה:

בגדי צבעונין - אינון של נשים ומדקתני בגדי צבע אשה משמע שמכירה:

בעתיקי - שלבשתן וכבר ראה אותה מלובשת בהן וכשחוזר ורואה אותן נזכר ביפיה. ודוקא בגדי צבעונין לפי שהאשה נאה בהן ולא שכיחי אבל שאר בגדים דשכיחי ואינן לנוי לא מסיק אדעתיה להרהר:

בחדתי - שלא לבשתן מעולם:

לאשפורי - כובס המתקן בגדים חדשים:

מין במינו - בהרבעת בהמה:

מותר - לאדם להכניס בידים אבר הזכר:

כמכחול בשפופרת - מכחול הוא קיסם שמכניסין בשפופרת קנה שהמכחול בתוכה והקיסם קרוי מכחול על שם שכוחלין בו:

הא קא מסתכל - ותניא לעיל לא בחמור ולא בחמורה:

בעבידתיה טריד - לבו על מלאכתו ושוכח בהרהור:

הוה פרענא בית שחיטה - לראות מבחוץ כבהמה. אלמא מחתך ממש הוא:

ונשמרת מכל דבר רע - וסמיך ליה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה וקא מזהר ליה להשמר שלא יבא לידי כך:

תורה - על ידי שעוסק בה ועוד שרואה ומבין אזהרות שבה ונשמר:

זריזות - [זריז] ונשמר קודם לכן שלא תבא עבירה לידו כי הכא דאינו מהרהר לבא לידי טומאה:

זהירות - כשהעבירה בא לידו זהיר להשמר שלא יכשל והכי אמרינן בכל הבשר בשחיטת חולין (חולין דף קז:) מאי לאו דזהיר ולא נגע לא דזריז קדים ומשי ידיה מעיקרא:

נקיות - נקי באין חטא:

פרישות - אף מדבר המותר פורש להחמיר על עצמו:

טהור צח מלובן ועדיף מנקי:

לידי רוח הקודש - להשרות עליו שכינה:

אז דברת בחזון לחסידיך - ולא נאמר ליראיך ולעניוך:

שחת - תבואת חיטין ושעורין קודם שתמלא בזירין ובלע"ז פירינ"א:

משהי ליה - עובד כוכבים במחובר ונמצא שנתן לו ישוב וחנייה בקרקע:

לא ידיע שבחייהו - לא מינכר שבח בחיבורין מכאן ואילך דקמה פסדא ואילן נהי נמי דלא פסיד מיהו לא מינכר דלשבח:

אבל שחת - דנראה לעינים דכמה דמשהי ליה משבחת:

בהא קאמר ר"מ - בשחת משום דידיע שבחיה:

דלאו ברשותיה קיימי - שחת ואילן וקמה בקרקע ישראל נינהו ולא מצי לשהוויינהו דישראל מעכב עליה:

אבל בהמה - מכי זבן לה עובד כוכבים ברשותיה קיימא:

על מנת לשחוט - מתנה עמו בפירוש:

מתני' אין משכירין בתים - לעובד כוכבים בא"י גזירה משום מכירה דאיסור דאורייתא היא שנותן להם חנייה בקרקע:

ואין צריך לומר שדות - דאיכא תרתי לאיסורא כדמפרש בגמרא:

סוריא - ארם צובה וסמוכה לארץ ישראל וכיבשה דוד וחיברה לקדושת ארץ ישראל שלא על פי הדבור ובלא ששים ריבוא וקרי ליה כיבוש יחיד:

דף כא.

משכירין להם בתים - ולא גזרינן אטו מכירה דאי נמי אתי לידי מכירה לא עבר אדאורייתא דכי כתיב לא תתן להם חן וחנייה בא"י כתיב דחשיבא חנייתה ומיהו מכירה לכתחילה לא דגזרינן משום מכירה דארץ ישראל:

אבל לא שדות - דאיכא תרתי לאיסורא:

וחוצה לארץ - דמרחק וליכא למיגזר מכירה דהתם אטו מכירה דא"י:

מוכרין בתים ומשכירין שדות - אבל מכירה דשדות לא כיון דאיכא תרתי גזרינן:
טעמא דרבי יוסי מפרש בגמ':
אף במקום שאמרו להשכיר - בתים לא לבית דירה אמרו אלא לאשתמושי בהו בציבי ותיבנא:
מפני שנקראת על שמו - והרואה שמחממין בשבת אומר שהבלנים שלוחין של ישראל הן:
גמ' חובת הדר הוא - ולא חובת הבית הלכך ליכא אפקעתא דכתיב ביתך דרך ביאתך אלמא למי שנכנס ויוצא לתוכה אזהר רחמנא:
היא גופא גזירה - שכירות אטו מכירה:
והא שכירות שדות דסוריא דגזירה לגזירה היא - דקס"ד משום שכירות דא"י איתסר:
שמיה כיבוש - ובמכירה דסוריא איכא איסורא בין בתים בין שדות הלכך שכירות שדות דסוריא לאו גזירה היא משום שכירות דא"י אלא משום מכירות שדות דלאו גזירה היא אלא איסורא דאורייתא ומיהו לא אחמור בה רבנן למיגזר שכירות דבתים אטו מכירה:
אבל שדות דאיכא תרתי גזרו - שכירות אטו מכירה:
ובחו"ל כו' שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן - דמשכירין ולא מוכרין משום מכירה דא"י:
רבי יוסי אומר בא"י משכירין להם בתים - ולא גזרינן אטו מכירה:
אבל שדות דאיכא במכירתן תרתי לאיסור' גזרינן שכירות אטו מכירה:
ה"ג קסבר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש - הלכך ליכא איסורא במכירת בתים:
שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן - מכירתן בסוריא אטו מכירה דא"י:
וניחוש דלמא אזיל האי ישראל - דשרית ליה לזבוני לחד עובד כוכבים ומזבין להאי יחיד:
ואזיל - האי עובד כוכבים ומזבין לה לתרתי פלגי לתרי ומעכב השלישית לעצמו ואיכא שכונה:
מיפקדינן - גרסינן:
אלפני דלפני כו' - כלומר לכולי האי לא חיישינן:

דף כא:

וסתמא כר"מ - דאמר בא"י אין משכירין:
כותי - לא עביד מלאכה בשבת אבל בחולו של מועד עביד דלמדרש סופרים לא חיישי:
בחולו של מועד - לדידן נמי שרי להחם מרחצאות:

אבל שדהו לעובד כוכבים שרי - להשכיר היכא דליכא למיחש לחניית קרקע כגון בח"ל ואע"פ שנקראת על שמו לא חשדי ליה דליהוי עובד כוכבים שלוחו אלא אמרי אריסא הוא וקיבלה עליו למחצה לשליש ולרביע ועליו מוטל לעשות:

דף כב.

אריסותא לר"ש בן אלעזר לית ליה - והאי דנקט כותי דמשמע הא עובד כוכבים שרי לאו טעמא משום אריסותא אלא משום דאמרינן ליה לא תעשה בה מלאכה בשבת וציית:

אי הכי - דכותי יעשה בה מלאכה בחולו של מועד:

מאי איריא - דקתני גבי כותי מפני שנקראת על שמו:

תיפוק ליה - דבלא חשד נמי איכא משום לפני עור וכותי גר הוא ומצווה על המצות כישראל ולא דמי לעובד כוכבים העושה מלאכה בשבת שהעובדי כוכבים לא הוזהרו עליה:

מוריקאי - זורעי גנות כרכום:

נקיט בשבתא - לחרוש לזרוע ולקצור:

שקיבלו - שדה באריסותן מבעה"ב ומשקיבלוה הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד:

לא יאמר ישראל טול אתה חלקך בשבת - לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו:

ואם התנו מתחילה - קודם שהוטלה עליו:

מותר - דהא לא קיבל עליה ישראל עבודה דשבת ואין העובד כוכבים שלוחו:

ואם באו לחשבון - לאו אהתנו מתחלה קאי אלא מילתא באנפי נפשה היא כלומר אם קיבלו סתם ועשו סתם ועייל העובד כוכבים בשבת וישראל בחול ולא צווהו ישראל ובאו לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי שבת נטלת אתה ואני אטול כנגדן ימי החול:

אסור - דשכר שבת הוא נוטל דגלי דעתו דעובד כוכבים שלוחו היה:

רב גביהה מבי כתיל אמר - לאו הכי הוה עובדא:

אלא שתילי דערלה הוה - ישראל ועובד כוכבים קיבלו שדה בשותפות ונוטעה ויטלו החצי בין שניהם ונתעסק עובד כוכבים כל צרכו שני ערלה ואכלן וישראל קבל ג' שנים אחרות כנגדן ואכלן:

שרא להו - דהיתר גמור הוה דהא אע"ג דקיבלוה יחד לכתחילה ואמר לו ישראל היה אתה עובד בג' שנים הללו ואני ג' אחריהם אין כאן איסור שליחות דהא ישראל נמי שרי לעובדה ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדן ונמצא נהנה מפירות ערלה שמכרן אין זה נהנה שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל:

והא אותביה רבינא - וא"כ מאי תיובתא גבי שבת איסור שליחות במלאכה מה שאין כן בערלה:
לסיועי סייעיה - מדקתני התנו לכתחילה מותר אלמא כי ליכא איסור שליחות דמלאכה שרי ואע"ג דמטיא הנאה לישראל וה"ה לערלה:
סתמא מאי - שקיבלו סתם ועשו סתם עובד כוכבים בשבת וישראל בחד בשבת ולא אמר ישראל מעולם טול אתה את השבת ואני בחול מהו לחלוק סתם בשוה ולא יזכיר ישראל את השבת:
אם באו לחשבון - הזכיר לו ישראל של שבת באותה חלוקה וגלי דעתיה דשלוחיה הוא:
הא סתמא - דאף בשעת חלוקה סתם מותר:
מתני' אין מעמידין בהמה בפונדקאות - שעושין להתאכסן עוברי דרכים שם ומעלים שכר לבעלים:
שחשודין על הרביעה - ובני נח נאסרו בה דכתיב (בראשית ב':כ"ד) והיו לבשר אחד יצאו בהמה חיה ועוף ויש כאן לפני עור לא תתן מכשול:

דף כב:

גמ': רובע ונרבע ומוקצה ונעבד פסול לקרבן דתניא בב"ק (דף מ:) מן הבהמה ולא כל הבהמה להוציא את הרובע והנרבע מן הבקר להוציא את הנעבד מן הצאן להוציא את המוקצה:
מוקצה - שהקצהו ויחדהו לתקרובת עבודת כוכבים:
נעבד - שעשאו עבודת כוכבים והשתחווה לו:
בשלמא מוקצה ונעבד - אף ע"ג דודאי חשידי לא קשיא לן דאם איתא דפלחיה כו':
אלא רובע - אי חשידי ליחוש:
שלא תיעקר - נעשית עקרה הילכך לא רבע לה אבל אדידן לא חייש כשעומדת בפונדקי:
זכרים מאי איכא למימר - ניחוש דלמא רבעה עובד כוכבים דהכא ליכא עיקור וזכר נמי מיפסיל בנרבע דהא קרא דנרבע דמן הבהמה בעולה כתיב ועולה זכר הוא וקאמר להוציא את הרובע ואת הנרבע:
וליחוש דלמא רבעה רועה - דהא לאו דידיה היא ולא חס עליה:
אינהו דידעי בהדדי - חד בחבריה דאורחיה למירבעה:
מירתת - רועה מיניה דאי מיעקרא מרגיש עובד כוכבים וקא תבע ליה מיניה. א"נ כל שעתא אתי חזי לה:

מכתבא גללא בזע רגלא בחבריה ידע - מכתב שקורין גרפי"א ושל ברזל הוא קורע ורושם את הגלל שייש כלומר השייש שהוא קשה ירא מן המכתב לפי שהוא מכיר בו וכן רכיל ובליעל מכיר בחבירו וירא מפניו. רגלא [רכיל] כמו (תהלים טו) לא רגל על לשונו וכן וירגל בעבדך (שמואל ב יט):

זכרים מנקבות לא לזבון - לקרבן הואיל וחשידי דלמא ארבעתיה עלה דליכא הכא עיקור ולא כחש בשר:

כיון דמיסריך - זכר בתרה ורודפה כל שעה אם תיזקק לו מירתתא שיבינו בני אדם בדבר אבל בדידן אי מוקמינן לה גבה לא מירתתא דלפום שעתא הוא דקאי גבה:

לא תרבי כלבא - שמא תתאוה ותרביענו עליה:

לא תשרי בר בי רב באושפיזא - דאגב דצניע לא מירתתא שיוציא קול אם תבעל לו:

צניע לה - ואיכא למיחש כדפרישית:

אלא כלבא - הא אמרת כיון דמוגרי בה ורודפה מירתתא האשה:

אמרי לא דמי כלבא לשאר בהמה:

דכיון דכי שדיא ליה אומצא מיסריך - כל שעתא בתרה לא מירתתא דסברה אי מיסריך בתראי מימר אמרי אינשי אומצא הוא דשדיא ליה:

אומצא - מעט בשר:

נקבות אצל נקבות מ"ט לא מייחדינן - דקתני בברייתא בפ"ק (דף טו:) דאפילו נקבות אצל נקבות לא מייחדינן:

ישראל שעמדו על הר סיני - ונתקנו מכל מום כדכתיב (שיר השירים ד':ז') כולך יפה רעיתי ומום אין בך:

דף כג.

רבינא - מהדר לתרוצי מתני' ובריייתא דלעיל לעולם חשידי ומתני' לכתחילה קתני דאין מעמידין משום דלמא רבע לה ובריייתא דקתני אין חוששין משום רובע משום נרבע דיעבד דמשום לשעבר קבעית למיסרה דלמא כבר רבעה ולכבר ארבעה לא חיישינן:

ומנא תימרא - דלמידי דחשידי ביה שני לן בין לכתחילה בין לדיעבד דלכתחילה לא מייחדינן ליה בהדייהו והיכא דאיתיחד לא מיתסר ולא אמרינן נבעלה לו:

ע"י ממון - שהיתה חייבת ממון מותרת לבעלה:

הפסד ממון - דסבר אי בעילנא לה תו לא פרע לי בעלה מידי:

תדע - דמשום הפסד ממון הוא דשרי לה דקתני על ידי נפשות שנתחייבה הריגה אסורה לבעלה אלמא היכא דלא מירתת להפסד ממונו אפקורי מפקר לה וחיישינן שמא נבעלה

לאחד מהן ברצון. ואית דמוקמי לה באשת כהן דמיתסרא באונס וראשון עיקר דבכתובות (דף כו:) מוכח דבאשת ישראל קאי:

ותו לא מידי - אין להקשות על דבר זה דודאי טעמא ע"י ממון מותר משום דחייש עובד כוכבים להפסד ממונו:

פרת חטאת - פרה אדומה:

ה"ג ממאי דלמא כולי עלמא לא חיישי לרביעה וטעמא דר"א כו':

עודה של שקין - שקין הרבה ריקנין קשורין ביחד:

פסלה - דכתיב אשר לא עלה עליה בהעלאה בעלמא:

ובעגלה - עגלה ערופה אינה נפסלת בהעלאת עול:

עד שתמשוך בו - דכתיב בעגלה (דברים כ"א:ג') אשר לא משכה בעול. (לישנא אחרינא עודה עץ שטווין בו שקין):

לא ס"ד - דטעמא דר"א משום עודה:

דמשום הנאה פורתא - להקל מעליו משוי מעט:

לא מפסיד טובא - דמים יקרים של פרה אדומה אלא ודאי טעמא משום רביעה הוא:

יקחו - ימכרו קרי ביה ויקיחו:

דף כג:

אלא בפרה אדומה דדמיה יקרים - דחייש עובד כוכבים להפסד מרובה וכייף ליצריה:

אבל בשאר קרבנות מודו - והא דתניא לעיל לוקחין מהן בהמה אמאן תרמייה לא רבי אליעזר ולא רבנן:

כל צאן קדר - קדר ישמעאל. וכתיב יעלו (לרצון על) מזבחי אלמא בשאר קרבנות נמי שרי ושפיר איתרצן רומיין דלעיל:

עד כאן לא פליגי כו' - מלתא באפי נפשיה קאמר ואזיל:

אלא בחששא - היכא דלא חזינן דרבעה פליגי דמר חייש ומר לא חייש:

קדשי מזבח היא - דין קדושת מזבח יש לה ליפסל ברביעה ולענין פדייה דלא נפקא לחול בלא מום ואף ע"ג דלאו למזבח קרבה:

דאי ס"ד - לא אלימא קדושתיה מקדושת בדק הבית ועל כל דבר חל קדושת בדק הבית אפי' על אבנים:

אמאי - פסלה בה רביעה:

שאני פרה דחטאת קרייה רחמנא - לעולם גבי פדייה והעמדה והערכה דין קדשי בדק הבית עליה ומיהו לענין פסולין סגיא מילתא לאתויי בפסול דחטאת קרייה רחמנא למי נדה חטאת היא:

תפסל ביוצא דופן - דפסול הוא לשאר קרבנות דתניא (בכורות דף נז.) שור או כשב פרט לכלאים או עז פרט לנדמה כי יולד פרט ליוצא דופן והאי קרא בקרבנות כתיב:

הקדיש ביוצא דופן - הקדיש לפרה אדומה יוצא דופן פסולה כו':

ולד מעליא הוא - במסכת נדה (דף מ.) יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה ואין חייבין עליו קרבן לידה ר"ש אומר הרי הוא כילוד ויש לו טומאת שבעה לזכר ושבועיים לנקבה וכן ימי טוהר וקרבן:

מודה ר"ש - לענין קדשים דבהמה שיצאה דרך דופן פסולה לקרבן דגבי טומאה וטהרה דאמו הוא דקאמר ליה ר"ש מריבוי הכתוב אם נקבה תלד הוסיף לידה אחרת לרבות יוצא דופן אבל בקדשים מודי והא דר' יוחנן במסכת נדה:

ה"ג אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה דבר ערוה ועבודת כוכבים פוסל בה דכתיב כי משחתם בהם מום ותנא דבי ר' ישמעאל כל מקום כו' עד פן תשחיתון כל שהמום פוסל בו כו' - לא תימא דטעמא דמיפסלא ברביעה משום דחטאת קרייה רחמנא אלא היינו טעמא דאע"ג דקדשי בדק הבית הואיל ומום פוסל בה כדכתיב אשר אין בו מום:

דבר ערוה - נרבע:

ועבודת כוכבים - כגון מוקצה ונעבד פסולין בה דאיתקש השחתה למום:

כי השחית כל בשר את דרכו - תשמיש. דור המבול בעבירה קלקלו דכתיב ויראו בני האלהים וגו':

וכי תימא ה"נ - דאסור לקנות זהב ואבנים טובות למלאכת המשכן מן העובדי כוכבים:

עד היכן כיבוד אב ואם - כמה אדם מצווה להזהר בכיבוד אב ואם:

מה עשה עובד כוכבים - וכ"ש ישראל שמצווה על כך:

דף כד.

בששים ריבוא שכר - ששים ריבוא דינר היו רוצין ליתן לו ריוח:

לא ציערו - להקיצו משנתו:

אבני שהם הפסיק הענין - מדלא כתיב ואבני שהם כדכתיב בכולהו וכסף ונחשת ותכלת וארגמן ועורות הפסיק הענין ולא קאי אויקחו:

והא ואבני מלואים כתיב דהדר ערבינהו - למילתא קמייתא וליתסרו:

ועוד הא קתני - עלה דההיא דר"א:

לשנה הבאה נולדה כו' - אלמא לית ליה קיחה לר"א:
תגרי ישראל - סרסור ישראל לקחה משלו מן העובד כוכבים לעצמו וחזר ומכרה לצבור:
ור"א לא חייש לרביעה - לשילא פרכינן דתני טעמא דר"א משום קיחה:
ודמא שמו - זהו הנזכר למעלה:
אית ליה קיחה - ובעינן תגרי וחייש לרביעה ובעינן שימור:
ולד נוגחת - פרה שנגחה ישראל כשהיא מעוברת ומת ולדה פסול לקרבן:
דהיא וולדה נגחוהו - ונוגח שנגח בעד אחד או ע"פ הבעלים שהודו מעצמן ואין עדים בדבר אינו נסקל ואמרינן בתורת כהנים מן הצאן להוציא את המוקצה ומן הצאן וי"ו יתירה להוציא את הנוגח:
משעה שנוצרה - במעי אמה. לקמן מפרש מנא ידעי דהאי ולד אדום הוא:
ולדותיהן מותרין - אותן שנתעברו בהן אחרי כן:
מחלוקת - דר"א ורבנן כשנרבעו כשהן מוקדשין ובמסכת תמורה מפרש טעמא דר"א משום דבזיא מילתא:
שתי שערות פוסלות בה - שחורות או לבנות:
ומ"ש דידהו - דאזלי ישראל ועבדי לדנכרי נעבד הא מלתא בבהמת ישראל:
במוחזקת - מין משפחות פרות היו לו לדמא בן נתינא מוחזקות לילד ולדות אדומין בהעברת כוס:
אקילעא - פורק"א לפני הטרקלין:
וכן היה ר"א כו' - משום דחייש לרביעה:
גרורים - מעצמן נגררין להתגייר אע"פ שאין מקבלין אותן:
מעבודת כוכבים הדרי בהו - כדכתיב לקרוא כולם בשם ה' אבל מרביעה לא הדרי:
ותרוייהו אמרי - ר' אמי ורבי יצחק נפחא. בין דרב פפא לרב זביד איכא טובא דרב פפא מתני פתח חד פתח אידך ומתני מאי קראה ברב יוסף ואתקפתא דדלמא מעבודת כוכבים הוא דהדרו מתני לה באבייי:
שכם אחד - משמע אין חילוק בעובדיו ישראל והאומות תהא עבודתן שוה בכל מצותיו:
גם אתה תתן - תיקשי לר"א:
הניחא למ"ד - פלוגתא דבני רבי חייא ורבי יהושע בן לוי בפ' בתרא דשחיטת קדשים (זבחים קטז.):

דף כד:

דמי מיטב - למוכרן ולקנות בדמיהן בהמות מישראל להקריב:

זבינא - מכר:
ארונה - יבוסי היה בספר שמואל:
ראה הבקר לעולה - אלמא הקריב דוד בהמת עובד כוכבים לקרבן:
גר תושב - שקיבל שבע מצות בני נח והרי רביעה בכלל:
טורביל עיזא דקורקסא - דף גדול ועב מאד ורחב וטרוף בפגימות הרבה לרוחבו עמוקות תכופות זו אצל זו ודשין בו תבואה שמעבירין עליו הבהמות והפגימות נכנסו' בדייש והתבואה נחבטת:
למורג חרוץ - טרוף בפגימות והן פיפיות:
תדוש הרים - אלמא לדישה עבדי ליה:
ואת הפרות - באנשי בית שמש מישתעי קרא בפרות שהביאו הארון מארץ פלשתים:
הוראת שעה - מפני נס שנעשה על ידיהן שהביאו הארון מעצמן ואין איש מנהיגם ואת בניהם כלו בבית ולא געו אחרי בניהם אלא הוליכוהו ואמרו שירה כדלקמן:
דלמא בבמת יחיד - שרי דהתם בבמת יחיד הואי דבמה גדולה בנוב היתה באותה שעה כשנלקח הארון וחרב משכן שילה ובאו להן לנוב:
טלה חלב - רחל ומניקה את בנה:
רבי יוחנן אמר - האי דקתני לעיל לוקחין מהם לקרבן לאו מלתא פשיטתא היא לכל בהמות:
אלא גבול יש לה פחותה מבת ג' שנים נעקרת - בהרבעת איש ונקחת מן העובד כוכבים דחייס עלה:
אבל בת שלש - שוב אינה נעקרת וחיישינן לרביעה:
כל הני תיובתא - דהני קראי דשרו בהמות עובד כוכבים להקרבה:
כלו בבית - לשון בית הכלא (מלכים א כ"ב:כ"ז). לישנא אחרינא לשון מניעה כמו לא יכלה ממך (בראשית כ"ג:ו') מנעום מלילך אחריהם:
פרה וחמור כו' - בבכורות (יט:) תנן הלוקח בהמה מן הנכרי ואינו יודע אם כבר בכרה אם לאו עז בת שנתה ודאי לכהן מכאן ואילך ספק פרה וחמור בת שלש ודאי לכהן ולד ראשון שתלד ביד ישראל אם זכר הוא ודאי לכהן אם אינה יתירה בעת לידתה על בת שלש דודאי לא ילדה בבית נכרי:
מכאן ואילך - אם יתירה על בת שלש היתה כשילדה בבית ישראל הוי ולדה זה ספק בכור ואיכא למימר כבר בכרה בבית עובד כוכבים ואיכא למימר לא בכרה זה בבית העובד כוכבים וזה בכור שלה וירעה בכור זה עד שיסתאב שהרי אינו ראוי לקרבן שמא אין זה בכור ולאחר שיש בו מום יאכלנו בעליו ולא יתננו לכהן שבכור בעל מום מותר

לזרים ואין בו אלא משום גזילת מתנות כהונה אפי' הוא ודאי וזהו ספק הוה הכהן מוציא מחבירו ועליו הראיה שלא ילדה בבית העובד כוכבים וגבי ספק פטר חמור מפריש עליו טלה להתירו בהנאה דכתיב תפדה בשה והטלה יעכב בעצמו דאפילו ודאי פטר אין קדושה חלה על טלה הניתן אלא משום גזילת כהן יש וכיון שהוא ספק אפילו גזל ליכא דראיה על הכהן:

וישרנה - אז ישיר כי גאה גאה לשלוח יד בפלשתים ובדגון אלהיהם:

יתמא - שלא הוזכר שם אמרו:

ירגזו - על שהכם במכת טחורים:

השיטה - ארון עצי שטים:

התנופפי - התרוממי:

המחושקת - קשורה כמו וחשוקיהם כסף (שמות כז):

בריקמי זהב - מצופה זהב טהור מבית ומחוץ:

המהוללה בדביר ארמון - שס"ת של משה בתוכו וארון מהולל ומפואר במה שבתוכו:

בעדי עדיים - ואין לך עדי גדול מזה:

דביר - הוא ספר בלשון פרסי:

וישראל מאי אמרו - בנסוע הארון בעת המסעות שבמדבר שהיה משה אומר קומה ה' (במדבר י׳:ל״ה) ומה ישראל עונין אחריו:

דשתנא - נוטריקון ד' דרך ש' נשים:

דף כה.

וידום השמש - ביהושע כתיב כשנלחם עם חמשת המלכים הצרים על הגבעונים. והכא נקט לה משום דפליגי לעיל ר"א ורבי שמואל בר נחמני במדרש פסוקא דוישרנה ופליגי נמי במדרש דויעמד השמש:

וידום - שתק מלומר שירה שבכל עת לכתו אינו שותק ובעמידתו שותק ויהושע אומר שירה בשבילה דכתיב אז ידבר יהושע לה' ביום תת ה' וגו':

עד יקום גוי - ינקום ישראל מאויביו:

הלא היא כתובה על ספר הישר - שעתיד ליעשות לי נס:

ספר אברהם כו' - היינו ספר בראשית שמעשה אבות כתובים בו:

מות ישרים - בלעם מבקש על עצמו שימות מיתה של גויעה כמותן:

והיכא רמיזא - בבראשית שעתיד יהושע לבא לנס זה. יהושע משבט אפרים בא כדכתיב (במדבר י״ג:ח׳) למטה אפרים הושע בן נון [וכתיב באפרים וזרעו יהיה] מלא הגוים כל

הארצות נתמלאו מיראתו ומאימתו זרעו של אפרים יהיה מלא הגוים אדם נוצח כאן מלחמה ואין בני אספמייא יודעין בה אבל בשעה שעמדה לו חמה ליהושע נראה לכל העולם ויראו מפניו:

ספר משנה תורה וספר שופטים - ל"ג הכא ואגב ריהטא דגירסא דלקמן ניקבעה היא ושבשתא היא דהא לא רמיזא ביה:

ויעמד השמש - יש במשמעה שתי עכבות אחת בחצי השמים והיינו בחצי היום ואחת סמוך לשקיעתו:

דכתיב ולא אץ לבוא - אלא שהה כיום תמים דהיינו עשרים וארבע שעות דיום אינו תמים ושלם אלא עם לילו:

עשרים וארבעה - היה אותו יום מעלות השחר עד יציאת הכוכבים ויום תמים אכולה מילתא קאי אהלוך ואעמידה:

אזיל שית - עד חצי השמים:

וקם שית - דכתיב ויעמד השמש:

ואזיל שית - עד ערב וקם שית כדכתיב ולא אץ לבוא:

כולה מילתא - הילוכו ועמידתו כיום תמים עשרים וארבע של יום ולילה דשאר ימים:

ל' ושית - דיום תמים דקרא אעמידה לחוד קאי:

ארבעים ושמונה - דיום תמים דקרא אשהיה דשקיעה קאי וקמייתא דלא כתיב ביה כיום תמים סתם עמידה שנים עשר שעות כעמידה שדרכו לעמוד ולשתוק בלילה:

איכא דאמרי - הנך שיעורי דהנך רבנן בתוספתא שניתוסף על היום קאמרי להו:

רבי יהושע בן לוי אמר עשרים וארבע - הואי התוספתא ויום תמים אעמידה קאי:

ור"א אמר ל"ו - הוי תוספתא ויום תמים דקרא אעמידה דלא אץ לבוא קאי וקמייתא סתמא י"ב שעות כתורת לילה:

ור' שמואל בר נחמני - סבר דכיום תמים אעמידה דולא אץ לבוא קאי ומיהו מקיש עמידתו דחצי השמים לביאתו דלא אץ לבוא:

נקדימון בן גוריון גמרא - שהלווהו הגמון אחד עשר מעינות כו' במסכת תענית בפ' סדר תעניות אלו (תענית דף יט:):

למשה - במלחמת סיחון:

לא היה כיום ההוא - במעשה דיהושע כתיב:

אבני ברד - דלא היו במשה:

ויאמר ללמד בני יהודה קשת - בקינה שקונן דוד על שאול כתיב:

הלא היא כתובה - דבני יהודה היו מושכי קשת:

יד כנגד עורף - המושך בקשת נותן ידיו כנגד עיניו דהיינו מול העורף הטרי"ל בלע"ז:
דכתיב - במשנה תורה ועשית הישר והטוב:
איזהו היא מלחמה שצריכה לימוד כו':
ומנלן - דקרא ביהודה כתיב:
דכתיב - ברישא דסיפרא מי יעלה בתחלה אל הכנעני להלחם בו ויאמר השם יהודה יעלה אלמא סתם מלחמה דסיפרא איהודה קיימי:
וירם הטבח את השוק ואת העליה - משום פלוגתא דהני אמוראי גופייהו נקט לה:
והעליה - מה שעליה:
דמסמכא שוק לאליה - השוק סמוך לאליה שהאליה מלמעלה ונסמכה על השוק ושוק הוא עצם של צומת הגיד הממוצע בין קולית לארכובה ואיברים התחתונים סומכין את העליונים:
דמחית - מניח חזה על השוק גבי חזה ושוק של שלמים בשעת תנופה וההיא סעודתא אע"פ דזבח הוה כדכתיב (שמואל א ט':י"ג) כי הוא יברך (את) הזבח לא הוה חזה ושוק דידהו לכהן דבמה קטנה הוה וקיימא לן בפרק בתרא דזבחים (דף קיט:) חזה ושוק בבמה גדולה ואין חזה ושוק בבמה קטנה:
שופי - כף הירך הסובב עצם הקולית וקורין פולפ"א:
לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים - שהנשים דעתן קלות ושתיהן תתרצינה לעבירה:

דף כה:

אלא בתלתא - להכי נקט תלתא דבישראל בתלתא שרו בין בעיר בין בדרך אבל תרי בעיר אין בדרך לא שמא יצטרך אחד מהן לנקביו ונמצא אחד מהן יתייחד עם הערוה בפ' עשרה יוחסין (קדושין דף פא.):
בפרוצין מי שרי - ועובדי כוכבים למה ליה לתנא לאשמועינן הא אפי' ישראל דכוותייהו אסירי:
והוציאוה עשרה - פריצים לאשת איש זונה:
במטה - חוץ לעיר לעבירה כעין קוברי מת שלא יבינו:
באשתו - של עובד כוכבים עמו:
עובד כוכבים אין אשתו משמרתו - דלא קפדה דאיהו בקרי ואיתתיה בבוציני:
אבל ישראל אשתו משמרתו - שרי כדתנן בעשרה יוחסין בזמן שאשתו עמו ישן עמהן בפונדקי מפני שאשתו משמרתו:
ותיפוק ליה - בלאו עבירה נמי לא תתייחד משום שפיכות דמים:

באשה חשובה - בין האנשים ובין הנשים אשה יפה וקרובה למלכות דמיסתפו מינה ולא קטלי לה אבל משום עריות איכא דיפה היא ואצטריך לאשמועי' דלא תתייחד חיישינן שמא תתפתה אבל אשה שאינה חשובה בין האנשים וחשובה בין הנשים משום רציחה נמי איכא דבא עליה ואחר כך הורגה דלא ס"ל אשה כלי זיינה עליה וחשובה בין האנשים ולא בין הנשים מותרת להתייחד ומשום עריות ליכא דאינה יפה:

אשה כלי זיינה עליה - אע"ג דאינה חשובה לא בין האנשים ולא בין הנשים אין הורג אותה אלא בא עליה וכיון שבא עליה אינו הורגה ואפילו אינה קרובה למלכות נמי אי לא אשמועינן דחיישינן לעריות לא הוה מסתברא דמיתסרא משום שפיכות דמים:

מאי בינייהו - בין לר' ירמי' דמוקי לה באשה חשובה הא לאו חשובה חיישי' לשפיכו' דמים בין לרב אידי דאמר כלי זיינה עליה וליכא משום שפיכות דמים מ"מ משום ערוה איכא בה ולא מתייחדת:

איכא בינייהו אשה חשובה בין האנשים - קרובה למלכות ואינה חשובה בין הנשים אינה יפה לרבי ירמיה דמוקי לה באשה חשובה דמשמע חשובה בין האנשים ובין הנשים דקרובה למלכות היא ולא קטלי לה אבל משום עריות איכא למיחש דיפה היא הכא חשובה בין האנשים ולא בין הנשים שריא לייחודי דמשום שפיכות דמים ליכא דהא קרובה למלכות ומשום עריות נמי ליכא דהא מכוערת היא לרב אידי אסירא לייחודי דכולהו חיישינן לערוה דהא סתמא קאמר אשה כלי זיינה עליה ולא קאמר הכא באשה יפה עסקינן דכלי זיינה עליה:

אע"פ שהשלום עמה - דודאי לא יהרגוה דהא כלי זיינה עליה לא תתייחד עמהן כו' והיינו כרב אידי בר אבין. השלום עמה משמע היא נושאת את שלומה ואינה צריכה שלום מלכות:

טופלו לימינו - מחברו לעובד כוכבים לימינו של ישראל שאם ירצה העובד כוכבים להורגו ישלח ישראל יד ימינו ויאחז בו:

בסייף - דאם היה העובד כוכבים חגור סייף טופלו ישראל לימינו כדי שיהא יד שמאל של עובד כוכבים שהסייף חגור בו לצד ימינו של ישראל ומזומנת לימין ישראל לאחוז בה:

במקל - אם ביד עובד כוכבים מקל:

טופלו - ישראל לשמאלו שתהא יד ימין העובד כוכבים שהמקל בה סמוכה לישראל ואם ירים יד ימינו תאחזו שמאלו של ישראל במקל הסמוך לה דאי טופלו לימינו יהא המקל רחוק מידו של ישראל:

במעלה - בהר או בסלע:
לא יהא ישראל למטה - אלא למעלה בעלייה ילך ישראל לפני העובד כוכבים דהיינו למעלה אלא שטופלו לימינו דלא הוי אחריו ממש ובירידה יוליך העובד כוכבים לפניו:
ואל ישוח לפניו - אפי' במישור אל ישחה ישראל לפני העובד כוכבים ליטול כלום:
שמא ירוץ את גולגלתו - ירוצץ:
ירחיב לו את הדרך - אם היה צריך לו לילך עד פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך אולי ימתין העובד כוכבים מלהכותו עד פרסה שניה וזה יפרוש ממנו קודם לכן:
נסע סכותה - ולא הלך עד שעיר:
לעכו - רחוק מכזיב:

דף כו.

לבי תורתא - מקום:
תלמידא דיהודה רמאה את - תלמידו של רב יהודה הוה וקרו ליה רמאה כלומר ממנו למדת לרמותינו. ליסטין ישראל היו:
ידעיתו ליה - שהוא רמאי:
בשמתיה - לפי שהיה אדם גדול ושמתיה חיילא לייטינהו בשמתיה:
[**גרדנא** - אורג]:
גרדן דלא טייזן - עניו. סתם גרדן אין לו בושת פנים:
גנבי דבבל - שפגעו ברב מנשי נתפקרו לחרף אדם גדול:
ולסטין דארץ ישראל - שפגעו בתלמידי ר"ע ספרו בשבחו. ואע"פ שסתם לסטין פרוצין מגנבים להודיעך שבחה של א"י:
מתני' מניקה בנה של ישראל ברשותה - דישראלית אבל לא תמסרנו להוליכו בביתה שלא תהרגנו:
גמ' עובדת כוכבים לא תיילד את בת ישראל - ואפילו אחרות ישראליות עומדות על גבה:
אפותא - על מצחו של תינוק מקום שמוחו של תינוק רופס:
ולא מתחזי - לא מינכרא שהרגתו:
נפישן בישתא דההיא איתתא - כך וכך רעות יבואו עליך כמנין שהשפלתי מהן והרגתי בהן:
כי אופיא דנהרא - אשקומ"א:
ורבנן - קסברי בזמן שאחרות עומדות על גבה שרי אמרי לך במילתא בעלמא הוא דאוקימתה:

דשייפא סמא - סם המות שפה בדדיה:
ולא מיתחזי מאבראי - לא גרס הכא עד לקמיה:
ואחרות רואות - דאי מנחא ידא אפותא חזי ליה דאגב דחשידי יהבי ישראליות עינייהו עלה ומירתתא אבל מניקה דאפשר דשייפא סמא לדד מאבראי קודם שתכנס לבית ישראל אימא מודו ליה לר"מ:
בשכר שרי משום איבה - ומתני' בחנם קמיירי דמצי לאישתמוטי ולמימר צריכה אני לשכר מזונותיי:
אולודי עובדת כוכבים בשבתא שרי בשכר - כבחול משום איבה דהא אינהו חזו דמיילדין לנשי דידן בשבת כבחול:
אסוקי בשכר שרי כו':
קאי ברי באיגרא - ואם לא אורידנו ימות ונוח לי להפסיד שכרי ולהצילו:
נקיטא לי זימנא לבי דואר - השלטון קבע לי זמן ליום וועד ואם לא אלך יצא שכרי בהפסדי:

דף כו:

מינין - כומרין לעבודת כוכבים בין עובדי כוכבים בין ישראלים:
מסורות - מלשינים לשקר המוסרין ממון חבריהם ביד עובדי כוכבים אנסין:
לתיאבון - כשאין להם בשר אבל אינו מופקר להיות איסור והיתר לפניו להניח היתר ולאכול איסור ואם עושין כן זה להכעיס:
מין הוא - והא תנא ליה רישא מינין. בכמה דברים מצינו חילוק בין מין למומר כגון ספר תורה שכתבו מין ישרף ודהכא:
פרעוש ויתוש אין אדם אוכלן לתיאבון:
לטעום טעמא דאיסורא - לא להכעיס אלא מתאוה לטעום טעמו לפי שאין ישראל טועמו מעולם:
שאם היתה מעלה בבור - עשויה בקרקע ויכול לעלות מגררה והאי לא מעלין דקאמר אין מניחין לעלות קאמר:
דנקיט ליה עילא ואמר - כלומר אית ליה לאישתמוטי מאיבה ולמימר ליה:
דלא תיחות חיותא דידיה עליה - דרך מעלה זו ותמות בבור:
בעינא לאעבורי חיותא עליה - צריך אני להעביר עדר צאני למרעה ודרכי על שפת בור זה וירא אני שלא יפלו:

לאפוקי לשום מורנא - תולעת שיש לו בערלתו דלא דאסור לרפאותו בחנם דהא אמרן לא מעלין ולא מורידין:
דמצלי - מטה הסכין כדמתרגמינן מטה משפט מצלי דין:
כרות שפכה - מי שנכרת לו מן הגיד מן העטרה ולמעלה לצד הגוף ושוב אינו מוליד:
רופא - שיודע למול:
ימול עובד כוכבים - שאין מילתו לשם עבודת כוכבים שהרי אין דרכם למול את בניהם:
ואל ימות כותי - שמל לשם דמות יונה שמצאו בראש הר גריזים ועובדין לה עבודה כדאמר בהכל שוחטין (חולין דף ו.) ומלין את בניהם לשם יונה זו:
כותי - ולא עובד כוכבים מפני שחשוד על שפיכות דמים:

דף כז.

רופא מומחה - לא מרע נפשיה לשוייה כרות שפכה:
אלא לעולם איפוך כדאפכינן מעיקרא - דלרבי יהודה כותי אסור ועובד כוכבים מותר דעובד כוכבים אין דרכו למול בניו לשם עבודת כוכבים ולשפיכת דמים לא חייש הואיל ואחרים על גביו:
ודקשיא לך דרבי יהודה אדרבי יהודה - דפסיל מילת עובד כוכבים מגזירת הכתוב ההיא ר' יהודה הנשיא היא:
מ"ט דרבי יהודה - בר פלוגתא דרבי יוסי דפסיל כותי:
לה' המול - ועשה פסח לה' המול וגו' ודריש ביה מילה לשמה הלכך כותי פסול דמל שלא לשמה אבל עובד כוכבים לא מהיל אלא אדעתא דישראל שאומר לו מהול והיינו לשמה:
המול ימול - רבויא הוא:
בפסח כתיב - לה' דקרא אפסח קאי שתהא עשייתו לשמה:
ואתה את בריתי תשמור - וזרעך אחריך ולא עובד כוכבים:
המול ימול - קרי ביה המל ימול מי שהוא מהול ימול אחרים:
גבנוני - אומה מהולה:
קונם שאני נהנה לערלים - מה שאני נהנה מן הערלים אסור עלי בקונם וקונם הוא לשון הקדש:
שמתו אחיו מחמת מילה - ולא מהלוהו לזה שלא ימות:
ותקח - ע"י שליח:
ותכרת - אמרה לאחר וכרת:

מתני' מתרפאין מהן - מקבלין מהן רפואה:
ממון ונפשות - בגמרא מפרש:
ואין מסתפרין מהן בכל מקום - אפילו בשבילי רה"ר שעוברין שם תדיר שמא יחתוך צוארו בתער:
גמ' רפוי נפשות בחנם - כלומר מעצמו ומנפשו הוא עושה כמו אם יש את נפשכם (בראשית כג) בדעתכם:
בשכר - לא קטיל דחייש להפסדא דאגריה:
ריפוי ממון מכה שאין בה סכנה - שיכול העובד כוכבים לקלקלו שתכאב לו יותר ויוציא ממון לרפאות:
ריבדא דכוסילתא - כלי אומן המקיז בכתפים. ריבדא מכת הכלי ובלעז פיינדר"א. כלומר אי כבדא לי ריבדא דכוסילתא שהקיז לי אומן ישראל לא אמינא לעובד כוכבים לאסוייה להעביר הכאב דאסור למסור גופו ביד עובד כוכבים:
ריפוי נפשות גופו - ואפי' אין סכנה בדבר:

דף כז:

סבר - העובד כוכבים:
שיולי קא משייל - האי ישראל מדלא בעי לאיתסי מנאי לא סמיך עלי ושיולי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת:
ספק חי ספק מת - חולי שאם לא ירפאנו רופא ספק יחיה ספק ימות אין מתרפאין מהן דעובד כוכבים ודאי קטיל ליה ומוטב שיניח אולי יחיה:
ודאי מת מתרפאין - היכא דידעינן שאם לא ירפאנו ימות ואין כאן ישראל לרפאותו מתרפאין מהן דעובד כוכבים מאי עביד ליה הא בלאו הכי מיית ושמא ירפאנו העובד כוכבים:
חיי שעה - שהעובד כוכבים ממהר להמיתו ושמא יום או יומים יחיה:
אם אמרנו נבוא העיר - בארבעה אנשים מצורעים כתיב. אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו:
[**והאיכא חיי שעה** - ומיתה מיד]:
לא חיישינן - הואיל וסופו למות כאן:
יעקב איש כפר סכניא - כדאמרן בפרק קמא (דף יז.):
מקרא מן התורה - לקמיה מפרש ליה:

עד שיצתה נשמתו - במותר:
ויצתה נשמתך בטהרה - במותר:
ופורץ גדר - עובר על דברי חכמים ישכנו נחש כדלקמן:
איהו נמי חויא טרקיה - והיה יכול להתרפאות ולהנצל ולחיות ע"י זה ולחויא דרבנן נמי לא ניחוש שאילו נשכו היה יכול להתרפאות ולחיות:
חויא דרבנן לית ליה אסותא כלל - שאם נשכו נחש בשביל שעבר על דברי חכמים לא תעלה לו רפואה וימות אם היה מתרפא מנשיכה זו סופו למות על ידי נשיכת חביריו שעובר על דברי חכמים חייב מיתה:
מאי הוה ליה - לדמא למימר מאי מקרא היה רוצה להביא:
בפרהסיא - יש חילול השם שיוצא [לחוץ] ולמידין ממנו לחלל בקדושת השם:
כל מכה שמחללין עליה את השבת - דהיינו מכת סכנה אבל שאין בה סכנה מתרפאים ולית ליה דרב יהודה דאפילו ריבדא דכוסילתא לא מסי:

דף כח.

של חלל - בחלל גופו:
מאי בינייהו - היא היא דהא קי"ל בפ"ב דיומא (דף פד.) דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת:
גב היד - מחללין שבת אע"פ שאינה של חלל ללישנא קמא אין מתרפאין אבל ללישנא בתרא מתרפאין דהואיל ומתחזיא אי חזי דמקלקל בה לחיך ליה לסמא ומעבירו:
שצריכה אומד - שמסוכנת כ"כ שצריך לאמדו אם יחיה ואם ימות:
מכה של חלל אינה צריכה אומד - לא גרסינן לה:
אישתא צמירתא - חולי חמה בלע"ז מלווי"ד. צמירתא לשון שריפה וחמימות ודוגמתו בהכונס צאן לדיר (ב"ק דף ס.) דצמרא צמורי:
מן השפה - שפתיים:
ככי - זינציב"ש:
דאקושי - קשין הן:
לא יגמע בשבת - דכל רפואה אסרו חכמים לעשותה בשבת היכא דליכא סכנה משום שחיקת סממנין במסכת שבת (דף נג:):
צפדינא - חולי השינים ובלע"ז מישג"א:
מטרוניתא - עובדת כוכבים היתה:
עבדה - ליה רפואה חמשא בשבתא ומעלי בשבתא:

בשבתא מאי - איעביד דלא מצינא למייתי גבך מפני תלמידי בני כלה:
דרשה בפירקא - לימד הרפואה לכל:
חילול השם - דאיהי סברה אישתבע ועבר אשבועתיה:
דגלי לה מעיקרא - משעה שגילתה לו אמר לה דעי שלא נשבעתי ולא אמרתי באלהא דישראל אלא לאלהא דישראל:
אלמא - מדבעי לאסויי בשבתא כמכה של חלל דמיא ולקמיה פריך כיון דהכי הוא היכי מיתסי מעובד כוכבים והאמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה [את השבת] אין מתרפאין מהן והכא לא גרס לה עד לקמן:
ה"ג אלמא כמכה של חלל דמיא - אמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים:
מאי סימניה - למידע דהוא צפדינא:
רמי מידי בי ככי ואתי דמא מבי דרי - כשנותן כלום לתוך פיו יוצא מבין שיניו דם:
דרי - הן שורות השינים:
מקרירי קרירי דחיטי - מאכל של חיטין ואכלו כשהוא צונן מאד בימי חורף:
כסא דהרסנא - דג שטיגנהו בשומן היוצא ממנו עם הקמח:
מאי עבדא ליה - מטרונא לרבי יוחנן:
משחא דאווזא בגדפא דאווזא - שמן אווזא המחוי באור וסכתן ע"י אחד מכנפי האווז על שיניו מבחוץ:
טייעא - ישמעאל:
קשייתא דזיתי - גרעינין של זיתים:
דלא מלו תילתא - שלא הביאו שליש:
וקלנהו אמרא חדתא - ליבן באור מרא חדשה פושיי"ר בלע"ז ושרפן עליו:
ודביק בי דרי - בשורות שינים מבפנים:
אדם חשוב הוה - ומיסתפי ממלכותא למיקטליה:
לחכוהו לשקיה - להעביר הסם שהוא חזק. רבי אבהו הוה קרוב למלכות כדאמרינן בסנהדרין (דף יד.) ובכתובות (דף יז.) דנפקי אמהתא דבי קיסר ומשרו ליה ומצער למיני בקראי:
שאני - ההיא מטרוניתא דר' יוחנן:
דרופא מומחה הוה - דאמרינן לעיל (דף כז) אם היה מומחה לרבים מותר דלא מרע אנפשיה:
פדעתא - פצע מכת חרב:

למיפסק דמא - של פדעתא אם יוצא יותר מדאי:
תחלי בחלא - ישקוהו שחלים בחומץ. תחלי קרישו"ן בלע"ז:
לאסוקי - להעלות בשר שתחיה המכה:
גרדא דיבלא - עשב ששמו יבלא כי ההוא דסוטה (דף י.) קמי רפוקא גרידי דיבלי:
גירדא - שגורד שרשיה ונותן אותה גירדא עם גירדת עץ הסנה ועושה תחבושת:
דאסנא - סנה:
ניקרא מקילקלתא - תולעים שהתרנגולים מנקרין באשפה. מאשפות ירים אביון מתרגמינן מקלקלתא מרים חשוכא (תהילים קי"ג:ז'):
עינבתא - אבעבוע הדומה לענבא. מלנ"ט בלע"ז:
פרוונקא דמלאכא דמיתותא הוא - כלומר מסוכן הוא להמית:
טיגנא בדובשא - עשב הנקרא רוד"א בלע"ז ושוחקים אותו עם הדבש:
כרפסא - אפי"א בלע"ז:
בטילייא - יין חזק מאד ומין יין הוא כדאמרינן לקמן (דף ל.) טילא חריפתא דמצרי זיקי:
אדהכי - בעוד שהוא מחזר אחר סממנין אלו:
עינבתא בת מינא - עינבתא מענבי הגפן. בת מינא דוגמתה אם גדולה גדולה ואם קטנה קטנה:
וניגנדר עליה - יגלגל עליה:
חיורתי לחיורתי - לאבעבוע לבן ענבה לבנה:
סימטא - קלו"ג בלע"ז נפח העומד באדם:
פרוונקא דאישתא הוא - ע"י חולי ששמו חמה הוא בא וסימן הוא לה:
שיתין איתקוטלי - מכת אצבע צרדה מדביקה בגודלו ושומטה ומכה בצפרניה:
ואי חיור רישיה - נתבשל להוציא הליחה היא רפואתו:

דף כח:

בפיקעא - פי' טבעת של בית רעי ובלע"ז פיג"א:
אורי ליה - רפואה:
שב ביני אהלא תולאנא - לשון שבע גרעינין אדומים כתולעת הנמצאים באהל שמכבסין בו כדתנן התם (שבת דף צ.) הבורית והאהל. תולאנא לשון תולעת שני:
בחללא דבי צוארא - חתיכות בגד שנוטלין מבית הצואר של חלוק כשעושין לה פה:
נירא ברקא - ליצ"א של שיער בהמה:
וטמיש - וטובל:

אדהכי והכי - בעוד שהוא מחזר אחר סמנים הללו:
קשייתא דאסנא - גרעין של פרי הסנה בטנים הגדילים בסנה ומלאין גרעינין:
פיקעא להדי פיקעא - סדק של גרעינין נגד סדק שבבשרו:
פיקעא עילאה - הנראה מבחוץ למעלה ויכול לדבק שם אותו אפר:
פיקעא תתאה - בפי הנקב מלמטה:
תרבא דצפירתא דלא אפתח - חלב שעירה שלא ילדה:
ולפשר - ימחהו באור וימשחהו בו כדמתרגמינן נמס פשר:
טרפא דקרא דמייבשי בטולא - עלי דילועין שנתייבשו בצל:
משקדי חלזוני - לימ"ץ בלע"ז מין חלזון:
משח קירא - שמן זית ושעוה טרופין יחד:
ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא - יתכסה בשחקים של פשתן בקיץ שלא יתחמם יותר מדאי:
ודעמר גופנא - בגדים של צמר גפן שהן חמים:
שקייני - משקין:
ברחא - שם צאן:
ברחא קרחא - עז שאינה מסורבל בצמר כרחל:
אמללא - גחלים לוחשות:
חיפושתא - אשקרבו"ט ובלשון כנען קרוקי"ם:
גמלניתא - גסה והוא הנטו"ן:
פתילה דאספסתא - עלה ארוך של שחת ירק של חטין:
שופתא דשומא - בית יד של שום והן עלין היבשים שהן נאחזין בהן. שופתא לשון אחיזה כדאמרינן בגיטין (דף לב.) שופתא דקופינא דמרא רפיא:
ברקא - כמו נירא ברקא שער של לייצ"א:
וניתלי בהו נורא - יבעיר בהן האור:
ונזהר מזיקא - לא יתן אזנו לרוח:
ונשקול חדא ונינח חדא - כשיטול זו מן האזן יתן את זו עד שיכלו כולן:
אודרא דנדא - מוכין הצבועים בצבע שקורין פויילי"ד:
דלא משקף - אינו חבוט בשמן לנפצו. משקף לשון עלה נדף (ויקרא כ"ו:ל"ו) טרפא דשקיף נחבט:
גובתא דקניא בר מאה שנין - שפופרת של קנה ישן שנתלש הרי מאה שנה:
מלחא גללניתא - מלח של אבן הדומה לשייש בלע"ז שליימ"א:

רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא - כל הרפואות הללו אינן שוות לכל חולי האזן אלא אותן הרפואות שיש בהן דבר לח כגון מיא דכוליתא ומשח קירא וכיוצא בהן מעלין לאוזן יבשה שיש לו חולי ואינה מוציאה לחה ורפואות של יבש כגון גובתא דקניא ומילחא גללניתא לאודנא רטיבא המוציאה לחה:

מעלין אזנים - גידי אזנים פעמים שיורדין למטה ומתפרקין הלחיים וצריך להעלותן ויש סכנה בדבר:

אבל לא בסם - הואיל ואפשר ביד:

מיזרף זריף - עושה חבורה ויש חילול שבת יותר אבל קשירת סם אין שם חילול דאורייתא:

שמרדה - שרוצה לצאת כאדם המורד ויוצא:

אבל מישחק ואיתויי דרך רשות הרבים לא - דלאו סכנת נפשות אלא סכנת עוורון:

אפילו מישחק ואיתויי כו' - כדאמרינן לקמן שורייני דעינא בליבא תלו מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב:

ה"ג מאן דציית ליה ליהודה מחיל שבי - השומע דבריו ומקבלם יחלל שבת:

לדידך אסיר - שאתה אסרת וערערת על דברי:

וכי מדידי הוא - מדעתי הייתי אומר דבר זה שמחית על ידי:

דמר שמואל היא - ממנו קיבלתיה:

דקדחא - אשלפי"ר לשון כקדוח אש (ישעיהו ס"ד:א') חמימות:

ה"ג מותר לכוחלה בשבת מ"ט שורייני דעינא באובנתא דליבא תלו:

כגון מאי - על איזה חולי העין מחללין שבת:

רירא - נוטפת עינו רירא בלע"ז קצייר"א:

דיצא - אישפונג"ט לשון נעיצה ותחיבה:

קדחא - חמימות:

תחלת אוכלא - בתחלת החולי:

סוף אוכלא - שכבר נתרפא ועדיין קודחת מעט:

ופצוחי עינא - שבא לכוחלה כדי להאיר מראית עינו:

זיבורא ודחרזי' סילוא וסימטא וכאב עינא ודאתי עלה אישתא כולהו בי בני סכנתא - מי שיש עליו אחת מאלה שנשכתו צרעה או שנתחב קוץ בבשרו דחרזיה לשון מחרוזות של דגים (ב"מ כא.) סילוא קוץ או שיש עליו סימטא קלו"ג ונכנס במרחץ באחת מכל אלה סכנתא היא:

חמה לחמה - צנון יפה לחולי חמה:

וסילקא - תרדין:
לזיקא - לשחפת צוננת:
וחילופא סכנתא - לפי שהצנון מוסיף עליו קור והתרדין מחממין:
חמימי לסילוא - צריך לשרות המכה בחמין והא דאמרינן לעיל סילוא בי בני סכנתא היכא דרחיץ כל גופו בי בני שמחמם כל גופו:

דף כט.

חוספניתא - סדקין שבפני האדם:
מוניני - דגים קטנים:
סיבורי - הקזת דם מכתפיים:
שני לדם דג - אם הקיז דם היום אוכל דגים למחר:
שני לדג דם - אכל ביום שלפני הקזה דגים:
חגב"ש - חלב גבינה בצלים שחלים:
וכי מפנה - מאן דאכל הני בתר הקזה ובא ליפנות חוץ לעיר לא יפנה למזרחה של עיר:
משום דקשי ריח - דברים הללו והרוח מביאתן לעיר:
הכי גרסינן לא יפנה אלא למזרחה של עיר - שרוח מזרחית אינה חזקה כדתנן בלא יחפור (ב"ב דף כה.) אין עושין בורסקי אלא למזרחה של עיר ובמסכת ברכות (דף מ.) הישן למזרח גורנו דמו בראשו שרוח מערבית מביאה עליו ומסוכן הוא:
איסתומכא דליבא - דופני בשר שתחת הלב והוא טרפשא. לישנא אחרינא תנוך שכנגד הלב שקורין ניבל"א ופעמים שנכפף לצד פנים ומעכב את הנשימה וזהו עיקר:
כמונא כרוייא - כעין כף אגרוף:
וניניא - מינט"א:
אגדנא - עשב מר הוא והוא מרובי"א לבן. לענה מתרגמינן גידין:
ציתרי - שדריא"ה:
אבדתא - איזוב:
לליבא בחמרא - לאיסתומכא דליבא ישתה אלו ביין:
לרוחא - לשחפת שמחמת רוח ישתה אלו במים:
לכודא - חולי אשה יולדת ומצטננת על המשבר:
שכמה - דומה תיבה זו לשכרא בשתי אותיות:
מלא חמש אצבעתיה - מלא ידו:
מלא אצבע רבה ומלא אצבע זוטרתי - שיכול לאחוז בזרת ואגודל יחד:

כוזא - כלי קטן:
תרוודא - מלא כף:
בי כוכבי - תחת הכוכבים בחצר של בית:
ומי סיסין - פוליו"ל יבש שורה במים ושותה:
והרת - רחמה של בהמה:
ויותרת הכבד - טרפשא דכבדא שקורין אייבר"ש:
במראה - מירדויי"ר לראות אם מסתפר יפה באומנות וסבר העובד כוכבים כיון דקפיד אהכי חשוב הוא ומתיירא להורגו:
לבלוריתו - שהוא מגדל לעבודת כוכבים שומט את ידו מקודם לכן שלשה אצבעות לכל רוח כדלקמן כדי שלא יהא מתקנה:
בשבילי דנהרדעא - חוץ לעיר:
לזוגא - לחתוך:
קועיך - צוארך:
שבילי דנהרדעא - ששם עוברים ושבים תדיר:
שפוד - באין צדין במסכת ביצה:
שפחות - בכתובות באע"פ:
גומות - בנדה בבא סימן הני תלת שמעתא דרב מלכיו אמרינהו משמיה דרב אדא בר אהבה:
בלורית - דהכא:
אפר מקלה - דמכות פרק בתרא לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראית ככתובת קעקע. אפר מקלה אפר הכירה שקלוי ושרוף מאד ושחור ונראה ככתובת קעקע:
וגבינה - הכא בפירקא (דף לה:) אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר:
מתניתין ומתניתא - הנך דאיתמר אפירושא דמתני' ובריית' רב מלכיה והנך דאיתמר שמעתתא באפי נפשייהו ולא אפירושא דמתנית' רב מלכיו:
מתני' מלכתא - היא דמותבינן מינה לאמורא ורב מלכיה שמו דומה לנקבה:
מאי בינייהו - בין רב פפא לרב חנינא:
איכא בינייהו שפחות - דאוקי רב חנינא כרב מלכיו ורב פפא כרב מלכיה ומעייל אפר מקלה כרב מלכיו דהנך תלת שפוד ואפר מקלה וגומות שמעתא נינהו ולא אמתני' קיימא אבל שפחות א"ר מלכיה הלכה כר"א דאמר במשנתינו אפי' הכניסה לו מאה

שפחות כופה לעשות בצמר בלורית דהכא אפירושא דמתניתא קאי דקתני לעיל שומט את ידו ואתי איהו לפרושי שיעורה וכן גבינה דקתני מתני' אלו דברים האסורים כו' אמרינן מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבי' ופי' רב מלכיה. והא דנקיט תלמודא איכא בינייהו שפחות ולא נקט שפחות ואפר מקלה אמילתיה דרב מלכיה דאתנח ביה רב פפא סימן נקט:

דף כט:

מתני' שהיה מתחילתו יין - ביד העובד כוכבים לאפוקי היכא דזבין עובד כוכבים חומץ מישראל דלא מיתסר בהנאה דטעמא דאסור בהנאה משום דדלמא נסכיה הוא וחומץ לא מנסך:

וחרס הדרייני - בגמרא מפרש ששוריהו במים ויוצא יין הנבלע בו:

ועורות לבובין - שקורעין כנגד הלב. דרכן לעשות כן לעבודת כוכבים ומוציאין את הלב דרך הנקב ומיתסר משום זבחי מתים:

משוך מותר - שאין עושין כן לעבודת כוכבים:

והיוצא אסור - בהנאה דעושין תקרובת:

לתרפות - לטעות עבודת כוכבים למרחוק:

אסור לשאת ולתת - דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ועוד דזבני מידי דאצטריך לעבודת כוכבים לתקרובת:

נודות עובדי כוכבים - של עור:

וקנקניהם - חרס:

כנוס בהן - הכניס בהן יין לקיום:

חרצנים וזגין - פסולת של ענבים וגרעינין שבתוכן:

לחים - כל שנים עשר חדש:

אסורין - אף בהנאה:

המורייס - שמן של דגים:

ואיסורן איסור הנאה - שמא עירב בו יין:

וגבינות בית אונייקי - שם הכפר אבל שאר גבינות מותרין בהנאה ובגמרא מפרש לה (דף לד:):

מפני מה אסרו - לרבנן קבעי לה דאסרו לה באכילה ולא בהנאה:

והלא קיבת עולה חמורה - שהעולה אסורה בהנאה ומועלין בה:

שדעתו יפה - שאינו קץ ומואס בה:

שורפה - הומי"ר בלע"ז גומעה:
ולא הודו לו - לאומרים כן להיתירא לכתחלה:
אבל אמרו לא נהנין ולא מועלין - וכל היכא דתנן הכי שרי מדאורייתא אבל רבנן דגזרו בה והכי משמע לא נהנין מדרבנן ואם נהנה אין בה מעילה. אלמא מדלית בה מעילה ש"מ האי חלב הכנוס בקיבת העולה כפירשא בעלמא הוא:
בקיבת עגלי עבודת כוכבים - שנעשו לה תקרובת וגבי עבודת כוכבים אפי' פרש אסור דניחא ליה בנפחיה שיראה יפה כדאמרינן בגמרא:
השיאו לדבר אחר - לא רצה לגלות דבר הברור כדמפרש בגמרא טעמא:
כי טובים דודיך - לשון זכר:
או דודיך - לשון נקבה והכי קאמרה כנסת ישראל ישקני הקב"ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי טובים דודיך מיין:
חבירו מלמד עליו - שהוא לשון זכר וכנסת ישראל היא דקאמרה לפני שכינה לריח שמניך טובים וגו' עלמות אהבוך לא שייך למימר לנקבה:
גמ' אף יין אסור - שנתנסך לעבודת כוכבים:
כפרה כתיב בה - כפר לעמך ישראל (דברים כ"א:ח') הלכך אסור בהנאה כקדשים:
ה"ג אמר רב אשי הא אתא לאשמועינן חומץ שלנו - חומץ של ישראל שהפקידו אצל עובד כוכבים אינו צריך אלא חותם אחד דהואיל ואשמועינן מתני' דלא מנסכי חומץ:
משום איחלופי - לצורכו להחליפו ברע ממנו:
לא טרח ומזייף - לסתור חותמו של ישראל ולעשות חותם אחר מזוייף:
יין מבושל - משמע שהיה מתחלתו יין ביד עובד כוכבים ובשלו אסור בהנאה משום תחילתו:
הא אתא לאשמועינן - טעמא דהעובד כוכבים בשלו הא בשלו ישראל בהיתר תו לא מיתסר בהנאה וקמשמע לן דלא מנסכי עובדי כוכבים יין מבושל הלכך יין מבושל שלנו שהופקד לעובד כוכבים א"צ כו':

דף ל.

איחלופי - לשתות:
אלונתית - פושו"ן:
אסור - שהרי תחלתו יין:
אלונתית כברייתא - שלא היה יין מתחלה ביד עובד כוכבים אלא לקחה עשויה מיד ישראל:

מותרת - בהנאה דתו לא מנסך ליה:
עושין אנומלין - בשבת שהוא לשתות:
ואין עושין אלונתית - שהוא לרפואה להצטנן כשיוצאין מבית המרחץ כדמפרש:
ומים צלולין - שנשאבו ועמדו בכלי יום או יומים להיות צלולין ושופין העליונים בנחת במסננת:
מזוג - שני חלקי מים ואחד יין:
אין בו משום גילוי - שאין נחש שותה הימנו:
אבלט - עובד כוכבים היה:
משכיה - אבלט:
לידיה - שלא יגע בו ויאסרנו:
הרי אמרו וכו' - ושמעינן מהכא דאף בשתיה מותר:
מזיג ולא מזיג - שאין בו מים הרבה שותה הנחש:
דצרי ואתי - מבקע במים ובא כמו (פסחים דף מ.) (צריא דחיטי) ביקוע כמו דמצרי זיקי לקמן:
סמי עיניה דדין - הראה לו לנחש דבר שיקוץ ביין זה וישוב:
קלי מיא - מעט מים:
מסר נפשו - למות ובא ושותה לעין כל:
לא מסר נפשיה - ומיהו כי לא חזו ליה שתי:
בי עכבורי - מקום:
בכובא - בלע"ז קוב"א:
בפרונקא - כיסוי של בגד קשרו על פיהן:
פירוקא לסכנתא - לדבר שיש בו סכנה אתה בא לתרץ ולסתור ראיות שאנו מביאין ואנן נסמוך אהני שינויי דליתו אלא ודאי ל"ש הכי ול"ש הכי אסור:
קיסטא - שם מדת יין שבעיר:
אימת - אדם הישן על הנחש ולא מסר נפשיה משום מיא ואיהו הוה ניים אגבייהו:
מבי ארמלתא - ישראל שתי ואע"ג דלא בקיאי בהלכות גילוי:
סירכא - ומנהגא דגברא נקיטא ואתיא:
אמנקרותא - נקיון:
קפדי - ומכסין המים שלא תפול בהן פסולת:
טיליא חריפא - מין יין חזק ואין טעמו טוב ומתוק אלא כחומץ ומתוך חזקו אין נחש שותהו:

דמצרי זיקי - מבקע נודות מחזקו:
מר ירנקא - רע ומר:
חוליא מתוק - מחמת השמש בתוך הענבים ושוב אינו הגון:
רב חמא מתני להו - להנך ג' יינות שינוי שלהן לשבח:
חד - חריף מחמת פלפלין וסממנים הנתונין בו:
אפסינתין - אולישנ"א בלע"ז:
מי בארג - משקה משובח. בארג לשון פרס משובח כמו סוסיא בארג בחלק. וכולן אין נחש שותה מהן:
קרינא - חליא מתוק:
ובמקומו - במדינתו:
חמר מדינה הוא - והנחשים רגילין בו:
דאקרים - החמיץ ולא חומץ הגון:

דף ל:

מכאן ואילך - נתקלקל הרבה ואין בו משום גילוי:
יין תוסס - יין חדש מגיתו. עד שהוא מחמיץ להיות יין קרי ליה תוסס:
השחלים - קרשו"ן טרוף בכלי ושחוק ויין או מים נתונין בו:
חלא - חומץ:
מיגרי בהו - החומץ מתגרה ונלחם בחכן של נחשים ואין שותין בו ממנו:
כותח הבבלי - חזק הוא כחומץ כדמפרש באלו עוברין (פסחים דף מב.) דיהבו ביה עיפושי פת ונסיובי דחלבא מישג"א בלע"ז:
ניקורי - כמין מקום נשיכת הנחש:
טיף טיף - כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוטף:
טיף להדי טיף טיף - שמטפטף תדיר והטיפים רודפות זו את זו ותכופות והנחש שומע וברח:
פי תאנה - כשתולשין אותה נעשה לה פה קצר במקום עוקצה:
שוקע - לפי שחזק הוא וכבד ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי:
מפעפע - בינתיים:
זיהריה - ארס שלו:
לא ישתה עשירי - שהארס שוקע למטה וישתהו וימות:

אבטיח - מלפפון מלו"ן בלע"ז וגסה היא וכשפותחין אותה לאכול קצת ועומדת מגולה אוכל נחש ממנה והיא רכה והארס שוקע בה. הלכך שמעינן מרב ספרא טובא ראשון לא ישתה שמא נחש זקן שתה שם וצף הארס למעלה אמצעיים שמא נחש בינוני היה ומפעפע שתו תשעה לא ישתה עשירי שמא בחור היה:

לא ישפכם - שמא יעבור אדם יחף ויעמוד הארס בין קשרי אצבעותיו וכיון שנכנס מעט ונוקב בבשר שוב אין לו רפואה:

ולא ירבץ - להשכיב את האפר ואבק שלא יעלה:

סירטא - סדק שהארס מתעכב שם ואינו נופל מהר ונוקב הבשר:

היינו ת"ק - דהא פנים יד ורגל יש שם פתחים וסדקים כמו בין אצבע לאצבע ובתוך הכף יש סדקים והאוזן והשפתים:

רומני דאפי - פומיל"א של פנים אשר אצל העין ואין שם סדק ולאחרים שרי:

בשונרא - דלא מזיק ליה ארס דשונרא אכיל ליה לחיויא כדאמרינן בערבי פסחים (פסחים דף קיב:):

יין נסך - שנתנסך לעבודת כוכבים:

טומאה חמורה - משא ואהל כמת. איתקש תקרובת עבודת כוכבים למת:

דף לא.

סתם יינם אסור בהנאה - משום גזירת יין נסך:

ומטמא טומאת משקין - מטמא טומאת אוכלין ומשקין כתורת משקין טומאת שרץ שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין ושיעורן לקבל טומאה ברביעית הלוג ככל טומאת משקין:

והתנן המפקיד פירותיו אצל העובד כוכבים הרי הן כפירותיו למעשרות ולשביעית - דחשידי לחלופי וה"נ דלמא חלפיה והאי חמרא דעובד כוכבים הוא:

שייחד לו קרן זוית - ומסר לו מפתח או עשה חותם:

פרוד - מקום של בר קפרא הוא ונפטר בר קפרא:

שיפול העץ - ששכן שם תלמידי חכמים:

שם יהו ס"ד - שהוא עצמו ימצא שם והא שכיב ליה:

אלא שם [יהו **פירותיו**] - ימצאו פירות העץ שנשרו ממנו אף כאן הצריך לדברי חכמים ישאל את בני העיר ששומעין ולמדין ממנו ומלמדים אותן לאחרים:

מפתח או חותם ר"א מתיר - אף בשתיה:

וחכמים אוסרין - לעשות כן ואי עבד שרי בהנאה כדאמרינן לעיל:

ותרוייהו כרבנן - דאי כר"א בחותם אחד נמי שרי:
אגנא אפומא דחביתא - כפה מזרק ע"פ החבית:
שריקא - טח בטיט ודיבק סביבות פי המזרק לדופני החבית:
דיקולא - כפה סל ע"פ חבית והחבית מגופה דהיינו ב' חותמות מגופת החבית שדבוקה בחבית ונתייבשה וסל כפוי עליה:
ומיהדק - נכנס בדוחק פי הסל לבלוע את החבית הוי חותם בתוך חותם ולא טרח לזיופי כולי האי:
לא מיהדק - נוח ליטלו הוי כמאן דליתיה:
נוד - של עור מלא יין וקשור ומונח בתוך דיסקיא של עור:
פיו - של נוד:
למטה - בתוך דיסקיא:
הוי חותם בתוך חותם - דטרח להפוך ולהתיר קשר הדיסקיא וקשר הנוד ולחזור ולקשרה כולי האי לא טרח:
ואי כייף פומיה - של נוד לגיו וצייר וחותם כעין שקושרין נודות שלנו של שמן שלאחר שקושרים אותו מכניסין פי הנוד כשהוא קשור בתוכו ועוד קושרים אותה פעם אחרת אפי' אין דיסקיא הוי חותם בתוך חותם:
עין כושי - מקום כותים:
בירת סריקא - עובדי כוכבים הן וסמוכין לעין כוש:
ברקתא - עיר של כותים:
כפר פרשאי - עובדי כוכבים:
וזגדור - כותים:

דף לא:

חבית של יין ביד כותי - וכ"ש ביד עובד כוכבים צריך הכרת חותם ואע"פ דכותי אינו מנסך מיהו לא קפיד אמגע עובד כוכבים:
ושל ציר ומורייס ביד עובד כוכבים - צריך הכרת חותם. ציר אע"ג דלאו אורחא למירמי ביה חמרא דמי היין יקרים משל ציר מיהו חיישינן דלמא מחליף ליה בציר של דגים טמאים ומורייס חיישי' איידי דמי מורייס יקרים מדמי יין דלמא שקיל מורייס ומעייל חמרא ומערב בי' אבל כותי לא חשיד לאחלופי. ציר מזיעה וזיבות של דגים כשכובשין אותן במכבש כדאמרינן במועד קטן (דף יא.) ונעשה חזק כחומץ ומטבל בו. מורייס מערבין בו קרבי דגים כדאמרינן לקמן בפרקין (דף לד:) דנפיש שומניה:

מכיר חותמו וסתמו - שלא זייף סתימתו:
בעיר - קפיד כותי דסבר השתא נגע עובד כוכבים ביניי ולא זבני מייני:
לא בדרך אתו - וליחוש שמא נגע בהן בבואם בדרך:
בין הגיתות שנו - הך דקתני סתומות מותרות:
דכ"ע אפכי - מצויין בדרכים:
משום חתנות - שלא ירגיל לעשות משתאות אצל עובד כוכבים ויתן עיניו בבתו:
דנזייתא - בעוד שהשכר בגיגית שהיא נעשית:
אנן נמי מגלינן - דקיי"ל דשיכרא לא שתי חיויא מיניה:
באתרא דמצלו מיא - במקום שרגילין להשהות המים בכלי עד שיהו צלולים ומים יש בהן משום גילוי:
ישן מותר - כל דבר גילוי שהשהו אותו עד שנתיישן מותר דאין מניחו ארס של נחש ליישן אם היה בתוכו:
החמיץ מותר - יין מגתו חדש שנתגלה עד שלא החמיץ והחמיץ מותר בידוע שלא שתה בו נחש דאילו שתה בו נחש לא היה מניחו להחמיץ:
למרגואן - ישראל חשודין היו ולא היו מקפידין על יינם של עובדי כוכבים:
משום שימצא - חשד יין נסך:
שימצא דשימצא - גזרה שיכרא אטו חמרא:
משום גילויא - ומיהו לכו"ע שרי שאינן חולין והאי זיהרא לא מלקי להו:
משום דאזל מרורא דכשותא - טעם מרירות של כשות וקלי ליה לזיהרא ואין בו כח להלקות אדם בריא:
ודלקי מלקי ליה - אדם שהוא חולה קודם לכן ושותהו מזיקו ומכביד חליו:
מלקי - מזיק:
זוקאני - נפוחים:

דף לב.

דורדיא - שמרים:
ומאוצר - אם הביאו מן האוצר מכלי העשוי לקיום:
מסרא סרי - מסריח כשמשהין אותו:
של אדריינוס קיסר - כשיוצא בגייסות מוליכן עמו:
בתולה שלא נעבדה - והיה כל כחה קיים והוציאתו ביין זה ונעשה חזק:
גולפי - כלי חרס:

חיורי - חדשים דמייצי:
ודרו בהדייהו - נושאין עמהן:
תרו להו - שורין אותן במים:
ראשון שלנו - יין משובח שלנו:
אינו אלא כשלישי שלהן - כשהוא שרוי ג' פעמים במים היו המים השלישיים משובחין כיין שלנו:
ע"י ד"א - ישראל רוצה בקיומו של יין נסך ולא בשבילו אלא בשביל החרס ולסמיכה:
הדרדורים - לגינין קטנים:
רוקבאות - תרגומה של חמת רוקבא והן של עור:
בן גודא:
שטיחין - בשטיל"ש. והא הכא גבי שטיחין דאינו רוצה בקיומו של יין וקתני אסור:
ויטלנו - לשטיח מעל החמור:
ויתפרנו בנודו - ויתן יינו של עובד כוכבים טעם ביינו של ישראל:
גודע לחוד וגודא לחוד - לזה לא הודה ולזה הודה אחרי כן:
שקרע שלו כנגד הלב - שכן דרך עובד כוכבים להוציא דרך אותו קרע הלב של שור מחיים:
וקדור - קדור כנקב עגול:
יש עליו קורט דם - גלדי בלע"ז קרושט"א:
אסור - בידוע שמחיים נקרע:

דף לב:

אין עליו קורט דם - אחר הפשטו אירע בו כך ולא לעבודת כוכבים:
מכלל דפליגי - מיבעיא קבעי לה מיניה מי פליגי רבנן עליה אי לא:
ומאי נפקא לך מינה - בין חלוקין בין לא חלוקין הלכה כמותו:
א"ל גמרא גמור זמורתא תהא - בתמיה. אביי תלמידו של רב יוסף וקא"ל אתה מלמדנו לומר הלכה כמותו ותהא כזמר בעלמא דאי אין חולקין הלכה למה לי:
בשר הנכנס לעבודת כוכבים - שהעובד כוכבים רוצה להכניסו מותר בהנאה אם נזהר ישראל ליטלו עם כניסתו קודם שיקריבו אותו:
מאן תנא - דבשר העובד כוכבים מותר בהנאה:
ר"א בשחיטת חולין בהשוחט (חולין דף לח:):

סתם מחשבת וכו' - וכי שחטה עבדה לעבודת כוכבים בשחיטתו ונאסרה דשחיטתה היא תקרובתה:

מה מת מטמא באהל כו' - ומינה מה מת אסור בהנאה כדגמרינן בסנהדרין (דף מז:) ותמת שם מרים שם שם מעגלה ערופה אף תקרובת עבודת כוכבים אסורה בהנאה:

לתרפות - לבקש טעותן למקום אחר:

ה"ג אמר שמואל עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור דאזיל ומודי בחזרה מותר מאי דהוה הוה ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר דלמא הדר ביה ולא אזיל בחזרה אסור כיון דאביק בה הדר אזיל והתניא כו':

דף לג.

אביק - לשון עניבה היא בכל התלמוד:

יריד - שוק של עבודת כוכבים מיהו עובד כוכבים כי אזיל לסחורה הוא דאזיל:

עבודת כוכבים זבין - מכר צלמים בשוק:

אם איתא דהוה ליה - להאי ישראל גלימא או חמרא:

הכא - לדידן הוה מזבין ליה:

קשורין - שחוזרין חבורה חבורה יחד ולא בד בבד:

נודות - של עור. קנקנים של חרס. כל המשנה פירשתי למעלה:

גרודים - גרס בדל"ת כמו (איוב ב) להתגרד בו. שאין בהן זפת והן חדשין מותרין דבכניסת יין זמן מועט לא בלע עור. ונודות דוקא אבל כלי חרס בלע לאלתר:

ישנים ומזופפין - כלומר או ישנים או מזופפין אסורין. ישנים איידי דכניס בהן יין נסך זמן מרובה בלע עור ומזופפין אפילו בחדא זימנא בלע זפת ליין:

עובד כוכבים ריבבן - ברי"ש כמו רבב כלומר התיך הזפת לתוכן:

ונתן לתוכן יין - כן דרכם בעוד שהזפת חם נותנין יין ליטול טעם מרירתו של זפת:

אגב טירדיה - דישראל זה שעסוק בנתינת יין לתקן הנוד:

מנסך - ליה עובד כוכבים:

ולאו אדעתיה - דישראל להבין:

כזורק מים לטיט - שאותו יין הולך לאבוד בזפת ובטל טעמו כמים הניתנין בטיט שכלין מאיליהן כשמתייבש הטיט הרי הן כאילו לא היו אף יין זה כלה בליחלוחית הזפת וכשמתייבש הזפת כלה מאליו ושוב אינו פולט:

לבי מלחי - בכלי מלא מלח שהיין נבלע וכלה במלח:

הכא לא אזיל לאיבוד - שנתן טעם במלח לעולם ואינו מתייבש:

מעת לעת - בכל ג' ימים מערן מעת לעת ונותן אחרים:
הני מילי דידן - כגון הני זיקי דרב יצחק שנבלע בהן יין כשר תחלה ולא בלעי מיין נסך כ"כ אבל דידהו שנבלע בהן יין נסך מתחלתן לא סגי בהכי:
נודות - הני זיקין של עור הן:
אבל קנקנים - של חרס הן ובלעי טובא לא סגי להו בהכי:
גרודים - שלא נזפפו מעולם קרי גרודים:
ישנים ומזופפים - או ישנים או מזופפין:
עובד כוכבים נותן כו' - כלומר נתן לתוכן עובד כוכבים יין ישראל נותן לתוכן שלשה ימים מים ומערן מעת לעת כדאמרינן ומותרין:
עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר או מורייס - מיד אע"פ שלא מילאהו מים לפי שהציר ומורייס שורפין את היין הנבלע ומכלין אותו:

דף לג:

לכתחלה או דיעבד - אציר ומורייס קאי:
כל קנקנים מחרס נינהו:
קינסא - הכניס קיסמין דולקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתו:
והלכתא כמאן דאסר - ולא דמי להחזירן בכבשן דהתם כיון שהסיקן מבחוץ עד שנשרה זפתן כבר נתלבן החרס אבל הכא כיון שהכניס האור מיד זפתו נושר. ומהכא שמעינן דהני חביות או קנקנים לפי שמכניסן לקיום לא סגי בהכשר בפנים בין לשרפן בין לתת לתוכן מים חמין מדאסיר בקינסא דהיינו באור עצמו כ"ש במה שהוחם ממנו אבל אם אפשר לשרפן מבחוץ שרי לפיכך צריך לערן מעת לעת או להשהותם עד שנים עשר חדש:
לא חש למילתא - למגזר שכרא אטו חמרא דשכרא מבטל ליה לטעמיה דחמרא:
דפקוסנא - של צפיעי בקר ונתן בהן יין נסך:
איסורא דלעולם - כלומר איבדתם על חנם:
אין להם טהרה - מיין נסך הנבלע בהן משום דבליעי טובא:
מחפורת של צריף - קרקע שחופרין משם צריף ובלע"ז אלו"ם ובלשון אשכנז בייס"א:
פרזק - שם האיש:
רופילא - שני למלך:
שחימי - מקרקע שחמתית רוש"א בלע"ז:
פתוותא - כלי חרס:

דבי מיכסי - מקום קרקעיתו קשה:
כסי - כוסות של חרס ואין מכניסן לקיום אלא שותין בהם:
אי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון דכולי עלמא אסור - דאיידי דרכיכי בלעי ואסירי עד שימלאם מים שלשה ימים וכדאמרן:
קוניא - כלי חרס מצופה באבר וקורין פלומי"ד:
ירוקא אסור - דמשום דמצריף שיש בו קרקע מחפורת של צריף ובלעי טפי:
קרטופני - בקעים וסדקים:
דמצרפי ובלעי - שיש בהן צריף ובלעי טפי:

דף לד.

דמדייתי - מזיעין דופניהם מבחוץ מחמת בליעותן:
התורה העידה - דכתיב ישבר דאין לו טהרה אלא שבירה:
זה תשמישו בחמין - לענין חמץ נשתמשו כל ימות השנה חמין ובלעי טפי:
לשעות - כגון שקיבל עליו תענית משש שעות ולמעלה ומיהו לא טעם כלום מתחלה כל היום אבל לא לשם תענית נתכוין בראשונה:
לאחר שנים עשר חדש מותרין - מיד בלי תיקון ואם רצה להשתמש קודם לכן ממלאן במים כדאמרן:
משה - לא נשתמש בבגדי כהונה דכתיב ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך והוא היה זר אצלן ועל פי הדבור שימש ולא הוזכרו בגדים:
אימרא - שפה. יש אומר שלא יחשדוהו ששם בה מתרומת המשכן ולאו מילתא שהרי כבר נגמרה המלאכה ובשעת עבודה מהיכן שקיל:
דורדיא - שמרים:

דף לד:

אבטא - חמת מעור עב וקורין אותו בוטי"ן:
דטייעי - הולכי דרכים נושאין אותו מלא יין למרחוק והוי כמכניסו לקיום ומשום הכי בעי שהייה י"ב חדש:
פורצני - פסולת של ענבים:
מורייס אומן - של עובד כוכבים אומן מותר. מורייס לא עבדי מדגים טמאים ומשום חמרא קאסרינן ליה ואומן לא רמי ביה חמרא כדמפרש ואזיל איידי דנפיש שומניה פעם ראשון ושני מקלקל להו חמרא:

חילק - מין דגים טהורים וסולתנית שמן כדמפרש לקמן בפרקין ובקטנותו אין לו סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן ואמרינן לקמן (דף לט.) חילק של עובדי כוכבים אסור אותו מין דגים קטנים ונמכר הרבה ביחד ומפני מה אסורה מפני שעירבונה עולה עמה דגים טמאים דומין לה ועולין עמה והאי חילק אומן כיון דאומן הוא ובקי בדבר מבדילן הימנה משום דלא חשיב טעמא ומקלקלי ליה לסולתנית ומרע ליה לכולי ארביה:

פעם ראשון ושני - שכן דרכן נותנים מים ומלח על שומן הדגים ומוצצות שומנו וכשכלות חוזר ונותן אחרים:

נמילא דעכו - פור"ט בלע"ז מקום שהספינות עולות בו ביבשה:

קיסטא - שם המדה:

בלומא - בזוזא. במדינתו של עובד כוכבים זה היין נמכר ביוקר והמורייס בזול אבל כאן היין בזול והמורייס ביוקר וחיישינן לערובי:

איידי דצור אתא - דרך שפת הים הסמוכה לצור אתא האי ארבא:

דשוי חמרא - כלומר שהיין בזול. שוי לשון זול כדאמרינן בעלמא (ב"מ דף נב.) עשיק לגבך ושוי לכריסך:

עקולי ופשורי איכא - מים שהולכין עקלתון ופשורי מי שלגין נפשרים על שפת המים ואין מושכי הספינה יכולין לבא באותו הדרך:

מפני מה אסרו גבינת בית אונייקי - לר"מ דאסר ליה בהנאה:

שרוב עגלים כו' - מעמידין את החלב בקיבתן:

ר"מ חייש למיעוט - בפ"ב דיבמות (דף קיט.) קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין קטן שמא ימצא סריס קטנה שמא תמצא איילונית:

אי אמרת רוב - עגלים נשחטין לעבודת כוכבים איכא למיסר גבינה משום חששא דמיעוט קיבות האסורות בהנאה דרוב עגלים הוה מיעוט לגבי שאר בהמה שמעמידין בהן בקיבותיהן:

השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים - שלא שחט הבהמה לשם עבודת כוכבים שיהא עובדה בשחיטה אלא חשב בשחיטה ע"מ לזרוק:

ר' יוחנן אמר אסורה קסבר מחשבין מעבודה לעבודה דילפינן חוץ מפנים - לריש לקיש לא ילפינן דפנים הוא דאמר רחמנא השוחט ע"מ לזרוק את הדם פיגול ואע"ג דלא זרק דהוי מחשב מעבודה לעבודה מעבודה זו על חבירתה אבל לענין עבודת כוכבים לא:

תרמינך שעתך - ירום מזלך:

באומר בגמר זביחה הוא עובדה - שחשב על השחיטה עצמה לעבודת כוכבים ואמר בלבו בזביחה זו עובדה לעבודת כוכבים ובהא מודינא דמיתסר דזביחה הויא עבודה

חשובה כזריקה. ולהכי נקט גמר זביחה דקסבר ריש לקיש (ב"ק עב. חולין כט:) אינה לשחיטה אלא לבסוף:

מפני מה אסרו גבינת עובדי כוכבים - באכילה. ולרבנן קבעי לה דהא משום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש דקי"ל חלב טמא אינו עומד כלומר אינה נקפת:

אחדבוי - שם חכם:

שור הנסקל - אסור בהנאה הוא:

ניחא ליה בנפחיה - שיהא נראה שמן לכך חייל שם איסור עבודת כוכבים על הפרש:

לא ניחא ליה בנפחיה - הלכך לא חשיב פירשא למיחל עליו איסור:

מאומה - ואפי' פרש:

דף לה.

מכלל דאיסורי הנאה - כי עולה וה"ה לשור הנסקל שרי פרשייהו:

דברי דודיך - דברי סופרים:

מיינה - עיקר תורה שבכתב:

חשוק שפתותיך - כדמתרגמינן וחשוקיהם וכבושיהן:

ואל תבהל להשיב - ואל תדקדק להקשות לו:

גזרה חדשה - מקרוב גזרו על הגבינה:

ואין מפקפקין בה - ואין מפרשין טעמה כדמפרש ואזיל מפקפקין לשון חטיטה בדבר סתום לפשפשו ובלע"ז פוריי"ר כמו (סוכה דף טו.) מפקפק ונוטל אחת מבינתיים:

לא מגלו טעמא - למה גזרו עליו:

דלמא איכא - דלית ליה ההוא טעמא ולא בדיל מיניה ומזלזל בה אבל השתא דלא מגלו טעמא דמלתא בדלי מיניה כ"ע דסברי קמו רבנן במלתא דאתי מיניה חורבא ואנן הוא דלא בקיאינן בטעמא:

יבש מותר - כל גילוי שיבש מותר דארס של נחש אילו היה שם לא היה מניחו ליבש:

ישן מותר וכו' - יין ושכר שנתגלו כשהם חדשים והמתין להם עד שנתיישנו מותר דאי היה בו ארס של נחש לא היה מניחו ליישן:

לפי שא"א לגבינה בלא צחצוחי חלב - בין גומא של גבינה נשאר מן החלב וחלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו אסור דלמא עריב ביה חלב טמא וחלב טמא אינו עומד ואם עירב טמא בטהור הטמא נשאר עם נסיובי דחלבא הטהור שקורין מישג"א וחלב טמא אסור מן התורה ובבכורות (דף ו:) ילפינן לה ויש לחוש שבגומות נשאר ממנו:

בעור קיבת נבלה - ועור לאו פירשא הוא ואסור:

ומי אמר שמואל - דעור קיבת נבלה דאסורה אבל קיבה עצמה דנבלה דהיינו חלב הקרוש הכנוס במעי הטלה שריא אלמא פירשא בעלמא הוא:

דף לה:

כאן קודם חזרה - אותה משנה דשחיטת חולין דקיבת עובד כוכבים נבלה ואסורה נשנית קודם שחזר בו ר' יהושע מדבריו שאמר לו לר' ישמעאל מפני שמעמידין אותה בקיבת נבילה וסבר לאו פירשא היא:

וכאן לאחר חזרה - הך דשני שמואל מפני שמעמידין אותה בעור אבל קיבה עצמה שריא לאחר חזרה שחזר בו ר' יהושע מפני תשובתו של ר' ישמעאל:

ומשנה - הנשנית בשחיטת חולין (דף קטז.) קודם חזרה:

לא זזה ממקומה - לא עקרוה לגמרי דהואיל ונשנית נשנית אבל אין הלכה כמותה שהרי חזר בו:

שמעמידין אותה בחומץ - שהחומץ מעמיד חלב. ולקמן פריך לה א"כ ליתסר בהנאה:

בקטפא דגוזא - בשרף היוצא מן העץ:

אבל בקטפא דפירי - בשרף הפירי עצמו:

מגולה ריחה נודף - והיינו דכתיב שמן תורק שמך כשמגלין אותה ומריקין שמנה. כלומר כשאתה מלמד תורה לתלמידים אז יצא לך שם:

מתגלין לו - מעצמן בלא טורח כשהוא מלמדן:

מתני' ר' ובית דינו התירו את השמן לא גרסי' - דהא לאו איהו שרייה אלא ר' יהודה נשיאה בר בריה שרייה כדאמר בגמ' מסתמיך ואזיל רבי יהודה נשיאה ור' יהודה נשיאה דגמ' היינו רבי יהודה הנשיא בנו של ר"ג בר' שהיה בימי האמוראים וה"נ אמרינן בגמרא ר' יהודה הנשיא בנו של ר"ג הורה כו' ואילו רבי בנו של רשב"ג היה כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ פד:):

והשלקות - כל דבר שבישלו עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור. וכולהו משום חתנות:

וכבשין - לכבוש דגים וירק וראש ורגלים של בהמה בחומץ:

וטרית - מין דגים קטנים מלוחים:

טרופה - שנטרפו ונשתברו הדגים ואין ניכרין הלכך חיישי לטמאים:

וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו - שדרך כלבית ליגדל מאליה בציר של דגים טהורים ואם יש ציר דג טמא עמו לא תגדל כלבית בו והיא עצמה טמאה:

והחילק - מין דגים קטנים טהורים והיא סולתנית ואין לה סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן סנפיר וקשקשת וקיימא לן דמותרת ואמר בגמרא מפני מה אסרוה מפני

שעירבונה עולה עמה דגים טמאים הדומים לה הלכך לא שנא טרופה ול"ש אינה טרופה איכא למיחש לאחד מאלף ביניהם דדמו ליה ולא מינכרי אבל טרית אין שקץ דומה לה הלכך כי אינה טרופה שריא:

חלתית - מין פירי הוא שקורין לזר"א בלע"ז ומחתכין את קרטיו בסכין ואסור משום שמנוניתא דסכינא:

ומלח שלקונדית - מפרש בגמ' (לקמן לט:):

גמ' ניקום - יעמידנו ע"י קיבה לגבינה:

לכמכא - מאכל:

קלי - מעט:

נסיובי - מישג"א:

ליכא למיקם עלה דמלתא - שמא נתערב בו חלב טמא וכשהעמידו עומד טהור שבו והטמא נשאר עם הנסיובי הלכך אין זה נסיון להכשיר הראשונים לאכול אבל לגבינה סלקא דעתא השתא דמותר:

ואי בעית אימא - אפילו לגבינה נמי אסור:

דאיכא - נסיובי דקיימי בגבינה:

ביני אטפי - בתוך הגומות שבגבינה וחיישינן שמא מן החלב טמא שלא עומד נשאר עם הנסיובי בגומות:

פורני - הוא תנור שהוא גדול ופיו מן הצד וכל תנור שבמשנה קטן הוא ומקום שפיתת ב' קדירות ופיו למעלה:

לאוסרה בשדה - דליכא למיחש לאימשוכי דאקראי בעלמא הוא:

מנכית - נושך:

אבי מצרי - בשדות אצל המצרים:

דף לו.

זליפתן - פליטתן שפולטין ומזיעין שמנונית איסור שבלעו:

לודאי - מזלזלי במידי דרבנן:

אם הם לא דרשו - אם ר' יהודה הנשיא לא דרש את המקרא להבין שדניאל גזר עליו וסבר דבי דינא אחרינא גזר עליו משום זליפת כלים ושרייה:

אנן לא דרשינן - בתמיה:

שמונה עשר דבר - ב"ש וב"ה יחד נמנו וגזרו עליהם בפ"ק דשבת (דף יג:). ולקמן פריך בנותיהן דאורייתא היא:

מאי אסהדותיה דרב - דאמר דדניאל גזר עליו כיון דדריה לא קביל מיניה לאו גזרה היא:
בעיר - משום חתנות:
בכל יכול לבטל בית דין גזירת ב"ד חבירו - שגזר על דבר המותר ובלבד שיהא גדול ממנו:
רבותינו - רבי יהודה הנשיא:
לא פשט - עדיין לא החזיקו רובם באותה הגזירה לנהוג בו איסור:

דף לו:

במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה ונאסר עליכם ואח"כ אותי אתם קובעים גוזלים שאתם נהנים שוב מן הארורים:
מעריסתן - מקטנותן שהן שוכבות בעריסה שקורין ברייי"ץ:
משום יינן - שהיין בוער בו ומביאו לידי בנותיהן:
ובנותיהן אסורין משום דבר אחר - עבודת אלילים:
ועל דבר אחר - שלא הוזכר כאן גזרו משום דבר אחר ולא משום עבודת אלילים. לקמן מפרש לה:
קנאים - בני אדם המקנאין קנאתו של מקום לנקום נקמותיו:
פוגעין בו - בשעת בעילה לפי שאינו במיתת ב"ד וכמעשה שהיה דזמרי וכזבי:
נשג"א - גזרו עליהן משום נדה דרבנן ואע"ג דעובדת כוכבים אין דמה מטמאה מן התורה שהרי היא כבהמה חכמים גזרו עליה ומשום שפחה משום עובדת כוכבים כאילו מתחתן בה דרך אישות ומשום אשת איש דבעולת בעל יש להן לבני נח דכתיב והיא בעולת בעל וישראל הרגיל בכך הואיל ובא עליה בנדתה אתי למיבעל נמי נדה ישראלית ואתי למינסב שפחה ועבר משום לא יהיה קדש ואתי למנסבה לעובדת כוכבי' ועבר אלא תתחתן ואתי למיבעל אשת איש ישראל:
משום נשג"ז - נדה שפחה עובדת כוכבים זונה שאם כהן הוא יש כאן משום לאו דזונה ולא לאו ממש אלא גזירה משום זונה ישראלית שנבעלה לאסור לה:
דאורייתא דמייחדא בהדיה כו' לא גרסי' וה"ג כי גזור רבנן בית חשמונאי ביאה אבל ייחוד לא כו' ואתו אינהו תלמידי שמאי והלל:
באותה שעה - מעשה אמנון ותמר. והא דרב יהודה בסנהדרין בפ' כ"ג:
שיטמא בזיבה - אפי' לא ראה גזרו עליו להיות כזב:
צער גדול היה לי כו' - כלומר טורח גדול היה לי אצלו בשאילה זו ששאלתיה ממנו כמה פעמים ולא היה בידו:

דף לז.

הואיל וראוי לביאה כו' - דטעמא דגזירת זיבה משום ביאה הואי כדאמרן שלא יהא תינוק של ישראל רגיל אצלו במשכב זכור הלכך לא גזרו עליה עד דחזי לביאה:
פשיטא - כיון דתינוק משעה שראוי ה"ה לתינוקת:
מהו דתימא האי - תינוק כשראוי לביאה הוא ערום לארגולי להמשיך ישראל אצלו: אבל תינוקת בת ג' אע"ג דבת ביאה היא אין בה ערמומית דלא ידעה לארגולי עד שתהא בת תשעה לא נגזר עליה קמ"ל:
אייל קמצא - מין חגב הוא:
דכן - שהוא טהור ומותר באכילה:
ועל משקה בית מטבחיא - הדם והמים שהן בבית המטבחיים שבעזרה:
דכן - לא גזרו עליהם טומאת משקין. ופלוגתא היא לקמן רב אמר דכן ממש דסבר אין משקין מקבלין טומאה אלא מדרבנן ובהני לא גזור ושמואל אמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן קסבר שמואל יש למשקין טומאה מן התורה להיטמא ולא מצו רבנן לדכינהו:
ועל דיקרב למיתא מסאב - הנוגע במת טמא. ולקמן פריך הא דאורייתא היא ועוד הא חומרא היא ויוסף אסרא מיבעי ליה:
שרא תלת - דהא לקמן מפרש דהאי על דיקרב למיתא מסאב קולא היא:
אינו גט - דהא לא אמר שיהא גט אלא עד י"ב חודש והוא כבר מת ואין יכול לגרש וזקוקה ליבם אם אין לו בן. אבל אי אמר מעכשיו יהא גט אם לא באתי עד י"ב חודש ומת בתוך כך הרי זה גט ואינה זקוקה ליבם:
כר' יוסי - בב"ב בפרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קלו.) הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה דלהוי משמע גופא מהיום שלא אהא רשאי למכרם ופירא לאחר מיתה ואם לא כתב מהיום אלא לאחר מיתה לא אמר כלום וייירשו אחיו עמו או אם היה עליו בע"ח מאוחר לאחר מתנה זו בע"ח גובה את חובו רבי יוסי אמר אינו צריך דלהכי כתיב זמן בשטר לומר מעכשיו תהא מתנה מגופה של קרקע ופירות לאחר מיתה דאי לא בעי למיתב ליה אלא לאחר מיתה למה כתב זמן בשטר. וה"נ זמנו של גט מוכיח דה"ק ליה מעכשיו יהא גט אם לא באתי ותנאה בעלמא הוא וכי לא אתא איקיים תנאה:
רבי יהודה הנשיא - בן בנו של רבי היה הורה שהיא מותרת לינשא:
כל שעתו - כל ימיו נחלקו עליו:

לאלתר שריתוה - כששמעו בו שמת: ה"ג לאלתר שריתוה דודאי לא אתי עוד:
אין ה"נ - דאיכא למיבעי אמתניתין:
אלא - להכי בעינן בעיין לה אקמייתא משום דהוית בההוא מניינא דרבי יהודה נשיאה דשרייה וידעת לאימת שרייה ומדרבי יהודה נשמע למתני' להיכא דאמר לה מעכשיו:
הכל מודים - ואפילו רבי יוסי היכא דאמר לה בהאי לישנא הרי זה גיטך לכשתצא חמה מנרתיקה:
לכי נפקא לה קאמר לה - דליהוי גיטא ומקמי הכי לא ליהוי גיטא ואי מיית בליליא לאו גיטא הוא ואע"ג דא"ר יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו וכמאן דכתיב ביה מהיום דמי ה"ל כמהיום ולאחר מיתה ותנן מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט דמספקא האי לאחר מיתה אי תנאה הוי והכי משמע מהיום יהא גט אם אמות אי חזרה הוה דהדר ביה ממאי דאמר מהיום ולא דמי למתנה שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה דהתם הכי קאמר גופא מהיום קני ופירא לאחר מיתה אבל גט ליכא למימר הכי וכי האי גוונא מפרש לה ביש נוחלין (ב"ב קלו.):
ע"מ שתצא חמה מנרתיקה - ודכוותה הכא על מנת שלא אבוא כל שנים עשר חודש:
מעכשיו קאמר - דליהוי גיטא ע"מ שתתקיים תנאי זה וכי מקיים תנאי זה ונפקא חמה איגלאי מילתא למפרע דבשעת מסירה הוי גט ואע"ג דמיית בליליא ה"ל גט מחיים ודכוותיה מת בתוך י"ב חודש הרי נתקיים התנאי שלא בא וה"ל גט למפרע:
דאמר רב הונא כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי - ע"מ ודאי תנאה משמע וה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שיתקיים תנאי זה וכל אימת דמתקיים תנאה ה"ל גט למפרע:
לא נחלקו אלא באם תצא - ומת בליליא דכוותיה התם באם לא באתי דאמרינן התם בפ' מי שאחזו קורדיקוס (גיטין דף עב. עז.) אם שתי לשונות משמע משמע מעכשיו ומשמע לכשיתקיים אמר מהיום גלי דעתיה דמעכשיו לא אמר מהיום הוי משמע לכשיתקיים. הלכך ר' יהודה הנשיא סבר לה כרבי יוסי דאמר דאף על גב דלא כתב מהיום זמנו של שטר מוכיח עליו כמאן דכתב מהיום דמי וה"ל כמהיום אם מתי דאמרינן במסכת גיטין (דף עב:) תנאה הוא וכי מיית הוי גיטא למפרע מחיים ורבנן לית להו דרבי יוסי וה"ל כאם מתי גרידא דאמרינן התם דלשון אם כי לא אמר מהיום משמע לכשאמות קאמר וה"נ משמע ולכשתצא ולכשלא אבוא וה"ל גט לאחר מיתה:
שושיבא - מין חגב וראשו ארוך:
וקמיפלגי - יוסי בן יועזר ורבנן בראשו ארוך דסימני חגבים טהורים נפקא לן מארבה סלעם חרגול חגב ופליגי תנאי באלו טריפות (חולין דף סו.) בראשו ארוך איכא דאין

ליה בכלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט הני מיני שרי אבל מין אחרינא לא וכל מינא דהני אין ראשו ארוך ואיכא דדאין בכלל ופרט וכלל ומרבי כל כעין הפרט לא ראי ארבה כראי סלעם וכו' הצד השוה שבהן שיש להן ד' רגלים ד' כנפים ויש להן קרסולין וכנפיו חופין את רובו אף אני אביא כל שיש לו ד' סימנים הללו:

דף לז:

סוסביל - אין ראשו ארוך אבל אין כנפיו חופין את רובו לראות לעינים אלא בצמצום ע"י מדידה:

ה"ג בכנפיו חופין את רובו ע"י הדחק קמיפלגי - ולא גרסינן וקרסולין דהני קרסוליים לא חפו מידי שהן ב' רגלים ארוכין מן הארבעה ובהן הוא מדלג והיינו כרעים ממעל לרגליו לנתר וגו':

רובא דמינכר - רוב הנראה לעינים:

טומאת משקין דרבנן - ובמסכת פסחים (דף טז.) פרכינן והכתיב וכל משקה אשר ישתה וגו' ומשני מאי יטמא הכשר:

לטמא אחרים - אבל טומאת עצמן מדאורייתא רמיא עלייהו אם נטמא:

ואתו אינהו גזור על דיקרב בדיקרב ואתא איהו - יוסף ואסהיד על דיקרב למיתא מסאב דהא דאורייתא היא אבל דיקרב בדיקרב לא גזרינן עליה והיינו יוסף שריא:

ואתא איהו ואוקמיה אדאורייתא - והכי קאמר על דיקרב למיתא מסאב טומאת שבעה אבל דיקרב בדיקרב לא מסאב אלא טומאת ערב:

וכל אשר יגע בו הטמא יטמא - אותו שנגע במת קרי טמא וקאמר כל מי שיגע בו אותו טמא יטמא:

בחיבורין - בשעה שהיה זה נוגע במת בא חבירו ונגע בו:

שלא בחיבורין - לאחר שפירש מן המת בא חבירו ונגע בו:

כל אשר יגע בו הטמא יטמא - משמע שבעת ימים כסתם טומאת מת:

בוקי סריקי - כדים ריקים. כלומר דברים שאינן טעם:

ספק טומאה ברה"ר התיר להם - שאינם נוהגין בה איסור וה"ק ועל דיקרב ודאי למיתא מסאב אבל מספק לא:

הא הלכתא גמירי לה מסוטה - דטהור דכל איסור ספק טומאה מהתם נפקא דאפיק לה קרא בלשון טומאה ונסתרה והיא נטמאה מגיד לך הכתוב שעל הספק אסור מכאן אתה דן לשרץ לטמא מספק:

ומה סוטה רה"י - שהרי אין סתירה ברה"ר אף טומאת ספק בשרץ אינה אלא ברה"י במסכת סוטה (דף כח:):

הלכה - דבספק טומאה ברה"ר טהור:

ואין מורין - ברבים כן דלא ליזלזלו בה טפי:

קורות נעץ להן - לסימנין בין רה"ר ובין שדות של בקעה שהן רה"י לטומאה שבעל השדה מקפיד בדריסת הרגל ועוד דאמרינן בהשותפין (ב"ב יב.) ד' אמות הסמוכות לרה"ר כגון מקום פנוי הסמוך לרה"ר והוא ארוך הרבה לד' אמות הראשונות רה"ר לטומאה ובאותן מקומות נעץ להן קורות:

כי אתו לקמיה דרבי ינאי - מי שאירע בו ספק טומאה ברה"ר:

מנהני מילי - דבישולי עובדי כוכבים אסירי:

קליות - יבשו בתנור:

דף לח.

מדרבנן - שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא:

דגים קטנים וארדי ודייסי - אין נאכלין חיין ואין עולין על שולחן מלכים ללישנא קמא יש בהן משום בישולי עובדי כוכבים ללישנא בתרא שרו:

ארדי - בולי"ץ:

מלוחין - נאכלין כמות שהן מחמת מלחן:

כסא דהרסנא - טיגן במורייס שומן דגים עם קמח:

הרסנא עיקר - ואותו מורייס נאכל כמות שהוא חי ושרי:

קמ"ל קימחא עיקר - ויש בו משום בישולי עובדי כוכבים שהקמח אינו נאכל חי:

כל החגבים שבאגם - שנחרכו ונתבשלו מחמת האור. חגב אינו טעון שחיטה:

אפי' מריש אוניה - שהאוזן רכה ונצלית בחריכתה אפי' הכי שרי הואיל ועובד כוכבים לא לבשל נתכוין:

דשדא סיכתא - קביליי"א בלע"ז ליבשה בתנור:

וקבר בה ישראל קרא מעיקרא - והטמין ישראל בתנור דלעת חיה קודם שהוסק התנור והעובד כוכבים הסיקו ונתבשלה הדלעת:

שפיר דמי - הואיל והעובד כוכבים לא לבשל נתכוין:

פשיטא - היינו דר' יוחנן:

מהו דתימא - האי עובד כוכבים לבשולא להאי סיכתא איכוון והא לשם בישול הסיקו:

קמ"ל - דאין בישול בכלים:

אלא לשרורי מאניה איכוין - להקשות את היתד ואין דעתו לבישול:
לשרורי - לשון שריר וקים חזק:
בן דרוסאי - לסטים היה ואוכל כל דבר המבושל קצת:
בסילתא - בסל אבל הכא דמנחא אגומרי בלאו היסק דעובד כוכבים הוה מבשל לה לזמן מרובה:
שפיתת קדירה קרי כשנותנין אותה על האור:

דף לח:

מגיסה - מהפכת בכף:
דשגר עובד כוכבים - הסיק בתנור:
חתיית גחלת מחממת ומוציאה חום הגחלים:
דג מליח - שמלחו העובד כוכבים ובמליחתו הוא נאכל בלא בישול:
חזקיה שרי - דלאו הוא בישול:
ור' יוחנן אסר - דזהו בישולו:
ביצה צלויה - שצלאה עובד כוכבים:
בר קפרא שרי - הואיל ובליע אוכל דידיה ולא נגע עובד כוכבים באוכלא:
אשקיה - אשקיוהו לרב זביד:
נגוטא דחלא - הנך דבי ריש גלותא דלא הוו מעלו משום דאחמיר עלייהו:
הקפריסין - שומר לפרי הן ממין צלף ודרך לאכלן חיין ויש ששולקין אותן ואם בישלן עובד כוכבים מותרין:
והקפלוטות - כרתי נאכלין כמות שהן חיין:
והמטליא - לקמן מפרש:
והחמין - מים חמין דהא אין משתנין מברייתם ע"י האור:
וקליות - נמי לא נשתנו:
שיעתא ביזרא דכרפסא - זרע של כרפס:
שבלילתא - פנגרייא"א והוא תלתן:
ותרו להו - שורין אותן במים:
דמקבל - שצומחין:
גרגישתא - ארזיל"א:
ומדבקין - הנך ביזרא:
מבינתא דרישייהו - שיער ראשן. וקמ"ל ברייתא דאי נמי תרו להו בחמימי שרי:

מילין - דברי כזב הן דלא מלבלבי בחדא שעתא:
במילין - על ידי דברי לחש של כשפים הן עושין:
הכוספן - פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטין אותן:
כל שאין צפור דרור כו' - שפיה קצר דבהא ודאי לא איבשל דבר טמא דניחוש לגיעולי עובדי כוכבים:
ודלמא אדמויי אדמוה - נתחוה לאברים והכניסוה ונתבשלה בו ועכשיו פלט הטעם בחמין הללו:
אלא כל שאין ראש צפור דרור כו' - ואין לך חתיכת איסור קטנה מזו:
נותן טעם לפגם - פלוגתא היא בפ' בתרא (לקמן סז:) וכל גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם שהרי נתבשל האיסור אתמול וכבר הופג טעמו ונפסל בלינה חוץ מקדירה בת יומא דנותן טעם לשבח הוא ואסור:
איערובי - שמא נתערב בו יין:
סרי - מסריח:
אהיני - תמרים:
חולייי לא תיבעי לך - מתוקים ודאי שרו דאי משום בישולי עובדי כוכבים הרי נאכלין חיין:
מרירין - אינן נאכלין ובישולן ממתקן:
מציעאי - נאכלין חיין ע"י הדחק:
שתיתאה - תבשיל העשוי מקמח של קליות שייבשן בתנור ויש שעושין אותו מקמח עדשים ולפי שהן מתוקין יותר מדאי נותן שם חומץ:
בחיטי או שערי - אין דרך לתת שם חומץ:
טלופחי - עדשים:
ואית דאמרי בטלופחי ומיא כ"ע לא פליגי דאסור - דמיחלף בטלופחי וחלא:
וספות - כלים להשתמש כמו שומרי הסף (אסתר ב): תרי זימני כתיב קלי בקרא והיינו תרי מיני שתיתא:
ומאי שנא ממורייס - דרובא דעלמא שדו ביה חמרא והוי בידוע:
התם חמרא לעבורי זוהמא - דדגים והוי כמאן דאזיל לאיבוד:

דף לט.

התם ידיע ממשו - שהרי מטבילין בו והרוטב נאכל והיין נאכל עמו:

הכא לא ידיע ממשן - שאין אוכלין הרוטב אלא הירק ולא הכניסו הירק לתוכו אלא להתקיים:

הרי זה מותר - גרסינן:

קירבי דגים - שומנן:

עוברן - הן ביצים של דגים:

מפלוסא ואספמיא - ואין דגים טמאים מצויין שם:

צחנתא - חילק:

דבב נהרא - דבב שם הנהר:

דרדיפי - בכח מקלחין דבדב"ש בלע"ז:

דלא מרבה טינא דג טמא - קרקעית של אותו הנהר אין מגדל דגים טמאים:

חמרא דימא ותורא דימא - דקי"ל במסכת חולין (דף קכז.) כל שיש בים יש ביבשה חוץ מן החולדה:

טמא - ביבשה טהור בים:

קדש נונא - שם דגים שבים:

קדש לה' - סתם קדש אסור:

חיפושא - דג טמא:

חפייה בדיקולא - כיסהו בסל ופירכס בתוכו ונשרו קליפין ונראו בדפניהם קשקשים דקים:

לצלופחא - דג ושמו אנגילי"א:

להדי יומא - נגד השמש:

צימחי - קשקשים דקים:

משיכלי חיורי - מתוך שהן לבנות נראין בהן קשקשים שהן שחורין:

שמעיה להההוא דהוה קרי - להההוא מינא:

באטי - והוא שם דג טמא:

מחליא ליה - ממתקו:

מאינשי ביתיה - אשתו. ודרך הרמאים למכור קלא אילן בשם תכלת:

נפלת ליד - נפלת לידי. כלומר עכשיו אתה צריך לי:

צריכין לקבל דברי חברות - מתחלה קודם שיהו נאמנין לכל דברי חברות שיאכלו בטהרה ושיעשרו פירות וכיוצא בהן:

מוכס - סתמא גזלן:

קשרי מוכס - חותמות לנותני המכס כדי שלא יתבעום חביריו ומשרתיו פעם אחרת:

חבי"ת - סימן הוא חלב בשר יין תכלת:

דף לט:

אסורין בחותם אחד - לשגר ביד עובד כוכבים דכיון דבשר ותכלת דמיהן יקרים טרח ומזייף להחליפם ועל היין לנסכו. ואחלב פריך לקמן:

חילתית - להחליף זה בזה פורתא הוא דמהני ולא טרח ומזייף:

פת למאי ניחוש לה - כלל לא גרסינן [הכא אלא במלתיה דשמואל גרסינן] לה (והכי) [והכא] גרסינן מאי שנא גבינה כו':

ה"ג ושמואל חתיכת דג היינו בשר ותרי גווני בשר לא אמרינן פת למאי ניחוש לה כו':

חתיכות דג - דמיהן יקרים ומזייף:

שמואל כו' - שמואל לא פליג אדרב אלא קסבר לא צריך לאתנוחי סימנא למיתני אחתיכת דג לאיסור ועל הפת להתיר כדמפרש ואזיל:

ושמואל - אמר לך חתיכת דג היינו בשר וכיון דבשר אשמועינן הרי דגים בכלל:

ופת למאי ניחוש לה - דניתב לה סימנא להתיר ולמיתני חמפ"ג:

אי משום איחלופי כו' - מאי איכא למיחש:

כי הדדי - שמא יש עמו הדומה לו פשיטא לן כיון דאיכא חותם לא טרח ומזייף במידי דלית ליה רווחא:

אין לוקחין ימ"ח מח"ג כו' - שחנוונים שבסוריא חשידי דלא קפדי אלפני עור לא תתן מכשול ומזבני לישראל דברים שלקחו מן העובד כוכבים מיהו אינהו גופייהו לא אכלי איסורא הלכך אם נתארח אצלו מותר לאכול עמו:

שיגר לו - במתנה:

סלקונדרי רומין - נחתומין שברומי:

אוכלין אותה - ואסור משום שמערבין בה קירבי דגים טמאים וחתיכות גדולות עושין ממנה:

זקן אחד - עובד כוכבים היה:

למעוטי בידוע - גבי כבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ ואם בידוע שנתן יין שם אסורין אפילו בהנאה:

למעוטי מורייס - דאסור אפי' בהנאה והך סתמ' ר"מ היא:

מתני' והדבדבניות - אשכולות של ענבים:

שאינה טרופה - שניכרין חתיכות דגים:

עלה של חילתית - דהא לא מפסקו לה בסכינא:

וזיתי גלוסקאות המגולגלין - זיתים הכנוסין בכלי עגול ומתחממין ונעצרין מאיליהן כעין גלוסקא. מגולגלין כמו מגולגלת שנתחממו ונרפו מחמת שמנן ובלע"ז מול"ש. ובגמ' (דף מ:) פריך פשיטא למאי ניחוש לה:

שלחין אסורין - אזיתים קמהדר. ובגמרא (דף מ:) מפרש לה:

מן הסלולה - הנמכרין בסל לפני החנוני אסורין. ובגמרא מפרש מפני שמזלף עליהן יין:

מן ההפתק - מקום כינוסן של חגבים מלוחין:

מותרין - דאין מזלף עליהן עד שנותנו לפניו למכור:

וכן לתרומה - מפרש בגמ':

גמ' יושב ישראל - ואפילו אין רואהו:

איערובי - שמא עירב בו יין:

הבוצר לגת - לדרכן בגת ולעשות מהן יין:

הוכשר - לענין טומאה במשקה הנזלף הואיל ולכך הן עומדין ניחא ליה במאי דנפיק מינייהו. ודבדבניות עצמן הן לאכילה:

כל שראש ושדרה ניכרין - של כל דג ודג שהדגים ניכרין בראשן בין טמא לטהור שהטמאים ראשיהן חדים ואין להן חוט השדרה:

כילבית - גדילה מאיליה בציר דגים טהורים ואם יש שם ציר דגים טמא אין כילבית גדילה בו:

דף מ.

שוטטות - לשון שטין על המים:

חביות פתוחות לא סגי בחדא דאיכא למימר מעלמא נפל ביה:

ובדגים כל שיש בהן סנפיר וקשקשת - משנה היא באלו טרפות (חולין דף נט.) אלמא אין סימן לדגים בדבר אחר וקשיא לתרוייהו:

אבל בגופן - לאכול גופן של דגים של טרית:

מריש הוה מטבילנא בציר - בחד סימן או בראש או בשדרה דהוה ס"ד דכי פליגי רב הונא ורב נחמן בגופן פליגי אבל בצירן אפילו רב הונא מודה:

בצירן נמי לא טבילנא - דסבירא לי כרב הונא:

כשחתיכות שוות - כשמחברין אותן יחד מתחברות וניכרות ונראות שהיו כולן מדג אחד:

ומי איכא דשרי כה"ג באתרא דשכיחי קלפי - די"ל שמא דגים טהורין וטמאין יש וקשקשים מן הטהורין באו:

ואנא לא מיסר אסרינא - לאכול גופן משום קליפי דמישתכחי בארבא ורב אשי קאמר לה:

דקאמר לי רב פפא - דשרנהו רב הונא:

עריבה - ספינה קטנה:

כולן מותרות - דכי היכי דהואי בהך הואי נמי בכולהו ואזלו לעלמא:

מתלתא קראי - מג' חכמים גדולים שהם כדיי לסמוך עליהם כעל המקרא:

דמן בירי - מקום:

עוברן - ביצים שלהן:

משריץ - דג עצמו במעי אמו:

זה משריץ מבחוץ - דג טהור לאחר שהוטלה ביצתו משרצת ועומדת מאליה בחול אבל דג טמא משריץ מבפנים במעי האם לאחר שנגמרין ביציו במעיו:

סימני ביצים - של עוף טהור:

שכודרת - משוכה שרחבה בראשה אחד והולכת ומקצרת ונמשכת:

ועגולגלת - עגולה מצידיה ומגלגלת דאין צידיה רחבים:

ראשה אחד כד - רחב פלטר"א בלע"ז כלומר עשוי ככד שרחב מתחתיו בית מושבו:

חלבון - אלבוס"ל:

חלמון - מויו"ל:

ביצת השרץ - צב והלטאה מטילי ביצים הן. צב הוא כוכורי"ל בלע"ז הדומה לצפרדע. ונפקא מיניה דאם ריקמה וניקבה מטמא במגע בשחיטת חולין (דף קכו:):

דף מ:

והתניא כסימני ביצים וכו' - אלמא יש לדגים עוברין:

והיכא משכחת לה בסימני קירבי דגים כד וחד - ובבני מעיים עשוין כזה ענין:

בשילפוחא - משיא"ה של דג שמליאה רוח:

אין שם מומחה מאי - כשנימוחו העוברין קבעי לה:

אני מלחתים - הדגים וראיתי שדגים טהורין הן ומהן הוצאתי קרביים הללו:

אלו דגים - שיראה לו הדגים עצמן אבל באני מלחתים לא מהימן דשמא לא בקי בהן:

דיילא - שמש רגיל להיות שכיר לעושה סעודה לתקן תבשילין:

לקרטין שבו - הדבוקין בעליו או שנשרו בכלי דלמא אייתי קרטין אחריני דאיפסיק בסכינא ועריב בהני:

אישתרוקי אישתריקו - ומן העלין לכלי עצמן אישתרוקי נשמטו:

דרפי טובא - מגולגלין ביותר ובלע"ז מול"ש וגרעינתם נשמטת דכיון דרפי כולי האי חמרא רמא בהו:

שלחין - שמשתלחין גרעינין מעצמו:

קפריסין - קפלוטות מבושלין וכבושין במכבש ומתקיימין ואין בהן משום בשולי עובדי כוכבים דנאכלים חיין ולא משום גיעול דטעם הגיעול פוגמו ולא משביחו:

מן ההפתק - מקום כינוסן שהן עצורין שם זה על זה ובלע"ז פיל"א:

קטלוזא - שוק:

תרומה אין דמיה יקרים שאינה ראויה אלא לכהנים:

ומפסדו מינאי - יפקירו את כל האוצר:

מתני' כל הצלמים אסורין - בהנאה:

כדור - פילוט"א. ובגמרא מפרש דהני ודאי נעבדין דמשום חשיבותא אשקלוה להנך חפצי בידייהו:

גמ' מ"ט דרבנן - מדלא קתני וחכמים אומרים אינו נעבד אלא מי שיש בידו וכו' מכלל דסבירא להו דנעבדים:

אנדרטי - כשהמלך מת עושין צורתו בפתח השער לזכרון והתם קאסר רבי מאיר דאגב חביבותא פלחי ליה:

בעומדין על פתח המדינה שנינו - בהנהו קאסר רבי מאיר דחשיבי להו:

דף מא.

מי איכא למ"ד וכו' - מי שרו רבנן הא ודאי דכפרים למפלחינהו עבדי להו דבני כפר לא עבדי לנוי:

תחת כל העולם כולו - לשון גנאי נקיט כלומר שרודה על כל:

גדיל כלילי - (אומן שם לי עטרה):

אישתיימא - שליח הנושא חותם המשלחו:

מתני' הרי אלו מותרין - טעמא מפרש בגמ' דכי הוו שלימים ספק לא עבדום ואת"ל עבדום אימור בטלום לכך שיברום הוי ספק ספיקא ולקולא:

שכיוצא בהן נעבד - תבנית יד לבדה הן עובדין:

גמ' אמר שמואל אפילו שברי עבודת כוכבים - לא תימא שברי צלמים דוקא משום דשמא לא עבדום מעולם אפי' כשהיו שלימין דאפי' שברי עבודת כוכבים שראינום שעבדוה כשהיתה שלימה מותרין דכיון דנשברה שוב אין עובדין אותה:

משום דקבעי למיתני סיפא כו' - דאי תנא עבודת כוכבים הוה אמינא דוקא עבודת כוכבים דמצא תבנית יד או תבנית רגל דאסורה אבל צלמים אפי' תבנית יד שרי להכי תנא ברישא צלמים למימר דאע"ג דשמא לא עבדום אפ"ה לשבר חשוב כגון תבנית יד חיישינן וכשעומדין על בסיסן כדמוקים ליה לקמן:

דף מא:

על בסיסן - על כנן מקום המתוקן לה כיון דאותבינהו התם ודאי פלחי להו:

לא ידרכו כהני דגון על מפתן דגון - אלמא חשיבי להו שברים:

משם ראיה - בתמיה:

התם - לאו עבודת כוכבים שבורה קחשיבי לה דאינהו סבור כיון שראו אברים חשובין שלו על מפתן:

שבקיה איסריה לדגון - גבורת ושררת הצלם עזבתו והלכה וישבה על המפתן. איסריה שר שלו כמו איסריה דעניותא (בשחיטת חולין בפרק כל הבשר (חולין דף קה)):

וסתמא כר"מ - ואע"ג דאסר בצלמים מודה בשבריהן:

ומקשי' ולרבי יוחנן - דקאמר הכא מודה ר"מ דשברי צלמים מותרין מדר"מ נשמע לרבנן דרבנן נמי שרו בשברי עבודת כוכבים דהא צלמים לרבי מאיר כעבודת כוכבים לרבנן נינהו ומדר"מ נשמע לרבנן דכי היכי דקאמר שברי צלמים מותרין ה"נ ודאי ס"ל לרבנן צלמים שיש בידן מקל או צפור דשבריהן מותרין. וה"מ למימר מדרבנן נשמע לרבנן דהא אסרי צלמים שיש בידן מקל או צפור ומ"מ שבריהן מותרין והאי דלא קאמר הכי משום דלא חזינא בהדיא במתניתין דקא שרי שברי אותן צלמים שהן אסורין:

לאו אמר ר"מ וכו' - לשון קושיא:

הוי ספק וודאי - ספק להיתר וודאי אסור:

אין ספק מוציא מידי ודאי - שהוחזק תחלה לאיסור:

והא הכא דודאי טבילי - כיון שאנו רואין שנגמרה מלאכתן ודאי בחזקת טבל היו מיד:

התם ודאי וודאי הוא - כי היכי דפשיטא לך שהיו טבל ה"נ פשיטא לך שעישרן החבר מיד שמוחזק בכך:

ואב"א ספק וספק הוא - כי היכי דמספקא לן אם עישרן אם לאו נמי מספקא לן אם היו מעולם טבל אם לאו דאע"ג דנגמרה מלאכתן השתא ונתמרחו בכרי איכא למימר לא באו לכלל טבל מעולם:

דעבד להו כרבי אושעיא - דהכניסה במוץ שלה ולא ראה פני הבית. ואע"ג דטבל שלא ראה פני הבית מיתסר באכילת קבע והכא מחזקינן להו בחזקת מתוקנין ושרינן להו

באכילת קבע אין כאן ספק מוציא מידי ודאי דאכילת קבע בדאורייתא לא אשכחינן ומדרבנן הוא דמיתסר והימנוה רבנן לחזקת חבר לתקנתא דידהו אבל אי הוה חזינן ליה דמרחינהו קודם שראו פני הבית ובאו לכלל טבל לא נפקי תו מידי ודאי עד דמעשרינהו קמן:

ומכניסה - לחצירו במוץ שלה ולא ימרחנה בכרי בגורן שבשדה דמירוח הוא גמר מלאכה והכנסתו לבית הוא קובעתו למעשר לאסור בו אכילת עראי כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פח.) וכיון דהכניסה קודם גמר מלאכה לא קבעה ליה לכך וכי מהדר להו וממרח להו בתוך הבית לא מקבעי דפני הבית הוא דקבעי ולא תוך הבית כדיליף התם מואכלו בשעריך ואפילו מירחו בשדה והכניסו דרך גגות וקרפיפות אמרינן בברכות (דף לה:) דלא מקבעי:

כדי שתהא בהמתו אוכלת - להכי נקט בהמתו דמאכל בהמתו קחשיב ליה אכילת עראי וליכא אפילו איסורא דרבנן כדתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה לחיה ולעופות עד שימרח בכרי אלמא מאכל בהמה עראי קרי ליה דאילו גבי אדם אף על גב דלא נמרחו אסור לאכול קבע אלא עראי. ולגבי לא ראה פני הבית נמי בהמתו שריא אבל איהו אסור מדרבנן לאכול קבע אלא עראי אבל אי ראה פני הבית אפילו מאכל בהמה חייב במעשר דהא דתנן (דמאי פ"א מ"ג) הלוקח לזרע ולבהמה פטור בדמאי תנינן לה:

דף מב.

מציק - גברא אלמא וישראל הוה:

והציץ בו - על שפת הבור לידע אם זכר:

כהן - חכם ומורה הוראה הוה ונתכוין להורות לה ישיבת ימי הטומאה וימי טהרה:

ברדלס - בלשון ארמי אפא:

מצוין שם - וכבר אכלוהו או גררוהו לחור שלהן ולא איהל כהן זה על המת:

כמין נפל - וספק ספיקא היא דשמא לא נפל היה אלא שפיר מלא רוח:

לידע אם רוח הפילה - ולא תשב עליו ימי טומאה וטהרה. אם נפל הפילה:

ואם תמצי לומר וכו' - ואם יראה שהוא נפל עדיין יציץ אם זכר אם נקבה:

ודאי גררוהו - שחזקתן בכך והא ודאי הוא:

שלו ושל חבירו - בין ששניהן עובדין ליראה אחת בין שזה עובד לפעור וזה למרקוליס. והא דעבודת כוכבים מותרת ע"י ביטול נפקא לקמן (נב.) מנין לעובד כוכבים שפוסל עבודת כוכבים וכו':

שפחסה - הכה עליה ישראל בפטיש עד שנתמעכה צורתה אבל לא חיסרה כלום הלכך לא בטיל:

והתנן - גבי עובד כוכבים פחסה אע"ג וכו':

הני מילי פחסה עובד כוכבים - דגלי דעתיה ומבזי ומבטל לה:

אבל פחסה ישראל לא - דלא דמי לעבודת כוכבים שנשתברה מאליה דהתם אמר איהי נפשה לא מצלה וכו' אבל הכא קסבר עובד כוכבים לא קפדא עבודת כוכבים אפחיסה:

ורבא אמר לעולם כי פחסה ישראל נמי - הוי ביטול מעליא:

אלא - רבנן גזור דכל ביטול ישראל לאו ביטול גזירה דלמא מגבה לה וקני לה בהגבהה דכל דבר הפקר כגון מציאה נקנית בהגבהה:

אין לה בטלה עולמית - וטעונה גניזה כדילפינן בפרק [ר"י] (לקמן נב.) מושם בסתר:

מרקוליס - יש עכו"ם שעובדין לגל של אבנים וקורין לה מרקוליס וכל הבא זורק לה אבן והיא עבודתה:

מותרת - שהרי ביטלו העובד כוכבים שסתר לגל:

כדרבא - דלמא מגבה לה לכולה מרקוליס ברישא והדר מבטל ליה וסותרו:

לצרכו - שצריך לשפאין להסיק בשפאיה:

היא ושפאיה מותרין - דהא בטלה עובד כוכבים ששיפה [לצרכו]:

לצרכה - ליפותה:

ושפאיה מותרין - דמיזרק זריק להו ולא פלח להו:

ישראל ששיפה עבודת כוכבים - של עובד כוכבים דאי של ישראל אפי' שיפה נמי עובד כוכבים היא ושפאיה אסורין דעבודת כוכבים דישראל לאו בת בטולי היא:

תיהוי - הך דשיפה ישראל לצרכו כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה:

שוחק וזורה לרוח - המוצא עבודת כוכבים של מתכת:

אמרו לו אף היא נעשית זבל - כלומר הוא מתכוין לאבדה שלא יהנה ישראל ממנה וגם עתה יהנה ישראל ממנה שהרי השחקים נעשים זבל ונאמר לא ידבק בידך מאומה:

צורת דרקון - סתמא לעבודת כוכבים כדתנן במתניתין (דף מב:):

ספק עובד כוכבים חתכו - והוי ביטול:

ספק ישראל חתכו - ולא הוי ביטול:

מותר - דתלינן בעובד כוכבים דהא ספק ספיקא הוא ושמא לא נעבד מעולם:

אף לא ירקות - מתני' קתני זורעין תחתיה של אשירה ירקות בימות הגשמים שהצל קשה להן וכן צל אילן קשה להן ואין נהנה ממנה אבל לא בימות החמה שהצל יפה להן ונמצא נהנה מאשירה. כל אשירה אילן הוא:

רבי יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים לפי שהנבייה נושרת - על הירקות והוה לזבל ונמצא בעל הירק נהנה מן האשירה. נבייה הן העלין הנושרין מן האילן בימות הגשמים:

דעיקר עבודת כוכבים קיימת - האילן לא בטל הלכך נבייה הנושרת ממנה אסורה:

דף מב:

דרך גדילתה - זה דרכה כל השנה להשיר עלין שלה ולגדל אחרים אבל שפאן עובד כוכבים דעתו לבטלן ולהשליכן:

לא נהנין - דאסור מדרבנן:

ולא מועלין - אם נהנה לא מעל מדאורייתא שיתחייב קרבן מעילה. לקמן מפרש טעמא:

יתיז בקנה - ישליך עצי הקנה במקל מן האילן וישרפנה ויהנה מהם ולא יעלה על האשירה ויטלם דאם כן נמצא משתמש באשירה במקום סולם וזו היא הנאה ממנו מן האשירה:

וקתני יתיז בקנה - וישרוף עצי הקנה אלמא עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת:

לא נהנין - מדרבנן דלמא אתו לאיתהנויי מעצי האילן דהקדש גופיה ובאשירה לא גזור משום דבדילי מינה:

מידי איריא - כלומר מהא לא תסייעיה לר' יוחנן לעולם בשקינתה בעצי הקדש גופו ומשום הכי לא מועלין:

דבגידולין הבאין - באילן אחר שהוקדש עסקי' והוא לא הקדיש אלא אילן וקסבר האי תנא אין מעילה בגידולין ומדרבנן הוא דאסירי וגבי אשירה נמי בשקינתה בעצי אשירה עצמן וקתני יתיז כריש לקיש:

ורבי אבהו א"ר יוחנן - מהדר לתרוצי לתיובתיה בשינויא אחרינא. לעולם לא תוקמה בשינויא דחיקא דאייתי עצים מעלמא ואפילו הכי לא תילף מיניה היתר שברי עבודת כוכבים דהא דקתני יתיז בקנה באפרוחין קאי לא אעצים ואיצטריך לאשמועינן דלא גזרינן התזת קנה שמא יעלה דרך האילן ורישא בעצים וקסבר אין מעילה בגידולין וגלי אהקדש דאסור מדרבנן וכ"ש לאשירה דמדאורייתא נמי אסירא תוספת יותר מעיקרה כדתנן במתני' גידעו ופיסלו לעבודת כוכבים והחליף נוטל מה שהחליף והשאר מותר והא דלא ערבינהו משום דלא מצי למיתני ליה ולא מועלין באשירה דהא לא שייכא בה דין מעילה וסיפא באפרוחין וגלי באשירה וה"ה להקדש וקסבר אין מעילה בגידולין:

אסברה לך - מתני' אליבא דר' יוחנן:

כאן וכאן - בין בהקדש בין באשירה מותרין דאין צריכין לאילן:

בביצים כאן וכאן אסור - שצריכין לאילן וגזור בה רבנן כעל אילן עצמו:
מתני' צורת חמה - מזל חמה וכן לבנה. ורבנן היא דאמרי (לעיל דף מ:) כל שאר צלמים מותרין. ובגמ' מפרש מאי שנא הני:
דרקון - דומה לנחש:
שעל המכובדים - שעל כלים מכובדים שתשמישן לכבוד. ובגמ' מפרש לה:
גמ' לשם הרים - לשר הממונה על ההרים:
שילשול - תולעת. אלמא אורחייהו למיפלחינהו ומסתמא נמי נגזור דלמא פלחינהו:
אמר אביי מיפלח לכל דמשכחי פלחי - ומספיקא לא גזור רבנן עלייהו דאם כן אין לך המותר:
ציירי להו ופלחי להו - הלכך ציירי להו מיצר ומיפלח לצייר צורה כדי לעבדה להני תלת דחשיבי להו וכו':
מנקיט חומרי - מלקט משניות החמורות לתרצן ואומרן בבית המדרש כדי שיתנו לבן לפרקן:
מותרים - לקמן (דף מג:) מפרש מאי מותרין: ודגים לא קרי פרצוף אלא צורה:
אילימא בעושה - והאי מותרין דקאמר מותר לציירן:
אתי - בדמות העומדין אצלי:
במוצא - ומותרין בהנאה קאמר:
אלא פשיטא בעושה - דכל פרצופין כגון דחיה ובהמה מותר לציירן. ואף על גב דשור ואריה ונשר שמשין של מעלה הן לא דמו דהתם ארבעתן יחד לגוף אחד והכא חד פרצוף ותו לא חוץ מפרצוף אדם דאפילו לחודיה אסור:
וכדרב הונא בריה דרב יהושע - דאמר לקמן בשמעתין קרי ביה לא תעשון אותי כדמותי:

דף מג.

הני אין - שמשין שבמרום. אבל צורת דרקון דאינה במרום שריוה:
מניקה - אשה מניקה בן:
סר אפיס - שסר ונעשה שר:
והפיס את כל העולם - בשני רעבון. והפיס כמו והפיס דעתו. אלמא פרצוף אדם לרבי יהודה אסור:
והוא דנקט גריוא וקא כייל - אסור על שם יוסף אבל פרצוף אדם גרידא שרי בהנאה:
ציצין - תרגום של סנפיר. לשון אחר כמו שערות:
פרקיו - חליותיו:

הלכה כר"ש - שאם אין לו ציצין מותר:
בריבי - כלומר אדם גדול וכן קורין לו בכינוי:
מצא טבעת - ולא הגביהה עד שבטלה העובד כוכבים:
סטרו - הכהו על הלחי:
זוטו של ים - לשון ים החוזר לאחוריו עשר וחמש עשרה פרסאות ושוטף כל מה שמוצא בדרך חזרתו וכן עושה בכל יום:
שלולית - כשהנהר גדל ויוצא על גדותיו ופושט:
מתייאשין מהן - וכיון דאייאש עובד כוכבים בטלה מדעתיה דלא למפלחה ותו לא צריך לבטולה:
מאיסורא מי מייאש - עדיין העובד כוכבים שאיבדה קורא לה עבודת כוכבים דמימר אמר וכו':
דמות צורות לבנות - גרסינן:
כזה ראיתם - כדי לבדקן אם יהיו דבריהם מכוונים:
לא תעשון כדמות שמשי - הכא לא גרסינן במרום:
שאפשר לעשות כמותן - ממש כגון שמשין של מטה חצר ואולם והיכל ומנורה אבל שמשין של מעלה שאי אפשר לעשות כמותן ממש אלא ציור דוגמתן מותר:
בית תבנית היכל - בארכו ורחבו ורומו ושיעור מדת פתחיו אבל אם נשתנה במקצת מותר:
אבל עושה - מנורה של חמש נרות ושל ששה ושל שמונה שאינן דומין לשל מקדש. ושל שבעה לא יעשה שהיא כשל מקדש ואפילו של שאר מיני מתכות שאף היא אע"פ שאינה של זהב כשרה במקדש כדילפי' בהקומץ רבה (מנחות דף כח:) מכלל ופרט וכלל אבל של עץ שרי דאינה כשרה במקדש דהפרט מפורש מתכת:
רבי יוסי בר יהודה אמר אף של עץ לא יעשה - שאף היא כשרה במקדש:
ומלכות בית חשמונאי עשאוה במקדש של עץ לאחר שטימאו יונים את ההיכל ונטלו כל כליו וגברה יד בית חשמונאי ונצחום. דרבי יוסי בר יהודה דריש ליה בריבויי ומעוטי ועשית מנורת ריבה זהב טהור מיעט מקשה תיעשה המנורה חזר וריבה ריבה כל מילי ומיעט חרס:
בבעץ - בדיל:
המשמשין לפני במרום - אלמא שמשין עליונים קאסר:

דף מג:

ארבעה פנים - פני שור ואדם ואריה ונשר לחיה אחת דוגמת חיות הקדש דכתיב אתי השרויות אצלי:

שבמדור העליון - כדכתיב אתי אבל חמה ולבנה במדור התחתון הם:

דאחרים עשו לו - עובדי כוכבים:

והא דרב יהודה דאחרים עשו לו - צורה בטבעת שהיה מניח:

סמי עיניה דדין - פחות צורתו:

חשדא - שלא יאמרו לה הוא עובד:

חותמה - צורתה:

ומותר לחתום בה - כשהוא חותם שוקע החותם בשעוה ואינו נראה מבחוץ:

חותמה שוקע - אסור לחתום דכשהוא חותם הוי חותמה בולט. ולקמן פריך ה"נ ניחוש לחשדא:

דשף ויתיב - שם מקום שהיה במדינת נהרדעא. ויש אומר יכניה וגלותו נטלו עמהן מאבני ירושלים ומעפרה ובנאוהו שם והיינו דשף ויתיב בנהרדעא נישוף כאן ונתיישב כאן והיינו דכתיב כי רצו עבדיך את אבניה וכו':

אנדרטא - צלם:

והא ר"ג יחיד הוה - וניחוש לחשדא:

דפרקים - של חוליות ולא היה מחברם אלא בשעת בדיקת עדים וכל יומא לא חזו לה וליכא חשדא:

למעלה מן המים - על אוגני הכלי:

למטה מן המים - בשולים ובדפנות:

מבוזין - שמשתמשין בהן במאכל ובמשתה ואין מכובדין אלא העשויין לתכשיט:

שירין - צמידין:

קומקמוסין - סירות קטנות של מתכת:

מתני' וזורה לרוח - שלא יכשל בה ישראל ליהנות ממנה:

אף הוא - אם יזרנה לרוח גם עתה יש הנאה ממנה:

גמ' ואת חטאתכם וגו' - מואכות אותו טחון קא מותיב אבל מואשרוף לאו תיובתא היא דכל כמה דלא שחיק ליה מחובר בהדדי ואינו נעשה זבל:

דף מד.

הרי הוא אומר ויזר על פני המים - דליכא למיחש לזבל. והאי דלא השליכו לים שלם לא נתכוין אלא לבדקן כסוטות שהמים בודקין אותם שחטאו והורגים אותם כדאמרי' התם (יומא סו:) זיבח וקיטר בסייף גיפף ונישק באסכרה שמח בלבו בהדרוקן:

הסירה מגבירה - השפילה ממלכות:

מפלצת - לקמן מפרש:

וידק וישרף בנחל קדרון - ולא חייש לזבל. מוידק קא מותיב:

אלו ואלו - דמים החיצונים ודמים הפנימיים ששיריהן נשפכין על יסוד מזבח החיצון והן יורדין מן היסוד לרצפה:

ומתערבין באמה - סילון של מים שהיה בעזרה:

לגננים - לזבל גנותיהן:

ומועלין בהם - לאו קרבן מעילה קאמר דאין מעילה בדם קדשים כדאמרינן בפרק הוציאו לו אלא אסור ליהנות מהן אלא בדמים:

מקומות מקומות יש בו - ויש מגדל ויש שאינו מגדל:

מפליא ליצנותא - ליצנות מופלא כדתני רב יוסף:

וכתת נחש הנחושת - כי בימים ההמה בית ישראל מקטרין לו אלמא עבודת כוכבים הוה וכתיב וכתת:

ואין אדם אוסר - אותן שהקטירו לו לא היו יכולין לאסרו שאין בהן כח להקצותו לעבודת כוכבים:

דכתותי נמי לא צריך - דמותר ליהנות ממנו:

עמד וכיתתו - לפרסומי מילתא:

דזרויי - לשון זורה לרוח:

כדמתרגם - תזרם תזרינון ורוח תשאם ורוחא תטלטלינון אלמא וישאם לשון זירוי וטלטול:

אמרו לו הרי הוא אומר - בדברי הימים ויאמר דוד וישרפו ומדלא כתב בחד קרא וישרפם וישאם ש"מ לאו תרוייהו כדקאמרת ששרפם ואח"כ זורה לרוח:

אלא וישאם ממש - נטלם עמו ונהנה מהם ומתחלה אמר לעבדיו לשרפן כדמפרש ואזיל. מוישרפו לא מצי לאותבינהו לרבנן דכל זמן שאין נדוקין ע"י כתישה אינו נעשה זבל:

קשו קראי אהדדי - וישרפו משמע אסור בהנאה וישאם משמע נהנה מהם:

קודם שבא איתי - וביטלה אמר דוד לשרפם:

עטרת מלכם - בבני עמון קאי ועבודת כוכבים שלהם מלכם שמה על שם מלוכה כדכתיב (מלכים א י"א:ז') ולמולך שקוץ בני עמון והאי עטרת מלכם בעבודת כוכבים קאמר:
ובא איתי וביטלה - והדר וישאם דוד. איתי הגתי עובד כוכבים היה:
היכי מצי מנח לה - והלא כבד ששים מנה הוה ומאד היא כבידה וקרא כתיב ותהי על ראש דוד:
אר"י - האי ותהי על ראש דוד לאו דמנח לה אלא הכי קאמר חשובה וראויה לדוד שעשוי למדת ראשו והולמתו כדלקמן:
אבן שואבת - דרך אותה האבן להגביה המתכת ולתלותה באויר:
דהות דריא לה - שהיתה נושאת לעטרה ומגביהתה:
ששוה ככר זהב - והיינו משקלה ככר זהב שקולה היא כככר זהב:
זאת היתה לי - עדות עטרה זו מעידה עלי שאני הגון למלכות:
הולמתו - ויושבת בראשו יפה ומכוונת למדת ראשו:
מקום תפילין - חריץ שבראשו למעלה מן הפדחת מקום שמוחו של תינוק רופס:
מקום יש בראשו דראוי להניח שם ב' תפילין - שרחב החריץ מקום כרך שני רצועות והיא היתה נוחה בחצי רחבו:
ויוציאו את בן המלך - ביואש כתיב בבן אמציה שהחביאה אותו אחותו כשהרגה עתליה את כל זרע המלוכה וכשגדל הוציאוהו ונתנו עליו הנזר לעדות שהוא מזרע המלוכה:
אמר רב יהודה שביקש להולמו - ואף על גב דאמר רב יהודה לעיל ראויה היתה לנוח אבל אנוחי לא מנח לה מיהו חדא שעתא בדקי ליה בגויה אם הגון הוא למלכות:
דכתיב ויעש לו - דמשמע שהיו משונים:
רבותייהו - דהנך חמשים איש:
נטולי טחול - הטחול מכביד:
וחקוקי כפות הרגלים - נטל הבשר מן העצם ולא היו מרגישים בקוצים ובברקנים:

דף מד:

מתני' פרוקלוס - מין עובד כוכבים היה:
אפרודיטי - שם עבודת כוכבים והמרחץ עומד בחצרה:
אין משיבין - דברי תורה במרחץ לפי שאדם עומד ערום:
היא באה בגבולי - שהמרחץ קודם לה והמרחץ נעשה לכל הבא למרחץ ולא כל הימנה שתהא גוזלת את הרבים:

ועוד תשובה אחרת אין אנו אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי - דמרחץ לאו דבר נוי הוא אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ נמצא שהיא משמשתו והיא טפלה והוא עיקר:
ביב - חריץ העשוי בקרקע להוציא שופכין לרה"ר:
לא נאמר - בתורה לאיסור אלא אלהיהם דכתיב אבד תאבדון וגו':
גמ' והיכי עביד הכי - דאהדר ליה במרחץ והלא אין משיבין במרחץ ואסור לאמרו בלשון חול בבית המרחץ שאע"פ שאינה בלשון הקדש לא נפקי מקדושתייהו:
גנובה - כלומר דחהו בקש:
ואני אומר - ר' חמא קאמר לה ופליגא אדר' הושעיא רביה:
וכי בא בגבולה - כלומר ואפילו קדמה עבודת כוכבים למרחץ מאי איכפת לן:
שלא בטובה - שלא יחזיק טובה לכומרים ובהנאה לא מיתסר כדאמרינן לקמן אין הקדש לעבודת כוכבים עד שיקריב לפניו בתקרובת:
כבטובת אחרים - שהיה חשוב וטובה היא להם כשהוא נהנה מהן הלכך אי לאו מרחץ קודם הוה אסור כל הני:
גיררה - בטיט ובצואה לא בטלה. לקמן (דף נג.) נפקא לן מוהיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו:
ואני אומר אינה גנובה - מילתא דרבי חמא בר יוסף קא מפרשי:
שאין הקדש לעבודת כוכבים - באמירה עד שיקריבנה לפניה בתקרובת:
נוי מיהא איכא - אי הוה רחיצה נוי לעבודת כוכבים אסור לייפות עבודת כוכבים אף על גב דאיתסורי לא מיתסר מרחץ בהנאה:

דף מה.

מתני' הן מותרין - ההרים עצמן מותרין לחצוב אבנים מהן ולזריעה דמחובר לא מתסר כדנפקא לן (לקמן) מאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם כדדריש ר' יוסי הגלילי:
ומה שעליהן - כגון אם ציפום זהב וכסף אסור שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ואע"ג דאינהו לאו עבודת כוכבים מקרו ולא מתסרי גזירת הכתוב היא (שהרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהן כח לאסרן אבל עבודת כוכבים מיהא הוי) דתלוש שעליהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים שנאמר לא תחמוד עליהם על כל שהן נעבדין משמע ועל כרחנו אנו צריכין לפרש דלאו עבודת כוכבים מיקרו דאמרינן בהשוחט (חולין דף מ.) הא דאמר להר והא דאמר לגדא דהר שהשוחט לשם הר לא מיקרי זבחי מתים והא דתניא לקמן ועובדיהם בסייף משום האי טעמא הוא דאע"ג דלאו

עבודת כוכבים נינהו לענין איתסורי עובדיהם מיהא לשם עבודת כוכבים עבדי להו ולעבודת כוכבים מיכווני חייב דהוא דומיא דמחובר (בפרק בתרא (דף נד)):

ר' יוסי הגלילי אומר - הרי המקרא מלמדנו שהמחובר אינו נאסר שנא' אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וגו' ומה תאבדו את אלהיהם על ההרים משמע צלמים ופסיליהם שעל ההרים קרויים אלהיהם ולא ההרים קרויים אלהיהם. ומאחר שהוא כן ומפני מה אשירה אסורה ולא דרשינן נמי תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם והלא אילן מחובר הוא ולמה אסרו הכתוב דכתיב ואשריהם תגדעון:

מפני שיש בהן תפיסת ידי אדם - שאדם נטעו:

אר"ע אני אובין [**ואדון**] **לפניך** - אפרש ואדון לפניך שאין לנו לדרוש מיעוטא מתחת עץ רענן שלא נאמר אלא למסור להם סימני מקום שרגילין אמוריים לעבוד שם עבודת כוכבים כדי שיחפשו ישראל שם ויבערום ומיעוטא דהרים וגבעות מיהא מינה ממעטינן ממשמעותיה דקרא שלא צוה לאבד את ההרים אבל כל עץ רענן צוה לנו לאבד במקום אחר ואשריהם תשרפון באש והכא לא נקיט ליה אלא משום סימנא:

גמ' ורבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא - בין למר בין למר הרים וגבעות שרו:

תנא קמא סבר ציפוי הר אינו כהר ומיתסר - דכתיב לא תחמוד כסף עליהם כל שעליהם:

ורבי יוסי סבר ציפוי הר - בטל לגבי הר וכיון דהר לאו עבודת כוכבים ציפוי נמי לא מיתסר ועליהם דקרא אפסילי אלהיהם תלושין קאי:

רב ששת אמר דכולי עלמא ציפוי הר אינו כהר - ואסור ור' יוסי לטפויי אתנא קמא קאתי למיתסר:

דף מה:

אילן שנטעו - שלא לשם אשרה ולבסוף עבדו דשמעיה לת"ק דאמר הרים וגבעות שרו ה"ה כל כיוצא בהן שמחוברין ולא היתה תחילתו לעבודת כוכבים ואיזו היא אשירה אסורה שנטעו מתחילה לכך דתפיסת יד אדם אינו כלום אא"כ היא לשם עבודת כוכבים אבל נטעו גרעין שלא לשם אשירה אין זו תפיסת ידי אדם הואיל וההיא שעתא לאו דעתיה לעבודת כוכבים היה וממעטי ליה מתחת כל עץ רענן ולא עץ עצמו ואתא ר' יוסי הגלילי למימר אילן שנטעו גרעין אפי' שלא לשם אשירה ולבסוף עבדו אסור דלא דמי להר שהרי יש בה תפיסת ידי אדם בנטיעה הילכך תוספתו אסור אבל עיקרו קודם שהשתחוה לו מודה דשרי כדלקמן (דף מח.):

ממאי - שמעינן דר' יוסי אסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו:

הא דמיהדר ותני כל שיש בו תפיסת יד וכו' לאתויי מאי:

ר' יוסי בר' יהודה סבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור - מדקאמר דלא דרשינן ולא עץ רענן אלהיהם דאי קסבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו שרי לדרוש תחת כל עץ רענן ולמישרייה והכי איבעי ליה למיתני מתוך שנאמר ולא עץ רענן אלהיהם שומע אני כל האשרות מותרות ת"ל ואשריהם תשרפון וגו':

תלמוד לומר ואשריהם תשרפון - ולקמן (דף מח.) מפרש ממאי דבנטעו ולבסוף עבדו קאי:

לכדר"ע - דכיון דלא מצינן למידרשיה דהא כתיב ואשריהם תשרפון מוקמינן ליה לסימנא אבל קמאי למיעוטא דרשינן:

גידועו - מה שהחליף אחרי כן דקאמר תגדעון מכלל דעיקרו עוזב בקרקע ויהנה ממנה:

והא ואשריהם תשרפון באש נסיב - רבי יוסי בר' יהודה תלמודא למלתיה ולמיסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו:

בלשון אילו לא נאמר - קא נסיב לה למלתיה למיסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו:

וה"ק אילו לא נאמר ואשריהם תשרפון באש - לאילן שנטעו מתחלה הייתי אומר ואשריהם תגדעון למיסריה הוא דאתי אבל אילן שנטעו ולבסוף עבדו שרי תלמוד לומר ואשריהם תשרפון באש לאילן שנטעו מתחלה לכך ואייתר ליה ואשריהם תגדעון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו:

ורבנן - דאמרי כל האילן מותר:

האי ואשריהם תגדעון - שעיקרו מונח בארץ במאי אוקמי ליה אי באילן שנטעו מתחלה לכך כולה אסור:

מיבעי ליה לכדר' יהושע וכו' - גידוע זה לא להתיר עיקרו אלא שיגדעו מיד בכניסתם ולאחר כיבוש יחפשו אחריהם לשרשם ולבערם:

גידועי עבודת כוכבים קודמין לכיבוש א"י - בכניסתן נצטוו לגדעם מיד ולאחר כיבוש ישרשו אחריהם:

והנח - מדלא כתב ישרוף:

שריפה בעי - דהא אתי לידי תקלה ועוד כתיב אחרינא פסילי אלהיהם תשרפון:

הנח - עד שתרדוף ותכלה את העובדי כוכבים ואח"כ שרוף:

האי סבירא מנליה - מדרב יוסף לא נפקא דהוא גופיה אתגדעון ואתשרפון קא סמיך דאי מונתצתם הוה אמינא הנח דוקא דגזירת הכתוב היא שאין צריך לבער מדלא כתב בהו שריפה אבל באשרה כיון דחזינן בה שני ביטולין אמרינן נמי התם דונתצתם קודם לכיבוש כתיב ולאחר כיבוש בעי שריפה:

ואח"כ תאבדון - אלמא יש שהות הפסק בינתיים:

דף מו.

בית גליא - לשון גובה גלי:

בית כריא - לשון חפירה ושפלות:

ועובדיהן בסייף - דבני נח נצטוו על עבודת כוכבים בסנהדרין (דף נו.) ואמרינן התם כל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא סייף:

ולוקמה בזרעים שזרען מתחלה לכך:

ורבנן - דאסורין ואפילו לרבנן:

שנדלדלו - נעקרו מאליהן והשתחוה עכו"ם להם:

בהמה תוכיח - שאינה מחובר ואינה נאסרת בהשתחויה דמדאסר רחמנא נעבד לגבוה דכתיב מן הבקר ולא כל הבקר להוציא הנעבד בפרק שור שנגח (ב"ק דף מ:) מכלל דלהדיוט שרי דאי להדיוט אסור למה לי קרא לגבוה הא ממשקה ישראל כתיב מן המותר לישראל:

מבהמה בעלת מום - דאינה נאסרת נמי אם השתחוה לה:

ומהר - דכי פרכת מה לבהמה שכן בעלת חיים הלכך חשיבא ולא מיתסרא הר יוכיח מה להר שכן מחובר בהמה תוכיח וחזר הדין כו' הצד השוה שבהן שאין תפיסת יד אדם וזהו טעם עצמו להתיר שאין יכולין לתלות טעם היתרן בטעם אחר דאי אמרת היתרן משום מחובר הרי בהמה ואי משום חיים הרי הר ע"כ טעם היתרן משום דאין בהן תפיסת יד אדם שבדבר זה הושוו שניהן אף אני אביא כל השווין להן בדבר זה שיהו מותרין והשתא ליכא למיפרך שכן לא נשתנו מברייתן דהא בהמה נשתנית במום:

ומאילן יבש - דנשתנה מברייתו ואפי' הכי לא מיתסר לרבנן דפליגי עליה דר' יוסי ברבי יהודה הצד השוה שבהן שאין בהם תפיסת יד אדם לשם עבודת כוכבים דתפיסה דנטיעה דמעיקרא לא הויא תפיסה לרבנן דלאו אילן הוא ההוא שעתא שנטעו גרעין ור' יוסי בר' יהודה דחשיב ליה תפיסה ואסר ליה משכחת לה באילן שעלה מאליו דאפילו לר' יוסי לא מיתסר כל זמן שלא עשה מעשה בגופו:

להכי כתיב שקץ תשקצנו - בעבודת כוכבים לאתויי הנך דאע"ג דאתא מדינא להצד השוה להיתרא כדאמרן לא תייתינהו להיתרא וממשמעותא דקרא נפקא דמשמע כל דרשות שאתה דורש בעבודת כוכבים לא תדרשם אלא לשקץ ולאסור ואין לך להתיר בו אלא מה שהתיר לך הכתוב בפירוש:

בני רבי חייא - יהודה וחזקיה שמן:

הוי מעשה - דאכתי איכא תפיסת יד אדם. אלמא בני ר' חייא תפיסת יד בעו:
לעולם אימא לך בני ר' חייא - הוא דאמרי דלא בעינן תפיסת יד בדבר תלוש ולא בבעלי חיים בין בעובד כוכבים בין בישראל ונאסרת מיד בהשתחואה:
והכא - כגון שזקפה ולא השתחוה לה:
ולמאן - אליבא דמאן קבעי חזקיה למילתיה כיון דאיהו לא תפיסת ידי אדם בעי וזה לשם עבודת כוכבים העמידה בין הוי מעשה בין לא הוי מעשה הרי קראה עבודת כוכבים ולמ"ד עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד הא נמי אסורה מיד ולמ"ד עד שיעבדוה הא לא פלחה ופשיטא דשריא:
עבודת כוכבים של ישראל - שהקים ישראל לעבדה פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע בפ' ר' ישמעאל (לקמן נא:):
לא צריכא כו' - לעולם אליבא דמ"ד עד שתיעבד קבעי ליה:
וכגון - דהשתחוה לה עובד כוכבים אחר זקיפתו של ישראל ולא אמרינן הא לאו דעובד כוכבים הוא ואין יכול לאסור בהשתחואה דבר שאינו שלו וכדרב יהודה אמר שמואל כו' והאי מעשה דבעינן משום גילוי דעתא דאי לאו דגלי ישראל דעתיה לא הוה מיתסרא בהשתחואה דעובד כוכבים:
אסורה - אפילו למ"ד עד שתיעבד ולא אמרינן הא לאו דעובד כוכבים הוא ואין יכול לאסור בהשתחואה דבר שאינו שלו דכיון דאוקמה ישראל גלי אדעתיה דניחא ליה בעבודת כוכבים וכי פלח לה עובד כוכבים שליחותיה קא עביד:
לבינה - בידי אדם נעשית ונאסרת לד"ה. והך זקיפה דנקט משום גלויי דעתא הוה דאי לא זקפתו ישראל לשם עבודת כוכבים לא מיתסרא דכיון דשל ישראל הוא אינה נאסרת בהשתחוואתו של עובד כוכבים שהרי אינה שלו והאי טעמא מפרשינן במלתיה דשמואל לקמן בפרק ר' ישמעאל (דף נג:) וה"נ לענין גלויי דעתא קבעי לה חזקיה ולא משום מעשה דבדבר תלוש ולאו בעלי חיים לא בעינא מעשה בגופו ונאסר מיד בהשתחואה לבני ר' חייא וקמיבעיא ליה לחזקיה דוקא לבינה דמינכרא זקיפתה שרחבה יותר על עביה וכשהיא זקופה נראית גבוה ואיכא גלויי דעתא אבל ביצה לא כו':

דף מו:

נעבד - דבעלי חיים אסור לגבוה ואע"ג דשרי להדיוט וקמיבעיא ליה מי חייל שם נעבד על המחובר לאסרו לגבוה או לא:

ואם תמצי לומר יש נעבד - אצל גבוה אכתי מיבעיא ליה הכי האי נעבד דלאו לקרבן גופיה קא בעי לה אלא לבנין מזבח דמכשירי קרבן מי אמרינן כקרבן דמי ונעבד אסור בהן או לא:

אסור במחובר לגבוה - ואפי' למכשירי קרבן דכתיב בית ה' דמשמע אפילו לבנין הבית וכתיב אתנן סתמא לא שנא תלוש כו':

או חילוף - כיון דלא משכחת קרא בהדיא דאסר אתנן במחובר לגבוה אלא משום דקרא סתמא כתיב אסרת ליה במחובר והדר ילפת נעבד מיניה לאיסורא אימא איפכא דהא קרא סתמא שרי נעבד במחובר:

דכתיב [**אלהיהם על ההרים**] **ולא ההרים אלהיהם** - אימא אפי' לגבוה שריא והדר נילף אתנן מיניה למשרייה במחובר:

ואי משום בית ה' - ובעית למימר דבית הוי מחובר וקאסר ודרשת ליה הכי לא תביא אתנן של בית שאם נתן לה בית באתננה אסור להקדישו לצורך בנין הבית:

ההוא מיבעי ליה כו' פרה אדומה שאינה באה לבית - ששחיטתה בהר הזיתים דכתיב והוציא אותה אל מחוץ למחנה:

רקועים - טסי זהב שעושין ציפוי לכותל היכל לבית קדשי הקדשים כדאמרינן בשקלים בפרק התרומה דכיון דנוי הוא מיתסר:

פרכינן - דיינינן וכל דין ק"ו קרי ליה פירכא משום דבלשון תימה אתי:

הזאה דפסח - טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת בערב הפסח:

דר"א - דן ק"ו לחומרא דקתני א"ר אליעזר ועליה אני דן ומה שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת זו שמשום שבות אינו דין שתדחה ויזה עליו ויתחייב בפסח. ור"ע פריך לקולא ופטר מפסח דקתני אמר לו ר"ע או חילוף מה הזאה דמשום שבות אינה דוחה שבת שחיטה דמשום מלאכה היא אינו דין שלא תדחה אלמא ק"ו לקולא פריך:

דתנן השיב ר"ע כו' - משום אתקפתיה דרישא דמילתא נקט ואייתי לה הכא ומיהו אתקפתיה דרב פפא מאו חילוף דר"ע קאתי ולסיועי לרב הונא באו חילוף דידיה:

התם - ההוא או חילוף דר"ע לא סלקא אדעתא דר"ע למדיניה ולמימר לא תדחייה שחיטה את השבת אלא משום דר"ע היה מקובל ובא מר"א עצמו שהיה רבו שהזאה אינה דוחה שבת:

ואייקר ליה תלמודא - דר"א נשתכח הימנו הלכה ובעי למידן מק"ו הזאה משחיטה דדחייא ואתי ר"ע לאדכוריה גמריה ואמרה למילתא בלשון או חילוף ודאין ק"ו שחיטה מהזאה דלא תדחה אע"פ שאי אפשר דהא ודאי שחיטה דחייא דכתיב במועדו ואפילו

בשבת אלא כי היכי דניתיב לר"א לליביה למימר כיון דקא יליף האי שחיטה מהזאה דלא תדחה ודאי פשיטא ליה בהזאה דלא דחייא ומיהו לא איסתייעא מילתיה ולא אידכר אלא הכי אהדר ליה עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה בין הערבים במועדו ואפי' בשבת אמר לו ר"ע הבא לי מועד לאלו להזאה ולהבאתו מחוץ לתחום כמועד לשחיטה. ונימא ליה מימר כך מקובלני ממך הזאה אינה דוחה לאו אורח ארעא דכסיפא ליה מילתא לומר ששכח תלמודו:

והיינו דקאמר ליה אל תכפירני בשעת הדין - כשאמר לו ר"ע הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה כעס ר"א ואמר לו עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתך ואמר לו ר"ע אל תכפירני בשעת דין זה שאנו חלוקין ודנין זה כנגד זה אל תכחד דבריך ראשונים וזכור מה שלמדתני הזאה שבות כו' אלמא מיניה גמר ליה:

המשתחוה לקמת חטים מה הן למנחות - להדיוט מישרא שרי דאין מחובר נאסר להדיוט וכי קמיבעיא ליה לגבוה אם תמצי לומר יש נעבד במחובר אצל גבוה הכא מאי כיון דהדר טחין להו יש שינוי בנעבד דלא מיתסר לגבוה אלא בעיניה אבל היכא דאישתני שפיר דמי:

או אין שינוי בנעבד - ואסיר דלא מהני ליה שינוי. אית דגרס המשתחוה לחטין קמחן מהו למנחות וא"א לומר כן דכיון דתלוש נינהו נאסרו בהנאה להדיוט אפילו למאן דבעי תפיסת ידי אדם בתלוש דהא איכא תפיסה טובא קצירה ועימור ודישה וכ"ש לגבוה דאסור וכיון דנעשה עבודת כוכבים תו מאי מהני להו שינוי לא מיבעיא עבודת כוכבים דכתיב והיית חרם כמוהו כל שאתה מהייה ממנו הרי הוא כמוהו אלא אפילו כל איסורי הנאה כן וכל הנעשה מהן נאסר דהא הנאה היא:

כל האסורין - כגון מוקצה ונעבד:

ור"א אוסר - וקס"ד השתא דבבהמה מעוברת שרבעה או השתחוה לה עסקינן וביש שינוי בנעבד קמיפלגי דת"ק סבר יש שינוי בנעבד הלכך ולדותיהן מותרין דמעיקרא עובר והשתא בהמה ור"א סבר אין שינוי בנעבד אלמא פלוגתא היא:

ה"ג ולאו מי אתמר עלה אמר רבא אמר רב נחמן מחלוקת כשנרבעו ולבסוף עיברו וכדמפרש בתמורה בפ' כל האסורין דת"ק סבר זה וזה גורם מותר ורבי אליעזר סבר זה וזה גורם אסור:

דף מז.

אבל עיברו ולבסוף נרבעו ד"ה אסורין - דהיא וולדה נרבעו. וגבי נעבד נמי היא וולדה נעבדו ואסורים ואע"ג דחזר ונשתנה אין שינוי בנעבד להוציאו מאיסורו:

ואיכא דאמרי - רב זוטרא גופיה לאיסורא הוה פשט וה"ק ואתמר עלה אמר רבא אמר רב נחמן כו':

וה"נ כעיברו ולבסוף נרבעו נינהו - ואסירי לד"ה דאין שינוי בנעבד: ומהדר ליה תלמודא הכי השתא:

התם - לא אישתני דמעיקרא במעי אמו היה קרוי בהמה והשתא קרוי בהמה:

דשא הוא דאחיזא באפה - דלתי הרחם היו סגורין בפניו:

לולבו מהו למצוה - את"ל יש נעבד במחובר אצל גבוה הכא לענין מצות לולב מאי:

אשירה - שנאסרה אף להדיוט וביטלה כדאמרינן במתני' נוטל מה שהחליף וקמיבעיא ליה אם ראויה שוב למצוה אם לאו:

יש דחוי אצל מצות - מי הוי שייכא תורת דחוי במצות דנימא הואיל ונדחה בעודו אשירה ידחה עולמית:

או אין דחוי - ומשתריא:

אלא שחזר ונתגלה - לאחר שכיסתו הרוח:

ה"ג והוינן בה כי חזר ונתגלה מאי הוי - הא אידחי ליה כשכיסתו הרוח כיון דכל זמן דלא נתגלה פטור מלכסות אידחי ליה מכיסוי:

ל"ש לקולא - כגון גבי אשירה שבטלה למיהדר לאישתרויי לולבו למצוה:

ל"ש לחומרא - כגון גבי כיסוי דמחייבינן למיהדר ולכסויי:

או דלמא ספוקי מספקא ליה - אי יש דחוי אי אין דחוי:

ולחומרא אמרינן - אין דחוי הלכך גבי כיסוי חייב לכסות אבל לקולא כגון הכא לא אמרינן אין דחוי למישרא תיקו:

תכלת דכהנים - דבגדי כהונה לצורך עבודה וקמיבעיא לן מכשירי קרבן כקרבן דמו או לא ואת"ל כקרבן דמו היכא דנשתנה כשצובעין אותו יש שינוי בנעבד להתירו לגבוה או לא:

היינו בעיא דרמי בר חמא - דהנך תרתי בעיי בעא רמי בר חמא לעיל בשמעתין:

אי תכלת דציצית - וקמבעיא הואיל דבר מצוה הוא מי מאיס נעבד כלגבוה או לא:

היינו דר"ל - דבעי בלולב:

לחצוצרות - לשיר של קרבן דקיימא לן בהחליל דשיר מעכב את הקרבן:

חלילין - לשיל"ש בלע"ז:
לפארות - נימין של כינור. קורד"ש בלע"ז:
עיקר שירה בכלי - פלוגתא היא בפ' החליל (סוכה דף נ:):
אפילו הכי אסור - מאיסי ואפילו את"ל לענין דקל דמותר לולבו הכא כיון דצורך קרבן מאיס טפי:
מעין - אינו נאסר להדיוט דמחובר הוא:
אי לבבואה - דידיה פרצוף שלו:
ותיבעי לך בספל ולהדיוט - מדאיבעיא ליה במחובר ולגבוה מכלל דפשיטא ליה דבתלוש כה"ג אסירי להדיוט והא בתלוש נמי איכא למיבעיא:
למיא דקמיה - למים שהוא רואה עכשיו לפניו השתחוה והרי הלכו להם:
וקמאי קמאי - כלומר מעין המקלח כל זמן שהמים באים ראשון ראשון והולכין להם והבאים אחריהן מותרים:
א"ד לדברונא דנהר - לקילוח של נהר והילוכו השתחוה והרי כל הנהר נעבד ואי יש נעבד במחובר אסירי:
מתני' מי שהיה כותלו סמוך לעבודת כוכבים - שהיה אחד מכותלי עבודת כוכבים והבית עצמו נעבד:
אסור לבנותו - שבונה כותל לעבודת כוכבים:
כונס לתוך קרקעו - ד' אמות:
היה שלו ושל עבודת כוכבים - שמקום עובי הכותל חציו שלו:

דף מז:

נידון מחצה על מחצה - אותו חלק של עבודת כוכבים אינו עולה לו בכניסת ד' אמות אבל חלקו עולה לו שאם היה עביו שתי אמות מונה האמה שלו וכונס עוד ג' אמות לתוך שלו:
אבניו ועציו ועפרו - של אותו כותל מטמאין כשרץ אפילו חלקו לפי שאין ברירה. שרץ אין מטמא במשא:
שקץ - לשון שרץ:
נדה מטמאה במשא - דכתיב וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו אלמא טמיתיה לכלי אשר נשא אותה ואע"פ שלא נגעה שאפילו היו עשרה כלים זה על זה כולן בכלל אשר תשב עליו הן:
תזרם כמו דוה - בעבודת כוכבים מישתעי:

גמ' דעביד ליה בהכ"ס - שנפנה שם:
והא בעי צניעותא - ואנן תנן דאסור לבנות כותל להפסיק בינו ובין עבודת כוכבים לפי שבונהו לעבודת כוכבים:
במקום שנפנה ביום - שצריך צניעות ואע"ג דשנינו בפ' הרואה (ברכות סב.) לא תימא במקום שיהא צריך להתרחק בלילה כביום אלא אימא כדרך שנפנה ביום שיהא נפרע מיושב וכשיעור שנתנו חכמים טפח וטפחיים מ"מ ש"מ דבעינן נמי בלילה צניעות והכא ליכא צניעות דחזו ליה בני עבודת כוכבים:
היזמי והינגי - קוצים וברקנים:
מתני' שלשה בתים הן - לענין ביטול עבודת כוכבים:
בית - שתחלת בניינו לעבודת כוכבים והיו עובדין את הבית עצמו:
הרי זה אסור - דכל הבית הוי עבודת כוכבים ואם העובד כוכבים בנאו אסור עד שיבטלנו שיתוץ ממנו קצת ואם של ישראל הוא אסור עולמית אבניו עציו ועפרו:
סיידו וכיידו לעבודת כוכבים - שהיה בית בנוי לדירת אדם והקצהו לעבודת כוכבים וטחו בסיד ועשה בו ציורין לעבודת כוכבים:
נוטל מה שחידש - אם בא ישראל לבטלו נוטל מה שחידש ומותר הבית ואע"פ שלא ביטלו עובד כוכבים או אפילו היתה של ישראל מומר שאין עבודת כוכבים שלו בטילה הכא בטיל שאין נאסר אלא חידוש וההוא חידוש שבטל אסור בהנאה לעולם ובגמרא מוקי לה כגון שלא נעבד הבית מעולם אבל אם השתחוה לה עובד כוכבים אחרי כן נאסר כל הבית ובעי עובד כוכבים לבטלו ואם השתחוה לה ישראל אסורה עולמית:
הכניס לתוכו עבודת כוכבים - ואת הבית עצמו לא נתכוין לעבוד ולא הקצהו לתשמיש עבודת כוכבים אלא לפי שעה הכניס לתוכו עבודת כוכבים:
גמ' תלוש ולבסוף חברו - אבני בית תלושין ובנאן וחברן בקרקע:
אע"פ שלא השתחוה - וקסבר תנא דידן עבודת כוכבים אסורה מיד ואע"פ שלא נעבדה:
לענין ביטול בנה והשתחוה חד חשיב ליה - דבין בנה בין השתחוה כולו אסור אם של עובד כוכבים היא צריך עובד כוכבים לבטלו ואם של ישראל היא אין לה בטילה עולמית:
מתני' שלש אבנים הן - לענין ביטול עבודת כוכבים:
אבן שחצבה - מן ההר:
מתחלה לבימוס - מקום מושב עבודת כוכבים שמושיב הצלם עליה ועובדין את הבימוס כעבודת כוכבים עצמו:

הרי זו אסורה - ואפי' לא העמיד עליה ואם עובד כוכבים חצבה צריך עובד כוכבים לבטלה ולחסר ממנה מעט עד שתפגום ואם ישראל חצבה לעבוד עליה עבודת כוכבים אסורה עולמית:

סיידה וכיידה לעבודת כוכבים - והיא היתה חצובה ועומדת:

נוטל - ישראל מה שחידש העובד כוכבים וזורה לרוח והאבן מותרת שלא נעשה עבודת כוכבים אלא החידוש:

העמיד עליה עבודת כוכבים - לפי שעה ולא הקצה את האבן לבימוס וסילקה הרי זו מותרת ואין צריכה ביטול:

גמ' והוא שסייד וכייד בגופה של אבן - שחקק בה צורה בברזל אבל סייד וכייד עליה ע"י טיח מותרת בלא ביטול הואיל ולא עבדה עובד כוכבים:

והא בית - סיוד וכיוד שלה אינה נעשה ע"י חקיקה אלא טח על הכותל:

ביני אורבי - בין לבינה ללבינה מכניסו והוה ליה בגופה:

מי לא עסקינן - כלומר מתניתין סייד וכייד סתמא קתני ומי לא משתמע נמי דאי הוה בית שיע מתחלה קודם איסור והדר האי ושייעיה לשם עבודת כוכבים וקתני נוטל דלא סגי בלא נטילת חידוש:

לענין ביטול אתמר - ולא לענין תחלת איסור למימרא דלא ניתסר אלא אם כן סייד בגופיה אלא ודאי בלא גופיה נמי אסירא ור' אמי אביטול קאי וה"ק אפי' סייד בגופיה סגי לה בהא ביטולא דמתני' ולא בעי ביטול דעובד כוכבים:

ותיתסר כולה - ותיבעי עובד כוכבים לבטלה או אם היתה של ישראל תאסר עולמית קמ"ל דלא חייל שם עבודת כוכבים אלא אחידוש:

דף מח.

מתני' הרי זו אסורה - עד שיבטלנה העובד כוכבים:

גידעו - עובד כוכבים או ישראל לעבודת כוכבים לצורך עבודת כוכבים לעבוד הגידולין שיגדלו בו מעתה והוא כבר היה נטוע כשבא ישראל ליהנות ממנו:

נוטל מה שהחליף - ושורפו כדין אשרה ועיקרו מותר בהנאה:

גמ' והוא שהבריך - בגופו מאותה הברכה והרכבה היו חליפותיו דה"ל הנך גידולין הנטועין מתחלה לכך דאי לאו הכי אפילו חידוש לא מיתסר:

גידעו תנן - משום מעשה פורתא שינוי בעלמא להיכירא מיתסר:

לענין ביטולא איתמר - ולא לענין תחלת איסור לומר שאם לא הבריך בגופו לא יהא צריך ביטול אלא אביטול קאי דכי מבטל ליה ישראל סגי בהכי אע"ג דנעשה מעשה בגופו של אילן:

אמר לך שמואל - תלמודא מהדר הכי מצי שמואל לתרוצי:

הא מני רבנן היא - דפליגי עליה דרבי יוסי בר יהודה ואמרי אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר הלכך גידעו ופיסלו הויא כנטוע מתחלה לכך דמשום גידוע מחליף טפי ומיתסרא אבל לא גידעו לא:

מתקיף לה רב אשי - מאי דוחקיך לאוקמא לדשמואל אליבא דתנאי:

ממאי דרבנן ור' יוסי בתוספת פליגי - דלרבנן שריא ודשמואל תנאי היא:

דלמא תוספתו דברי הכל אסור - בהשתחואה ודשמואל דברי הכל היא:

ובעיקר אילן פליגי דרבי יוסי סבר - עיקר אילן אסור אפי' היכא דלא נטעו מתחלה לכך:

דכתיב ואשריהם תשרפון - אשריהם תרי משמע חד לנטוע מתחלה לכך וחד לנטוע ולבסוף עבדו:

ורבנן סברי - אילן שלא ניטע לכך שרי דכתיב ואשריהם תגדעון משמע יש אשרה שאין עיקרה אסורה אלא גידועה והעיקר תשאר בארץ לצורך. ואי משום ואשריהם תשרפון דמשמע כל האילן בנטוע מתחלה לכך קאמר והאי לשון רבים דקרא אכל אשרות שבארצכם הנטועות מתחלה לכך קאי:

וכי תימא - הא לא תרצינן בשמעתא דלעיל הכי דהא אוקימנא דרבי יוסי יליף טעמא לאילן שנטעו ולבסוף עבדו מואשריהם תגדעון אלמא מודה הוא דעיקרו מותר ובתוספת פליגי:

איפוך - תרוצא דרבנן לרבי יוסי ודרבי יוסי לרבנן דהא לא בהדיא שמעינן ליה לרבי יוסי דיליף טעמא מואשריהם תגדעון דהא רבי יוסי ואשריהם תשרפון באש נסב ליה תלמודא למילתיה ואנן הוא דקשיא לן האי מיבעיא ליה לשנטעו מתחלה לכך ואוקימנא לטעמיה מואשריהם תגדעון הלכך אפיך תרוצא דרבי יוסי דתרצת ואימא רבי יוסי מואשריהם תשרפון באש דמשמע לשון רבים נפקא ליה תרוייהו ורבנן ילפי היתירא מואשריהם תגדעון ור' יוסי ההוא מיבעיא ליה לגידועי עבודת כוכבים קודמין לכיבוש ארץ ישראל ורבנן נפקא להו מאבד תאבדון וכן כולה תרצתא:

אם כן - דתוספתו דברי הכל אסור:

גידעו - דמתני' דמשמע דכי לא גידעו שרי מאן קתני לה:

ה"ג אי רבנן ל"ל גידעו ופיסלו בלא גידעו ופיסלו נמי הא אמרינן תוספתו אסור אי רבי יוסי עיקר אילן נמי אסור - ומתני' תני מה שהחליף ותו לא הלכך על כרחך דשמואל תנא:

איבעית אימא רבנן כו' - ולעולם דשמואל דברי הכל:

ואיבעית אימא רבי יוסי - ודקשיא לך האמר עיקר אילן אסור ומתניתין קתני מה שהחליף ותו לא לא קשיא כי קאמר ר' יוסי עיקר אילן אסור בסתמא כו':

עיקרו נמי ליתסר - הואיל ונעשה מעשה בגופו קמ"ל:

מתני' איזו היא אשרה כו' - בגמרא פריך והא אנן ג' אשרות תנן:

כל שעובדין אותה - את האילן עצמו אבל אם עובדין את עבודת כוכבים שתחתיו האילן מותר:

גמ' והא אנן ג' הן תנן - ל"ל למיהדר ומיבעי איזו היא ועוד התם תני תלת והכא תני חדא:

שתים דברי הכל - שהרי אילן עצמו עבודת כוכבים:

איזוהי אשרה סתם - לאו אתירוצא דמתני' קאי אלא מילתא באפי נפשה קאמר תלמודא דפליגי בה אמוראי איזו היא אשרה סתם אילן שלא הוברר לנו שהיא אשרה באיזה סימן ניכר אם היא אשרה אם לאו:

ואין טועמין מפירותיה - ודאי פלחי לה:

בי נצרפי - שם עבודת כוכבים שלהם:

דף מח:

מתני' לא ישב בצילה - האי צל לאו תחת נוף האילן הוא דאם כן לא מתני ליה ואם ישב טהור דהא קתני סיפא לא יעבור תחתיה ואם עבר טמא אלא מן האילן והלאה הלכך לאו אהל הוא שכשהחמה במזרח או במערב יש לכל אדם צל ארוך וכשהחמה עומדת באמצע הרקיע אין לכל דבר צל אלא תחתיו:

תחתיה - נוף האילן שהאהיל עליו האילן:

ואם עבר טמא - כדמפרש בגמרא:

היתה גוזלת את הרבים - שהיה נופה נוטה לרשות הרבים:

ועבר תחתיה טהור - דהך טומאה דרבנן היא וקרא דמייתינן בגמרא אסמכתא בעלמא היא והכי נמי אמרי' בפ' ר' ישמעאל (לקמן נב:) דהך טומאה דרבנן היא והיכא דגוזלת את הרבים לא גזור רבנן:

גמ' פשיטא - דלא ישב בצילה דהא קא מיתהני מעבודת כוכבים:

לצל צילה - שחרית וערבית שצל ארוך לכל דבר מאד וכל זמן שלא עברה מדת אורך הצל את מדת גובה קומת האילן הצל עב וחשוך מכאן ואילך הצל דק וקלוש והיא צל צלו ואצטריך לאשמועינן דאפילו בצל צילה לא ישב:

מכלל דבצל קומתה אם ישב טמא - בתמיהה. והלא אינו מן האילן הוא ולא תחת נופו:

לא בצל קומתה נמי אם ישב טהור - ובלבד שלא ישב ממש תחתיה ומשום רישא נקט צל צילה דקתני לא ישב לכתחלה ואשמעינן דאפילו בצל צילה לא ישב אבל סיפא ישב טהור אפילו אצל קומתה קאי:

מכלל דבצל צילה לכתחלה ישב - בתמיהה. כיון דאוקמת מתני' אצל קומתה ורישא נמי דקתני לא ישב בצל קומתה מכלל דבצל צילה לכתחלה ישב והא קא מיתהני:

אם ישב טהור - ובלבד שלא יהא תחתיה דהא קתני לקמן דאי עבר טמא וכ"ש ישב:

א"א דליכא תקרובת עבודת כוכבים - ונמצא האילן מאהיל על התקרובת ועליו:

עבר - דאי עבר דיעבד או עובר לכתחלה:

כי מטית התם - רב ששת סגי נהורא הוה וזה מושכו והיתה בעירו אשרה גוזלת את הרבים א"ל כי מטית התם:

ארהיטני - משכני במרוצה:

מתני' זורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים - שהאילן גם הוא קשה להן שמעכב החמה מלבא:

אבל לא בימות החמה - שהצל יפה להן:

וחזירין - לטוג"א בלע"ז:

לא בימות החמה ולא בימות הגשמים - שהצל יפה לחזרת לעולם:

שהנבייה - עליו נושרין בימות הגשמים מן האילן:

גמ' זה וזה - נבייה דאיסור וקרקע עולם דהיתר גורמין לירקות שיגדלו:

שוחק וזורה לרוח - ולא חייש לזבל:

התם קאזיל לאיבוד - לאבדה הוא מתכוין וכבר בטלה עבודת כוכבים ולא גרעא מעבודת כוכבים שנשתברה מאליה הלכך ליכא זה וזה גורם שהרי אין כאן איסור כל כך דאפילו רבנן לא אסרי אלא משום גזירה דלמא מגבה ליה כו' כדאוקימנא בריש פירקין (דף מב.):

הכא לא אזיל לאיבוד - שהרי דרכה בכך ואין עבודת כוכבים בטלה דרך גדילתה הלכך איסור הנאה הוא זה וזה גורם אסור:

איפוך - כולה מתני' ולא תשני דרבי יוסי אדרבי יוסי כדשנית:

כדשנין - מעיקרא ולעולם זה וזה גורם אסור ס"ל:

דרבנן - אדרבנן לא קשיא אינהו נמי זה וזה גורם אסור סבירא להו כדאמרינן אף היא נעשית זבל והכא היינו טעמא דשרו דליכא גורם איסור כלל דמה שמשביח אילן את הירקות בעליו פוגם בצל:

ודרב מרי - [בתמורה] (דף כד.) גבי אין מרגילין בפסולי מוקדשים להפשיט דרך הרגלים כעין מפוח של נפחים בעלי מומין שנפדו ושחטן לצרכו ואע"פ שהעור נמכר ביוקר אסור להרגיל לפי שבזיון קדשים הוא שמקלקל הבשר קשיא לן התם אמאי הא פסידא דהקדש הוא דאי הוה שרית ליה להרגיל ולמכור העור ביוקר הוה טפי פריק להו מעיקרא ושני רב מרי ליכא פסידא דמה שמשביח בדמי העור פוגם בדמי הבשר:

ערלה לא נאסר אלא הפירי הלכך אגוז איסור הנאה דקא מתהני מיניה שחוזר ונעשה אילן:

יחור - נוף:

שאם נטע - האגוז של ערלה מותר. אלמא כי גדל האילן וטוען פירות הוו להו הנך פירות בגרמא דאגוז דאיסור וקרקע דהיתר וקתני מותר:

דף מט.

והבריך והרכיב - אם הבריך או הרכיב יחור של ערלה באילן זקן מותרים פירותיהן מיד אע"פ שלא מלאו להן שני ערלה דזה וזה גורם מותר וה"נ אמרינן בעלמא ילדה שסיבכה בזקנה בטלה. לשון אחר אם נטע האגוז של ערלה שהוא איסור הנאה ולכשיגדל ונעשה נטיעה הבריכה והרכיבה באילן דהיתר מותר דאותן פירות שטוען אחר זמן באין נמי ע"י האילן של היתר וקשיא לי בלא הבריך ובלא הרכיב נמי איכא זה וזה גורם אגוז דאיסור וקרקע דהיתר:

שני ליה לר' יוסי בין עבודת כוכבים לשאר איסורין - דאע"ג דבשאר איסורין זה וזה גורם מותר ס"ל הכא אסור:

בכרשיני עבודת כוכבים - של תקרובת עבודת כוכבים או שעבדום:

תבור - עד שתכלה ממנה כל שבח הזבל ותהא בורה ולא יזרענה:

תרזה - תכחש:

מאי לאו הא - דקתני שדה תזרע ר' יוסי היא דשמעינן ליה דאמר גבי ערלה וזה וזה גורם מותר ה"נ תזרע והזרעים גדלים ע"י זבל דאיסור וקרקע דהיתר דלא שאני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין וקשיא אמתני' ופרה תשחט ותאכל שאף היא היתה גדילה קודם לכן ע"י שאר אכילות:

והא - דקתני שדה תבור רבנן היא דאמרי אף היא נעשית זבל כו' והא דשרי מתני' זורעין תחתיה ירקות הא שנינן ליה מה שמשביח בנבייה פוגם בצל:

הא ר"א והא רבנן - אבל לר' יוסי בעבודת כוכבים זה וזה גורם אסור ס"ל כדקתני מתני' ואי משום שוחק וזורה הא שנינן ליה לעיל ואי משום ערלה שני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין:

שאור של חולין - ושאור אחר של תרומה:

שנפלו לתוך עיסה - של חולין:

כדי לחמץ - עיסה זו:

אחר אחרון אני בא - אותו שנפל אחרון אם של חולין נפל אחרון ביטל את הראשון ומותר לזרים ואם של תרומה נפל אחרון אסור לזרים:

ואמר אביי ל"ש - דאר"א אם אחרון חולין שמותר אלא שקדם וסילק את האיסור קודם נפילתו של זה שכשנפל זה ליכא למימר היתר מצטרף לאיסור להיות שיעור ליאסר ואע"פ שכבר נתן כח איסור בעיסה ולא היתה מחומצת ע"י אחר ואם לא בשביל ראשון ואפ"ה כיון דלא הוה בו מעולם שיעור חימוץ ליכא למימר זה וזה גורם וביטל שני את הראשון:

אבל אם לא קדם וסילק את האיסור אסור - שאע"פ שנפל היתר לבסוף אסור דזה וזה גורם אסור ולרבנן זה וזה גורם מותר:

משום דאחר אחרון אני בא - דקסבר גמרו באיסור אסור גמרו בהיתר מותר אבל היכא דנפלו בבת אחת לעולם קאמר לך זה וזה גורם מותר ס"ל:

נטל הימנה עצים - מן האשרה. מתני' היא:

חדש יותץ - שהרי נעשה והוחזק מאיסורי הנאה:

ישן - שכבר הוחזק ואין היסקו לחזקו אלא לאפות:

יוצן - שלא יאפו בהיסק זה ונמצא שלא נהנה:

אפה את הפת - בין בחדש שצננו וחזר והסיקו בעצי היתר בין בישן בהיסק של עצי איסור הוה ליה בתרוייהו זה וזה גורם שהפת שנאפית בו בחדש בהיסק שני באה ע"י גורם דאיסור שנתחזק בהן התנור מראשיתו וגורם היתר דהאי היסק וקתני הפת אסורה לר"א עד שיוליך הני דמי עצים דאיסור לים המלח. אלמא זה וזה גורם אסור:

אלא רבנן דשאור - פליגי עלויה ואמרי זה וזה גורם מותר דקתני אפי' נפל איסור בסוף וכ"ש נפלו בבת אחת מותר עד שיהא באיסור לבדו כדי לחמץ:

אלא לעולם הא - דקתני שדה תזרע ר' יוסי דשמעינן ליה גבי ערלה דאמר מותר וגבי עבודת כוכבים דקאמר שוחק וזורה לרוח ולא שני בין עבודת כוכבים לשאר איסורין

וטעמא לאו כדשנינן משום דאזיל לאיבוד הוא ודקשיא לך ר' יוסי דמתני' דנבייה לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידכו דקאמריתו זה וזה גורם אסור דקאמרי אבל לא בימות החמה מפני שהצל יפה להן אודו לי נמי בימות הגשמים דאיכא נמי גורם דנבייה ורבנן אמרי ליכא גורם דאיסור דמה שהשביחו בנבייה פגמו בצל:

בזבל עבודת כוכבים - שבא מדם פרים ועגלים הנשחטים לעבודת כוכבים דתקרובת עבודת כוכבים הן ואסורין בהנאה אבל אמר זבל זה לעבודת כוכבים אינו נאסר כדתניא (לעיל מד:) אין הקדש לעבודת כוכבים:

הלכה כר' יוסי - דזה וזה גורם מותר:

דף מט:

מתני' כרכור - דויל"ו בלע"ז:

גמ' בהא קאמר ר"א - דיש פדיון:

ל"ש - דיש פדיון:

אלא פת - משום דלא מנכרא ביה איסור ממש:

אבל חבית - של יין נסך שנתערבה בחביות של היתר כולן אסורות בהנאה ואין לה תקנה בהולכת הנאה לים המלח להתיר ולהמכר כל חבית לבדה או להשקות מהן לחמרים עובדי כוכבים משום דאיתיה לאיסור בעיניה אבל מוכרן כולן חוץ מדמי יין נסך שבהן דהשתא לא מתהני מחבית דאיסורא:

ונשתרי לך - בהנאה למכרן לבד לבד או לעשות מהן כביסה או להשקות מהן לעובדי כוכבים. ולא דמיא הך מילתא לפלוגתא דרשב"ג ורבנן דפליגי בפ' בתרא (לקמן עד.) ביין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר מוכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו דהתם תרוייהו סבירא להו כרבנן דהכא דאין פדיון ליין נסך ומיהו כי מזבין ליה חוץ מדמי יין נסך שבו לא מיתהני מיין נסך מידי משום דליתיה לאיסורא בעיניה:

מתני' כיצד מבטלה - לאשירה:

קירסם - קיסמין יבשין שבאילן נטל לצרכו לשרוף:

זרד - זרודין לחין שבה:

לצרכה - לייפותה:

גמ' אותן שפאים - ששיפה לצרכה ולא בטלה:

מה תהא עליהן - שפאין מי בטילי או לאו:

ישראל ששיפה כו' אסור - שאין ישראל מבטל עבודת כוכבים:

רב אמר - אע"פ שנשתברה מאליה צריכה ביטול וכל קיסם וקיסם נעשית עבודת כוכבים בפני עצמה הלכך לא סגי לחד בביטולא דחבריה:

אין עבודת כוכבים צריכה לבטל אלא כשהיא דרך גדילתה - אבל זו שנשתברה בטלה מעצמה דמימר אמר איהי נפשה לא מצלה להוא לגברא מצלה ליה:

לא דכ"ע עובדין לשברים - שנשתברו מאליהן והא דאמר שמואל בריש פירקין (דף מא.) אפי' שברי עבודת כוכבים מותרין בהנאה למוצאן התם הוא דלא חזינן לה דנשתברה מאיליה דאמרינן עובד כוכבים שברן ואזלינן בתר רובא דהא עבודת כוכבים דנשתברה מאיליה לא שכיחא:

והכא - דקאמר רב כל קיסם וקיסם לשון שברי שברים כגון דנשתברו שברים לשברים ובשברי שברים הוא דפליג שמואל עילויה:

ה"ג ואיבעית אימא דכ"ע אין עובדין לשברי שברים והכא בעבודת כוכבים שהיתה של חוליות דקין והרי הן כשברי שברים ונפלה ונתפרקו חליותיה עסקינן:

והדיוט יכול להחזירה - שאין צריכה אומן:

אין עבודת כוכבים - שנשתברה צריכה לבטל:

אלא דרך גדילתה - כשהיא קיימא כגון נבייה דמתני' דשברי שברים הן שנופל עלה אחר עלה א"כ העלה עצמו משתבר לכמה שברים ואפ"ה אסור משום דדרך גדילתה היא דהיינו אורחה כל שתא אבל הכא לאו היינו אורחיה ליפול ולהתפרק הלכך בטלה:

רבי ישמעאל: זו בצד זו - וכ"ש אחת ע"ג שתים דזהו עיקר מרקוליס ותחלתו:

בצד מרקוליס - מרקוליס גדול שכבר עבדוהו וזרקו עליו אבנים הרבה:

שתים מותרות - ובגמרא מפרש טעמא:

שנראות עמו - דנראה שנפלו משם אסורות בין ג' בין שתים:

ושאין נראין עמו - אין סמוכות לו מותרות ואפי' ג':

גמ' עובדין לשברים - כל האבנים הנזרקות שם נתוספו על המרקוליס ונעשה גדול עבודת כוכבים וכשהן נושרות הוו שברי עבודת כוכבים. והשתא לא חשיב להו תקרובת אלא עבודת כוכבים בפני עצמה:

מעיקרא תבורי מיתברי - שאינן מחוברות ודרכן ליפול:

דף נ.

במקורבות - כגון באמה וחצי אמה:

מרוחקות - בארבע אמות דודאי לאו מיניה נפול:

עושין מרקוליס קטן - כלומר דרכן לעשות כן:

נראות עמו - מקורבות מאד:
שאין נראות עמו מותרות - דלאו מיניה נפול:
אבנים שנשרו - היינו בידוע:
נראות עמו - אכתי הוה עבודת כוכבים:
שאין נראות עמו - הוו להו שברים:
תני שנמצאו - נראות עמו אסורות שממנו נפול ושברים דמרקוליס ודאי אסורין כדאמרן:
שאין נראות עמו מותרות - דלאו מיניה נפול:
וסבר רבי ישמעאל שתים - בתוך ארבע אמותיו מותרות:
והתניא ר' ישמעאל אומר שתים בתפיסה לו - וסתם תפיסה ד' אמות וקתני אסורות:
בתפיסה אחת - הא דקתני אסורות בתפיסה אחת שאין הפסק בינם למרקוליס ואסורה בין לר' ישמעאל בין לרבנן דכל תוך ד' אמות נראות עמו קרי ליה ובשלש מרוחקות הוא דפליגי. והא דאוקימנא לעיל פלוגתייהו בתוך ד' אמות ולר' ישמעאל שתים מותרות ולרבנן ג' נמי מותרות בשתי תפיסות כדמפרש:
דאיכא גובהה - תל מפסיק בינם למרקוליס דהוו להו כמרוחקות דליכא למימר מיניה נפלו הלכך לר' ישמעאל שתים מותרות אבל ג' אסורות דעושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול:
כה"ג - זו בצד זו:
עיקר מרקוליס - תחילתו אבל קטן הנעשה בצד הגדול עובדין לו כל דהו:
ה"ג אמאי קרי ליה בנן של קדושים דלא איסתכל בצורתא דזוזא:
מנין לתקרובת כו' - והני תקרובת נינהו דהזורק אבן למרקוליס זו היא עבודתו הלכך לאו עבודת כוכבים עצמה היא דתיסגי להו בביטול:
כעין פנים - זבחים שבמקדש הוא דהוי תקרובת כדכתיב (שמות כ"ב:י"ט) זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו אלמא דומה כלפני' קרי זבח עבוד' כוכבים ואבנים אין עובדין להם בפנים:

דף נ:

מותרות - דבטלינהו עובד כוכבים:
נגר בן נגר - חכם בן חכם:
דיפרקינה - שיוכל לתרצה. ולקמן מפרש מאי קא קשיא ליה:
דרב גידל - דאין ביטול לתקרובת והכא קתני מותרות:
מתליעין - נוטלין תולעת שבאילן:

ומזהמין - כשיש מכה באילן ונשרה קצת קליפתו מדביקין שם זבל וקושרין שלא ימות ולא דמי האי לאין מזבלין דמועד קטן (דף ג.) דהתם זבול דקרקע והויא עבודה שבשדה ושבכרם:

כאן וכאן - שביעית ומועד אין מגזמין קוטע את הנוף כדי שיוציא נופות הרבה סביבות הגיזום:

אבל סכין שמן לגיזום - כדי שלא ימות האילן אם נגזם קודם לכן. מלאכה שהיא עבודת קרקע אסר רחמנא והני לאו מלאכת קרקע נינהו דאוקומי אילנא בעלמא הוא שלא ימות ואין משביחו לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא:

אלא זיהום - דשביעית אגיזום דשביעית קשיא ליה דקתני כאן וכאן אין מגזמין:

אוקומי - שלא יתקלקל מכמות שהוא אבל אינו משביחו:

אברויי - מחזיקו ומשביחו:

ועושין להם בתים - גדר אמה גובה סביבותיו וממלאין אותו עפר:

עד ראש השנה - של ערב שביעית אע"פ שעבודת האילן אסור שלשים יום לפני ראש השנה הכא שרי שלא ימותו הנטיעות דהנך שלשים יום מדרבנן הן והכא לא גזור:

דרב עוקבא - במסכת סוכה בפ' לולב וערבה:

קישקושי - חפירה תחת הזיתים:

סתומי פילי - אם נתגלו שרשי האילן שרי דאוקומי הוא:

את הפגין - פגי תאינה סכין אותן בשמן כשהן חונטין כדי שיהו שמינות:

מפטמין אותן - ממלאין את הנקבין שמן. פגין הוא פירי עצמו כשגדל מעט:

האי אוקומי והאי אוקומי - זיהום נמי אוקומי הוא מדשרי ליה בשביעית כדשנינן לעיל מאי שנא סיכה דשרי דקתני סכין שמן לגיזום כו':

עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל - שמקשקשין לפניה במקל:

שבר מקל בפניה חייב - כדאמרינן בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף ס:) דכל עבודות שבפנים שעבד בהן עבודת כוכבים בין דרכה בכך בין שאין דרכה בכך חייב דכתיב זובח לאלהים וגו' אלא מידי דחזי לשם אסור לכל עבודת כוכבים ודבר שאינו כעין פנים דרכה בכך חייב דנפקא לן מאיכה יעבדו הגוים האלה וגו' אין דרכה בכך פטור וזו אם לא היו עובדין אותה במקל לא מחייב בשבר מקל דלא שייכא בפנים ואם היו עובדין אותה בזריקת מקל לא מצי למידק זרק מקל בפניה פטור ואם בשבירת מקל פלחי לה פשיטא דחייב ואפי' לא דמי לפנים אלא כגון שהיו עובדין אותה בקשקוש מקל או בענין אחר הלכך שבר מקל בפניה חייב ואע"פ שאין עבודתה בכך דכיון דדמי שבירה לזביחת

בהמה של פנים ששובר מפרקתה הרי זבח לפניה דבר שרגילה בו אבל זרק פטור הואיל ואין עבודתה בכך והא לא דמיא לעבודת פנים כדמפרש לקמן:
זריקה המשתברת - כגון זריקת דם של פנים שאינה מחוברת אלא משתבר ונופל טיפים טיפים:
ספת לה צואה - האכילה צואה:

דף נא.

חייב - אפילו אין עבודתה בכך:
לימא - מילתיה דרב כתנאי:
שחט לה חגב - לכל עבודת כוכבים שבעולם בין דרכה בין אין דרכה בכך:
מר סבר - רבי יהודה סבר אמרינן כעין זביחה ואע"פ דלאו זביחה ממש היא דהא אין שחיטת חגבים נוהגת והויא כשבירת מקל דחייב הואיל ואיכא למימר כעין זביחה וה"ה שבירת מקל דהויא שבירה וחיתוך מדלא אשמעינן אווז ותרנגול דשייכא ביה שחיטה ממש: ורבנן סברי לא אמרינן בשבירה כעין זביחה:
לא דכ"ע לא אמרינן כעין זביחה - ובמקל אפילו רבי יהודה פטר וליתא לדרב דכעין פנים בעינן מידי דדמי לזביחה כגון חיה ועוף ובהמה אפי' אין ראויין לקרבן:
ושאני חגב הואיל וצוארו דומה לבהמה - דיש לה צואר כבהמה ולהכי מחייב רבי יהודה דכעין שחיטת פנים הוא:
שבר מקל לפניה חייב ונאסרת - המקל בין שעבודתה בשבירה בין שאין עבודתה בשבירה הויא עבודה להתחייב והויא תקרובת ליאסר כדאמרן דכעין זביחה היא:
זרק מקל בפניה חייב - וכגון שעבודתה בזריקת מקל מאיכה יעבדו:
ואינה נאסרת - המקל דלא הוי תקרובת אלא מידי דכעין פנים:
אלא מעתה - דבעינן כעין פנים אבנים הנזרקות למרקוליס במה יאסרו:
כמגדל עבודת כוכבים - התוספת על המרקוליס קטן ליעשות מרקוליס גדול ואיסורו משום עבודת כוכבים עצמה ולא משום תקרובת אבל מקל לא איתעביד עבודת כוכבים דעיקרה של עבודת כוכבים לאו מקל נינהו:
הא לא פלחה - דהא כולה גידול עבודת כוכבים נינהו:
ותקרובת לחבירתה - לענין שתהא חבירתה נעבדה ממנה ונאסרה ממנה חבירתה משום עבודת כוכבים וניתרת בביטול אבל תקרובת למהוי זבחי מתים שאין בטלין עולמית לא הוו דכעין פנים בעינן ומקל לא אתעביד עבודת כוכבים ושרי לגמרי:
בתרייתא תשתרי - שהרי עבודת כוכבים נעשית אבל לא נעבדה עדיין:

אי ידעת לה - אם אתה מכירה לאחרונה זיל שקלה כלומר שאין לה היכר לפיכך כולה אסורה:

תקרובת לעצמה - שהרי אין לה עבודה אחרת אלא זריקה ובזריקתה נעשית עבודת כוכבים ונעבדת ואפילו אחרונה נאסרת משום עבודת כוכבים עצמה:

הרי אלו מותרין - בגמרא מפרש טעמא לקמן (עמוד ב):

שבצרן מתחלה - לצורך עבודת כוכבים ובבצירותן עבדה לעבודת כוכבים דהוי כשבר מקל לפניה דדמי לזביחה:

בלתי לה' - משמע שראוי לשם הכתוב מדבר:

דוקין - טייל"א:

לבני נח - כל זמן שלא ניתנה תורה אף ישראל נקראו בני נח:

חזיא לגבוה בבמה דידהו - דילפינן לקמן דמחוסר אבר נאסר להן ולא מום אחר:

אלא במחוסר אבר - דלא אשכחן דליתחזי לגבוה:

הבא בהמה שחיין ראשי אברים שלה - שגלוי וידוע לפניו שעתיד להקריב נח כדכתיב ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו':

מלהחיות זרע נפקא - דבר שעושה פירות וטריפה שניקב קרום של מוח או שחתכו רגליה שוב אינה יולדת:

אלא למ"ד טריפה יולדת - איצטריך מכל החי למעוטה דלא נפקא מלהחיות זרע:

בדומין לך - ולא טרפה הלכך מכל החי למחוסר אבר אתא:

ודלמא נח גופיה טריפה הוה - ואע"ג דחי כמה שנים דלמא טריפה חיה ס"ל הלכך לא נפקא מאתך למעוטי טריפה ואתא מכל החי למעוטה ולא ממשמעותא דהחי דהא טריפה חיה אלא מריבויא ומפרשים להאי החי לשון בריאות וטריפה הוא דאימעיט אבל מחוסר אבר לא:

להחיות זרע למה לי - הא אימעוט טריפה:

אי מאתך - טריפה הוא דממעיט אבל זקן וסריס מחמת חולי דאנא אמינא לצוותא בעלמא אמר רחמנא לעיילינהו וטריפה לא ניעול שתמות בתיבה אבל לעשות פירות לא איכפת ואפילו זקן וסריס ליעול קמשמע לן:

למרקוליס - אף על פי שאין עבודתו בזביחה:

לכדרכה - לעבודת כוכבים שעבודתה בזביחה דהא נפקא לן מאיכה יעבדו:

דף נא:

עד כאן - האי ולא יזבחו בפרשת שחוטי חוץ כתיב ועד פסוק זה הענין מדבר בקדשים שהקדישם בשעת איסור הבמות לאחר שהוקם המשכן והקריבן בשעת איסור הבמות:

שהרי עונשן אמור - שגילה לך הענין את עונשן שהן בכרת:

מכאן ואילך - האי ולא יזבחו עוד:

בשעת היתר - קודם שהוקם המשכן והזהיר הכתוב שאע"פ שהיו מוקדשין לשם הקרבת במה לא יקריבום עוד בבמה לגבוה שנאמר את זבחיהם זבחים העומדים קודם לכן שהתרתי בבמה לגבוה בשעת איסור הבמות כזובח על פני השדה לעבודת כוכבים:

זו מצות עשה - כאלו שהוקדשו קודם הקמת המשכן והקריבן אחרי כן בבמה שעובר בעשה:

יכול יהא ענוש כרת - כאילו הקדישן בשעת איסור והקריבן דענוש בהן כרת לעיל:

זאת להם - עשה ולא תעשה:

ואין אחרת להם - כרת. אלמא לאזהרת שוחטי חוץ קדשים שהוקדשו בשעת היתר הבמות אתא ואזהרת מרקוליס מנלן:

קרי ביה ולא יזבחו וקרי ביה ולא עוד - והאי עוד לא איצטריך שדי אזהרה אתרוייהו ותחשביה תרי לאוי:

מתני' מצא בראשו - של מרקוליס מעות כסות וכלים מותרין שאינן של נוי כדמפרש בגמרא:

גמ' עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם - משמע שהיו מקריבין עץ ואבן וכסף וזהב וקרי ליה קרא שקוצים אלמא כל מה דמקריבין קמיה מיתסר:

וכתוב אחד אומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם - אבל עץ ואבן לא כתיב:

הא כיצד עמהן דומיא דעליהן מה עליהן דבר של נוי אסור - דהא כסף וזהב הוא אף עמהן דכתיב עץ ואבן אם של נוי הוא אסור ואם לאו מותר. ולקמן פריך הא מעות דבר של נוי הוא:

כל שעמהם - דהא כתיב נמי עץ ואבן וסתם עץ ואבן לאו דנוי נינהו:

א"כ לא יאמר עליהם - כוליה קרא לא איצטריך דהשתא מה שעמהן דאינו עליו ממש אשמועינן קרא דשקוצים נינהו ואסירי שעליהן מיבעיא לך. לשון אחר כל שעמהן דאשר ריבויא הוא:

מעות דבר של נוי הוא - ואמאי קתני מתני' דמותר:

מקופלת - מכופלת פלייד"א בלע"ז:

דסחיפא לה משכילתא אורישיה - כפויה לו גביע אורישיה ואינה עשויה כמין כובע אלא כלי ארוך ובלשון כנען אקדו"ן ונותנין בו מים כדאמרינן (שבת דף עז:) משיכלא משי כולה שמכבסין בו בגדים ורוחצין בו ידיהן:

קלקלין - מחיצה היא פרוסה לפני עבודת כוכבים וקלקלין הוא כינוי של קלעים:

אפי' מים ומלח - דלא לנוי הוא כיון דכעין פנים נינהו הוה תקרובת:

חוץ לקלקלין - לאו משום תקרובת איתיה:

הלכך של נוי אסור - דנפקא מאשר עמהן:

שאינו של נוי מותר - ואפי' הוא כעין פנים דהא חוץ לקלקלין לא מנחי תקרובת:

אין קלקלין - אין תורת קלקלין לא לפעור ולא למרקוליס:

למאי - הלכתא אין לו קלקלין:

אי נימא - דלא מיתסר דבר שאין של נוי לפנים מקלקלין דידיה כשאר עבודת כוכבים:

השתא פעורי מפערין קמיה - מתריזין לפניו:

אפי' חוץ כפנים דמי ומיתסר - שהרי כל עבודתו דרך בזיון וקלקלין הוי צניעות ולכבוד הלכך לא שייכי ביה ולא מפסקי:

מתני' נהנין ממנה שלא בטובה - שלא יעלו שכר לכומרים דאין הקדש לעבודת כוכבים כדאמרן בפ' כל הצלמים (לעיל דף מד:):

גמ' עובדיה - עובדי כוכבים העובדין אותה לא איכפת לן אי יהבינן להו שאר טובת הנאה פורתא:

כ"ש אורישא - דכיון דכולה דעבודת כוכבים אסור לתת שכר:

בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר - ולקמן פריך הא מקומות כתיב:

מכאן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים - ולקמן פריך הא בכלים אוקימתה עבודת כוכבים מנלן דעד שתיעבד:

חילוף הדברים - ולקמן מפרש טעמא:

את אלהיהם - את אלהיהם בההיא קרא כתיב:

דף נב.

מקיש אלהות למקומות - דאוקמינן בכלים:

מה כלים עד שיעבדו - דכתיב אשר עבדו שם:

השתא גניזה בעיא - דילפינן לקמן מושם בסתר:

ואימא כדעובד כוכבים - עד שתעבד:

ור"ע - דאמר בשל ישראל עד שתעבד האי תועבת ה' לאו דמיתסר משעת עשייתה אלא ה"ק ארור משעת עשייה דעשייה מביאתו לידי תועבה שעובדה:

שפוסל אלוהו - שיכול לבטלו:

כתיב לא תחמוד וכתיב ולקחת לך - ותרוייהו בחד קרא ורישא דקרא פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמוד וגו':

ה"ק פיסלו לאלוה - שיפה לעבודת כוכבים לא תחמוד:

פסלו מאלוה - שבטלו מלשון פסולת ולקחת לך דפסילי דרישא דקרא תרי גווני משמע ודרשינן ליה אאיסור ואהיתר דקרא:

דברים שבסתר - עבודות שבסתר הוא עובדה שלא ישמעו ב"ד ויסקלוהו:

שטעונה גניזה - דכשהיא שלימה גנוזה בקרקע:

מה מזבח טעון גניזה - דהא אסור בהנאה:

אצל מזבח - תלמידי חכמים. דאשירה אוקמינן בדיין שאינו הגון הלכך מזבח נמי בגברי:

ריתך כלי - כלי שנשבר והקיש עליו בקורנס עד שריקעו ונתפשט ונתמלא פגימתו:

בין לר' ישמעאל כו' משמשי עבודת כוכבים של עובד כוכבים אין אסורין עד שיעבדו - כדאמרן לעיל (דף נא:) הביאום ולא נשתמשו בהן יכול יהו אסורין ת"ל אשר עבדו ור"ע בעבודת כוכבים עצמה פליג אבל בכלים לא פליג:

משמשין - דישראל ממשמשי עבודת כוכבים דעובד כוכבים גמר ולא מיתסר עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים:

עשה - עשאו כולו לעבודה מתחילה:

חזרו לטומאתן ישנה - וצריכה טבילה וביציאות השבת (דף טז:) מפרש טעמא גזרה שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה. וקא מיבעיא כלי שנשתמשו בו לעבודת כוכבים ואמרי' במסכת שבת בפ' א"ר עקיבא (דף פג.) משמשיה טמאין שברן כדי לטהרן וחזר וריתכן לעבודת כוכבים ועדיין לא נשתמשו בו מי הדר לטומאה קמייתא או לאו:

מי אמרינן ה"מ - דחוזרין לטומאתן ישנה דאורייתא:

אבל - טומאת עבודת כוכבים דרבנן היא וקראי אסמכתא בעלמא:

שאר טומאות דרבנן - כגון כלי דמטמאו במשקין דמדאורייתא לא מטמאו משקין כלי ורבנן גזור משום משקה זב וזבה כגון רוקו ומימי רגליו דאב הטומאה נינהו ומטמאי כלי:

חדא מגו חדא - כלומר בשאר טומאות נמי מיבעיא ליה והאי דנקט עבודת כוכבים שאילה אחרת [היא] הנשאלת מתוך פשטה של ראשונה את"ל בשאר טומאות דרבנן לא הדרי הכא מאי:

תקרובת עבודת כוכבים של אוכלין מהו מי - סלקא טומאה מינייהו ע"י ביטול או לא:

ותיבעי לך כלים - שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים אי סלקא טומאה מינייהו כי היכא דסלקא איסורא:

כיון דאית להו טהרה - כשאר טומאות במקוה הכא דמקוה דידיה היינו ביטול כיון דאיסורא בטיל מינייהו טומאה ודאי נמי סלקא:

כי קמיבעיא לן אוכלין - דלית להו טהרה כשאר טומאות במקוה:

ותיבעי ליה עבודת כוכבים - של אוכלין כגון השתחוה לפת ותיבעי לך אי סלקא טומאה בביטול או לא:

דף נב:

מאי כיון דאיסורא לא בטיל מדרב גידל - בריש פירקין (דף נ.) בשאר טומאה דלית ליה טהרה במקוה דנימא כי היכי דשאר טומאות סלקי הא נמי קלה למיסק מנייהו:

טומאה נמי לא בטלה - כיון דליכא למימר הכי:

בית חוניו - מפרש בשמעתין בתרייתא דמנחות חוניו בנו של שמעון הצדיק שברח למצרים מפני אחיו ובנה שם מזבח ופליגי התם איכא למ"ד לשם עבודת כוכבים ואיכא למ"ד לש"ש וקמיבעיא ליה לר' יוסי בן שאול אליבא דמ"ד לאו בית עבודת כוכבים היא דאליבא דמ"ד דעבודת כוכבים היא לא קמיבעיא ליה דהשתא להדיוט אסורין כדאמר לעיל בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר לגבוה מיבעיא:

ואין צ"ל לדבר אחר - כהנים ששימשו לעבודת כוכבים אין צ"ל שלא ישמשו עוד למקדש כדכתיב ביחזקאל (מד) יען אשר ישרתו אותם לפני גלוליהם וגו' וכתיב בתריה לא יגשו אלי לכהן לי ומדקאמר אין צ"ל לדבר אחר מכלל דבית חוניו לאו דבר אחר הוא ואפ"ה קתני דכהנים אסירי וקמיבעיא ליה לר' יוסי כלים מאי:

כהנים דבני דעה נינהו - וידעי שנאסרו הבמות אף לשם גבוה והלכו ועבדו בבמה הוא דקנוס רבנן:

אבל כלים לא - קנסי או דלמא לא שנא:

מקרא היה בידינו - בהנך דעבודת כוכבים דהיכא דמדאורייתא הוה בהו טעמא להתירא קנסוהו רבנן אע"ג דלאו בני דעה נינהו ה"נ אע"ג דלאו בית עבודת כוכבים ולא מיתסרי מדאורייתא קנסוהו רבנן בכלים ככהנים:

כל הכלים - כהנים שבימי חזקיהו היו מגידין לו כל הכלים של בית המקדש אשר הזניח אחז במלכותו במעלו לעבודת כוכבים:

הכנו והקדשנו מאי לאו הכנו דאטבלינ' - מטומאת עבודת כוכבים:

והקדשנום דאקדישננהו - שחזרו ומשחום בשמן המשחה. אלמא כיון דמדאורייתא לא מתסרי דהא הקדש נינהו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אינהו נמי לא גזרו עלייהו הואיל ולאו בני דעה נינהו:

שהחזרת לי אבדתי - זהו המקרא ששכחתי:

שהקדשנו אחרים תחתיהן - אבל הנך קנסוהו רבנן וגנזום:

מזרחית צפונית - שימוש ארבע לשכות שהיו במקצעות העזרה קא חשיב במס' מדות (פ"א מ"ו):

ואמר רב ששת ששיקצו' לעבודת כוכבים - אלמא אע"ג דלהדיוט לא מיתסרי דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו גזור בהו רבנן לגבי גבוה ואע"ג דלאו בני דעה נינהו. ובבית חוניו נמי אע"ג דלאו בית עבודת כוכבים ולא מיתסרי כלים דידיה מדאורייתא גזור בהו רבנן:

התם קרא אשכח ודרוש - דמדאורייתא אסירי אפי' להדיוט:

דכתיב ובאו בה פריצים וחללוה - מכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו כליו לחולין וכיון דנפקי לחולין קנינהו בהפקירא והוו להו דידהו וכשנשתמשו בהן לעבודת כוכבים נאסרו:

אמרי - הנך דבית חשמונאי כשנצחום היכי נעביד:

ניתברינהו - על יד עובד כוכבים כדי לבטלן:

אבנים שלימות - שאין בהם פגימות ואפילו בפגימות סכין שתחגור בה צפורן פוסלת בהן כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין יח.):

ננסרינהו - לאחר שבירתן להשוות פגימתן לא תניף עליהם ברזל כתיב ועמדו וגנזום:

ונתברינהו - כדי לבטלן מעבודת כוכבים:

ונשקלינהו לנפשייהו - שהרי חולין הן וכדקאמרת ובאו בה פריצים וחללוה:

משום כספה וזהבה של ירושלים - שרובה הקדש:

טריינא הדריינא שיפא - מטבעות של ירושלים. טירריינא הדריינא על שם מלכי רומי נעשו הצורות ושמם טוריינוס אדריינוס:

שיפא - ישן ביותר שנישוף מחמת יושנו ואין הצורה ניכרת:

מתני' ישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים - דעובד כוכבים פוסל אלוהו ילפינן ולא ישראל וכל שכן דישראל אינו מבטל עבודת כוכבים דישראל דאין לה בטילה עולמית דהא ושם בסתר כתיב:

גמ' שנית לנו בילדותך שלו ושל ישראל - ועכשיו אתה שונה לנו ושל חבירו אבל של ישראל לא:

ומקשי תלמודא דישראל מי בטלה והא ושם בסתר כתיב:

שיש לו - לעובד כוכבים בה שותפות. ובזקנותו חזר בו דאף על גב שיש לו שותפות אינו יכול לבטל חלקו של ישראל:
ואיכא דמתני לה - לר' הילל בריה דר' וולס:
אסיפא - דמתניתין:

דף נג.

א"ר הילל לא נצרכה אלא שיש לו - לישראל שותפות בה והא גופה לא אצטריך לאשמועינן דהא נמי פשיטא שאינו יכול לבטל חלקו של עובד כוכבים שאפילו שלו אין יכול לבטל אלא למידק מינה ישראל הוא דלא מבטל חלק העובד כוכבים אבל עובד כוכבים יכול לבטל חלק עצמו ולא אמרינן כי היכי דחלקו של ישראל לא בטיל חלק של עובד כוכבים נמי לא בטיל:
שיש לו לעובד כוכבים בה שותפות - אפילו ביטל עובד כוכבים חלקו ההוא דישראל לא בטיל:
וקמ"ל ישראל אדעתא דנפשיה פלח - ולא תלי בדעת עובד כוכבים:
מתני' פחסה - מיעכה בקורנס:
גררה - בטיט סחוב והשלך:
אינה בטילה - דלפום שעתא רתח עלה והדר פלח לה כל הני ביטולי בעובד כוכבים קמיירי:
גמ' שפחסה בפניה - וקלקל צורתה:
מנהני מילי - דהדר פלח לה:
וקלל במלכו - מקלל את עבודת כוכבים שלו ומבזה אותה:
ופנה למעלה - לבו למעלה לשמים:
ואל ארץ יביט - חוזר ועובד עבודת כוכבים שלו:
זעירי משמיה דרבי יוחנן ור' ירמיה בר אבא משמיה דרב - פליגי בטעמא דמתני':
סתם לוקחי מתכת צורפים הן:
בצורף עובד כוכבים - שמכרה עובד כוכבים לצורף חבירו התם קאמרי רבנן דלא בטלה דסבר המוכר כיון דלוקח זה עובד כוכבים הוא פלח לה ולא תבר לה:
אבל - מכרה עובד כוכבים לצורף ישראל מסתמא בטלה מדעתיה דמידע ידע דהאי תבר לה:
נראין דבריי שמכרה לחבלה - דביטל:

ודברי חביריי - דלא ביטל כשמוכרה לעובדה. ומדקתני נראין דבריי בהא אבל דברי חביריי אין נראין בה מכלל דחבריה נמי בלחבלה פליגי ומדקאמר נראין דברי חביריי בלעובדה אבל דבריי אין נראין בה מכלל דאיהו נמי עלה פליג וה"ק אני שמעתי בשתיהן ביטל והן שמעו בשתיהן לא ביטל ונראית שמועתי משמועת חביריי בלחבלה ושמועת חביריי משמועתי בלעובדה:

אילימא לחבלה ממש - שנתנה ע"מ לחבלה:

מ"ט דמ"ד ביטל - בלעובדה הא בהדיא אמר ליה לשם עבודת כוכבים אלמא לא אפקיה מוכר מכלל עבודת כוכבים:

ומ"ט דמ"ד לא ביטל - בלחבלה הא ודאי בטלה מדעתיה:

ומנו צורף ישראל - והאי סתמא זבין ליה ודקאמרי רבנן דלא ביטל מימר אמר האי צורף ישראל הדר מזבין לה לעובד כוכבים ופלח לה ור' סבר כיון דצורף ישראל הוא מידע ידע האי עובד כוכבים דסתמא חבולי מחביל לה ומתיכה בכור:

לא - לעולם בצורף ישראל אפילו לרבנן ביטל והאי דקאמר ר' נראין דבריי כשמכרה לחבלה לאו דפליגי רבנן עליה דנימא נראין דבריי לשומעי מחלוקתינו מדברי חביריי אלא ר' לפרושי פלוגתייהו אתא ולאשמועינן דבצורף עובד כוכבים הוא דפליגי וה"ק נראין דבריי לחביריי ומודים הם לי כשמכרה למי שעתיד לחבלה שדברי חביריי כשמכרה לעובדה הן. ולישנא דמלתא דיקא הכי מדלא קתני ונראין דברי חביריי אלא ודברי חביריי מכלל דנראין דרישא לחביריו קאמר דנראין הלכך אי הוה תני סיפא ונראין הוה משמע ונראין דברי חביריי לי בלעובדה וא"כ במאי פליגי:

גרוטאות - שברי כספים:

אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר - לעובד כוכבים ויבטלנה ואחר כך אם ירצה יקחנה ממנו. ואע"ג דמשך לא אמרינן עבודת כוכבים של ישראל היא ואינה בטילה דהא משיכה בטעות הואי דלא ידע שיש בהן עבודת כוכבים:

אם משנתן מעות משך - יוליך הנאה לים המלח ואין רשאי להחזירה לעובד כוכבים וליטול מעותיו ואע"ג דמשיכה בטעות הואי כיון דיהב דמי כי הדר שקלינהו מיחזי כמאן דמזבן. אלמא אע"ג דזבין עובד כוכבים לישראל קתני אסורה דלא בטלה:

אי אמרת בשלמא כו' אלא אי אמרת לצורף ישראל דברי הכל בטלה הא - מתניתין דישראל הוי לוקח וקתני יוליך לים המלח מני:

שאני התם - דהאי עובד כוכבים אדעתא דעבודת כוכבים לא זבין. לא ידע שיש שם עבודת כוכבים אבל היכא דזבין עבודת כוכבים לבדה לצורף ישראל דברי הכל ביטלה מדעתו:

לוה עליה - עובד כוכבים אפילו מצורף ישראל:

או שנפלה עליה מפולת - ואינו חש לפנותה:

או שגנבוה ליסטים - ואינו מחזר אחריה:

דף נג:

כמלחמת יהושע - לקמיה פריך הא לא הדור אמוריים שיצאו להלחם עם יהושע:

ה"ק אם עתידין לחזור הרי היא - אסורה כאותה עבודת כוכבים של אמוריים שיצאו למלחמה ודימו לחזור לפיכך נאסרו עבודת כוכבים שלהם בהנאה דכתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם שהרי לא ביטלום מדעתם ביציאתם:

למה ליה למיתלינהו במלחמת יהושע - ליתני אינה בטילה:

מלתא אגב אורחיה קמ"ל - לפי דרכו שהיה צריך ללמדינו שלא בטל נתן סימן לדבריו ללמדנו מתוך הסימן מילתא אחריתי לסיוע לרב יהודה דאמר ישראל שזקף לבינה כו' דילפינן איסור דעבודת כוכבים מאותן שבימי יהושע לכל דבריה:

להשתחוות לה - ולא השתחוה לה ובא העובד כוכבים והשתחוה לה אסורה אע"פ שאינה שלו:

ומנלן דאסרה - אע"פ שאינה שלו:

א"ר אלעזר וכו' - אלמא ממלחמת יהושע יליף:

ואשריהם תשרפון - אלמא אילנות נמי אסירי ומכדי הארץ וכל המחובר לה ירושה לישראל היא מאבותיהם שהרי לאברהם נאמר כי לך אתננה וגוים שבאו אחרי כן לא יכלו לאסרן בהשתחואה:

ואי - משום אשירות דמעיקרא היו קודם שניתנו לאברהם ולא ידעינן הי נינהו:

מכדי עבודת כוכבים של עובד כוכבים בביטול סגי לה - וקיימא לן (לקמן דף סד) עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים על כרחו ליכפינהו לעובדי כוכבים וליבטלינהו:

שליחותייהו עבדי - הלכך הויא עבודת כוכבים של ישראל ואינה בטילה עולמית:

במידי אחרינא לא - ניחא להו ולא אסרי אשירות דהא לאו שליחותייהו הוה:

כל דבהדי עגל - אותן אשירות שהיו באותו הזמן יאסרו דשליחותייהו הוה אבל הנעבדות מכאן ואילך שחזרו בתשובה לאו שליחותייהו הוה:

מאן מוכח - מי יודע איזו היתה באותה שעה ואיזהו נעבדה אחרי כן:

מתני' שהניחו עובדיה - דאין דעתם לחזור:
בשעת שלום מותרת - הואיל ויצאו לדעת ולא נטלוה עמהם ביטלוה:
בימוסיאות של מלכים - אבני גזית המתוקנין בדרך מהלך המלך וכשהמלך עובר מושיבין שם עבודת כוכבים והוא משתחוה לה:
מפני שמעמידין אותה - כלומר מפני שצריך להעמידה בשעה שהמלכים עוברים שאינן מוכנות למושב עבודת כוכבים כל שעה אלא לאותה שעה. ולקמן פריך ומשום הכי מותרין בתמיה:
גמ' בית נמרוד - מגדל שבנו דור הפלגה לעבודת כוכבים ונמרוד היה מלך עליהם:
דכי בדרינהו רחמנא - שנאמר ויפץ ה' אותם:
ומהלכין בדרך אחרת - ואין חוששין להן הלכך לאו משמשי עבודת כוכבים חשיבי:
לא איכפת ליה - לעובד כוכבים אי נשבר דאכתי חזי למושב עבודת כוכבים:
שקלי האי - בימוס מאחר שנפגם ושדו ליה לבראי ומייתי אחרינא:
מזבח - שמקריבין עליו זבח לעבודת כוכבים:
היכי דמי בימוס וכו' - מנא ידוע לן הי הוה בימוס למושב והי הוה מזבח שמקריבין עליו דנפרוש מיניה:

דף נד.

מאי קרא - דמזבח הוי אבנים הרבה ואיסורו עד שינתץ רובו:
גיר - כפור גרושל"א:
לא יקומו - שוב לא יקריבו עליו:
ואי לאו - דלא ניתצו יקומו:
נעבד - בבעלי חיים הנאסר לגבוה:
אם שלו - היה כשהשתחוה לו אסור אם לאו אינו נאסר לגבוה:
מזיד ורצון חדא הוה אלא תנא רצון אצל אונס:
הכל היו - בין אונס בין רצון:
בפרהסיא - לא תחללו והאי דקתני אונס אסור בפרהסיא:
שעת גזרה פרהסיא הוא ואונס הוא:
ודאי ישראל מומר - דא"א בכל העובדין שלא יהא בהן אחד מומר אחרי שרואה את ישראל ידם מטה נוטה לבו לעבודת כוכבים:

חזקיה אמר - לעולם אונס דקתני שאנס בהמת חבירו ואפילו הכי לא תרמינהו אהדדי דהא דתני אסור כגון שניסך לעבודת כוכבים בין קרניה של בהמת חברו דעביד מעשה והא ודאי מיתסרא כדיליף לקמן (נד ע"ב):

והאי נעבד הואי - בתמיהה. נעבד לא קרי אלא שעשה את הבהמה עצמה עבודת כוכבים:

והאי בימוס בעלמא - שויוה ובעלי חיים לא מיתסרי משום משמשי עבודת כוכבים:

כגון שניסך לה - שעשה עבודת כוכבים ועשה בה מעשה אבל בהשתחואה או עבודה אחרת דלאו בגופה לא מיתסר דבר שאינו שלו:

סימן אחד - לעבודת כוכבים:

אי נימא מכהנים - שאנסום מלכי ישראל לעשות כומרים לעבודת כוכבים וכתיב ולא יגשו אלי (עוד) לכהן לי (יחזקאל מ"ד:י"ג):

דבני דעה נינהו - וקנסא הוא:

מאבני מזבח - שגנזום מלכי בית חשמונאי משום דשיקצום מלכי יון לעבודת כוכבים ואע"ג דהקדש הוו ולא יכול העובד כוכבים לאסרן אפ"ה כיון דעבוד מעשה אסרינהו רבנן:

דלמא כר"פ - דאמר קרא אשכחו ודרוש שיצאו לחולין וקנאום העובדי כוכבים ויכלו לאסרן:

דף נד:

ואלא מכלים - של בית המקדש שהזניחם אחז:

איתסרו להו - גזרו עליהם חזקיה וסיעתו איסור עולם אף להדיוט דקתני גנזום ולא אמרינן ליפרקו וליפקו לחולין:

חפר בו בורות - לעבודת כוכבים אסרה אף להדיוט:

לא אסרן - להדיוט אפי' הן שלו:

חליפין - החליפן בעבודת כוכבים שהיתה לו עבודת כוכבים והחליפה לעובד כוכבים בבהמתו:

הוא - כי חרם הוא:

למעוטי ערלה - והכי משמע הוא תופס את דמיו כדאמרן כל שאתה מהיה אבל ערלה היא אסורה בכל מקום שהיא אבל דמיה אינה תופסת לאסרן ואם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת דלא מיתפסי באיסורא וממונא הוא אע"ג דאיהו אסור לאתהנויי מינייהו מיהו ההיא הנאה מטיא לה על ידי ערלה אבל איהי לא מערלה קא מטיא ליה ודוקא קידושי אשה אבל איתהנויי מינייהו מדרבנן אסור:

שני כתובין הבאין כאחד - לתפוס דמיהן באיסורן אע"פ שהן אסורין בכ"מ שהן:
הא דאמרן - והיית חרם כמוהו:
קדש תופס את דמיו - דכתיב ופדה בערכך:
מתבערין - נאכלין קודם הביעור קודם שיכלה לחיה מן השדה אותו המין שמכר:
יצא בשר ונכנס דגים - דכולי האי לא תפיס:
ופרי עצמו - פרי של שביעית שמכר ראשון:
מתני' אף אנו מחזיקין ידיהן - של אלו העובדין לחמה וללבנה אם היינו רואין ששאר עבודות כוכבים חריבות מעצמן ואלו קיימות היינו מודים לאלו:
גמ' פילוסופין - חכמי האומות:
שעושים סלע שלי פומבי - רושם שלי שאני רושם בו ובלע"ז קוייי"ן עושין הפקר לכל שכל הרוצה לחתום בו יחתום בו כלומר שבאין על הערוה על כרחי ומולידין:
אלא שמטריחין אותי - שאני יוצר הוולד על כרחי ומולידין שהרי גזרה לפני שינהוג העולם כמנהגו. ומיבעיא לי היכא איתמר דריש לקיש ובאיזה מקרא הוא דורש קבלה זו שהקב"ה קובל על כך ובתנחומא דריש מאותו פסוק צור ילדך תשי וגו':
אל קנא - מתקנא לנקום את עובדיהם:
עם החיים הוא עושה - מלחמה ומכלה את ממונם:
לאפיקים - אפיקי מוצאי מים:

דף נה.

אסוף אסף - כלומר האכלה את הכל בתמיה:
אסף אדם ובהמה והמכשלות את הרשעים - כל דברים שהרשעים נכשלין בהן:
והכרתי את האדם - בתמיה. שהרי אף לאדם הן עובדין:
אגריפס שר צבא - עובד כוכבים היה ממונה על ראשי גייסות ובימי אגריפס המלך היה:
אין מתקנאה בה - אשתו הראשונה אינה מקפדת [כל כך] לשנוא את בעלה [אבל אם פחותה ממנה מתקנאה ומקפדת עליו לשנאתו]:
זונין - ישראל היה:
דאזלי כי מתברי - פסחים ההולכין לעבודת כוכבים שנתפרקו איבריהן מחמת חוליין וחוזרין באיברין מצומדים:
רעים בשליחותן - שמיסרים את הגוף:
שהחליקן בדברים - מניחן לטעות:
מתני' גת בעוטה - שבעטה ודרכה עובד כוכבים:

שהוא נוטל - ענבים מתוך יין בעדשים של גת שקורין מיי"ש:
ונותן לתפוח - אסיפת גל הענבים שתחת הקורה קרי תפוח ובלע"ז ש"ק. וקסבר תנא דידן לא הוי יין נסך עד שירד לבור:
מה שבבור אסור - אם נגע בו העובד כוכבים אחרי כן. בור היו עושין לפני הגת והכלי נתון שם לקבל היין ויש שטחין הבור בסיד והיין משתמר בתוכו ואינו מאבד טפה והוא בור סיד:
דורכין עם העובד כוכבים בגת - ולא אמרינן משתכר באיסורי הנאה הוא דאפילו בשתיה סבר האי תנא דשרי כל זמן שלא ירד לבור ומשום גורם טומאה ליכא שמשעה שדרך בהן העובד כוכבים מעט נטמאו ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא שהעובד כוכבים לא נצטווה על כך:

דף נה:

אבל לא בוצרין - לפי שנותנין בגת טמאה וגורם טומאה הוא שנתינתן לגת לשם דריכה הוא ודריכתן תטמאם וקודם דריכה ודאי לא מקבלי טומאה דסתמא לא הוכשרו והא דקיי"ל הבוצר לגת הוכשר היינו היכא דהוכשר ודאי וקסבר אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י:
וישראל - העושה פירותיו בטומאה עובר עבירה הוא שהרי נצטווה על כך הלכך אפילו דורכן נמי אסור שדריכתן בעבירה בגת טמאה ודריכתן הוא עיקר טומאתן כשנעשין משקה הן טמאין ע"י הגת ואסור לסייע ידי עוברי עבירה אלא פורשין מהן כדי שלא ירגיל בכך אבל עובד כוכבים לאו עובר עבירה הוא שלא נצטווה:
אבל מוליכין עמו חביות - ריקניות לגת ומביאין עמו חביות מלאות מן הגת דאין כאן עבירה דמאחר שנטמאו בגת מותר לתת היין בחביות טמאות:
לא לשין ולא עורכין עמו - שכל מעשה עריכה זו בעבירה:
לפלטר - שאופה את הפת:
גמ' שהתחיל לימשך - שהגת עשויה במדרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין:
פקוקה - שפקקו הצינור ע"פ הבור שלא יכול לירד והיא היתה כולה מלאה ענבים ולא נמשך בה יין ולא זז ממקומו אלא במקום שנסחט שם עומד:
ומקשין והא קתני עד שירד לבור - אבל לנמשך לא חיישינן:
ה"נ בגת פקוקה ומלאה - ואשמעינן בגת מלאה אין בה משיכה עד שיטול פקק שלפניה וירד היין והיא משיכתו מיד:

והשאר מותר - והא הכא דהתחיל לירד והרי נמשך וקתני מה שבגת מותר:
בד"ד דב"ד סימנין הן:
אין בוצרין עם העובד כוכבים כו' - וה"ה לישראל העושה פירותיו בטומאה ומוסיף עליו ישראל שאף אין דורכין עמו. בצירה היא גרם טומאה שהבוצרו מוליכו לגת והגת טמאה:
ידי עוברי עבירה - לעיל פרשתי:
אבל דורכין עם העובד כוכבים - דכיון דכבר נטמאו ועובד כוכבים לאו עובר עבירה הוא שלא נצטווה שרי:
ולא חיישינן לדרב הונא - למיסריה משום משתכר באיסורי הנאה משהתחיל לימשך דאינו יין עד שירד לבור:

דף נו.

ואין בוצרין עם ישראל כו' - משום דגורם טומאה הוא. ואף ע"ג דסבירא לן השתא מותר לגרום טומאה לחולין כדקתני סיפא ה"מ דעובד כוכבים אבל דישראל טבולים הם לתרומה ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר וכ"ש שאין דורכין שדריכתן מטמאתן ומסייע ידי עוברי עבירה:
יין משיקפה - הוי גמר מלאכה לענין מעשר ליאסר בו שתיית עראי. משיקפה לשון צף כמו קפא תהומא דמסכת סוכה (דף נג.) שצפין החרצנים על היין כשהוא נח בבור:
ואע"פ שקפה - מה שבבור קולט מן הגת העליונה ושותה שאותו שלא ירד לבור לא נגמר מלאכתו:
מן הצנור - מקום דרך מרזב המקלח היין לבור:
ש"מ קיפוי דבור קאמר - מדקתני ואע"פ שקפה קולט מן הגת דאי בחביות מה ענינו אצל גת:
בדבי ר' אושעיא - במתני' דבי ר' אושעיא:
משישלה בחביות - לשון השולה דגים מן הים (חולין דף סג.) משישלה היין מן הבור להנתן בחביות וכן מפרש בב"מ בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף צב:) ולעיל קתני לרבנן משירד לבור ולר"ע משיקפה:
אלא מתניתין דקתני עד שירד לבור - הא ירד לבור אע"פ שלא קיפה הוי יין:
נימא - כי היכי דקתני לענין נסך ה"נ ס"ל לענין מעשר ופליג אדרבנן ואדרבי עקיבא:
תלתא תנאי היא - תנא דידן סבר משירד לבור ולרבנן משיקפה בבור ולר"ע משישלה:
שאני יין נסך כו' - אבל במעשר אי כרבנן אי כר"ע:

דף נו:

ולרבא דלא שני ליה - מדאותבינא לעיל מעשר מיין נסך דמתניתין ושנייה רבא לא קשיא אלמא לא שני ליה דאי שני ליה לימא שאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן על כרחך מוקי לה כתלתא תנאי:

גרגותני - הוא סל גדול שקשור בצנור והיין יורד מן הצנור לתוכו ומתוכו לבור כדי לסנן היין מזגין וחרצנין:

אסור - אף מה שבגת:

בנצוק - קילוח היורד מגרגותני לבור ומחבר הגרגותני ליין נסך שבבור:

ש"מ נצוק חיבור - ולקמן בהשוכר את הפועל (דף עב:) פליגי בה:

שפחסתו צלוחיתו - לקמן בהשוכר (שם):

שפחסתו בורו - שנתמלא הבור עד שהגיע היין וטפח בשולי הגרגותני כמו פחסה בפניה דכל הצלמים (לעיל מב.):

בשית שנין - בן שש שנים:

והא קמנסך בידיה - ומשנה אחרונה קתני חזרו לומר אין דורכין דס"ל כרב הונא דמשהתחיל לימשך הוי יין:

תלת ריגלי - שהיו מתקבצין לשמוע דרשה הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג:

דף נז.

אי משכחנא תנא דאסר כר' נתן - יין בהנאה במגעו של עובד כוכבים אע"פ שלא נסכו לעבודת כוכבים דניסוך לא הוי (אסור בהנאה) אלא על ידי שכשוך:

מדדו - עובד כוכבים ליין של ישראל בין ביד שהכניס ידו וזרועו לתוכו לשער כמה יין יש בו כמו שעושין בקנה שקורין פייל"א:

ימכר - דכיון דלא נתכוין לנסך:

כר"ש - דשרי מגע של עובד כוכבים שלא נתכוין לנסך:

אף בשתיה - כדקתני מתניתין נפל לבור ועלה כו' ר' שמעון מתיר אף בשתיה:

תינוק בן יומו - אלמא לא בעינן כוונה:

שמלו ולא טבלו - דקיימא לן ביבמות (דף מו.) לעולם אינו גר עד שימול ויטבול:

וכן בני השפחות - אע"פ שנולדו בבית ישראל ולא גדלו בין העובדי כוכבים בעו מילה וטבילה. וכשלא טבלה אמו מתחלה קמיירי דאי טבלה אמו אינהו למה להו טבילה:

דף נז:

בשוק - אפי' בשוק שאין טומאתן ספק אלא טומאתן ודאית מדרבנן שגזרו על העובדי כוכבים שיהו כזבין לכל דבריהן:

ואמרי לה טהור - דמלו ולא טבלו מילתא דלא שכיחא הוא ולא גזור עלייהו:

אבני השפחות - דכיון דאצל ישראל גדלו ולא גזרו על יינן בקטנותן:

ארוקן ומדרסן - הושוו בני השפחות לעבדים הנקחין מן השוק ולא איינן:

הניחא למאן דתני טמא - איצטריך למתני בני השפחות משום רוקן ומדרסן לאשמועינן דטמא אלא למאן דתני טהור כיון דעבדים טהור כ"ש אבני השפחות דלגבי יין לא הושוו אהדדי ואיסורי דיין נסך לאו קאי עלייהו למה ליה למיתנינהו בהדדי הכי איבעי ליה למיתני עבדים שמלו ולא טבלו רוקן טהור בני השפחות שמלו ולא טבלו יינם גדולים כו':

הא קמ"ל כו' - ודאי לענין נסך ערבינהו ומיהו לאו לענין קטנים ולאפוקי מדרב (נחמן) אלא לענין גדולים דקאמר עושין יין נסך ודוקא לא טבלו אבל מלו וטבלו לא ולאפוקי כו':

אמר האי לאו חמרא - בתמיה:

שקליה - האי ישראל בריתחיה כלומר לא תשתה ממנו:

איפליג עליה - ולא היו אצלו בעיר להתווכח עמו:

דף נח.

איקלע רב הונא בריה דר"נ למחוזא - לאחר זמן אחר שחזר בו שהחזירו אביי ע"י תשובות שהשיב לו כדאמרינן לקמן אקפן נחמני שמעתתא ומתני' ומחוזא הוא מקומו של רבא:

טרוק גלי - סגור הדלת שמתיירא מרב הונא שלא יקפחנו בהלכות על דברי מחלוקתם:

על - רב הונא לגביה ובעי מיניה כי האי גוונא שיכשך עובד כוכבים ביינו של ישראל שלא בכוונת ניסוך לעבודת כוכבים מאי:

א"ל אסור אף בהנאה - שחזר בו:

והא מר הוא דאמר כו' - דקא שרית לזבוני לעובדי כוכבים:

דמי דההוא חמרא - דהוה בדוולא מי אמרינן מודינא ביה דצריך להוליך דמיו לים המלח ודמי שאר היין שבחבית מותר. ומשום כיסופא קאמר הכי אבל איהו כוליה שרי:

כי אתאי לפומבדיתא - האי מעשה הוה מקמי הך דאיקלע רב הונא למחוזא:

אקפן נחמני - הקיפני אביי בשמועות של אמוראים ובמשניות לחלוק עלי ולאסור כל יין החבית:

והוה עובדא בטבריא ואסר ר' יוחנן:
ה"ג אמרי ליה לפי שאינן בני תורה - הא דאסר שמואל ורבי יוחנן לבני טבריא ונהרדעי לאו משום דאסור אלא אחמורי אחמירו עלייהו לפי שאינן בני תורה:
ואמר לי - אביי טבריא ונהרדעא כו' בתמי':
אגרדמים - אדם הממונה לשמור המדות במצות המלך שלא ישקרו בהם וטועם היין ונעשה סרסור ביניהם. אגרדמים גרסינן במ"ם. בתורת כהנים אמרינן איפת צדק והין צדק יהיה לכם מנה לך אגרדמים על ככה:
שקדח במינקת - שנקב את מגופת החבית במינקת והעלה את היין דרך המינקת והוא קנה חלול המוציא ומעלה היין עד פיו וטועמו:
או שטעם מן הכוס והחזירו - עובד כוכבים בחבית:
מאי לאו בהנאה - ואע"ג דשלא בכוונת ניסוך הוי האי מגע. ולא יתכן לומר והחזירו ישראל בחבית ותיהוי תיובתיה האי דקאסר ליה לכולה חבית משום האי דאיערב ביה דא"כ אמאי הויא תיובתא לימא ליה אנא דאמרי כרשב"ג דאמר לקמן ימכר כולו חוץ מדמי יין נסך שבו דקיימא לן הלכתא כוותיה:
וליתני ימכר - כי היכי דקתני סיפא:
חרם - משוגע ובעל מריבות וממהר לעשות שלא בכוונה:
ימכר - דהואיל דסבר של שמן היה ליכא למיגזר שמא נתכוין לנסך אבל קדח במינקת דיודע דיין הוא חיישינן שמא ניסך לעבודת כוכבים:

דף נח:

מימר אמר - האי עובד כוכבים בדעתיה:
סלקא דעתיה דרבנן - חשיבי כי האי שתו שיכרא בתמיה אלא ודאי חמרא הוא ונסכיה לעבודת כוכבים ואע"ג דמוקמינן דמוריק אורוקי אפ"ה חיישינן דלמא נגע ונסך ואנן הוא דלא רמינן אדעתין למיחזי דבישראל הוה מחזקינן ליה:
ומאן דשרי שפיר שרי מימר אמר - האי עובד כוכבים סלקא דעתיה רבנן כשרים כי הני חמרא הוו שתו ואמרי לדידי תא אשקיין בתמיה:
בחדתא - יין חדש אין לו ריח:
והא קא נגע בנטלא - ס"ד שהיה שואב היין מהחבית בכלי ששמו נטלא ופריך והא נגע ביה בחמרא ע"י נטלא ונהי נמי דלא ידע דחמרא הוא הוה ליה מגע שלא בכוונה ואסיר:
ומשני דקא מוריק אורוקי וה"ל כחו שלא בכוונה - שלא ידע שהוא יין וכחו שלא בכוונה לא גזור אפילו בשתיה:

שמסכו - שמזגו שנתן בו מים לתקנו לשתיה שכן דרך יינם חזק כשהיו נותנין אותו בכוס נותנין בו מים לפי שהוא חזק. יין של ישראל שמסכו עובד כוכבים מהו:
אסור - אע"ג דלא נגע גזרו רבנן בכחו לאסרו בשתיה משום הרחקת עבירה אבל בהנאה ודאי לא מיתסר דלא עדיף מנגיעה ע"י ד"א שלא בכוונה (לעיל דף נז.) כי ההוא דנגע בלוליבא בחמרא ושריה רב בהנאה:
חזא דאכלי פירי דלא מעשרי ואסר להו - דקסבר בצרה היא בצר במדבר בארץ המישור וכיון דמא"י חייבין פירותי' במעשר:
אדמקטורך עלך - בעוד שבגדיך עליך חזור אצלם והתר להם ולא תשהה אפילו לנוח מטורח הדרך:

דף נט.

דתלשינהו גלא - פעמים שהם נתלשין הלכך אי דיחיד נאסרין:
תסתיים דרבי יוחנן דאמר אסורות - בתמיה. כלומר מי פשטינן מהכא גבי אבני הר שנתדלדלו דאיפליגו בהו בני ר' חייא ור' יוחנן דהיינו ר' יוחנן דאסר:
דטפחינהו - עובד כוכבים בידיה מלמטה ותלשן ואח"כ השתחוה להן הלכך יש בהן תפיסת ידי אדם ולא דמו לאבני הר שנדלדלו מאליהם ואי דיחיד נאסרים:
לפי שאינן בני תורה - אתורמוסן קאי דאי הן בני תורה שרי כדמפרש לקמיה. תורמוס אינו נאכל חי ואינו עולה על שלחן מלכים:

דף נט:

דודורין - גיגיות קטנות ובלע"ז טולינ"ק:
אידרי עובד כוכבים - קפץ ואחזה בתוך היין שלא תשתקע:
כי היכי דלא לשכשך - וליאסר בהנאה שאין מנסכין אלא ע"י שכשוך:
וברצוה לחביתא עד דשייפא - כפו החבית לצד אחד עד שישפך יינך לתוך כלי אחר שימשך היין מן העובד כוכבים ואחר כך יוציאנה ותהא מותרת בהנאה החבית דכל זמן שידו תחובה ביין אם יוציאנה א"א לשמור שלא ישכשך ואע"ג שאנו אוחזין את ידו. ברצוה לשון מטה על צידה כדאמרינן לקמן (דף עד:) וחתים להו אבירצייהו שוליהן:
דשייפא - שהורק לכלי אחר כמו השופה יין לחמרים:
ואע"ג דלזבניה - האי ישראל לעובד כוכבים אחר אסור:
למישקל דמי מההוא עובד כוכבים שרי - דלאו מכר הוא ואינו נהנה מדמי יין נסך אלא אומר לו שפכת ייני ואבדתו ממני ודמי יין כשר קא שקיל:

שלא בפני עבודת כוכבים - רבותא אשמועינן:
אסור - אף בהנאה:
מתירין - אותו בהנאה:
לא כל הימנך כו' - ואע"ג דלא סבירא לן כוותייהו להתירו למכור לעובד כוכבים אחר מההוא עובד כוכבים מיהא שרי לאיפרועי נזקו משום טעם דלא כל הימנך:
ברזא - רוזיי"ל:
אידרי עובד כוכבים - קפץ עובד כוכבים לשון נושא הוא כמו דרי טונא. כלומ' הגביה ונשא עצמו לעמוד ממקומו וקפץ להציל:
כל דלהדי ברזא חמרא אסיר - קילוח הסמוך לנקב אסור בשתיה ולא בהנאה שהרי אין כאן שכשוך שהנקב צר ואינו יכול לשכשך:

דף ס.

ואידך שרי - אף בשתיה דקסבר צדדין לאו חיבור ליאסר כל היין. ולית הלכתא כוותיה דהא מוקי רב יימר מילתיה דרב פפא כתנאי וקם ליה רב פפא כרבי יהודה דיחידאה ויחיד ורבים הלכה כרבים דפליגי רבנן עליה ואמרי בין מצידיה בין מפיה טמאה דכולן חיבור:
עד ברזא - כל יין שלמעלה לנקב אסור דכיון דכולו נמשך אחר הנקב לצאת דרך שם הוה ליה חיבור ואסור:
כתנאי - איתמר הא דרב פפא ולאו דברי הכל היא:
שוליה - שהיא יושבת עליהן. שכל חביות שבתלמוד כדים של חרס הן:
ניקבה מפיה - הואיל וכל היין שלמטה נעשה בסיס לעליון הוי חיבור ומשוליה נמי הואיל וכל היין נמשך אחר הנקב הוי חיבור אבל נקב מצידיה טהורה מכאן ומכאן כרב פפא. ורבנן לית להו דרב פפא הלכך לית הלכתא כוותיה וכולו אסור בשתיה ומותר בהנאה:
עובד כוכבים אדנא - מערה היין מדנא לכובא:
וישראל אכובא - ואוחזו בידו:
חמרא אסור - בהנאה דהיינו נמי יין שמזגו עובד כוכבים וכחו הוא ואסרנא ליה משום לך לך אמרין כו':
ואי קא מצדד אצדודי - לכובא:
חמרא אסור - משום דמקרקש ליה לחמרא ובכובא מליאה עסקינן דלמא נגע. לישנא אחרינא אפילו חסירא נמי כיון דמקרקש בכוונה הוה ליה כחו בכוונה ואסור בשתיה:

זיקא - נוד קשור:
וקאתי ישראל אחוריה - וחזי דלא נגע עובד כוכבים בגווה:
כובא חסירא שרי - דאין קרקוש בכלי פתוח. ואע"ג דכי דרי ליה א"א בלא קרקוש מעט כיון דלא ניחא ליה בקרקושיה דלמא מישתפיך ה"ל כחו שלא בכוונה ומותר אבל זיקא הוי קרקוש ודומה למשכשך והוי נסך:
אין דרך ניסוך בכך - אבל בכובא מליאה איכא למיחש לנגיעה כשהוא נותן ידו על שפתו לא פליג רב אשי ואסור:
מעצרא זיירא - גת דאין דורכין אלא כובשין בקורה. זיירא מכבש כמו (שופטים ו) ויזר [את הגזה וימץ] טל מן הגזה מלא ספל מים:
בכחו - היכא דענבים נסחטים מכחו כגון שעולה על הנסרים שעל התפוח ומכבידם:
כולי עלמא לא פליגי דאסור:
כח כחו - כגון שמגלגל הגלגל שקורין ווי"ץ והיא מפלת הקורה ובלשון לעז אישפלג"ל:

דף ס:

דאיפקעה לאורכה - כשהיא יושבת זקופה נסדקה מלמעלה למטה וביקש חציה ליפול אילך וחציה ליפול אילך:
חבקה - בין זרועותיו וחיברה עד שהביאו כלי:
לזבוני לעובדי כוכבים - דהא לא שכשך. ואפילו שקירב החצאין זו לזו והוי נוגע ביין ע"י חצאי החבית לא הוי כנוגע בקנה דהתם משכשך בקנה אבל הכא ליכא שכשוך מידי:
אבל לפותייה - הואיל ואין נבדלות זה מזה שהרי חציה העליון יושב על התחתון אלא שיוצא מעט והעובד כוכבים הכבידן זו לזו ולא הוי נוגע ודחק יין החבית:
אלא מעשה לבינה - בעלמא קא עביד כלבינה הנתונה ע"פ החבית ומכבידתה:
דהוה קאי במעצרתא - דישראל ולא היה בה יין אלא משקה טופח עליהן:
ניגוב - אפר ומים ואפר כדמפרש לקמן בהשוכר (דף עה.):
מתני' אם יש לו עליו מלוה - על ישראל אסור לפי שלא ירא ליגע דסבר אי אמר לי מידי אמינא ליה תניהו לי בחובי:
נפל - העובד כוכבים בבור מלא יין אע"פ דנגיעה ממש הואיל ושלא בכוונה הוא:
מדדו בקנה - אע"ג דנתכוין הואיל ולדבר אחר נתכוין והא נגיעה לאו ממש היא אלא ע"י הקנה:
או שהיה מטפיח כו':

המרותחת - שהיתה מחמצת ומעלה רתיחות וטיפח בידו ממש על הרתיחות אין דרך ניסוך בכך ומותר בהנאה:

זה היה מעשה - והכשירוהו אף בשתיה:

גמ' על אותו יין - שעשה לו ישראל את היין הזה אפותיקי לגבות הימנו דהשתא סמכה דעתיה ונגע ולא מירתת אבל לא היתה לו מלוה על אותו יין אע"פ שיש לו מלוה על בעליו מותר בשתיה דמירתת ולא נגע:

המטהר יינו של עובד כוכבים - ישראל שדרך ענבים של עובד כוכבים בהיתר כדי למכרו לישראל ואין נותן מעות לעובד כוכבים עד שימכרנו לאחר זמן ונותן ברשותו של עובד כוכבים:

והלה כותב לו התקבלתי - אם כותב לו העובד כוכבים התקבלתי ממך מעות כלומר הריני כאילו קבלתי מעות שאיני מעכב בידך להוציא יין מרשותי בכל עת שתרצה:

מותר - אם יש מפתח או חותם ביד ישראל:

זה היה מעשה בבית שאן ואסרו - דכיון דיש לו מלוה על אותו יין מאי דבעי עביד אבל מלוה שאינה על אותו יין כמי שאין לו עליו דמי דקתני רישא הלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר והא הכא דיש לו מלוה דמי היין עליו וקתני דכיון דלאו על אותו יין הוא מותר:

דדמי עליה כיום אידם - ואזיל ומודה על שניצל ומסתמא נסכיה בעלייתו ואסור בהנאה: ומסקנא דמילתא מסיק תלמודא ואין הלכה כר"ש:

כל שבזב טמא - לא איירי רב אשי בהיסט כלל אלא במגע ולא אתא לאשמעינן אלא זרק בעובד כוכבים דלא אסר וה"ק כל מגע שבזב טמא כגון בחבורין בין בידו בין בקנה שאם העובד כוכבים זב והיין כלי או אדם מטמא בזב אף היין נעשה בכך יין נסך כגון אדם הנוגע בזב בין שנגע בו הזב ממש בין בקנה טמא אף היין שנגע בו עובד כוכבים בין בידו בין בקנה נעשה יין נסך. וליכא למימר דרב אשי אהיסטו של זב נמי קאי דאמר רב אשי לעיל (עמוד א) זיקא בין מליאה בין חסירה שרי ודכוותה בהיסט של זב טמא:

שלא בחמתו לא - אלמא זרק העובד כוכבים עשה יין נסך ואילו זב שזרק חפץ בכלי לא טימאו:

דף סא.

דקאזיל מיניה ומיניה - שהולך ומתגלגל הכלי כל שעה ע"י שהוא מגלגלו ומורידו לבור הלכך שלא בחמתו לא דחיישינן דלמא נגע:

מתני' המטהר יינו של עובד כוכבים - שעשאו בכשרות למכרו לישראל ולא נתן דמים עכשיו לעובד כוכבים עד שימכרנו ונותנו ברשותו של עובד כוכבים:

מותר - דמירתת ליה עובד כוכבים ולא נגע דאמר דלמא חזו לי הנך ישראל דעברי ברה"ר ומפסידנא ואפילו אין מפתח וחותם שרי והוא שאין לו כלום על אותו יין כגון שכתב לו התקבלתי ממך כדאמרינן לקמן באידך בבא:

ר"ש בן אלעזר כו' - מפרש בגמרא:

המטהר יינו של עובד כוכבים כו' מותר - אם בית פתוח לרשות הרבים כדפרי' לעיל:

אבל אם רוצה כו' - שהיין נעשה לו משכון הואיל ויש לו מלוה על היין אסור דלא מירתת דסבר אי חזו לא מפסידנא דכי תבע לי אמינא דידי הוא:

גמ' רוכלין - מוכרין בשמים וישראלים הן עוברין מעיר לעיר ומירתת עובד כוכבים דלמא חזו לי דרך רשות הרבים:

דלתים ובריח - שאין נכנסין בה אלא ברשות וכ"ע ידעי כי עיילי בה ומצי למיקם עלה ההיא שעתא:

וחלון כרה"ר דמי - אפילו בית פתוח לחצר וחלון פתוח לחצר ברה"ר כנגד פתח הבית כמאן דפתוח לרה"ר דמי. לשון אחר חלון של ישראל פתוח כנגד פתח הבית כרה"ר דמי וכן עיקר:

דרך אשפה לעמוד בני אדם עליה:

דיקלא - דקל של ישראל נגד הפתח ומתיירא העובד כוכבים עכשיו יעלה ליטול פירות ויראני נוגע:

פסיק רישיה - של דקל ומעתה אין בו פירות:

ומאן דאסר - מימר אמר עובד כוכבים למה ליה דסליק התם:

דף סא:

בחצר אחרת - ישראל דר בחצר אחרת:

ה"ג יינו של עובד כוכבים ברשותו - אם היין של עובד כוכבים וטהרו ישראל ונתנו ברשות העובד כוכבים עצמו וישראל דר באותה חצר מותר והוא שמפתח וחותם ביד ישראל אבל אין מפתח וחותם בידו אע"פ שישראל דר באותה חצר אסור כיון שהיין שלו דלא מרתת כולי האי:

תני אע"פ שאין מפתח וחותם בידו - כיון דישראל דר באותה חצר כשומר היוצא ונכנס דמי דאמרינן במתני' שמותר:

או עד שיבא ממונה הבא לקיצין - שיהא שומר ממונה לשמרו אבל הולך ויוצא ויש לו שעה קבועה לבא או עד שיבא כלומר עד שיהא ממונה עליהם שיתיירא זה מביאתו. ולקמן פריך הבא לקיצין גריעותא הוא:

אריש דסיפא - יין של עובד כוכבים ברשות עובד כוכבים וישראל דר באותה חצר דקאמר ר"מ מותר והוא שמפתח וחותם בידו ואתו רבנן למיסריה:

והאמר ליה רבי יוחנן לתנא כו' - אלמא פשיטא ליה לרבי יוחנן כי האי גוונא לקולא הוא דבעינן למיזל:

אלא אסיפא דרישא - היכא דיין של ישראל הוא וקתני ישראל דר בחצר אחרת מותר והוא שמפתח וחותם בידו דכיון דיין דישראל הוא מירתת עובד כוכבים לזייף שמא ירגיש בו ישראל הדר בחצר אחרת:

גריעותא הוא - דכיון דיש לו שעה קבועה לביאתו לא מירתת עובד כוכבים:

להקל או להחמיר - להקל דקאמר ת"ק בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור להניחו בבית העובד כוכבים שהוא בעליו והוא הדין בבית עובד כוכבים אחר וקאמר רבי שמעון בן אלעזר וכי כל רשות עובדי כוכבים אחת היא בתמיה כלומר הואיל ואינו בבית בעליו מותר דהאי עובד כוכבים מירתת או להחמיר קאמר ובניחותא איתמר דתנא קמא דוקא בבית בעליו קאמר ואתא רבי שמעון בן אלעזר למימר הוא הדין בבית העובד כוכבים אחר דחיישינן לגומלין אע"ג דהאי עובד כוכבים שהבית שלו ייחד לו קרן זוית לישראל ולא נגע דנתפס עליו כגנב חיישינן דלמא שביק ליה לעובד כוכבים חבירו בעל היין דלא מירתת לנסוכי כי היכי דהדר ישראל וזבין מהאי עובד כוכבים זימנא אחרינא ומפקיד ליה גבי ההוא דלישבוק ליה לנסוכי:

לגומלין - הנח לי ואגמול לך כיוצא בזו:

רבי שמעון בן אלעזר כו' - ואחת היא דמתניתין אתמוהי מתמה:

מפני הרמאין - גומלין זה לזה:

פרזק - שם האיש:

רופילא - שני למלך:

אותיבו חמרא - יין כשר דזבני ישראל באשראי:

גבי אריסייהו - עובדי כוכבים כמותם. אריסא מירתת ממריה ואי נמי נגע מסהיד עליה דלא נגע:

כרכא - כרך:

אם נתפס עליו כגנב - אם עובד כוכבים חלש הוא ויש אימת שופטי העיר עליו ואם ימצאוהו נוגע נתפס עליו כגנב:

חמרא שרי - בשתיה ואי לא אסור אף בהנאה דודאי נגע:

הדרן עלך רבי ישמעאל:

מסקנא דמילתא - מגע עובד כוכבים כיון שנתכוין ליגע שיכשך אע"פ שלא ניסך אסור בהנאה ממתני' (אתא) דאגרדמים עובד כוכבים [נח.] משום לך לך אמרין נזירא. שלא בכוונה כגון לא הכיר בו שהוא יין מותר בהנאה ממתניתא דחרם עובד כוכבים [שם] וכן נפל לבור נמי שלא בכוונה הוא ומותר בהנאה ממתני' [ס:] וכן נתכוין ליטול דבר אחר כגון אתרוג דרב אשי [נט:] שלא בכוונה הוא ומותר בהנאה. מגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר כגון בקנה אנו יודעין שנתכוין לדבר אחר כי מדדו בקנה או התיז את הצרעה מותר בהנאה ממתני' [ס:]. בכוונה ולא חזינן למאי איכוין אסור בהנאה מההוא עובדא דבירם דשרייא רב [נז.] משום דשלא בכוונה הוה הא בכוונה אסור. כחו של עובד כוכבים בחיבורין כגון דאוריק ארוקי הכיר בו שהוא יין אסור בהנאה מדרבי יוחנן דאמר [נט.] צא והכרז על יינן משום יין נסך משום לך לך. לא הכיר בו מותר אף בשתיה מההוא עובדא דרבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בן נהוראי [נח.] דחד שרי אפילו בשתיה משום דעובד כוכבים לא הוה ידע. ושלא בחיבורין כגון זריקה מותר אף בשתיה ואפילו נתכוין מדרב אשי דאמר [ס.] כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך. כך הגיה הרב ופסק הלכה למעשה:

דף סב.

מתני' השוכר - עובד כוכבים ששכר את ישראל לעשות עמו מלאכה ביין נסך להריקו מכלי אל כלי או להעביר חבית ממקום למקום. וביין נסך ממש קאמר שנתנסך לעבודת כוכבים וסתם יינן מיבעיא לן בגמרא:

שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת - כל שכרו מותר דאף על גב דאגרא דיהיב לא משום מלאכה אחרת היא. ובגמרא מפרש לה שפיר:

גמ' מקודשת - אלמא איסורי הנאה דמיהן מותרין וכל שכן שכר פעולתו:

אלא הואיל ותופס את דמיו כעבודת כוכבים - דכיון דנתנסך לעבודת כוכבים הרי היא כעבודת כוכבים דדמיה אסורין כדאמרן (לעיל נד:) כל שאתה מהיה הימנו הרי הוא כמוהו וכי היכי דדמיו אסורין שכר פעולתו נמי אסור:

לקוט לי בו - לשון מכר הוא דמשמע לקוט לי שוויו ירק:

שכרו אסור - לשהותו אחר זמן הביעור אלא מתבער בשביעית:

לקוט לי ירק - לשון שכירות הוא ולא לשון מכר ואין לו דמים שיתפסו בקדושת שביעית:

צד היתר - מתנת חנם:
כדתנן - גבי מעשר שני:

דף סב:

לחלק - שתטול שם חלק בהם דאסור לפרוע חובו ממעשר שני ואע"ג שגם זה אוכלו בירושלים:
ומתני' - דיין נסך דקניס נמי פועל דלא נפיש אגריה חומרא דיין נסך שאני:
דאיסוריה חמור - דאסור בהנאה כיין נסך ממש:
דטומאתן קיל - כדאמרינן באין מעמידין (לעיל דף ל:) שלש יינות הן יין נסך אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית סתם יינן אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית:
ארביה - ספינתו:
בי קיברי - בית הקברות:
ליבדרינהו - יפזרם כמות שהם ל"ל לשרפן:
אתו בהו - אינשי לידי תקלה דהדרי ומלקטי להו:
ולקברינהו - הכי בעינייהו:
כולן נקברין עמו - דכתיב לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו אף העץ במשמע והכי אמרינן בפרק נגמר הדין עץ שומע אני בין תלוש בין מחובר ת"ל כי קבור תקברנו מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר קבורה ותלישה. אלמא עץ גופיה איסורי הנאה וקברי ליה בעיניה ולא חיישינן לתקלה:
שאני התם כיון דקברי בבי דינא - בבית הקברות המתוקנים בבית דין מוכחא מילתא לכל מאן דמשכח להו התם ידע דמהרוגי ב"ד הוו ופירש:
יזפי פירי שביעית - קודם זמן הביעור:
ופרעי להו בשמינית - אשתכח דאכלי עניים בשמינית אחר הביעור חליפי פירות שביעית:
יאות הן עבדין - כיון דההיא שעתא לא הוו הנך בעין ולא איחלופי הני בהני לאו חליפין נינהו ולא חיילא קדושת שביעית עלייהו:
וכנגדו באתנן - בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר להקרבה דכיון דלאו בשעת ביאה יהביה ניהליה כי הדר יהב לה ההוא טלה מתנה בעלמא הוא:
נתן לה ולא בא עליה כו' - מפרש ואזיל:
אלא ה"ק נתן לה - ולא בא עליה עכשיו אלא לאחר זמן:
או בא עליה - ולא נתן לה עכשיו אלא לאחר זמן:

דף סג.

ליחול עליה איסור אתנן למפרע - שהרי מתחלה ע"מ ביאה נתנו לה:
קני מעכשיו - קודם ביאה פשיטא דמותר דאע"ג דע"מ ביאה יהביה ניהלה כיון דמקמי ביאה יהביה ניהלה לאו שכר ביאה הוא:
ואי מצטריך ליך קני מעכשיו - הלכך איצטריך מתני' לאשמועינן דאע"ג דאמר לה לא ניקני לך עד שעת ביאה כיון דהדר אמר לה אי מצטריך ליך קני מעכשיו הויה לה מתנת חנם כי שקלתיה ואקריבתיה:
כיון דאמר מר - בתוספתא דקידושין בפ"ק (דף כח:):
בטלה זה - כל כמה דיהיב לה הוי אתנן דמהשתא קניתיה:
בטלה סתם - כי יהיב לה לאחר זמן לאו אתנן הוא דהשתא הוא דקנייה ליה:
עובד כוכבים לאו בר משיכה דכי כתיבא משיכה בישראל כתיבא או קנה מיד עמיתך:
הא קנייה ליה - מהשתא קודם ביאה והיכי קרי ליה בא עליה ואח"כ נתן לה:
ואי לא שקליה - ביום פלוני באתנניך הלכך בא עליה ואח"כ נתן לה הוא ומיהו הואיל ומשעת ביאה שוויה אפותיקי ועמד בחצירה חייל עליה אתנן:
מתיב רב ששת - לר' ינאי:
לפועליו ולחמריו - עובדי כוכבים או עמי הארץ:

דף סג:

לא משום שביעית - שמא יקחו בו פירות שביעית מן החשוד למכרם ותניא במס' סוכה (דף לט.) אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר מג' סעודות:
ולא משום מעשר - דאם עמי הארץ הם ויקחו שאינו מעושר ונמצא זה מאכילו דהא איהו לא ספי להו מידי אלא פריטי יהב להו:
ולא משום יין נסך - אם עובדי כוכבים הם ונמצא מאכילן יין נסך והרי מזונותיהן עליו ונהנה מיין נסך:
ואני פורע - הוי איהו לוקח האיסור ומאכילו דהשתא לא סליק נפשיה מינייהו בפריטי:
המקיפו - שרגיל אצלו בהקפה:
דמשעבד ליה - האי בעל הבית משעתא דיהיב חנוני פירי והוי כנותן מיד ליד:
קני ליה דינר גביה - חנוני סמיך על זה שכבר הכיר בו שכל מקום שישנו הדינר קנוי לו לחנוני הלכך חליפי נינהו. אבל הנך דבי ר' ינאי כיון דהנך ענייי דמוזפי להו פירי לאו

חנוני הרגיל להקיפן נינהו לא סמכא דעתיה כולי האי ולא משתעבד להו דבי ר' ינאי הלכך כי פרע לאחר זמן לאו חליפי שביעית נינהו:

אי הכי - דטעמא משום מקיפו הוא אבל אין מקיפו שרי:

אדתני - רישא דמהדר תנא בתר היתרא ולא אשכח אלא בצאו ואכלו בדינר זה דסליק מינייהו נפשיה בפריטי:

ליפלוג ולתני - היתרא אפי' בדלא סליק וכגון צאו ואכלו ואני פורע ובחנוני שאין מקיפו דלא משתעבד ליה האי בעל הבית מידי וכ"ש היכי דנסתלק לגמרי:

ותו חנוני שאין מקיפו - אי יהיב לשלוחיה דבעל הבית:

מי לא משתעבד - ליה בעל הבית מהשתא דקא שרית להו לדבי ר' ינאי משום האי טעמא:

והאמר רבא האומר לחבירו תן מנה לפלוני ויקנו נכסאי לך - באותו מנה ונתן:

קנה - הלוקח את נכסיו של זה ואע"ג דלא מטא הנאת האי מנה לידיה:

מדין ערב - מההוא דינר דמחייב ערב לשלומי ואע"ג דלא מטי הנאה לידיה. והאי נמי לא שנא אלמא אע"ג דלאו חנוני המקיפו הוא כי יהיב ליה לשלוחיה משתעבד ליה האי:

אלא אמר רבא - לא תיתני טעמא דברייתא משום שיעבודא ובמקיפו דאפילו אין מקיפו איכא שיעבודא ומיהו לדבי ר' ינאי לא תקשי דבין מקיפו בין אין מקיפו:

אע"ג דמשעבדי ליה - נכסיה לשלומי:

כיון דלא מייחד שיעבודיה - שלא ייחד לו מיד מעות לכך לאו חליפין נינהו ולא מיתסר:

ה"ג והכא אמר רב פפא ולא גרסינן אלא הכא דקתני חושש אמר רב פפא:

כשהקדים לו - בעל הבית דינר לחנוני קודם ששלח אצלו דהשתא מדבעל הבית קאכלי ואיסורא דידיה הוא:

ואני פורע - הא כבר פרע:

ואני מחשב מבעי ליה - אני אעשה לו חשבון ממה שהקדמתי לו:

שנשא - מיד החנוני ונתן להם דהשתא איהו ספי להו איסורא ולאו משום פרעון דלאחר זמן הוא אלא דקננהו במשיכה ואשתכח שלקח יין נסך והשקהו לפועליו. אבל הנך דבי רבי ינאי כי שקלי פירי שעת היתר הוא וכי פרעו לאחר זמן בשעת איסור שביעית לאו חליפין נינהו לאיתפוסי:

צאו - משמע שאינו הולך עמהן:

לשבור ביין נסך - לשבר חבית ולשפוך את היין:

מהו - שיהא שכרה מותר:

מי אמרינן כיון - דישראל זה רוצה בקיומן של חביות האלו שלא ישתברו עכשיו מאליהם עד שישברם הוא ויטול שכרם אסור:
אין עודרין - אין חופרין:

דף סד.

אבל עוקרין - להשליכן לאיבוד ואע"ג דרוצה בקיומן שלא יעקרו מאליהן עד שיעקרם הוא:
סברוה - האי דקתני עוקרין:
אפילו לר' עקיבא דאמר המקיים בכלאים לוקה - דאם זרען אחר ובא זה ועשה להן סייג וגדר כדי לקיימן לוקה אלמא אסור להיות רוצה בקיומן:
המנכש והמחפה - לאחר זריעתן חופה עפר עליהן כדרך כל הזורעים:
לוקה - דהיינו נמי זורע דמה דרכו של זורע לצמוחי פירי מכוין הא נמי לצמוחי פירי מכוין:
ת"ל לא כלאים - כלאים דהרבעה קא דריש מדסמך כלאים דלא תרביע גבי שדה דרשינן (מו"ק דף ב:) כלאים שדך לא מדלא כתיב בהמתך לא תרביע כלאים ולא תזרע שדך כלאים ש"מ שדך אכלאים דלעיל נמי דרשינן ומשמע דמזהיר הכתוב שלא יהו כלאים בשדה ואילו עוקרין שרי למעוטי תיפלה אע"ג דרוצה בקיומן עד שיעקרם הוא ויטול שכרו:
רבנן הוא - דלא איכפת להו אי רוצה בקיומן אבל יין נסך דאסור להיות רוצה בקיומן דישראל מצוה לבטל עבודת כוכבים ותשמישיה אימר לך דאסור:
ומאי איריא עוקרין - מדאצטריך למישרי עוקרין משמע דהא רוצה בקיומן דמיעוט תיפלה הוא שרי אבל קיום גמור אסור ואי רבנן אפי' קיום נמי שרי:
לעולם רבנן היא - והאי דאיצטריך למישרי עוקרין לאו משום איסור רוצה בקיומו אלא משום איסור מתנת חנם ור' יהודה היא דאמר בפ"ק (לעיל כ.) אסור ליתן להם מתנת חנם ואשמעינן דלמעוטי תיפלה שפיר דמי:
ומקשינן ונהי נמי דרבי יהודה היא מדרבי יהודה דשרי איסור דידיה גבי מיעוט תיפלה נשמע לר"ע דשרי נמי איסור קיום משום מיעוט תיפלה וגבי יין נסך נמי משום מיעוט תיפלה שרי:
ותו - ליכא לאקשויי מיניה:
דמי עבודת כוכבים - עובד כוכבים שמוכר עבודת כוכבים דמיהן מה הן בהנאה:

ותו איתגיירו - בואו והתגיירו דלאחר שתתגיירו אסור למכור לכם עבודת כוכבים שבידכם. אלמא כי מזבין ליה בהיותו עובד כוכבים שרי לאתהנויי בה כשהוא גר:
בטלו להו מקודם - ועובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים הלכך דמיה מותרין דהא בטלו:
מותר - אלמא דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותר:
מאי שנא רישא כו' - בעיין איפשוט מיהו מתני' היכי מיתרצא:
מפני שרוצה בקיומה - עד שימכרנה העובד כוכבים:
טול אתה עבודת כוכבים - אלמא דגר רוצה בקיומה שלא תשתבר עד שיטול מידו כנגדה מותר:
המתחלקת לפי שבריה - של זהב או של כסף שאם תשבר יחלקוה לשברים דלא איכפת לגר בשבירתה:
יין נסך מאי איכא למימר - הא ודאי אם ישתבר יאבד וקתני טול אתה יין ואני פירות:
בחרס הדרייני - דלא איכפת לן דהיין בלוע בתוכו ופולטו כששורהו במים:

דף סד:

גר תושב - אינו עובד עבודת כוכבים ובר מיניה של עובד כוכבים הוא בכל שאר עבירות:
אי נימא אידי ואידי עובד כוכבים - קאמר דזה מבטל יראתו של זה ואע"פ שהמבטל לא עבד את זו מעולם כי אם שלו הוא עובד:
היינו שלו ושל חבירו:
זה וזה לפעור - זה יש לו פעור שלו וזה יש לו פעור שלו ואשמעינן רישא דזה מבטל פעורו של חבירו וזה מבטל פעורו של חבירו וסיפא אשמעינן דאפילו זה לפעור וזה למרקוליס מבטל זה את של חבירו:
אלו לא באו לכלל גר תושב - שיהו ישראל מצווים להחיותן שהרי אף עובדי כוכבים גמורים נצטוו על עבודת כוכבים ועל שאר המצות:
כל שאוכל נבילות - ושאר כל המצות מקיים אין מפקידין אצלו יין בביתו לזמן מרובה דאיכא למיחש לאיחלופי ביין שלו שהוא אסור כדקתני סיפא יינן כשמנן:
אבל מייחדין אצלו יין - ישראל מניח בחנותו עד שילך כדי מיל או יותר מה שאין כן בעובד כוכבים דהאי כיון דלא פלח לא נגע ולא מנסך ולמגע עובד כוכבים דאתי מעלמא בביתו לא חיישינן דכיון דאין לו הנאה בכך אינו מניחו ליגע ולאחלופי בזמן מועט ליכא למיחש:
שמנו כיינו - משמע שמנו אסור כיינו ולהחמיר בא:

ושמנו מי הוי נסך אלא יינו - מותר בהנאה כשמנו וקודם שהותר השמן באכילה קאי אבל בשתיה אסור:
יינו יין נסך - דאינו מקפיד על מגע עובד כוכבים:
הרי הוא כעובד כוכבים - דכיון דלא מל חשוד הוא לכל התורה:
ליתן רשות - שאינו יכול ליתן רשותו לישראל אא"כ שכר ממנו מערב שבת:
משמר שבתו בשוק - בפרהסיא ואע"פ שהוא מומר לחלל שבת בצינעא:
נותן רשות - אם היה פתח ביתו פתוח לחצר שישראל דרין בה ושכח ולא עירב עמהן מבטל להם את רשותו של חצר ואם לא ביטל אסור להוציא מבתיהם לחצר דהוה להו מוציאין מרשות המיוחדת לכל אחד לרשות שיש לזה חלק בה וחכמים גזרו שלא להוציא מרשותו לרשות חבירו:
כיצד - ישראל הנותן רשות אומר רשותי קנויה לך וזה נוטלה ממנו ומוציא לחצר:
קנה - הנוטל באמירה בעלמא בלא מתן מעות:
ואין צריך לזכות - על ידי קנין:
קורבנא - תשורה:

דף סה.

לאבידרנא - שם העובד כוכבים:
בוורדא - במרחץ של וורדים:
עינא דבעיא למחזי לכו בישותא - עין המתאוה לראות רעתכם תעקר שהרי הקב"ה ממלא כל תאוותכם שאף שיחתכם מתבררת:
ביקרותיך - לכבוד לך. לישראל קא מבשר נביא:
עין לא ראתה - זולתי עין של הקב"ה את אשר יעשה למחכה לו לא נראה כבוד וגדולה דוגמתה:
ואע"ג - דהעברת חבית לאו לעיתותי ערב לאחר שנשלם כל זמן שכר פעולתו אלא קודם גמר זמן שכירותו אמר לו העבר חבית של יין נסך קתני מתניתין שכרו מותר בתמיה:
ולעיתותי ערב - דכבר נתחייב לו כל שכרו קודם העברת חבית:
רבא אמר - לעולם דלא אמר ליה לעיתותי ערב:
ולא קשיא - מתני' דקתני מותר כגון העבר לי חבית בפרוטה ונמצאת חבית של יין נסך ביניהן שדי פרוטה לנהרא א"נ לא שקיל מיד עובד כוכבים ואינך משתרו דהא לא שייך שכר ההוא חבית בהדי אינך דכל חדא קנין אגרא באפי נפשא: ובריתא דכי לא אמר

ליה לעיתותי ערב הוי כל שכרו אסור כגון דאמר ליה העבר ק' חביות בק' פרוטות דכל כמה דלא אעברינהו לכולהו לא יהיב ליה מידי הלכך כולי אגרא שייך ביה:

והתניא - בניחותא:

סיפא אצטריך ליה - לאשמועינן דאגרא לאו אלגין מקבל ליה ושרי:

לגינו - של יין נסך לאו דרכיה לאותוביה הלכך אגרא לאו עליה קא מתייהב:

של אותו הדרך - אפילו הוא מהלך ג' ימים:

מי אמרינן ליה - לחמר נכי ליה פחת לו שכר הלגין וכיון דכי לא מותיב לא מנכי כי מותיב נמי אגרא לאו עליה מתחייב ושרי:

ה"ד - דשוכר מניח עליה מזונות כל הדרך וחמר אינו מניח אלא מזונות יום אחד:

אי דשכיח למזבן - בדרך הליכתן מוצאין מזונות ליקח כל שעה:

מאונא לאונא - ממסע למסע מהלך יום אחד כמו נטל ועבר תלתא אונין דסנחריב:

דף סה:

הוה שפיך להו חמרא לעובדי כוכבים - הוא היה מוכר להם יין ודרך למוכרי חביות של יין ליתן גם החביות ללוקחין והכי אמרינן בהמפקיד (ב"מ מ:) איכא גולפי ושדריה שהלוקח מוכרו בחנות משתכר בהן לבד מה שהוא משתכר ביין ורב איקא הוה שפיך להו מגולפי שלקחו ממנו ויהיב בזיקי דידהו:

ומעבר - להן את מעבר המים:

ויהבו ליה גולפי - דזבון מיניה באגרא:

כי קא טרח - לשפוך:

בדידיה קא טרח - שהיין אינו נאסר עד שמגיע לקרקעית של זיקי דידהו. זיקי של עור גולפי של חרס. ולקמיה פריך הא קא מעבר להו מעברא דהיינו לאחר שנאסר:

והא רוצה בקיומו - לאחר שנאסר:

דלא נצטרו זיקי - שלא יתבקעו הנודות שלהם ויצטרכו לגולפי ולא יהבי להו ניהליה:

דמתני בהדייהו - דאי נמי מצטרו זיקי לא יהיב להו גולפי:

א"נ פריסדקי נקיטי בהדייהו - כלים רקים לקבל היין היוצא מן הנודות כשהן מתבקעין דלא איכפת להו אי מצטרו זיקי:

דא"ל למברויא מעיקרא - רב איקא ריש נהרא הוה וא"ל למברויא לספן מעיקרא הרי ימים רבים כל עת שיגיעו אנשים הללו העבירם בחנם:

קיטרי - קישרי. סימן הוא מוסר להם ומכירם הספן ומעבירם ואיהו לא טרח מידי:

מתני' ידיחם - במים ואם היו מבוקעות אסורות:

וכן יין שנפל לתוך החומץ כו' לא גרס:
גרוגרות - תאנים יבשים:
כל שבהנאתו בנותן טעם - שנהנה בטעמו של איסור דהיינו בנותן טעם לשבח אסור. וכל שאין בהנאתו בנותן טעם שנהנה בטעמו:
כגון חומץ שנפל לתוך גריסין - דנותן טעם לפגם הוא מותר:
וכן היו עושין כו' לא גרסי' במתני':
גמ' מעשה לסתור - יש אדם שמביא ראיות לסתור את דבריו קתני אם יש בהן בנותן טעם אסורות והדר תני מעשה דגרוגרות והתירום:
גרוגרות היין פוגמן:
שאבד בו כלאים - שארוג כלאים חוט אחד ואין מקומו ניכר:
ולא ימכרנו לעובד כוכבים - כדמפרש שמא יחזור וימכור לישראל. וה"נ איכא למיחש שמא יחזור וימכרם לישראל:
תכריכין למת - דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות:
ולמפינהו - דתו לא זבין להו ישראל מעובד כוכבים דפתן אסורה:
שלא בפני ישראל - דאי חזי ישראל דישראל חבריה מזבין ליה לעובד כוכבים הדר זבין ליה איהו מיד עובד כוכבים דסבר פת של היתר היא שישראל אפאה:
צירייהו - סדק שבחיטין:
צירייהו - לשון מיצטרו זיקי (לעיל ל.):

דף סו.

חמרא עתיקא - טעמו ניכר בענבים:
חמרא חדתא - בנותן טעם. וכל היכא דאיתמר נותן טעם ואין טעמו ניכר הוה שיעורא בששים:
חלא דחמרא וחלא דשיכרא - חד דאיסור וחד דהיתר:
חמירא דחיטי וחמירא דשערי - חד דחולין וחד דתרומה. ונפלו זה לתוך זה:
וכל מין במינו במשהו - לקמן פסקינן דלאו הלכתא הכי אלא אפילו מין במינו בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך:
תבלין שנים וג' שמות והן מין אחד או מין ג' אסורין ומצטרפין - ה"ג במסכת ערלה. ג' שמות והן מין אחד כגון פלפל לבן פלפל שחור פלפל ארוך או מין ג' וג' שמות יש להן אסורין ומצטרפין אם נפלו לקדירה ולא בזה כדי לתבל ולא בזה כדי לתבל ונצטרפו

ותיבלו והן של איסור מצטרפין לאוסרה. ואמר חזקיה הכא דקאמר מין ג' וג' שמות להן מצטרפין אע"ג דתלתא מיני נינהו ובשמא נמי לא שוו:

במיני מתיקה עסקינן - שכולן טעמן מתוק ומש"ה מצטרפין דטעמן שוה למתק בהן הקדירה:

ורבא אמר לך הא מני ר"מ היא - ואע"ג דלא שוו לא בשמא ולא בטעמא קאמר דמצטרפין ודחזקיה ליתא:

חלא שנפל לגו חמרא - חלא דאיסור לגו חמרא דהיתר דברי הכל בנותן טעם דכי נפיל לגויה לא הוי דמי ליה לא בריחא ולא בטעמא שאין היין מבטל ריח החומץ עד שנתרבה לתוכו ולא החומץ מבטל ריח היין משום דרובא חמרא:

אבל חמרא לגו חלא - משעה שהגיע לאויר הכלי נהפך היין בריחו לריח החומץ וקודם שנתערבו היו שוין בריחן:

דף סו:

ריחיה חלא - יין זה סמוך לעירובו היה ריחיה חלא וטעמיה חמרא ובתר ריחיה אזלינן וכשנתערבו הוה ליה מין במינו:

בת תיהא - נקב נוקבים במגופת חבית להריח את היין לבודקו אם יכול להתקיים:

להריח עובד כוכבים ביין ישראל שפיר דמי:

הפת מותרת - לזרים:

שאין בה טעם כמון אלא ריח כמון - ואי משום דהוסק לא איכפת דתרומה אין איסורה איסור הנאה:

רבי מאיר אוסר - לפי ששאבה את ריח היין:

לרבא - דאמר לאו מילתא היא ודאי על כורחיה כתנאי אמרה למילתיה ולאו דברי הכל היא דהא ר"מ אוסר וליכא למימר איסור אלא משום ריחא:

לאביי - דאמר מילתא היא:

לימא כתנאי היא - מי אמרינן ר' יהודה לית ליה דאביי או דלמא לעולם אית ליה וטעמא דרבי יהודה הכא דקסבר אין ריח היין נכנס בפת אבל בבת תיהא דריח נסך נכנס בגוף מודי:

דף סז.

דברי הכל אסורה - דודאי עייל בה ריחא:

והאי דידי - האי בת תיהא דאסרנא כפת חמה וחבית פתוחה דמי:

הכי הלכתא - דנותן טעם לפגם מותר:
חומץ פוגם גריסין רותחין ומשביח את הצונן:
והרתיחן - על האור אחר שנפל החומץ לתוכן:
וכן היו עושין - נותנין חומץ לתוך הגריסין צונן והיה משביחן. ורב דימי קאמר לה:
לא שיאמרו כו' - חומרא היא כלומר לא שיוכלו לתת פגם בתבשיל מחמת דבר אחר כגון שתהא חסירה מלח או יתירה דאם נפגם מחמת דבר אחר אין תולין הפגם באיסור ואסור:
אלא - איזהו טעם לפגם שמותר:
כל שאינה חסירה - שום תקון ואינה נאכלת מפני זה כלומר ואיסור זה פוגם טעמה. ואינה נאכלת לאו דוקא דכיון דפגימתה פורתא קרי לה אינה נאכלת:
ואיכא דאמרי - הא דריש לקיש לקולא:
נותן טעם לפגם שאמרו אין אומר כו' - כלומר אין תולין הפגם בדבר אחר לומר חסירה היא מלח ואילו היתה כתיקונה לא היה זה האיסור פוגמה שהמלח היה מבטל את פגימת טעם האיסור ומתקנו אלא כיון דטעם האיסור פוגמה עכשיו כמות שהיא הוי פגם ומותר:
כל שטעמו וממשו לוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס - ועל כגון זה נאמר שיעור כזית בכדי אכילת פרס הלכה למשה מסיני שאם יש בכשיעור פרס של תבשיל כזית מן האיסור לוקין עליו אע"פ שאין כזית של איסור נאכל בבת אחת כיון דאינו שוהה באכילתו משהתחיל לאוכלו עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס מצטרפת אכילתו ולוקה אבל אם אין בכדי אכילת פרס של תבשיל איסור הואיל ושוהה באכילתו כזית יותר מכדי אכילת פרס הוו להו כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין דקים להו לרבנן דאכילת פרס הוי שיעור שהיית אכילה. ופרס היא חצי ככר של עירובי תחומין ושיערו חכמים ככר מג' לקב חציה לבית המנוגע שנאמר בה והאוכל בבית יכבס בגדיו פרשוהו חכמים לשוהה בה שיעור אכילה כדתניא והאוכל בבית והשוכב בבית אין לי אלא שוכב ואוכל לא אוכל ולא שוכב מנין תלמוד לומר יכבס את בגדיו ריבה אם כן מה תלמוד לומר האוכל והשוכב ליתן שיעור לשוכב כדי אכילה וכמה היא אכילה כדי אכילת פרס והוא ארבע ביצים:

דף סז:

טעמו ולא ממשו - כגון חלב שנפל לקדרה או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין:
ואם ריבה טעם לפגם - הא ריבה קולא משמע שאע"פ שנפגם מחמת דבר אחר אם הועיל איסור זה לרבות את הפגם מותר:

כלישנא בתרא דר"ש בן לקיש - דאין אומר חסירה מלח יתירה מלח:
מדברי כולן נלמד - רב יהודה ורבה בר בר חנה ורב דימי וריש לקיש ורבי אבהו:
מכלל דאיכא למאן דאמר כו' - בתמיה. מדאיצטריך רב כהנא למימר מדברי כולן נלמד מכלל דאיכא למאן דפליג:
יליף מגיעולי עובדי כוכבים - דרחמנא אסרינהו בכלי מדין דכתיב כל דבר אשר יבא באש וגו' דמשמע הואיל ונשתמש עובד כוכבים בכלי חמין צריך להרתיח כדי שיפלוט גיעול שבלע:
לאו נותן טעם לפגם הוא - בתמיה. דהא פשיטא לן כל תבשיל שלן לילה אחד נפגם טעמו ועובר צורתו:
בת יומא - שבישל בה עובד כוכבים היום דלא נפגם:
ואידך - אי אפשר דלא פגמה פורתא בתבשיל הבא אחריו ואפ"ה אסר רחמנא:

דף סח.

שאינה ראויה לגר - שהסריחה. אלמא מדאפגים בטל איסורה:
סרוחה מעיקרא - מוכת שחין מחיים דהואיל ואיפגמא מקודם שבאה לידי נבלה לא חל שם נבלה עליה אבל היכא דאיתסר מעיקרא תו לא פקע איסור משום פגם:
מחלוקת - דר"מ ור"ש:
בפוגם מעיקרו - משעה שנפל לתוכו:
והא הכא דפוגם מעיקרא הוא ופליגי - דקתני אסור לרבנן:
ר' יוחנן - אדעולא אתא לאיפלוגי:
איתא לדר' יוחנן - דמוקי פלוגתייהו בפוגם מעיקרו:
שאור של חולין שנפל לתוך העיסה וחימצה - כראוי ואח"כ נפל של תרומה או של כלאי הכרם אסור:
ור"ש מתיר - שהחמיצה יותר מדאי ונפגמה:
והא הכא - דהאי שאור משעה שנפל ביה פגמה שהרי מחומצת כבר וקאסר ר"מ:
וראויה לחמע בה כמה עיסות אחרות - (של תרומה) הלכך חימוץ דיותר מדאי אע"פ שפגם הוא לענין אכילה שבח הוא לענין חימוע עיסות אחרות:
שאור של תרומה ושל חולין שנפלו - ביחד לתוך העיסה ויש בכל אחד כדי לחמץ וחימצוה יותר מדאי לפוגמה:
ר"ש מתיר - שפגמוה:

נפל של תרומה תחלה ד"ה אסור - הואיל ומשביחה בתחלה אע"פ שחזר והועיל לפוגמה כשנפל שאור של חולין אחריו ושניהם פגמוה הוי משביח ולבסוף פגם ואסור. ולקמן פריך אם כן רישא נמי ר"ש הרי השביח של תרומה עם של חולין תחלה:

נפל של חולין - וחימצה:

ואחרי כן נפל של תרומה - דהיינו פוגם מעיקרו אסור ור"ש מתיר:

דף סח:

כדרבי זירא - דחימוץ יותר מדאי שבח הוא לענין חימוץ עיסות אחרות:

והקתני נפל של תרומה תחלה - דהשביח ולבסוף פגם הוא ומודי ר"ש בה:

תלתא בבי - רישא היכא דנפלו כאחת ואשמועינן פלוגתא:

מציעתא - נפל של תרומה תחלה. בבא דסיפא יין שנפל לתוך עדשים. מציעתא נמי אשמעינן דהשביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור:

סיפא דלא משבח כלל - יין בעדשים אסרי רבנן:

רישא - דתרומה אשבחיה בהדי שאור דחולין ברישא והדר פגמה תרוייהו מיבעיא:

לר"ש אצטריך - לאשמועינן דר' שמעון מתיר:

מי גרם לה שתחמץ בשעה אחת איסור - ונמצא דהשביחו ולבסוף פגם ובההיא הא קא מודית לן דאסור:

שניהם השביחו - ולא האיסור לבדו השביחו:

וליתסר - משום משביח ולבסוף פגם דמודי ר"ש בה:

הערלה וכלאי הכרם מצטרפין - אם נפלו שניהם לפחות ממאתים:

והכא - גבי שרץ היינו טעמא דאסור בפגם:

דהא - איסור שרץ חידוש הוא:

דהא מימאיס - ובלאו אזהרה בדילין אינשי מיניה ולמה ליה דאזהר רחמנא עליה ש"מ אפי' נותן טעם לפגם אסור:

אלא מעתה - אי חידוש הוא:

יטמא לח ויבש - שהרי מאוס הוא ובדילי אינשי ממגעו למה ליה דאזהר רחמנא עליה ש"מ אפי' כשהוא יבש מטמא:

אלמה תנן - במסכת נדה (דף נד:) אבל השרץ ושכבת זרע מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין אלא לאו ש"מ לא מאיס שרץ ולאו חידוש ואיצטריך לאזהורי עליה דעובדי כוכבים אכלי:

וליטעמיך שכבת זרע - הא ודאי ממאיס ובדילי אינשי ממגעו וחידוש הוא תטמא לח ויבש:

אלא - שאני לענין טומאה אע"ג דחידוש הוא גזירת הכתוב היא דלח ולא יבש דכתיב כל אשר יפול עליו מהם במותם כעין מותם כשהן לחין:

שכבת זרע אמר רחמנא בראויה להזריע - או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע:

דמתא - עכבר של יישוב מאיס:

עכבר דדברא - אשקור"ל בלע"ז:

דף סט.

נפל לגו חלא מאי - מי אמרינן החומץ טעמו קשה ואין השרץ מפיגו לתת בו טעם:

אימרטוטי אימרטט - לחתיכות דקות קטנות ושרץ איסורו בכעדשה כטומאתו וחיישינן דלמא בולע חתיכות שרץ בהדי חומץ:

בחמשין - כיון דחומץ טעמו קשה לא בעי שתין לבטוליה דאפילו בחמשין לא יהיב ביה טעמא:

ה"ג וכן כל איסור שבתורה - בששים. וכן הלכה רווחת בישראל דמין בשאינו מינו בששים חוץ מחמץ אבל מין במינו מוקמינן בפסחים (דף ל.) הלכתא במשהו כרב וטעמא משום דכל איסורין שבתורה מין במינו במשהו כרב ובחמץ גזירה שאינו מינו אטו מינו:

מתני' אם היה בחזקת המשתמר - מפרש בגמרא שאע"פ שהפליג ישראל מן העובד כוכבים מיל אם לא הודיעו שהוא מפליג מותר דמירתת עובד כוכבים כל שעתא השתא אתי:

ואם הודיעו שמפליג - שמתרחק וחביות סתומות היו:

שיעורו בכדי שישתום ויסתום ויגוב - אם שהה כדי שיקוב העובד כוכבים נקב במגופת החבית ויחזור ויסתום הנקב ותיבש הסתימה אסור:

רשב"ג אומר - אינו נאסר אלא עד שישהא כדי שיפתח את כל מגופת החבית וא"א לנוטלה שלא תשבר כולה:

ויגוף - ויעשה מגופה אחרת חדשה:

ותיגוב - ותיבש אבל לשתימת חור לא חששו משום דמינכרא. ושתום לשון שתום העין (במדבר כ"ד:ג') עין פתוחה דשפיר חזי:

המניח יינו בקרון או בספינה - עם העובד כוכבים:

והלך - ישראל בקפנדריא דרך קצרה:

ונכנס למדינה ורחץ - במרחץ מותר כיון דעובד כוכבים לא ידע דשהי מרתת ולא נגע:
דולבקי - משנוייי"ר:
מה שעל השולחן אסור - דמימר אמר עובד כוכבים זה ישראל זה זמנני לאכול ולשתות ונגע:
שעל הדולבקי מותר - דאין מוכן לסעודה זו:
ואם אמר לו הוי מוזג ושותה - הואיל וחיזק את ידיו ברשות במקצת סמכא דעתיה ונגע בכוליה:
חביות פתוחות - שבבית אסורות:
סתומות מותרות - עד שישהא שיפתח ויגוף ויגוב וסתמא כרבן שמעון מדלא קתני שישתום:
גמ' מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא - הא קא חזו להו דנגע דקתני טעונין טהרות והני לאו חביות נינהו שיהו סתומות:
במטהר חמריו - שהטבילן ומגען טהור:
על מגע חבירו - הפוגע בו בדרך ולא נטהר לכך:
רישא נמי - כיון שהפליג איכא למיחש הכי:

דף סט:

בבא להו דרך עקלתון - כשבעל הבית יכול לבא דרך עקלתון דמירתת השתא אתי:
דאי תנא עובד כוכבים - עובד כוכבים שהיה מעביר כדי יין:
ועביד מאי דבעי - ואפי' לא הודיעו שהפליג ליתסר:
מחלוקת בשל סיד - במגופה של סיד שהיא לבנה הוא דחיישי רבנן לשתומא דכיון דלבן הוא לא מינכר בין חדש לישן:
אבל של טיט - שהוא שחור בתחלתו ואע"פ שהוא נגוב אינו מלבין עד יום או יומים דברי הכל לא חיישינן לשתומא דמינכרא שתימת החור כשאר המגופה ואינו אסור עד שישהא כדי שיפתח ויגוף מגופה חדשה ותנגוב:
והלא שתומו ניכר - אם היה נוקב חור הרי הוא ניכר:
בין מלמעלה - שזה חדש והמגופה ישנה:
בין מלמטה - כשיפתח ישראל את המגופה יראה מתחתיה אותה סתימה לפי שלמעלה מירח העובד כוכבים והשווה סתומו אבל למטה לא יכול למרח וניכר:
אלא אי אמרת בשל סיד - קאמרי רבנן הא לא ידיע שתומו מלמעלה והיכי קתני בין מלמעלה בין מלמטה:

דחלים - מתמלא הנקב מלמטה כלמעלה. חלים סלדי"ר בלע"ז:
פשיטא - דתנא סתם לן כוותיה ורבא מתני' אתא לאשמועינן:
מהו דתימא - הא בבא דהיה אוכל עמו על השולחן סיפא דמילתיה דרבן שמעון והוא קתני לה והכי קתני מתני' רבן שמעון אומר כדי שיפתח ויגוף ותיגוב היה אוכל עמו כו' ולא סתמא היא קמ"ל רבא דסתמא היא:
והשתא דקבעינן הלכתא כרבן שמעון דלא חייש לשתומא - לנקיבת חור שהוא בלא טורח משום דמינכר ולפתיחת חבית כולה נמי דחייש לה רבן שמעון לא קיימא לן כוותיה דהאי זיופא דטירחא הוא ואנן קבעינן באין מעמידין (לעיל דף לא.) הלכה כר' אליעזר דלא חייש לזיופא דחותם אחד האידנא אמאי לא מותבינן חביות סתומות ביד עובדי כוכבים:
משום שייכא - נקב דק מאד שהוא במגופת חבית להיות ריח היין יוצא ויש לחוש שמא יקדח שם במקצת ויטעום מן היין:

דף ע.

יצרא דיין נסך לא תקיף להו - לנסוכי:
בתרייהו גרירא - דשבקה להו לנסוכי:
דלהדי ביזעא שרי - אף בשתיה דמירתת ולא נגע:
דהאי גיסא והאי גיסא אסור - אף בהנאה. וכשאין נתפס על כניסתו כגנב עסקינן שהיה לו חלק ביין דאי נתפס עליו כגנב כוליה שרי. ואית דגרסי הוו ביזייני בדשא חורין וסדקין ובקיעין. ובקעהו תרגומו ובזעהו:
ישראל בעליונה ועובד כוכבים בתחתונה - ויין בתחתונה וישראל רואהו מלמעלה:
שרי - כל שרי דהכא שרי אף בשתיה דהא לא נגע קאמרינן וכל אסיר דהכא אף בהנאה ובכולהו הלכתא כרבא:
אי אית ליה לאישתמוטי - ולומר לכך נכנסתי סמכא דעתיה ולא מירתת דכי על להך ביתא מעיקרא אדעתא דלנסוכי על וסבר אי משכחו לי אשתמיטנא. ואע"ג דבמגע היין לית ליה לאשתמוטי אסור דאי לאו לנסוכי על למה ליה דעייל ולא דמי למניח עובד כוכבים בחנותו דהתם דכיון דברשות עייל וידעינן למאי עייל כל זמן שלא הודיעו שמפליג מותר דסבר אי נגענא השתא אתי וחזי לי:
ואי - לית ליה לאישתמוטי שרי וכיון דבהול הוא על כניסתו מירתת ולא נגע:
ננעל הפונדק - ונתייחד עובד כוכבים עם היין או שאמר ישראל לעובד כוכבים שמור עמוד מבחוץ ושמור:

אסור - דחיישינן דלמא על כיון דא"ל שמור סמכא דעתיה דמפליג מיניה:
שיפורא דבי שימשי - של ערב שבת שהיו תוקעין להבדיל בין קדש לחול:
ואי משום שבתא - וא"ת דסמכא דעתיה דעובד כוכבים משום דלא אתי ישראל בשבתא האמר לי איסור גיורא כו':
פחות פחות מד' אמות - ועומד לפוש וליכא עקירה מתחילת ד' לסוף ארבע:
טשא - נתחבא:
ספק ביאה - דלא ידעינן עובד כוכבים אי על אי לא על טהור ומשום הכי שרי דשני לן ספק ביאה מביאה ודאי וספק מגע:
בקעה - שדות הרבה זו אצל זו בימות הגשמים שזרועה היא ואין רבים דורסין אותה והוי רשות היחיד לטומאה וספיקא שאירעה בה הוי ספיקא טמא:
וטומאה בשדה פלונית - באחת מן השדות ואין אנו יודעין איזו היא:
הלכתי במקום הלז - בבקעה זו:
ספק מגע טמא - דאמר נכנסתי לשדה שהטומאה בה ואיני יודע אם נגעתי בטומאה אם לאו:
כיון דאיכא דפתחי חביות לשום ממונא - וכיון דחזו דחמרא הוא פרשי דבגניבותייהו טרידי ולא מנסכי:
הוי ספק ספיקא - ספק ישראל ספק עובד כוכבים ואת"ל עובד כוכבים ספק נגע ספק לא נגע ובהא אפילו רבנן מודו וכי פליגי רבנן עליה דר"א היכי דמליא שדה טומאה דאי על לה לא אפשר דלא האהיל דליכא אלא חד ספק:

דף ע:

רביתא - תינוקת עובדת כוכבים:
אופיא - אשקומא של יין:
אימר מגבה דחביתא שקלתה - ודוקא רביתא דאינה יודעת בטיב ניסוך ולא מסרה נפשה למינגע אבל גדולה מכי חזינן דנקיטא אופיא לא תלינן לקולא:
אע"ג דליכא תו - שאין שם אופיא עוד ואיכא למימר הא ודאי בגו חביתא שקלתה:
אימר איתרמי - דהך אופיא הוא דהואי התם:
פולמוסא - ראש הגייס שר צבא:
ולא ידענא אי - שרא משום ספק עובד כוכבים ספק ישראל וכר"א דאמר ספק ביאה טהור. ולקמיה פריך הא לאו ספק ביאה הוא דודאי עובדי כוכבים היו:
ישראל נינהו - ואזלינן בתר רובא דליכא ספיקא:

כיון דמפתחי טובא - הרבה יותר מכדי צורך שתייתן מוכחא מילתא דאדעתא דממונא פתחו ובגנבותייהו טרידי ודמי לבולשת שנכנסה לעיר בשעת מלחמה דקתני מתניתין אלו ואלו מותרות הלכך אע"ג דספק מגע הוא כיון דמוכחא מילתא לקולא כספק ביאה דמי:

מסוביתא - מוכרת יין בחנות כמו זולל וסובא (דברים כא) סבאך מהול במים (ישעיה א):

אקלידא - מפתח שמירת מפתחות ולא סמכא דעתה ליכנס ונתפסה כגנב:

יין נסך מיבעיא - בניחותא ומסייע לרב דימי:

למימרא דטהרות אלימי מיין נסך - מדנקט לה בלשון ק"ו:

שחלקה במסיפס - מחיצה נמוכה עם הארץ מצד זה וחבר שטהר טהרות מצד זה:

אינו עושה יין נסך - דנתפס עליו כגנב. אלמא טהרות אלימי:

מיתיבי - שתי חצירות זו לפנים מזו הפנימית של חבר:

וחיצונה - הפתוחה לרה"ר של עם הארץ דאין לו לעם הארץ דריסת הרגל על הפנימית:

שוטח שם - בפנימית אבל אי הוי איפכא דחיצונה של חבר כיון דהוי לעם הארץ דריסת הרגל בחיצונה אין חבר שוטח שם פירותיו. מ"מ קשיא לרב דקתני אע"פ שידו של עם הארץ מגעת לשם:

התם משום דנתפס עליו כגנב - דמה לו בפנימית אבל חלוקה דכחצר אחד דמי כי עייל ידיה לא מתפיס כגנב:

אמצרי - דגג קמצרנא אני מכוין למדת בנין שאני רוצה למדוד לכך הושטתי את ידי. לשון אחר מתשובת הגאונים מתמוגג אני אשטנדלינ"ר בלע"ז וגרסי' אימצודי קא ממצדנא:

בצד גגו - שאינו גבוה ממנו וליכא למימר מתמוגג אני כשמושיט ידו שם:

אנא דאמרי כרשב"ג - דאמר לעיל ובלבד שלא תהא ידו של עם הארץ מגעת שם ולרב לא שאני ליה בין שגג חבר למעלה בין שהוא שוה לו:

מתני' בולשת - חיל. על שם שמחפשין וחותרין קרי להו בולשת כדמתרגמינן ויחפש ובלש:

דף עא.

כרקום - מתרגמינן מצור כרקומין:

כל כהנות - הנמצאות בתוכה פסולות לבעליהן דאשת כהן אסורה אף באונס אבל אשת ישראל לא. הא הכא דשעת מלחמה היא וקתני אסורות דיש פנאי לבעול:

לנסך אין פנאי - דיצר הניסוך לא תקיף להו וטרודין במלחמה:

לבעול יש פנאי - דתקיף להו יצרייהו:

מתני' מותר לומר לו תן לנו את דמיה - דהא לא קנו לה והוא אינו חייב להן אלא מעות ותניא לעיל (דף סד.) ישראל שנושה בעובד כוכבים מנה מכר עבודת כוכבים והביא לו יין נסך והביא לו מותר:

גמ' צא והפס עלי מנת המלך - ארנונא שהיו נותנין מתבואותיהן ומבהמותיהן עישור וישראל זה שחייב לתת למלך יין מותר לומר לעובד כוכבים הפס עלי אע"ג דקא יהיב האי עובד כוכבים יין נסך והאי ישראל הוא פרעיה דמיה כיון דהוה מצי לסלוקי לשליחא דמלכא בזוזי כי יהיב ליה עובד כוכבים יין נסך לאו שלוחיה דישראל הוא:

עול תחתי לעוצר - היכנס במקומי להפיס את השוטר כמו זה יעצור בעמי (שמואל א ט':י"ז). ל"א לשון אוצר שממונה על אוצרות יין ושמן של מלך לגבות ולאצור:

עול תחתי קאמרת - כיון דא"ל עול תחתי הוי משמע הוי במקומי וכל מאי דיהיב ליה עובד כוכבים הוי כאילו יהביה ישראל דהא במקומו הוא:

הא - דרב יהודה לא דמיא אלא לסיפא:

אבל אומר לו מלטני מן העוצר - דאפשר לסלוקיה בזוזי הלכך למיתב ליה חמרא לאו שלוחיה הוא:

מתני' המוכר יינו לעובד כוכבים פסק - עמו מעות עד שלא מדד דמיו מותרין. מפרש בגמרא טעמא איכא דמוקי לה משום משיכה בעובד כוכבים קנה הלכך כשמודד היינו משיכה וקנייה עובד כוכבים מיד דהוה ליה לישראל זוזי גבי דעובד כוכבים בהלואה ויין נסך לא הוי עד דנגע ביה:

מדד עד שלא פסק דמיו אסורין - דעובד כוכבים לא קנייה במשיכה דכיון דלא פסק דמיו לא סמכה דעתיה הלכך כי נגע ביה הוי יין נסך דישראל. ואיכא דמוקי לה כשהקדים לו עובד כוכבים מעות לישראל ובגמרא מפרש לה:

גמ' משיכה בעובד כוכבים קונה - אע"ג דלא יהיב עובד כוכבים דמי לישראל משיך מיניה קנייה וכן ישראל מעובד' כוכבים:

פרדשני - דורון:

ולא הדרי בהו - השולחין אלמא במשיכה קנינהו המקבלין. ל"א מתשובת הגאונים פרדשני מי שיש לו כור חיטין למכור פוסק דמים ללוקח והולך לביתו ומשגר לו קב חיטין לראות כמה הן יפות ואם מעכב הלוקח אותו קב אצלו מתקיים המקח ואם אינו חפץ בהן מחזירו:

רב אשי אמר אינה קונה - אלא במתן מעות קנו:

דרמות רוחא - גסות:

סבויתא - מוכרי יין:

דף עא:

מדמשכיה עובד כוכבים - במדה קנייה ואע"ג דלא יהב זוזי והוו להו זוזי הלואה גביה מקמי דניהוי יין נסך דהא לא הוי נסך עד שנגע ביה ואפי' אי לא שקלי זוזי מינייהו שפיר דמי:

במנא דעובד כוכבים - דיין שבכלי אוסרו והוי יין נסך מקמי משיכה:

מדמטי לאוירא דמנא - דעובד כוכבים קנייה עובד כוכבים בהגבהה:

שמעת מיניה כו' - ואנן איבעויי איבעיא לן בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פה:):

עכבת יין - אוגנים יש בכליו של עובד כוכבים שמתעכב היין על פיו כטיפה או כשני טיפין מקמי דנימטי חמרא דישראל באוירא דמנא דעובד כוכבים ומיתסר בההיא טיפת יין שעל פיו:

דכוזנתא - פך קטנה מחבית כדאמר במועד קטן (דף יב.) זופתין כוזנתא ואין זופתין חביתא במועד:

כמאן - הא דאמר רב למישקל דמי ברישא מקמי דניתסר בההיא עכבה:

דלא כרבן שמעון ב"ג - דקתני מתני' יין נסך שנפל לבור כולו אסור רשב"ג אומר ימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו אלמא משום תערובת יין נסך לא מיתסר בהנאה חמרא דישראל ואנן קים לן כל מקום ששנה רבן שמעון במשנתנו הלכה כמותו:

מידי הוא טעמא אלא לרב - הך קושיא למאן רמיית ליה אלא לרב דאמר לסבוייתא למישקל דמי ברישא לדידיה לא תירמיה דאיהו אמר בהדיא דאין הלכה כרבן שמעון:

אלא בחבית שנתערב בחביות אחרות דשקיל חד מינייהו ושדי לנהר ואינך שרו בהנאה:

אבל לא יין ביין - דכי נתערב יין נסך ביין כשר כולו אסור. ואי קשיא אביי ורבא היכי מיתרצי אתקפתיה דאמימר הא אינהו הוו קשישי מיניה טובא לא תיקשי דהא במסכת בכורות (דף יג:) תרצינהו אביי ורבא להנך שינויי אליבא דרבי יוחנן דאליביה קאמר אמימר לשמעתיה וקבעוה בעלי תלמוד כאן אמילתיה דאמימר:

גרוטאות - שברי כספים:

יחזיר - דלא קנייה ולא מיחייב לבערה:

יוליך לים המלח - דכיון דלא מצי לאהדוריה ולמשקל דמי:

מקח טעות - הויא משיכה בטעות דלאו אדעתא דעבודת כוכבים זבן:

סיפא לאו מקח טעות - בתמיה. ואע"ג דיהיב דמי לישקלינהו:

מיחזי כעבודת כוכבים - לכי הדר שקל זוזי מיחזי כמאן דמזבן לעבודת כוכבים דמי:

פסק עד שלא מדד דמיו מותרין - דכי מדד קניה עובד כוכבים במשיכה וקמו זוזי בהלואה גביה יין נסך לא הוי עד דנגע ביה:
שהקדים לו דינר - שנתן לו מעותיו קודם לכן:
שהקדים לו - ונתן לו מעות יותר מכדי דמי היין עד שיפסוק הדמים יחזיר לו ישראל את המותר:
אמאי דמיו אסורין:
ולדידך דאמרת - טעמא דרישא משום דמשיכה קונה סיפא נמי אמאי דמיו אסורין:
סמכא דעתיה - למקני במשיכה:
לא פסק - קודם משיכה לא סמכא דעתיה למקנייה במשיכה שמא ירבה לו בדמיו:
בן נח - שגזל את ישראל פחות משוה פרוטה אע"ג דגבי ישראל לאו ממונא הוא דמחלי עליה גבי עובד כוכבים ממונא הוא ובן נח נצטוה על הגזל בסנהדרין (דף נו.) ואזהרה שלהן זו היא מיתתן ואין צריכין התראה:
ולא ניתן להישבון - ולא מחייב לאהדורה להאי ישראל דהא מחיל עליה:
אמאי נהרג - הא לא קניא להך גזילה וכל היכא דאיתא של ישראל היא:
ומשני האי דנהרג משום צעריה דישראל:

דף עב.

ומאי לא ניתן להישבון - הא לא שייך ביה הישבון דכיון דעובד כוכבים לא קנייה דישראל היא:
אינה בתורת הישבון - כלומר ה"נ קאמר אינה בתורת שום גזילה דעובד כוכבים דכל היכא דאיתא דמרה היא. וה"ה לשוה פרוטה והאי דנקט פחות לאשמועינן דנהרג עליה:
אלא ש"מ משיכה קונה - הלכך קניה קמא והדר קניה האי ונהרג על שגזל. ולא ניתן להישבון דרישא דוקא פחות משוה פרוטה דישראל מחיל ולא מיחייב עובד כוכבים לאהדורה:
לך מזביננא לה - וקנו מיניה בקנין:
והא לא פסק - ראשון דמים ולא סמכא דעתיה אקנין דסבר אם ירצה לחזור ירבה עליו בדמים:
דמיו אסורין - אלמא לא קניה משיכה משום דלא פסק קודם לכן הלכך קנין נמי לא מהני:
ה"ג מאי הוי עלה מאי הוי עלה כדאמרן - קמא בלשון בעיא ובתרא בלשון תימה:
דלמא - מהכא לא פשטינן לקנין דעלמא והכא משום חומרא דיין נסך שאני דאחמירו רבנן למימר דלא קניא משיכה בלא פיסוק אבל בעלמא קני:

משך הימנו חמריו ופועליו - הרי שהיה מביא חמריו טעונין פירות ופועליו נושאים בכתף ומשכה חבירו ממנו והכניסן לתוך ביתו לאו משיכה שאין משיכה קונה בבני אדם ופירות כל זמן שהן עלייהו לא קנה:

בין פסק - דמים אחרי כן:

עד שלא פסק - כלומר כל זמן שלא פסק יכול מוכר לחזור בו דביתו לא עדיפא ממשיכה ומשיכה גופא לא קניא אלא אם כן פסק אבל מדד ופסק או פסק ומדד קניא ליה ביתו ולא בעי משיכה:

פרקן והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד אין שניהן יכולין לחזור בו - דאע"ג דלא מדד כיון דפסק קניא ליה רשותו במשיכה:

מדד עד שלא פסק שניהם יכולין לחזור בו - כל זמן שלא פסק דמדידה לא מהניא מידי ורשותו לא קניא עד דיפסוק. אלמא משיכה בלא פיסוק לא קניא:

קנה קמא - דהא פסק וקנו מיניה:

זוזי אנסוהו - זה שנתן לו מאה ועשרין אנסו למכרה וכל כמה דלא יהבו ליה כולי האי לא הוה בדעתיה לזבונה ואיהו אי מזביננא ליה בשוייה קאמר ליה והא לא זבנה מדעתיה אלא בעל כורחיה:

א"ל כדשיימי בתלתא - מזביננא לה ניהלך. כיון דנקט לישנא דשומא ונקט תלתא שהן ב"ד סתם לתורת דיינין נחת ואפילו תרי מגו תלתא שמין אותו ואם שלישי חלוק על השנים אזלינן בתר רובא:

כדאמרי בי תלתא - לשון זה לאו בתורת דיינין נחת ולאמירת שלשתן נתכוון:

כדשיימי בארבעה - כיון דנחת לדעות להרבות דעות יותר מכדי ב"ד ודאי לאו לתורת דיינין נחית ולא אזלינן בתר רובא עד דאמרין כולהו דאי חולקין מאי אהנו ליה דעות:

מתני' משפך - טרייטו"ר מלמעלה פיו רחב ומלמטה נקב קצר ומושיבין אותו על פי צלוחית של לוקחין שפיהן צר ושופכין היין מן המידה לתוכו והוא יורד לתוך הצלוחית:

אם יש בו - בשולי המשפך:

עכבת יין - מקום שמתעכבת שם טיפת יין:

אסור - לפי שנשאר שם מן היין שמדד לתוך צלוחיתו של עובד כוכבים. ובגמרא מפרש ההוא עכבת יין דמשפך במאי מיתסרא:

המערה מכלי אל כלי את שעירה ממנו מותר - ובגמרא מפרש בעובד כוכבים המערה ואיצטריך לאשמועינן את שעירה לתוכו אסור משום כחו והעליון מותר דלא גזור רבנן בכחו למיסר ההוא דגוואי:

גמ' הנצוק - קלוח צינור הבא מלמעלה למטה בזקיפה כמרזב של גגין:

קטפרס - מים הבאין מלמעלה למטה דרך מדרון של תל גבוה זקוף:
ומשקה טופח - ואין בו טופח על מנת להטפיח שאם טפח בהן בידו לא יעלה בה משקה שיוכל להטפיח דבר אחר:
אינו חיבור לא לטומאה - אם משקין תלושין הן ונגע טמא בתחתון העליון טהור וכן לענין משקה טופח אפילו במקום חלק משקה מכאן ומכאן ומשקה טופח באמצע ונגע טמא במשקה משקין שמכאן ומכאן טהורין ואע"פ שמחוברין לו:
ולא לטהרה - גממית שאין בה ארבעים סאה ונצוק או קטפרס או משקה טופח מחבר לגממית זו מקוה שלם אינה חיבור והטובל בגממית לא עלתה לו טבילה:
האשבורן - ביקוע ארץ מליחה שנתבקעה ונקוו שם מים חיבור לטומאה ולטהרה:
ליין נסך - שהמערה מכלי כשר ליין נסך נאסר אף מה שבכלי העליון דרך נצוק:

דף עב:

הא עכבת יין - דמשפך במאי איתסר הא לא נגע משפך ביין נסך משירד לתוך הצלוחית:
אלא בנצוק - שחיבר יין שבמשפך ליין שבקרקעיתה של צלוחית:
תני רבי חייא - במתניתיה להך מתניתא ומוסיף בה:
שפחסתו צלוחיתו - והכי קתני לה נטל המשפך ומדד לתוך צלוחית של עובד כוכבים והרי פחסתו צלוחיתו וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו עכבת יין אסור דכיון שנתמלאת צלוחיתו עד שפחס היין בשולי המשפך שנתחבר ממש יין שבמשפך ליין נסך:
ומקשינן כיון דהך דרבי חייא מתני' היא וקתני שפחסתו צלוחיתו הא לאו הכי שרי תפשוט דנצוק אינו חיבור:
ומשני לא שפחסתו צלוחיתו תפשוט לך דאסיר - והיא גופה איצטריכא לאשמועי' דלא תימא הא נמי דמיא לנצוק ולא תיתסר אבל נצוק תיבעי לך ומהכא לא דייקי בה התירא דהא גופא איצטריך:
המערה מכלי אל כלי - סלקא דעתיה בישראל עסקינן:
דמפסוקי פסוקי - קוד' שירד הקילוח לתוך כלי העובד כוכבים יפסוק ראש הנצוק מכלי העליון דהשתא ליכא חיבור מידי אבל דביני ביני דמיחבר ע"י נצוק אסור לקלטו מן האויר לשתותו וה"נ מחבית לבור ומה שבבור יין נסך:
דגואי לא גזור רבנן - והלכה כרב ששת שאין אדם חלוק עליו ואם שפך עובד כוכבים [מן] הכלי מותר מה שנשאר בכלי:

קטופי - שיפסוק ראש העליון של נצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי העובד כוכבים ואי נגע מקמי דליפסוק ראש העליון תו לא מהני קיטוף דאיתסר לה בנצוק דס"ל נצוק חיבור וכן הלכה:

נפצי נפוצי - יעמדו מרחוק ויזרקו היין לכליו של עובד כוכבים כי היכי דלא ליהוי נצוק:

שפוכאי - פועלין ישראל הרגילים לערות יין מכלי אל כלי:

ושדית ליה עלויה - שמא הניחו את כל הכלי שמערין ממנו ביד העובד כוכבים והוא יערה לבדו ומיתסר התחתון:

גישתא ובת גישתא - היינו דיופי דגרס בעירובין (דף קד.) חותכין שני קנים בשיפוע ומדביקין ראשיהן מלמעלה ושניהן פונין למטה (כזה) ומניחין אחד מן הראשין בחבית מליאה עד שמגיע לשוליה וראש קנה השני נותן בפיו ומוצץ מעט עד שעולה היין ושמטו מפיו ומניח חבית ריקנית כנגד הקילוח ויין עולה מאליו כולו מחבית לחבית:

אנח ידיה אגישתא - נגע בראש זה המקלח:

לכולי חמרא - אפי' מה שבכלי הראשון:

אגישתא ובת גישתא גריר - שהרי מאליו עולה והוה ליה כנוגע בחבית ממש דהויא לה כחבית אריכתא:

קנישקנין - כלי רחב ויש לו שני קנין או שלשה יוצאין מצידו ונמשכין ועולין כנגד גובהו וכשנותנין יין בפיו מתמלאין כל הקנים ויכולין כמה בני אדם לשתות בו ביחד וכאן קורין לו קרוגל"א מפני שמוקף קנים כמחולות הללו. קנישקנין שריא לשתות בה ישראל ועובד כוכבים ביחד שכל זמן שזה מוצץ אין יין שנוגע בפי עובד כוכבים חוזר למטה: וה"מ דקדם ופסק ישראל כו':

דף עג.

מתני' ומים במים כו' - מים שנתנסכו לעבודת כוכבים נפלו במים דהיתר:

גמ' ראשון ראשון - שנפל בטיל ביין כשר שבבור ומותר בהנאה. והאי דקתני לקמן (דף עד.) יין נסך שנפל בבור כולו אסור מוקי לה כשנפל בחבית גדולה ונשברה ונפל כולו כאחד:

לגו היתירא - ולא אמרי' קמא קמא בטיל ליה ברוב:

היתירא לגו איסורא - דקמא קמא דהיתירא בטיל ליה:

ה"ג יין במים בנותן טעם:

מאי לאו חמרא דאיסורא לגו מיא דהיתירא - וקתני מכי יהיב טעמא בחמרא מיתסר:

ה"ג לא חמרא דהיתירא בגו מיא דאיסורא - ואשמעינן דכל כמה דיהבי מיא טעמא בחמרא איתסר עד שיבטל טעם היין את טעם המים וכגון דנפיל כוליה כחדא דלא אפשר למיא דאיסורא לבטיל:

ה"ג ומדרישא מיא דאיסורא סיפא נמי מיא דאיסורא וקתני סיפא מים ביין בנותן טעם - אלמא איסורא בגו היתירא אע"ג דרובא דהיתירא לא אמרינן קמא קמא בטל:

אמר לך רב דימי כולה מתני' היתירא בגו איסורא ורישא - מיא דאיסורא וסיפא מיא דהיתירא. ואין הלכה כרב דימי שהרי בא רב יצחק והחמיר בא רבין והחמיר ולקמן פסקינן יין נסך במינו במשהו:

צרצור קטן גרסי' - והוא פך קטן. ובעירובין לגבי בגדים בפ' אחרון (דף קג:) גרסינן צלצול קטן והוא קשר של משי:

רואין את ההיתר כאילו אינו - ולא אמרינן הרי נאסר כל היין ורבה היין על המים דהא הוי חמרא רובא אלא באיסור שנפל גרידא משערינן ואיכא מיא רובא. אלמא פליג רבין אדרב דימי ואשמעינן דמיא הוא דמבטל חמרא אבל חמרא לא מבטל חמרא:

תחלה - קודם יין נסך דכי נפל יין נסך אשכחוה מיא ובטלוה:

מצא מין את מינו - לבסוף וניעור כלומר נתחזק וניתוסף איסורו ורבה יין על המים. ולשון ניעור כאיש אשר יעור משנתו כמו הניעור בלילה וכל היכא דתני מצא מין את מינו וניעור היינו פירושה. ויש שמפרשין וניעור נוער מתורתו ראשונה ונדבק בחבירו ונתחזק וא"כ נוער מיבעי ליה:

ואיכא דמתני - להא דרב שמואל בר יהודה אמתני':

מאן דמתני לה אמתני' לא בעי תחלה - ואפי' נפל קיתון לבסוף ס"ל דמבטלין מים את האיסור:

ומאן דמתני אמילתיה דרבין בעי תחלה - דאי לאו תחלה אתא לאשמועינן מאי קמשמע לן הא רבין נמי הכי קאמר:

דף עג:

הגדילו - המים והיין באיסור שנפל יין נסך בסוף והגדילו אסור ולא אמרינן רואין את ההיתר כאילו אינו אלא יין נסך מתחבר למינו ואין המים רבין עליו וכ"ש אם נפלו מים בסוף כדאמרן לעיל:

הגדילו בהיתר - שנפל יין היתר בסוף כבר בטל יין נסך במים שהמים רבו עליו בהיותו לבדו ומשבטל לגמרי שוב אינו חוזר וניעור:

ור' יוחנן אמר אפי' הגדילו באיסור - הואיל ומים נפלו תחלה לא אמרינן מצא מין את מינו:

א"ל ר' ירמיה לר' זירא כו' - ר' ירמיה לא הוה קים ליה בטעמייהו וסבר דטעמיה דחזקיה משום דאחר אחרון אני בא כר"א הלכך נפל יין נסך בסוף אסור נפל כשר בסוף מותר ור' יוחנן כרבנן דאמר עד שיהא באיסור לבדו כדי לבטל את המים אבל היתר לא יצטרף עמו לבטל את המים ולאסור:

לא שנו - לר"א דאם נפלה היתר בסוף מותר:

אלא שקדם וסילק את האיסור - ולא נשלם השיעור אפילו ע"י צירוף:

אבל לא קדם וסילקו - מצטרף היתר לאיסור להשלים את השיעור:

חזקיה דאמר כמאן - אי כר"א קאמר אפי' הגדילו בהיתר אסור דהכא ליכא למימר קדם וסילקו ואי כרבנן אפילו הגדילו באיסור מותר דהא אמרינן אפי' נפל איסור בסוף אינו אסור:

אלא - גבי פלוגתא דשאור איכא למימר חזקיה ור' יוחנן תרוייהו אי כר"א אי כרבנן דטעמא דהכא ודהתם לא דמי דשאור ה"ט דלא בטיל משום דמתקן לכולה עיסה ואיסוריה לאו במשהו ור"א ורבנן בזה וזה גורם פליגי ביין נסך במינו איסורו במשהו ושלא במינו בנותן טעם ופלוגתא דחזקיה ור' יוחנן משום מינו ושאינו מינו:

וברואין קמיפלגי חזקיה - סבר לא אמרינן רואין את מינו כאילו אינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו אלא כיון דיין כשר קודם ליין נסך ויין כשר הוה רבה על המים כי נפל יין נסך מצא מין את מינו וניעור אבל כי נפל נסך ברישא בטל ליה במים דמים הוי טפי עליה וכי הדר נפל כשר שרי דמשבטל יין נסך לא אמרינן חוזר וניעור:

ור' יוחנן - סבר כיון דנפל נסך למינו ושאינו מינו רואין את מינו כאילו אינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו:

ומזגן - במים לפי כח היין ויש במים שבשניהם כדי לבטל את התרומה ברוב:

מהו - מי אמרינן רואין של חולין כאילו אינו והמים רבים על התרומה או דלמא מצא מין את מינו וניעור ורבה היין על המים:

זה הכלל - דמתני' דמשום יין נסך לא איצטריך דהא תנא ליה יין במינו במשהו ויין במים בנותן טעם אלא לאיתויי שאר איסורין אתא. כל נותן טעם במינו בששים משערינן כדאמרינן בשחיטת חולין (דף צח.):

חוץ מטבל ויין נסך - לקמן מפרש טעמא:

חטה אחת פוטרת הכרי - מתרומה דהא לא אתפרש שיעורא דידה אלא ראשית דגנך כתיב ואפי' כל דהו ורבנן הוא דאמרי עין יפה אחד מארבעים עין רעה אחד ששים בינונית אחד מחמשים:

במה אמרו טבל איסורו במשהו במינו - אמרו אבל שלא במינו בנותן טעם משום דבמינו איכא למימר כהיתירו כך איסורו אבל בשלא במינו ליכא למימר הכי אלמא טעמא משום הכי הוא:

דף עד.

מתני' אלו אסורין ואוסרין בכל שהו - כל מקום שנתערבו שם אפי' אחד באלף לא בטיל ואוסרין את כולן:

יין נסך - חבית באלף חביות:

ועבודת כוכבים - צורה שעבדוה ונתערבה באלף צורות שאינן עבודת כוכבים:

ועורות לבובין - דהוו נמי איסורי הנאה כדאמרן באין מעמידין (לעיל כט:):

וציפורי מצורע וחולין שנשחטו בעזרה - איסורי הנאה הן ובמס' קדושין (דף נז.) מפרש להו:

ושער נזיר - דאיסורי הנאה הוא דכתיב (במדבר ו':י"ח) ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים:

ופטר חמור - דאסור בהנאה כל זמן שלא נפדה:

[**ובשר בחלב**] - חתיכת בשר שנתבשלה בחלב ונאסרה בנותן טעם וחזרה ונתערבה באלף חתיכות אוסרת כולן בהנאה והאי תנא סבר בשר בחלב איסור הנאה דפלוגתא היא בכל הבשר בשחיטת חולין (דף קטז.) ויש שלמידים ממשנתנו דבשר בחלב במשהו וסבורין דהאי בכל שהו דקתני כגון טיפת חלב שנפלה לקדירה או חתיכת בשר קטנה שנפלה לקדירה ואפילו אין בה נ"ט וטעות הוא בידם דהא מפרשינן בגמרא דתנא דבר שבמנין קתני כגון חתיכה בחתיכות משום דדרכן לימנות חשיב ולא בטיל ואי בבשר שנתערב טעמו בחלב קמיירי או בטיפת חלב שנפל לקדירת [בשר] מי הוי דבר שבמנין ועוד הא אוקימנא כל איסורין שבתורה שלא במינו בנ"ט ואפי' לרב ושמואל דאמרי במשהו בשלא במינו מודו ובכולה שחיטת חולין אמרינן בשר בחלב בנ"ט:

שער נזיר דבר הנמכר במנין הוא כמה גיזות בסלע ועושין מהן שקין:

גמ' אי דבר שבמנין קחשיב - משום דדרכו לימנות לא בטיל ואפי' לאו איסור הנאה נחשוב נמי חתיכות נבילה:

תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה - דאיכא תרתי לחשיבותא דחשיב איסור דידהו הוא דלא בטיל אבל חמץ פרוסה בפסח הואיל ואין דרכו למנות בטיל ומשליך אחד מהן לנהר והשאר נותן לכלבו וחתיכת נבילה אע"ג דדבר שבמנין הוא כיון דלאו איסור הנאה הוא בטלה ברובא וחדא שדי לכלבים ואינך שרו באכילה:

אגוזי פרך - מקום וכן רימוני בדן אם של ערלה או של כלאי הכרם הן ונתערבו באלף כולן ידלקו:

הא תנא ליה התם - בסדר זרעים ומייתי לה בביצה שנולדה (דף ג:) וביבמות בהערל (יבמות דף פא:):

וליתני ככרות של בעה"ב לענין חמץ בפסח - דדבר שבמנין הוא ואיסורי הנאה:

חבית בחבית - דשקיל חדא ושדי בנהרא ואינך נשתרו בהנאה אבל יין שנתערב ביין כולו אסור בהנאה:

הלכה למעשה - להורות על המעשה:

יין נסך - ממש חבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית אבל יין ביין כולו אסור בהנאה:

סתם יינן אפי' יין ביין מותר - בהנאה חוץ מדמי אותו יין וכן הלכה:

דף עד:

מתני' גת של אבן שזפתה עובד כוכבים - ואורחא למירמי ביה חמרא פורתא לעבורי קוטרא דזיפתא:

מנגבה - מפרש בגמרא במים ואפר:

של עץ - דבעיא זפת טובא ובלעא חמרא טפי רבי אומר ינגב כשל אבן ורבנן פליגי:

ושל חרס אע"פ שקילף את הזפת הרי זו אסורה - קס"ד דברי הכל היא ומשום דחרס גופא בלא זיפתא בלע ליה לחמרא:

גמ' אבל דרך בה - בשאינה זפותה לא בעיא ניגוב אלא הדחה:

אורחא דמילתא קתני - שדרך הזופתין לזרוק בו יין:

א"ד אמר רבא דוקא זפתה - ולא דרך בה הוא דסגיא בניגוב:

אבל דרך בה - עובד כוכבים בגת מזופפת:

לא סגי לה בניגוב - אלא בקילוף משום דעייל חמרא בפילי דזיפתא:

דלא מצוחת עלי - לעשותן בהכשר שלא תפסיד את יינו ונמצא צווח עלי:

שיעא - חלקה:

מחץ - כלי שדולין בו מן הבור לחבית. הגת והמחץ והמשפך כו' בשל חרס עסקינן מדקתני סיפא של עץ ושל אבן כו' ובשאין מזופפות עסקינן מדקתני סיפא ואם הן מזופפות מכלל דכולה רישא בשאין מזופפין:

ר' מתיר בניגוב - ולקמן פריך והא אנן תנן בשל חרס אע"פ שקילף הזפת אסורה:

ומודה בקנקנים - של חרס אע"פ שאין מזופפין שאסורין עד שימלאם ג' ימים מים ומערן מעת לעת כדאמרינן באין מעמידין (לעיל לג.):

מכניסו - כינוסו של קנקן לקיום שהוא שוהה בו יין זמן מרובה:

ושל עץ ושל אבן - מנגבן והן טהורים דברי הכל כל זמן שאין מזופפין:

ואם היו מזופפין אסורים - עד שיקלוף:

והא אנן - תנן בשל אבן אפילו זיפתה מנגבה דברי הכל ולר' ינגב בשל עץ והכא קתני אפילו בשל אבן דברי הכל אסורין קשיא בשל אבן דברי הכל אדברי הכל ובשל עץ קשיא דרבי אדר':

מתני' דלא דרך בה - הלכך בשל אבן דברי הכל בניגוב סגי ובשל עץ לר' ינגב:

ברייתא דדרך בה - הלכך אפי' בשל אבן בעי קילוף וכ"ש בשל עץ:

אמר מר הגת והמחץ והמשפך של חרס ר' מתיר בניגוב - הואיל ואינם מזופפין:

והא אנן תנן ושל חרס אע"פ שקילף את הזפת הרי זו אסורה - אלמא אפילו לר' חרס גופיה בלע ולא סגי בניגוב ואפי' לא דרך וכ"ש הכא דאוקמינן ברייתא דדרך בה:

סיפא דמתני' אתאן לרבנן - והכי קאמרי רבנן של אבן כי לא דרך בה ינגב ושל עץ יקלוף ושל חרס אסורה ולרבי של אבן ושל עץ ינגב ושל חרס יקלוף כדקתני בברייתא דכשאינה מזופפת סגי בניגוב אלמא מזופפת ינגב ושריא:

נעוה ארתחו - הגת הרתיחו ברותחין. נעוה כמו יטופון נעווהי בחמר:

כי הוה משדר גולפי - כדים רקים:

סחיף להו אפומייהו - כופה אותן שוליהן למעלה ופיהן למטה משום חותם בתוך חותם:

וחתים להו אבירצייהו - חותם את פי השק כלפי שוליהן:

קסבר כל כלי שמכניסו לקיום אפילו - אין מוסרו לעובד כוכבים אלא לפי שעה גזרו ביה רבנן כיין עצמו כי היכי דלא ליתי לשהוייה ביד עובד כוכבים:

במים ולא באפר - בתמיה. מי מיקרי ניגוב:

דף עה.

רב אמר מים - תחלה והוא הדין שצריך אפר אחריה ורבה בר בר חנה אמר באפר תחלה וה"ה שצריך מים אחריהם:

ברטיבתא - שיש בה לחלוחית יין נותן אפר תחלה לשפשף עד שתהא נגובה ואחר כך מים:
ביבשתא - מים תחלה ואחר כך אפר ומשפשף:
תרתי תלת - ברטיבתא תרתי אפר ומים ביבשתא תלת מים ואפר ומים:
תלת וד' - תלת ברטיבתא אפר ומים ואפר ואע"פ שחוזר ונותן מים להעביר האפר הנהו מים לא קא חשיב דלאו לשום נגיבה אלא לנקותו מן האפר וד' ביבשתא מים אפר ומים ואפר ומים בתראי לא חשיבא. רב לא בעי אפר אלא חדא זימנא ושמואל בעי אפר תרי זימני בין ברטיבתא בין ביבשתא:
בפומבדיתא מתנו - לרב תלת וד' כדפרישית ולשמואל ד' ברטיבתא וה' ביבשתא דקחשיב מיא בתראי:
ולא פליגי - רב ושמואל להאי לישנא דפומבדיתא אלא לרב לא חשיב מיא בתראי ושמואל חשיב מיא בתראי ואית דמפרשי ולא פליגי ה"נ דסורא ודפומבדיתא אלא דסורא לא חשבי מיא בתראי. ודפומבדיתא חשבי להו אבל רב ושמואל פליגי והכי פירושו דמלתא תרתי תלת תרתי ביבשתא מים ואפר תלת ברטיבתא אפר ומים ואפר ושמואל אמר תלת ברטיבתא כדקאמרת אבל ביבשתא ד' מים ואפר מים ואפר דבכולהו בעינן אפר תרי זימני ובפומבדיתא מתנו לרב תלת וד' ביבשתא תלת מים ואפר מים והיינו נמי כדסורא אלא דהני קא חשבי מיא בתראי וברטיבתא ד' אפר ומים אפר ומים ולשמואל ברטיבתא ד' כדקאמרת אבל ביבשתא ה' מים ואפר ומים ואפר ומים דביבשתא נמי בעי תרי זימני אפר ול"פ הנך דסורא ודפומבדיתא כו' אבל רב ושמואל פליגי ביבשתא בין בדסורא בין בדפומבדיתא דרב לא בעי בה אפר אלא חד זימנא ושמואל בעי תרי זימני לשון אבא מורי מנוחתו כבוד והוא נראה בעיני. והראשון לשון מורי וקשיא לי בגווה מכדי ללישנא דסורא רב ושמואל מיפלג פליגי מאי שנא דבדרב חשיב מיא בתראי ובדשמואל לא חשיב מיא בתראי לשמואל ד' וה' איבעי ליה למיתני בשלמא לפומבדיתא אע"ג דבדרב לא חשבי ובדשמואל חשבי ניחא משום דפלוגתייהו דרב ושמואל ליתא אלא במחשב מים בתראי אלא ללישנא דסורא דסוף סוף פליגי קשיא לי:
גורגי - עקלים ובלע"ז ריבוט"י וכורכין אותן סביבות התפוח שלא יתפזרו הענבים מכובד הקורה. ורב האי פירש עקלים השנויות כאן כגון ועקל בית הבד עשוין כמין קופה מסורגת במצודה ואחרי סחיטת הזיתים נותן הגפת באותו עקל ומניח עליו ומכבידו להוציא המשקה הנשאר. הני גורגי דארמאי כיצד מנגבן:
הדפין - הן העשוין כמין דלת ונותנן על התפוח:

הלולבין - טאטיתא אשקופ"א שמכבד בה הענבים המתפזרין לאוספן:
והעדשים - היינו גת עצמה שקורין מיי"ט:
מדיחן - במים. ועל משנה זו יש לסמוך שאין צריך אפר לגת מדפשיט מינה ר' אבהו ולא אמרינן זו אינה משנה דקתני בה דסגי לגת בהדחה ומתניתין דקתני דבעי ניגוב שמע מינה קמו בה רבנן בתראי ופשטי הלכתא כוותיה:
העקלים של נצרים - שבטים:
ושל בצבוץ - קנבוס בלעי טפי ובעו ניגוב באפר ומים:
ושל שיפא - פייו"ר:
ושל גמי - יונ"ק בלעי טובא:
חרפי ואפלי - מגת לגת פעמים שהן יותר מי"ב חדש דאפלי ופעמים שהן פחות כגון בחרפי:
הכי גרסינן בתוספתא חולטן ברותחין או מולגן במי זיתים - דרך לבשל זיתים להיות רכין להוציא שומנן. חולטין אשקלי"ר בלע"ז כמו לחלוט ולאשישה (פסחים דף לו:):
רודפין - ריבד"ש שוטפין:
וכמה - מניחן שם עונה ולקמן מפרש כמה עונה:
בתקופת ניסן ותשרי - שהיום והלילה שוין או יום או לילה ותקופת תמוז וטבת שאין יום ולילה שוין חצי יום וחצי לילה די"ב שעות שלמות בעינן:
רווקי - משמרת כמין שקין שנותנין בהן שמרים להוציא את יינן:
דמזיא - של שער אדם ולא בלעי טובא:
כיתנא - בלעי טפי מעמרא:
חלתא - כוורת של שבטים שמסננין בהן יין:
בחבלי דצורי - חבלים של צורי דקל:

דף עה:

דצבתא - מין גמי לישק"א:
שרי להו - מתירן ואח"כ מנגבן שהיין נבלע בקשרים:
ונגע באשכולות - והן מוטלות ביין:
ברחים - שטוחנין בהם זיתים קודם נתינתן לבד ואח"כ נותנן בבד וטוען בקורה:
לא מפסיק מידי - שהמשקה מחברן ובזיתים אין אשכלות:
מתני' את שדרכו להטביל - כלומר כלי הראוי ליטהר בטבילה אין צריך תיקון אחר כגון כלי שתשמישו ע"י צונן יטביל ותו לא צריך:

להגעיל - במים רותחין כגון כלי שתשמישו בכך דהיינו יורות וקדירות של מתכת יגעיל. ובגמרא מפרש דבעי נמי טבילה:

ללבן באור - כדמפרש ואזיל:

השפוד והאסכלא - שתשמישן ע"י צלי. אסכלא גרדיל"א:

שפה - לוטשה באבן של נפחים מול"א בלע"ז:

שפה - לשון שופינא לימ"ר בלע"ז:

גמ' תנא וכולן - אף הנגעלים והמלובנים:

כל דבר אשר יבא באש - שנשתמשו בו בני מדין על ידי האור תעבירו באש כעין בולעו לאיסור יפליטנו כדאמרן כבולעו כך פולטו:

וטהר - קרא יתירא הוא האי וטהר:

במי נדה יתחטא - בכלי מדין כתיב:

בכל דהו - אפילו במקוה חסר:

זוזא דסרבלא - מספרים שגוזזים בהן בגדי צמר הואיל וגזירת הכתוב היא ולא משום פילוט איסור דהא חדשים ולא בלעי מידי מצרכת לה טבילה:

כלי סעודה אמורין בפרשה - דהכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צורכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר טבילה אבל זוזא דסרבלא לא:

בלקוחין - שנחלטו ביד ישראל:

וכמעשה שהיה - במדין שהיו חלוטין להם לישראל הכלים:

מנא דמרדא - אדמה וצפיעי בקר מעורבין ועושין מהן כלי:

כלי מתכות אמורין - לענין טבילה בכלי עובדי כוכבים דכתיב (במדבר ל"א:כ"ב) אך את הזהב וגו':

זכוכית - שנשתבר ראוי להתיכו ולעשותו כלי:

ה"ג הואיל ונשתברו יש להן תקנה ככלי מתכות דמו - הואיל וכי מתבר חזו לתקנינהו ע"י התכה ככלי מתכות דמו ובעו טבילה:

קוניא - פלומיר"י תחלתו של חרס וחופין אותן בחופיא של אבר ותשמישו ע"י צונן וניקח מן העובדי כוכבים:

כתחלתו - ולא בעי טבילה דלאו מתכות הוא:

כסופו - בתר סופו אזלינן שחיפהו מתכות וכלי מתכות הוא ובעי טבילה:

לשקועיה - שלא לפדות עוד:

גיעולי עובדי כוכבים דאסר רחמנא - במדין דכתיב תעבירו באש וטהר דבעי הגעלה היכי משכחת לה:

דף עו.

בת יומא - שבישל בה עובד כוכבים היום אבל בישל בה אתמול כבר הפיג בה טעמו בלינת לילה ושוב כשפולטו בתבשיל אחר אינו אלא לפגם:

מכאן ואילך לישתרי - אף לכתחלה:

גבי קדשים השפוד והאסכלא - שצלה בהן בשר קדש משום דכי אתי למחר הוי נותר וכי הדר מבשל בשר קודש למחר פליט שפוד בגויה טעמא ונותר איסור כרת הוא:

מגעילן - לא חשיב כליבון דליבון שורף את הכלי:

עמרם ברי - עמרם בני:

גבי קדשים כי בלע האי שפוד היתרא בלע - הלכך סגי ליה בהגעלה:

אלא אמר רבא - האי הגעלה דקתני התם מריקה ושטיפה כלומר לעולם לפלוט האיסור וודאי ליבון בעי כשאר בליעת איסור אלא מצות מלך היא בקדשים ומרק ושטף במים כי היכי דהויא גזירת הכתוב כאשר יזה מדמה על הבגד דבעי כיבוס במקום קדוש ושבירת כלי חרס במקום קדוש הוא וה"ה למריקה ושטיפה:

א"ל אביי מי דמי - כלומר מי קרי למריקה ושטיפה הגעלה הא כל הגעלה רותחין משמע שכופין להקיא הכלי מה שבלע ומריקה ושטיפה בצונן הוא כדאמרינן בשחיטת קדשים בפ' דם חטאת (זבחים צו:):

אלא אמר אביי - הגעלה ממש לפלוט מאיסורן ודקא קשיא לך מתניתין דמצרכא להו ליבון לא תקשי דודאי בין בקדשים בין בגיעולי עובדי כוכבים תרוייהו בעינן לפלוט איסור לבד מריקה ושטיפה דקדשים דאינה אלא מצות המלך:

ויגיד עליו רעו - ונלמד משנה מחבירתה של קדשים ממשנתנו ומשנתנו משל קדשים:

וה"ה לליבון - שניהם צריך:

יגיד עליו רעו - איבעי למתנינהו לתרוייהו ליבון והגעלה בחדא או במשנתנו או בקדשים והדר ליתני חדא באידך ותגמר חבירתה מינה מה התם הא בלא הא ליתא ה"נ הא בלא הא ליתא:

כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו - שמבשלין בהן ואינו מספיק להיות נותר עד שתחזור ופולטו בתבשיל אחר. ולקמן פריך אי הכי הגעלה נמי לא ליבעי:

מקמי דליהוי נותר הוו להו גיעול - שהרי כשבישל בו למחר פלט בליעה מיום אתמול:

לא צריכא דכי מבשל ביה חטאת האידנא הדר מבשל ביה - בו ביום שלמים חזה ושוק של כהנים:

בהדי הדדי שלים זימנייהו - ואין כאן פליטת נותר והדר מבשל ביה שלמים בו ביום כדאמרינן בכל פעם מבשל שלמים לאחר חטאת בו ביום כי היכי דלא ניהוו נותר למחר: ה"ג אי הכי הגעלה נמי לא ליבעי קשיא:

רב פפא אמר האי קריד האי לא קריד - לעולם בקדשים איסורא פליט ודקא קשיא לך ניבעי ליבון כי מתני' לא דמי דגיעול עובדי כוכבים איידי דלא מבשלי להו כל שעתא ומתקשה הבליעה בתוכו ונדבקת בו בכולו טרשטרי"ש בלע"ז ואין נוח לפלוט בהגעלה עד שמלבנו באור אבל בקדשים דכל שעתא מבשלי בהו לא קריד ונוח לפלוט הלכך (סגי) בהגעלה קא פלט:

לעולם כדאמרינן מעיקרא - דהיינו משום דבקדשים היתירא בלע ודקשיא לך כי פליט איסורא פליט לא חמיר איסורו שכשנעשה נותר לא הוי איסור בעיניה שבתוך דופני הכלי היה בלוע ומעולם לא הוכר איסורו:

בתוך יורה גדולה - שיהיו רותחין עוברין על כולה:

דודא - קלחת:

דף עו:

גדנפא דלישא - שפה של עיסה סביבות פיה כדי שתקבל מים הרבה ויעברו הרותחין על שפתה:

כבולעו - כענין שבלעו שפת הדוד את האיסור יפליטהו:

מה בולעו בניצוצות - לאו בולעו אלא ע"י ניצוצות שניתז הרתיחות שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור:

כך בשעת פליטה - אע"פ שלא הכניסה לתוך יורה אחרת הואיל ונתמלאת יפה יפה ומעלה ניצוצות על שפתה ופולט. ומיהו גדנפא בעינן משום דאי לאו הכי דלמא לא הוה מסקא ניצוצות על השפה בהא זימנא אבל איסור הנתבשל בה פעמים הרבה אם לא העלה ניצוצות כל שעה העלה פעם אחת:

ונועצה - אע"פ ששפה. וי"א משפשפה בבגד צמר שאינה חלק ומעביר שמנוניתה:

שאין בה גומות - בעובי רחבה שלא תהא שמנונית בגומא:

ולאכול בה צונן - אבל דבר רותח אסור לחתוך בה עד שיגעילנה ברותחין וכלי ראשון כדאמרינן בכל שעה (פסחים ל:) לענין חמץ בפסח:

שבור מלכא - עובד כוכבים היה:

דצה - נעצה:

מר קים לי בגויה - רב יהודה מכיר אני בו שהוא פרוש ולא יאכל דבר איסור אבל בך איני מוחזק שתהא פרוש כל כך:

מאי עבדת באורתא - דרך פרסיים למסור נשים לאכסנאים וכששיגרן להם בלילה שעבר קיבל באטי ורב יהודה לא קיבל: